

جمهوری اسلامی ایران
وزارت امور اقتصادی و دارایی
اداره کل امور اقتصادی و دارایی سیستان و بلوچستان

گزارش اقتصادی
استان سیستان و بلوچستان
در سال ۱۴۰۱

معاونت امور اقتصادی
بهار ۱۴۰۳

معاونت امور اقتصادی
گزارش اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۱

نشانی: زاهدان، خیابان آزادی، اداره کل امور اقتصادی و دارایی
تلفن: ۰۵۴۳۱۱۳۳۳۰۰

ISBN : 978-622-5258-70-9

9 786225 258709

جمهوری اسلامی ایران
وزارت امور اقتصادی و دارایی
اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان سیستان و بلوچستان

گزارش اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۱

معاونت امور اقتصادی

بهار ۱۴۰۳

عنوان: گزارش اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۱
تهیه کننده: اداره کل امور اقتصادی و دارایی-معاونت امور اقتصادی
نظارت عالی: عباسعلی رضایی، نماینده وزیر و مدیر کل
تهیه کنندگان: عباسعلی رضایی، سجاد راحتی، ثریا یوسف زهی، سعیدجعفری، مصطفی خمر،
مهسا خندان بارانی، حامد باران زهی، محمدخسروی، فاطمه قنبری، محمدرضا اکبری،
مصطفی سعادت پور
واژگان کلیدی: گزارش اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۱
مشخصات نشر: گرگان، مختومقلی فراغی، ۲۱
مشخصات ظاهری: ۲۰۰ص؛ ۱۸.۵*۲۴ س م.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۲۵۸-۷۰-۹
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
موضوع: گزارش اقتصادی-ایران
موضوع: سیستان و بلوچستان-اوضاع اقتصادی
شناسه افزوده: ایران، وزارت امور اقتصادی و دارایی، اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان
سیستان و بلوچستان
رده بندی کنگره: ۱۴۰۱ ف ۸ گ ۲ / ۵۷۲۰ HG
رده بندی دیویی: ۶۰۹۵۷۸۱/۳۲۲
شماره کتابشناسی ملی: ۵۸۶۸۷۸۵

عنوان: گزارش اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۱
پدیدآورنده: اداره کل امور اقتصادی و دارایی-معاونت امور اقتصادی
نظارت عالی: عباسعلی رضایی، نماینده وزیر و مدیر کل
تهیه کنندگان: عباسعلی رضایی، سجاد راحتی، ثریا یوسف زهی، سعیدجعفری، مصطفی خمر،
مهسا خندان بارانی، حامد باران زهی، محمدخسروی، فاطمه قنبری، محمدرضا اکبری، مصطفی سعادت پور
واژگان کلیدی: گزارش اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۱
نشانی: زاهدان، خیابان آزادی، اداره کل امور اقتصادی و دارایی
تلفن: ۰۵۴۳۱۱۳۳۰۰
ناشر: انتشارات مختومقلی فراغی
نشانی: گرگان، خیابان شهید بهشتی، بهشت ۱۷
چاپ: چاپ افست مختومقلی
سال انتشار: ۱۴۰۳
شمارگان: ۱۰۰ جلد
قطع: وزیری
تعداد صفحه: ۲۰۰ ص
نوبت چاپ: اول
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۲۵۸-۷۰-۹

ISBN : 978-622-5258-70-9

پیشگفتار

بررسی سالیانه متغیرهای اقتصادی اگر چه به تنهایی برای سیاست گذاری چندان مفید نیست و معمولاً سری زمانی این متغیرها مبنای سیاست گذاری قرار می گیرد، اما می تواند نشان دهنده ی بهبود یا وخامت وضعیت متغیرهای اقتصادی جامعه مورد بررسی باشد. نهادهای بین المللی از جمله بانک جهانی، مجمع جهانی اقتصاد، صندوق بین المللی پول و... همه ساله گزارش های سالیانه ای را از متغیرهای مختلف تدوین و منتشر می کنند.

استان سیستان و بلوچستان با برخورداری از مواهب طبیعی بسیار از جمله دسترسی به آب های آزاد بین المللی در منطقه چابهار، مرزی بودن، مزیت در تولید محصولات گرمسیری چون خرما، معادن غنی و بکر، جاذبه های گردشگری و صنایع دستی، به عنوان یکی از مناطق مستعد تولید ارزش افزوده اقتصادی و جذاب برای سرمایه گذاران شناخته می شود. بر این اساس تصمیم بر آن شد تا گزارشی توصیفی از وضعیت شاخص های اقتصادی در اکثر بخش های مهم استان تدوین و ارایه شود. هدف گزارش حاضر، بررسی متغیرهای کلیدی اقتصاد استان و شناساندن آمار و اطلاعات به روز استانی به خوانندگان و ذی نفعان است. در گزارش حاضر که شمای سالیانه متغیرهای اقتصادی استان سیستان و بلوچستان را طی دو سال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ به تصویر کشیده است، سعی شده تا حد امکان آمار و اطلاعات از منابع مختلف جمع آوری و بررسی شود. آمارهای خام ارایه شده در این گزارش از بانک جهانی، مرکز آمار ایران، بانک مرکزی، صندوق بین المللی پول، FRED و بانک داده های اقتصادی و مالی جمع آوری شده و داده هایی که در هیچ کدام از منابع یاد شده وجود نداشت، از ادارات و سازمان های استانی دریافت شده است. در برخی فصول نیز آمار متقن و قابل اعتمادی از برخی شاخص ها وجود نداشت که این امر پیشبرد گزارش را با مشکل مواجه کرده بود.

این گزارش در (۱۹) فصل تدوین و اکثراً به صورت توصیفی نگاشته شده است؛ چرا که تحلیل واقعی بخش های مختلف به علت تاثیر و اثرات متغیرهای اقتصادی، نیاز به تحقیقات گسترده و بنیادی دارد. البته بنا به مقتضیات در بعضی قسمت های گزارش، تحلیل مختصری نیز ارایه شده است. از این رو در فصل اول متغیرهای کلان و کلیدی اقتصاد کشور از جمله تولید ناخالص داخلی، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، اشتغال، تورم، بودجه دولت، سرمایه گذاری خارجی و تراز تجاری بررسی شده است.

در فصل دوم به بررسی محصول ناخالص داخلی استان به صورت کلی و سرانه و همچنین ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده بخش های مختلف اقتصادی استان پرداخته شده است. فصل سوم مهمترین شاخص های بخش کشاورزی استان را بررسی و محصولات عمده استان را معرفی کرده است. شاخص های عملکردی بخش صنعت و معدن استان از جمله وضعیت تولید در این بخش، وضعیت کارگاه های صنعتی و... در فصل چهارم ارایه شده است. فصل پنجم متغیرهای بخش ساختمان، مسکن و تحولات قیمتی این بخش را توصیف کرده است. برخی شاخص های بخش خدمات در فصل ششم و شاخص های عملکردی بخش حمل و نقل به عنوان یکی از زیر بخش های اصلی بخش خدمات به تفکیک ناوگان مختلف در فصل هفتم ارایه شده است. بخش انرژی استان در فصل هشتم و سرمایه گذاری خارجی در استان در فصل نهم توصیف شده است. صادرات، واردات و تراز تجاری استان در فصل دهم، بازار سرمایه استان در فصل یازدهم و صنعت بیمه استان در فصل دوازدهم ارایه شده است. بررسی بازار پول و اعتبار، متغیرهای مربوطه و وضعیت کارایی بانک ها در فصل سیزدهم صورت پذیرفته است. شاخص های قیمت و نرخ تورم به صورت کلی و به تفکیک گروه های اصلی کالایی در فصل چهاردهم آورده شده است. همچنین فصل پانزدهم به بررسی وضعیت مالی و بودجه ای استان به لحاظ منابع و مصارف بودجه عمومی استان اختصاص دارد. فصل شانزدهم شاخص های نظام مالیاتی استان و فصل هفدهم بازار کار استان را توصیف کرده است. فصل هجدهم به بررسی فضای کسب و کار استان پرداخته است و درآمد و هزینه خانوار و توزیع درآمد در فصل نوزدهم بررسی شده است.

در پایان لازم است از همکاران گرامی آقای راحتی، سرکار خانم‌ها یوسف زهی، خندان بارانی، قنبری و آقایان خمر، جعفری، باران زهی، خسروی، اکبری و سعادت پور و سایر همکاران در خزانه معین که این گزارش به قلم و همکاری آن‌ها به رشته تحریر درآمده است، تشکر به عمل آید. همچنین لازم است از همکاری سازمان جهاد کشاورزی استان، اداره کل گمرک استان، همکاران محترم در ادارات کل راهداری و حمل و نقل جاده‌ای، فرودگاه‌ها، راه آهن، بنادر و دریانوردی، بورس منطقه‌ای، بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان، بیمه‌های ایران، دانا، البرز و آسیا، شرکت پخش فرآورده‌های نفتی استان، شرکت گاز استان، برق منطقه‌ای، توزیع نیروی برق، سازمان صنعت، معدن و تجارت استان، سازمان برنامه و بودجه استان بابت همکاری در جمع‌آوری آمار و اطلاعات این گزارش، نهایت تشکر و سپاسگزاری صورت پذیرد.

امید است گزارش تدوین شده توانسته باشد با ارایه آمار و اطلاعات دقیق و شفاف، چراغ راه سیاست‌گذاران، دستگاه‌های اجرایی و دیگر استفاده‌کنندگان و ذی‌نفعان قرار بگیرد.

عباسعلی رضایی

نماینده وزیر و مدیرکل امور اقتصادی و دارایی استان سیستان و بلوچستان

۱. اقتصاد ملی

- ۱-۱. بررسی اجمالی سیاست های اقتصادی کشور ۲
- ۲-۱. بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران ۳
- ۳-۱. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی ۸

۲. محصول ناخالص داخلی استان

- ۱-۲. سیاست های اقتصادی تولید و جهت گیری های استان ۱۱
- ۲-۲. بررسی و تحلیل وضعیت محصول ناخالص داخلی ۱۲
- ۳-۲. بررسی و تحلیل اجزا محصول ناخالص داخلی ۱۴
- ۴-۲. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی در خصوص رشد اقتصادی استان ۱۸

۳. بخش کشاورزی استان

- ۱-۳. سیاست های اقتصادی بخش کشاورزی و جهت گیری های استان ۲۱
- ۲-۳. بررسی وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان ۲۲
- ۳-۳. بررسی وضعیت شاخص های بخش کشاورزی ۲۳
- ۱-۳-۳. تولید محصولات اساسی بخش کشاورزی ۲۳
- ۲-۳-۳. صادرات و واردات محصولات بخش کشاورزی ۲۷
- ۳-۳-۳. حمایت های صورت گرفته از بخش کشاورزی ۲۷
- ۴-۳. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی برای استان ۲۹

۴. بخش صنعت و معدن استان

- ۱-۴. سیاست های اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت گیری های استان ۳۲
- ۲-۴. بررسی وضعیت تحولات بخش صنعت و معدن استان ۳۳
- ۳-۴. بررسی و تحلیل شاخص ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن ۳۴
- ۱-۳-۴. بررسی وضعیت تولید بخش صنعت و معدن استان ۳۴
- ۲-۳-۴. بررسی وضعیت کارگاه های صنعتی ۳۹
- ۳-۳-۴. بررسی وضعیت زیربخش معدن ۴۳
- ۴-۳-۴. صادرات و واردات محصولات بخش صنعت و معدن ۴۴
- ۵-۳-۴. حمایت های دولت از بخش صنعت و معدن ۴۵
- ۴-۴. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی برای استان ۴۵

۵. بخش ساختمان و مسکن استان

- ۱-۵. سیاست های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن و جهت گیری های استان ۴۸
- ۲-۵. بررسی وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن ۴۸
- ۳-۵. بررسی و تحلیل شاخص ها و متغیرهای بخش ساختمان و مسکن ۴۹
- ۱-۳-۵. وضعیت تحولات قیمتی بخش ساختمان و مسکن ۵۱
- ۲-۳-۵. تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن ۵۳
- ۴-۵. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی در بخش ساختمان و مسکن ۵۳

۶. بخش خدمات استان

- ۱-۶. سیاست های اقتصادی بخش خدمات و جهت گیری های استان ۵۶
- ۲-۶. بررسی وضعیت تحولات بخش خدمات ۵۷

۵۷	۳-۶. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش خدمات
۵۷	۱-۳-۶. بررسی وضعیت ارزش افزوده بخش خدمات
۶۱	۲-۳-۶. بررسی وضعیت زیربخش میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی
۶۴	۴-۶. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی
	۷. بخش حمل و نقل استان
۶۷	۱-۷. سیاست های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت گیری های استان
۶۸	۲-۷. بررسی وضعیت تحولات بخش حمل و نقل
۷۰	۳-۷. بررسی و تحلیل شاخص های عملکردی بخش حمل و نقل
۷۱	۱-۳-۷. حمل و نقل جاده‌ای
۷۲	۲-۳-۷. حمل و نقل ریلی
۷۳	۳-۳-۷. حمل و نقل هوایی
۷۴	۴-۳-۷. حمل و نقل دریایی
۷۵	۷-۴. جمع بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی
	۸. بخش انرژی استان
۷۸	۱-۸. سیاست های اقتصادی بخش انرژی و جهت گیری های استان
۸۰	۲-۸. بررسی وضعیت تحولات بخش انرژی
۸۱	۳-۸. بررسی و تحلیل وضعیت حامل های انرژی
۸۱	۱-۳-۸. بررسی وضعیت بخش انرژی
۸۴	۲-۳-۸. فرآورده های نفتی
۸۵	۳-۳-۸. گاز طبیعی
۸۶	۴-۳-۸. برق
۸۸	۴-۸. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی
	۹. سرمایه گذاری خارجی استان
۹۱	۱-۹. سیاست های اقتصادی سرمایه گذاری خارجی و جهت گیری های استان
۹۱	۲-۹. بررسی وضعیت تحولات سرمایه گذاری خارجی
۹۱	۳-۹. بررسی و تحلیل عملکرد سرمایه گذاری خارجی
۹۳	۴-۹. فعالیت‌های مرکز خدمات سرمایه گذاری
۹۵	۵-۹. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی
	۱۰. تجارت خارجی استان
۹۸	۱-۱۰. سیاست های اقتصادی تجارت خارجی و جهت گیری های استان
۹۹	۲-۱۰. بررسی وضعیت تحولات تجارت خارجی
۹۹	۳-۱۰. بررسی و تحلیل وضعیت شاخص ها و متغیرهای کلان تجارت خارجی
۱۰۲	۴-۱۰. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی
	۱۱. بازار سرمایه استان
۱۰۴	۱-۱۱. سیاست های اقتصادی بازار سرمایه و جهت گیری های استان
۱۰۴	۲-۱۱. بررسی وضعیت تحولات بازار سرمایه استان
۱۰۵	۳-۱۱. وضعیت شاخص های بازار سرمایه
۱۰۸	۴-۱۱. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

- ۱۲. صنعت بیمه استان**
- ۱-۱۲. سیاست‌های اقتصادی صنعت بیمه و جهت گیری های استان ۱۱۰
- ۲-۱۲. بررسی وضعیت تحولات صنعت بیمه ۱۱۱
- ۳-۱۲. بررسی و تحلیل شاخص‌های کلان صنعت بیمه ۱۱۵
- ۴-۱۲. بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی شرکت های بیمه ۱۱۵
- ۵-۱۲. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی ۱۱۷
- ۱۳. بازار پول و اعتبار**
- ۱-۱۳. سیاست های اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت گیری های استان ۱۱۹
- ۲-۱۳. بررسی وضعیت تحولات بازار پول و اعتبار استان ۱۲۰
- ۳-۱۳. بررسی وضعیت بازار پول و اعتبار (وضعیت متغیرهای بانکی در استان) ۱۲۰
- ۴-۱۳. بررسی و تحلیل اجزا سپرده ها و تسهیلات بانکی ۱۲۱
- ۵-۱۳. بررسی و تحلیل مطالبات غیر جاری بانک ها ۱۲۴
- ۶-۱۳. بررسی کارایی بانک های استان ۱۲۵
- ۷-۱۳. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی ۱۲۶
- ۱۴. نرخ تورم و شاخص های قیمتی استان**
- ۱-۱۴. سیاست های اقتصادی تورم و جهت گیری های استان ۱۲۹
- ۲-۱۴. بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم و شاخص های قیمتی استان ۱۳۰
- ۳-۱۴. بررسی وضعیت شاخص های قیمتی ۱۳۰
- ۴-۱۴. بررسی و تحلیل اجزاء شاخص های قیمتی ۱۳۱
- ۵-۱۴. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی ۱۳۲
- ۱۵. وضعیت مالی و بودجه ای استان**
- ۱-۱۵. سیاست های اقتصادی مالی و بودجه ای و جهت گیری های استان ۱۳۵
- ۲-۱۵. بررسی وضعیت تحولات مالی و بودجه ای ۱۳۵
- ۳-۱۵. بررسی و تحلیل کلی وضع مالی استان ۱۳۶
- ۴-۱۵. بررسی و تحلیل وضعیت منابع و مصارف عمومی بودجه استان ۱۳۶
- ۱-۴-۱۵. منابع عمومی دولت ۱۳۶
- ۲-۴-۱۵. مصارف عمومی دولت ۱۳۸
- ۵-۱۵. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی ۱۳۹
- ۱۶. نظام مالیاتی استان**
- ۱-۱۶. سیاست های مالیاتی و جهت گیری های استان ۱۴۲
- ۲-۱۶. بررسی وضعیت تحولات مالیاتی ۱۴۴
- ۳-۱۶. بررسی و تحلیل عملکرد وصولی انواع درآمدهای مالیاتی ۱۴۴
- ۴-۱۶. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی ۱۴۹
- ۱۷. بازار کار استان**
- ۱-۱۷. سیاست های ایجاد اشتغال و جهت گیری های استان ۱۵۱
- ۲-۱۷. بررسی وضعیت تحولات بازار کار ۱۵۲
- ۳-۱۷. بررسی و تحلیل وضعیت شاخص ها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار ۱۵۲
- ۴-۱۷. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی ۱۵۸

۱۸. بهبود فضای کسب و کار استان

- ۱۶۱ ۱-۱۸. سیاست های مربوط به بهبود فضای کسب و کار و جهت گیری های استان
 ۱۶۲ ۲-۱۸. بررسی وضعیت تحولات فضای کسب و کار
 ۱۶۴ ۳-۱۸. بررسی و تحلیل وضعیت زیرشاخص های بهبود فضای کسب و کار
 ۱۶۸ ۴-۱۸. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی

۱۹. درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد در استان

- ۱۷۰ ۱-۱۹. سیاست های اقتصادی در زمینه درآمد- هزینه خانوار و توزیع درآمد و جهت گیری های استان
 ۱۷۲ ۲-۱۹. بررسی وضعیت تحولات مرتبط با درآمد- هزینه خانوار و توزیع درآمد
 ۱۷۲ ۳-۱۹. بررسی وضعیت شاخص های توزیع درآمد
 ۱۷۳ ۴-۱۹. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد بین خانوارها
 ۱۷۳ ۱-۴-۱۹. توزیع درآمد در خانوارهای شهری
 ۱۷۳ ۲-۴-۱۹. توزیع درآمد در خانوارهای روستایی
 ۱۷۴ ۵-۱۹. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد
 ۱۷۸ ۶-۱۹. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی در خصوص درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

صفحه

فهرست جداول

۴	جدول (۱-۱): تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰
۴	جدول (۲-۱): تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، تشکیل سرمایه در ماشین آلات و ساختمان به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰
۵	جدول (۳-۱): شاخص های کلی نیروی کار ۱۵ ساله و بیشتر
۵	جدول (۴-۱): شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی کشور و نرخ تورم
۷	جدول (۵-۱): مقایسه عملکرد ارقام منابع و مصارف بودجه سال ۱۳۹۸ نسبت به اعتبار مصوب
۷	جدول (۶-۱): سرمایه گذاری خارجی به تفکیک روش های مختلف
۸	جدول (۷-۱): صادرات، واردات و تراز تجاری کشور به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰
۱۳	جدول (۱-۲): تولید ناخالص داخلی استان سیستان و بلوچستان به قیمت جاری
۱۴	جدول (۲-۲): تولید ناخالص داخلی سرانه کشور و استان
۱۵	جدول (۳-۲): ارزش افزوده فعالیت های اقتصادی استان و کشور به تفکیک بخش های عمده اقتصادی به قیمت جاری
۱۵	جدول (۴-۲): شاخص سهم مکانی ساده بخش های اقتصادی استان
۱۶	جدول (۵-۲): بهره وری بخش های مختلف اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۳۹۷
۲۴	جدول (۱-۳): ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده گروه کشاورزی به تفکیک زیربخش ها
۲۴	جدول (۲-۳): تولید محصولات عمده ی بخش کشاورزی استان به تفکیک
۲۶	جدول (۳-۳): سطح زیر کشت، تولید و عملکرد محصولات عمده ی بخش کشاورزی استان به تفکیک
۲۷	جدول (۴-۳): ارزش و وزن صادرات و واردات استان سیستان و بلوچستان
۲۷	جدول (۵-۳): اعتبارات اعطا شده به بخش کشاورزی
۲۸	جدول (۶-۳): اعتبار مصوب، تخصیص یافته و عملکرد اعتبارات
۲۹	جدول (۷-۳): قیمت خرید تضمینی یک کیلوگرم از محصولات اساسی کشاورزی کشور
۳۴	جدول (۱-۴): ارزش افزوده بخش معدن به تفکیک فعالیت
۳۴	جدول (۲-۴): ارزش افزوده بخش صنعت به تفکیک فعالیت
۳۶	جدول (۳-۴): مصرف واسطه بخش معدن به تفکیک فعالیت
۳۶	جدول (۴-۴): مصرف واسطه بخش صنعت به تفکیک فعالیت
۳۷	جدول (۵-۴): ستانده بخش صنعت به تفکیک گروه فعالیت
۳۷	جدول (۶-۴): ستانده بخش صنعت و معدن به تفکیک گروه فعالیت
۳۸	جدول (۷-۴): مصرف واسطه به ستانده بخش معدن استان
۳۸	جدول (۸-۴): مصرف واسطه به ستانده بخش صنعت استان
۳۹	جدول (۹-۴): میزان تولید محصولات صنعتی منتخب (محصولات صنعتی عمده تولیدی استان)
۴۰	جدول (۱۰-۴): تعداد، سرمایه گذاری و اشتغال پروانه های بهره برداری بخش صنعت
۴۱	جدول (۱۱-۴): تعداد جوازهای تاسیس صادره و میزان اشتغال به تفکیک گروه صنعت
۴۲	جدول (۱۲-۴): تعداد، سرمایه گذاری و اشتغال بر اساس پروانه های بهره برداری صادره به تفکیک گروه صنعت
۴۲	جدول (۱۳-۴): تعداد و سهم کارگاه های صنعتی استان
۴۳	جدول (۱۴-۴): شاخص بهره وری انرژی فعالیت صنعتی کارگاه های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر
۴۴	جدول (۱۵-۴): تعداد و سرمایه گذاری و اشتغال پروانه های بهره برداری بخش معدن
۴۵	جدول (۱۶-۴): ارزش و وزن صادرات و واردات استان
۴۵	جدول (۱۷-۴): حمایت های دولت از بخش صنعت و معدن
۵۰	جدول (۱-۵): ارزش افزوده بخش ساختمان
۵۰	جدول (۲-۵): پروانه های ساختمانی صادر شده بر حسب نوع پروانه و بخش متقاضی در نقاط شهری
۵۱	جدول (۳-۵): شاخص بهای ارزش اجاری مسکن شخصی و غیر شخصی
۵۱	جدول (۴-۵): قیمت فروش یک متر مربع زمین یا زمین ساختمان مسکونی کلنگی

۵۲	جدول (۵-۵): قیمت فروش یک متر مربع زیر بنای مسکونی
۵۲	جدول (۶-۵): مبلغ اجاره ماهانه به علاوه سه درصد ودیعه پرداختی برای اجاره یک متر مربع زیربنای مسکونی
۵۳	جدول (۷-۵): مانده تسهیلات پرداختی بانک‌های استان به بخش صنعت و ساختمان
۵۸	جدول (۱-۶): ارزش افزوده بخش خدمات استان
۶۰	جدول (۲-۶): مصرف واسطه بخش خدمات استان
۶۰	جدول (۳-۶): ستانده بخش خدمات استان
۶۱	جدول (۴-۶): ستانده بخش خدمات استان ۱۳۹۶-۱۳۹۷
۶۲	جدول (۵-۶): تعداد اقامتگاه های استان
۶۲	جدول (۶-۶): ظرفیت اقامتگاه های استان به تفکیک تخت و اتاق
۶۳	جدول (۷-۶): آثار ثبت شده در فهرست آثار ملی
۷۰	جدول (۱-۷): ارزش افزوده زیر بخش های حمل و نقل
۷۱	جدول (۲-۷): میزان هر یک از زیربخش های حمل و نقل از مسافر جابجا شده و بار حمل شده
۷۲	جدول (۳-۷): میزان کالای حمل شده
۷۲	جدول (۴-۷): میزان جابجایی مسافر با وسایل حمل و نقل عمومی
۷۲	جدول (۵-۷): میزان ترانزیت کالاهای نفتی و غیرنفتی از مرزهای کشور
۷۳	جدول (۶-۷): مسافر و بار خالص حمل شده از ایستگاه های راه آهن استان
۷۳	جدول (۷-۷): کالاهای ترانزیتی حمل شده به تفکیک مرز ورود و خروج
۷۴	جدول (۸-۷): تعداد مسافر جابجا شده در پروازهای داخلی و بین المللی (به جز حجاج)
۷۴	جدول (۹-۷): وزن کالاهای تخلیه و بارگیری شده در بندر استان
۷۵	جدول (۱۰-۷): تعداد شناورهای فعال باظرفیت هزارتن و بیشتر وارد شده به بندر شهید بهشتی (چابهار) و ظرفیت آن
۸۱	جدول (۱-۸): میزان مصرف برق استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۳۹۸ به تفکیک بخش های مختلف
۸۲	جدول (۲-۸): میزان مصرف سوخت های فسیلی استان سیستان و بلوچستان به تفکیک نوع سوخت
۸۲	جدول (۳-۸): سرانه مصرف اقسام مختلف انرژی در استان سیستان و بلوچستان
۸۴	جدول (۴-۸): تفکیک مصارف نفت سفید، بنزین و نفت کوره
۸۵	جدول (۵-۸): متوسط مصرف گاز طبیعی به تفکیک بخش های مختلف
۸۶	جدول (۶-۸): اطلاعات نیروگاه های حرارتی استان سیستان و بلوچستان
۸۶	جدول (۷-۸): میزان تولید ناویژه نیروگاه های استان سیستان و بلوچستان
۸۷	جدول (۸-۸): میزان فروش برق به تفکیک بخش های مختلف
۸۷	جدول (۹-۸): تعداد مشترکین برق به تفکیک بخش های مختلف
۸۷	جدول (۱۰-۸): سرانه مصرف برق به تفکیک بخش های مختلف
۹۲	جدول (۱-۹): طرح های سرمایه گذاری مصوب
۹۲	جدول (۲-۹): طرح های سرمایه گذاری دارای سرمایه وارده
۹۳	جدول (۳-۹): ترکیب سرمایه گذاری خارجی انجام شده به تفکیک بخش
۹۹	جدول (۱-۱۰): ارزش و حجم صادرات استان به تفکیک گروه کالایی سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸
۱۰۰	جدول (۲-۱۰): ارزش و حجم واردات استان به تفکیک مصرفی، واسطه ای و سرمایه ای
۱۰۱	جدول (۳-۱۰): متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی و تراز بازرگانی استان
۱۰۶	جدول (۱-۱۱): شاخص کل، صنعت، مالی، نسبت قیمت به بازده انتظاری
۱۰۷	جدول (۲-۱۱): ارزش و حجم سهام معامله شده، تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده، نسبت ارزش و حجم سهام معامله شده به کل کشور
۱۰۷	جدول (۳-۱۱): ارزش داد و ستدهای شرکت های کارگزاری استان
۱۱۵	جدول (۱-۱۲): شاخص های کلان بیمه استان
۱۱۷	جدول (۲-۱۲): پراکندگی مراکز فروش بیمه در استان
۱۲۰	جدول (۱-۱۳): نسبت تسهیلات به سپرده های بانکی
۱۲۰	جدول (۲-۱۳): خالص معوقات بانکی استان
۱۲۱	جدول (۳-۱۳): مانده انواع سپرده های بانکی به تفکیک نوع سپرده

۱۲۱	جدول (۱۳-۴): مانده انواع سپرده های بانکی به تفکیک بانک های استان
۱۲۲	جدول (۱۳-۵): مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش های اقتصادی
۱۲۳	جدول (۱۳-۶): مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک عقود اسلامی
۱۲۴	جدول (۱۳-۷): نسبت مانده کل مطالبات غیر جاری به کل مانده تسهیلات بانکی
۱۲۵	جدول (۱۳-۸): مانده کل مطالبات غیرجاری به تفکیک سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول
۱۲۵	جدول (۱۳-۹): بررسی کارایی بانک های استان
۱۳۱	جدول (۱۴-۱): مقایسه شاخص قیمت استان سیستان و بلوچستان و کشور
۱۳۱	جدول (۱۴-۲): مقایسه شاخص قیمت استان سیستان و بلوچستان و کشور به تفکیک گروه های اصلی
۱۳۷	جدول (۱۵-۱): میزان درآمدهای عمومی مصوب و تحقق یافته
۱۳۷	جدول (۱۵-۲): میزان درآمدهای عمومی به تفکیک اجزاء
۱۳۸	جدول (۱۵-۳): سهم و عملکرد اعتبارات هزینه ای و اعتبارات تملک دارایی های سرمایه ای به تفکیک اجزاء
۱۳۹	جدول (۱۵-۴): سهم و عملکرد هر کدام از اجزای عملکرد اعتبارات هزینه ای به تفکیک فصول
۱۴۵	جدول (۱۶-۱): عملکرد درآمدهای مالیاتی استان به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم
۱۴۵	جدول (۱۶-۲): وضعیت درآمدهای مالیاتی مستقیم به تفکیک اجزا
۱۴۶	جدول (۱۶-۳): وضعیت درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم به تفکیک اجزا
۱۴۸	جدول (۱۶-۴): عملکرد درآمدهای استان
۱۵۳	جدول (۱۷-۱): نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر استان
۱۵۴	جدول (۱۷-۲): نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر استان
۱۵۵	جدول (۱۷-۳): نسبت اشتغال در جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی
۱۵۶	جدول (۱۷-۴): سهم اشتغال ناقص در جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی
۱۵۷	جدول (۱۷-۵): سهم اشتغال در بخش های اقتصادی استان در جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر
۱۶۵	جدول (۱۸-۱): شاخص استانی محیط کسب و کار
۱۶۷	جدول (۱۸-۲): شاخص ملی فضای کسب و کار به تفکیک مولفه های پیمایشی
۱۷۳	جدول (۱۹-۱): بررسی شاخص ضریب جینی در دو منطقه شهری و روستایی
۱۷۴	جدول (۱۹-۲): جدول سهم دهک ها از کل هزینه های خانوارهای شهری و روستایی
۱۷۵	جدول (۱۹-۳): متوسط کل هزینه های خالص سالانه یک خانوار شهری استان برحسب انواع هزینه ها
۱۷۶	جدول (۱۹-۴): متوسط درآمد سرانه یک خانوار شهری استان برحسب انواع منابع تامین درآمد
۱۷۷	جدول (۱۹-۵): متوسط کل هزینه های سالانه یک خانوار روستایی استان برحسب انواع هزینه ها
۱۷۸	جدول (۱۹-۶): متوسط درآمد سرانه یک خانوار روستایی استان برحسب انواع منابع تامین درآمد
۱۷۸	جدول (۱۹-۷): مازاد یا کسری بودجه خانوار به تفکیک خانوار شهری و روستایی

فهرست نمودارها

صفحه

۲	نمودار (۱-۱): سهم بخش‌های اقتصادی مختلف کشور از کل ارزش افزوده
۱۴	نمودار (۱-۲): مقایسه تولید ناخالص داخلی سرانه کشور و استان
۱۵	نمودار (۲-۲): ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی استان به تفکیک بخش‌های عمده اقتصادی به قیمت جاری
۱۶	نمودار (۳-۲): ستانده- مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی استان
۲۴	نمودار (۱-۳): سهم ارزش افزوده زیربخش‌های کشاورزی استان از کل بخش کشاورزی
۲۸	نمودار (۲-۳): درصد عملکرد اعتبارات به اعتبارات مصوب
۴۹	نمودار (۱-۵): ارزش افزوده بخش ساختمان استان سیستان و بلوچستان
۵۰	نمودار (۲-۵): ارزش افزوده بخش ساختمان استان به تفکیک ساختمان‌های مسکونی و سایر ساختمان‌ها
۵۹	نمودار (۱-۶): سهم بخش‌های خدمات از ارزش افزوده استان
۶۱	نمودار (۲-۶): سهم بخش‌های منتخب از ستانده بخش خدمات استان
۷۰	نمودار (۱-۷): سهم هر یک از زیربخش‌های حمل و نقل از مسافر جا به جا شده و بار حمل شده
۸۲	نمودار (۱-۸): میزان مصرف برق استان
۸۵	نمودار (۲-۸): سهم مصارف نفت سفید، بنزین و نفت کوره از کل مصارف
۹۲	نمودار (۱-۹): تعداد طرح‌ها و سرمایه مصوب استان
۹۳	نمودار (۲-۹): میزان سرمایه وارده
۱۰۱	نمودار (۱-۱۰): سهم کالاهای مصرفی، واسطه ای و سرمایه ای استان
۱۰۶	نمودار (۱-۱۱): شاخص کل، صنعت و مالی
۱۰۸	نمودار (۲-۱۱): شرکت‌های کارگزاری
۱۱۶	نمودار (۱-۱۲): سهم هر یک از شرکت‌های بیمه از حق بیمه
۱۱۶	نمودار (۲-۱۲): سهم هر یک از شرکت‌های بیمه از خسارت پرداختی
۱۲۲	نمودار (۱-۱۳): سهم مانده انواع سپرده‌های بانکی به تفکیک بانک‌های استان
۱۲۳	نمودار (۲-۱۳): سهم مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش‌های اقتصادی
۱۲۳	نمودار (۳-۱۳): سهم مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک عقود
۱۲۵	نمودار (۴-۱۳): سهم مانده کل مطالبات جاری به تفکیک سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول
۱۳۲	نمودار (۱-۱۴): مقایسه نرخ تورم استان و کشور در گروه‌های کالایی مختلف
۱۵۳	نمودار (۱-۱۷): نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر مرد و زن استان
۱۵۴	نمودار (۲-۱۷): نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر استان
۱۵۵	نمودار (۳-۱۷): نسبت اشتغال استان به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی
۱۵۷	نمودار (۴-۱۷): سهم اشتغال در بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی استان
۱۶۳	نمودار (۱-۱۸): رتبه شاخص فضای کسب و کار استان در سال‌های اخیر
۱۷۵	نمودار (۱-۱۹): توزیع متوسط هزینه‌های خالص سالانه یک خانوار شهری
۱۷۷	نمودار (۲-۱۹): توزیع متوسط هزینه‌های خالص سالانه یک خانوار روستایی

فهرست شکل‌ها

صفحه

۱۶۶	شکل (۱-۱۸): نقشه موضوعی شاخص استانی محیط کسب و کار
-----	--

چکیده

استان سیستان و بلوچستان با برخورداری از مواهب طبیعی بسیار از جمله دسترسی به آب‌های آزاد بین‌المللی در منطقه چابهار، مرزی بودن، مزیت در تولید محصولات گرمسیری چون خرما، معادن غنی و بکر، جاذبه‌های گردشگری و صنایع دستی، به عنوان یکی از مناطق مستعد تولید ارزش افزوده اقتصادی و جذاب برای سرمایه‌گذاران شناخته می‌شود. نهادهای بین‌المللی از جمله بانک جهانی، مجمع جهانی اقتصاد، صندوق بین‌المللی پول و... همه ساله گزارش‌های سالیانه‌ای را از متغیرهای مختلف تدوین و منتشر می‌کنند. بر این اساس تصمیم بر آن شد تا گزارشی توصیفی از وضعیت شاخص‌های اقتصادی در اکثر بخش‌های مهم استان تدوین و ارائه شود. هدف گزارش حاضر، بررسی متغیرهای کلیدی اقتصاد استان و شناساندن آمار و اطلاعات به روز استانی به خوانندگان و ذی‌نفعان است. بر اساس یافته‌ها، بین بیشتر شاخص‌های اقتصادی محقق شده و آنچه که در برنامه‌های توسعه پیش‌بینی شده بود، شکاف عمیقی وجود دارد. تولید ناخالص داخلی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۰ به قیمت جاری حدود ۱۲۲۸۵۶۸ میلیارد ریال می‌باشد که در مقایسه با سال قبل، رشد ۶۰.۶ درصدی داشته است. بخش کشاورزی، صنعت و معدن و خدمات به ترتیب با ۲۲۴۱۰۵ میلیارد ریال، میلیارد ریال ۲۷۲۷۵۱ و ۷۲۹۶۲۵ میلیارد ریال، ۱۸.۲، ۲۲.۴، ۵۹.۴ درصد از کل ارزش افزوده استان را ایجاد کرده‌اند. استان دارای رتبه اول تولید خرما، کشور، تولید موز، محصولات گرمسیری و جمعیت شتر در کشور است. ارزش صادرات محصولات کشاورزی در سال ۱۴۰۰، به ترتیب ۲۵.۲ کاهش و واردات محصولات کشاورزی ۷۹.۱ نسبت به سال قبل افزایش پیدا کرده است.

ارزش افزوده بخش صنعت و بخش معدن استان در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل به ترتیب ۶۵.۱ و ۱۰۳ درصد افزایش یافته است. مصرف واسطه بخش صنعت و بخش معدن به ترتیب ۷۳.۴ و ۱۰۶ درصد نسبت به سال گذشته رشد داشته‌اند. ستانده بخش صنعت و بخش معدن نیز به ترتیب ۶۹.۱ و ۱۰۴ درصد نسبت به سال گذشته رشد داشته‌اند. عمده‌ترین محصولات صنعتی تولیدی استان متشکل از سیمان، محصولات شوینده و کیسه پرپیلن می‌باشند که در این بین تولید محصولات شوینده و سیمان در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ کاهش یافته است. ارزش افزوده بخش ساختمان در سال ۱۳۹۹ با افزایش ۵۶.۹ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۸ به رقم ۳۲۵۸۴ میلیارد ریال رسید که سهم آن از کشور ۱.۸ درصد می‌باشد. در سال ۱۳۹۹ ارزش افزوده خدمات استان ۶۶۸۰۷۶۹۸۳ میلیون ریال بوده که نسبت به سال قبل رشدی برابر با ۴۸ درصد داشته است. میزان جابجایی مسافر از طریق ناوگان ریلی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل افزایش ۸۹.۹ درصدی داشته و میزان بار خالص حمل شده از طریق ناوگان ریلی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال گذشته، ۸۴.۶ درصد کاهش یافته است. تعداد مسافر پروازهای داخلی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل کاهش و تعداد مسافران پروازهای بین‌المللی نسبت به سال قبل افزایش ۱۰۰ درصدی داشته است. بررسی به‌عمل‌آمده نشان می‌دهد که در بخش برق میزان مصرف مشترکین در سال ۱۴۰۰، ۷۳۵۱ میلیون کیلووات ساعت بوده که نسبت به سال قبل ۲.۸ درصد افزایش دارد. مصرف گاز طبیعی در سال ۱۴۰۰ برابر با ۱۶۷۷ میلیون مترمکعب بوده که نسبت به سال ۱۳۹۹ حدود ۷.۷ درصد رشد نشان می‌دهد. در سال ۱۴۰۱ تعداد ۳ طرح سرمایه‌گذاری جدید به ارزش ۱۳۰۸ میلیون دلار در استان به تصویب رسیده است. در این سال ورود سرمایه‌ای به مبلغ حدود ۳۰۸ میلیون دلار از طرف سرمایه‌گذاران خارجی استان صورت پذیرفته است. در سال ۱۴۰۱، ارزش صادرات و واردات از استان به ترتیب برابر با ۳۰۵ و ۱۷۲۵ میلیون دلار بوده است که نسبت به سال قبل، صادرات ۲۲ درصد و واردات ۳۹ درصد افزایش داشته است. در سال ۱۴۰۱ تعداد سهام معامله شده به میزان ۴۰۴ میلیون سهم و ارزش سهام معامله شده ۴۶۲۸۳۰۲ میلیون ریال بوده که افزایش ۳۵.۶ درصدی ارزش سهام در سال ۱۴۰۱ را نشان می‌دهد. همچنین تعداد کدهای

معاملاتی ایجاد شده در سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۰۰۴۰۶ واحد بوده که نسبت به سال ۱۴۰۰ به میزان ۲۲۶ درصد افزایش داشته است.

حق بیمه تولیدی در سال ۱۴۰۱ افزایش ۶۳.۳ درصدی داشته است. خسارت پرداختی در سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۶۴۷۵.۴ میلیارد ریال بوده است

ضریب نفوذ بیمه سهم حق بیمه تولیدی از تولید ناخالص داخلی را ارایه می‌دهد در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل، به اندازه ۶.۷ درصد افزایش داشته است. حق بیمه سرانه در سال ۱۴۰۱ به اندازه ۶.۸ میلیون ریال بوده است که نسبت به سال قبل ۶۱.۹ درصد رشد داشته است. نسبت خسارت برای بیمه در استان در سال ۱۴۰۰ معادل ۸۸.۸ درصد بوده است که در سال ۱۴۰۱ به ۷۸.۱ درصد رسیده است.

جمع کل سپرده بانک‌های استان در سال ۱۴۰۱ برابر با ۵۷۷۴۸۶ میلیارد ریال می‌باشد که نسبت به سال گذشته به میزان ۴۸.۷ درصد رشد داشته است. همچنین جمع کل تسهیلات بانک‌های استان در سال ۱۴۰۱ برابر ۳۵۰۴۶۹ میلیارد ریال می‌باشد که نسبت به سال گذشته ۵۴ درصد رشد داشته است. مانده کل مطالبات غیرجاری در سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۳۴۷۴ میلیارد ریال می‌باشد که نسبت به سال ۱۴۰۰ در حدود ۱۸ درصد افزایش داشته است.

استان سیستان و بلوچستان با ۳۵.۹ درصد رشد شاخص قیمت در سال ۱۴۰۲، کمترین تورم را در میان تمام استان‌های کشور داشته است. قدرت خرید افراد در استان در گروه خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات به اندازه ۳۸.۹ درصد و در کشور به اندازه ۴۱.۲ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافته است. قدرت خرید افراد در استان در گروه کالاهای غیرخوراکی و خدمات به اندازه ۳۳.۲ درصد و در کشور به اندازه ۴۰.۴ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافته است.

کل درآمدهای عمومی استان در سال ۱۴۰۱ برابر با ۲۰۶۴۷۴۸۰ میلیون ریال می‌باشد. سهم درآمدهای مالیاتی مستقیم از کل درآمدهای مالیاتی استان در سال ۱۴۰۱ معادل ۵۷ درصد بوده است. همچنین سهم درآمدهای مالیات غیرمستقیم استان از کل درآمدهای مالیاتی برابر با ۴۳ درصد می‌باشد. در مورد عملکرد اعتبارات می‌توان گفت در سال ۱۴۰۱، ۷۴ درصد از کل عملکرد اعتبارات مربوط به اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و ۲۶ درصد آن مربوط به اعتبارات هزینه‌ای است. در سال ۱۴۰۱ مالیات حقوق کارکنان بخش عمومی با ۴۱ درصد بالاترین سهم از مالیات‌های مستقیم را به خود اختصاص داده و مالیات مشاغل ۲۴ درصد و همچنین مالیات اشخاص حقوقی غیر دولتی که یکی از اقلام مهم مالیات‌های مستقیم است سهم ۲۰ درصدی را نشان می‌دهد و سهم درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدها در سال ۱۴۰۱ از کل درآمدهای عمومی استان به ترتیب ۴۴.۶ و ۵۵.۴ درصد بوده که نسبت به سال گذشته ۳۸ درصد درآمدهای مالیاتی و ۱۶۹۳ درصد سایر درآمدها رشد داشته است. نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان در سال ۱۴۰۱ برابر با ۳۴.۵ درصد است که نسبت به سال قبل تغییری نکرده است و این در حالی است که نرخ مشارکت اقتصادی در کشور نیز تغییر نیافته است. نرخ بیکاری استان از مقدار ۹.۲ درصد در سال ۱۴۰۰ به ۹ درصد در سال ۱۴۰۱ کاهش یافته است. این در حالی است که کاهش نرخ بیکاری مردان بیشتر از زنان بوده است. در سال ۱۴۰۱ نرخ جمعیت دارای اشتغال ناقص در استان ۱۰.۸ درصد بوده که نسبت به نرخ جمعیت دارای اشتغال ناقص همان سال در کشور بزرگتر است. ضریب جینی در سال ۱۴۰۰ در مناطق شهری کشور ۰.۳۷ و در مناطق روستایی کشور ۰.۳۶ بوده که این ضریب در استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۰ در نقاط شهری ۰.۴۹ و در نقاط روستایی ۰.۳۴ بوده است؛ مقایسه ضریب جینی کشور با استان نشان می‌دهد توزیع نابرابری در مناطق شهری استان سیستان و بلوچستان نسبت به کشور بیشتر بوده اما در نقاط روستایی نسبت به کشوری اندکی کمتر بوده است.

۱

فصل اول

اقتصاد ملی

خلاصه فصل

در این فصل به بررسی متغیرهای کلان اقتصادی کشور از جمله محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، اشتغال، تورم، بودجه دولت، سرمایه گذاری خارجی و صادرات و واردات پرداخته شده است. بر اساس یافته‌ها، میانگین هندسی رشد اقتصادی واقعی کشور در طول برنامه ششم توسعه ۱۰.۱ درصد بوده است که فاصله زیادی تا متوسط رشد واقعی پیش بینی شده در برنامه ششم توسعه (۸ درصد) دارد. مهمترین شاخص رشد اقتصادی، رشد تولید ناخالص داخلی سرانه است. بر اساس آمار بانک جهانی، رشد تولید ناخالص داخلی سرانه در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) معادل ۳ درصد است که با اهداف برنامه (متوسط رشد ۸ درصدی) فاصله دارد. همچنین متوسط نرخ تورم در لایحه برنامه هفتم توسعه ۹.۵ درصد پیش‌بینی شده است در حالی که نرخ تورم در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) برابر با ۴۴.۵ درصد بوده که نسبت به سال گذشته افزایش ۱ درصدی را تجربه کرده است. این بدان معنا است که پیش‌بینی دقیقی در برنامه هفتم توسعه در مورد نرخ تورم انجام پذیرفته است و نرخ تورم این سال با اهداف برنامه فاصله قابل توجهی دارد. تراز تجاری واقعی کشور در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) معادل ۳۲.۱۴ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال پیش رشد ۹.۱ درصدی را تجربه کرده است.

مقدمه

با توجه به اینکه بررسی وضعیت اقتصادی کشور، درک روشن تری از تحولات اقتصادی استان را ارایه می‌کند، بنابراین به منظور دستیابی به یک نمای کلی از اقتصاد جامعه می‌توان به تحلیل و بررسی شاخص‌های کلیدی و کلان اقتصادی پرداخت. شاخص‌هایی از قبیل رشد اقتصادی، تورم، اشتغال و بیکاری از جمله شاخص‌های کلیدی اقتصادی است که همواره مورد توجه دولتمردان و عموم افراد جامعه بوده است. در این بخش به بررسی متغیرهای کلان اقتصادی کشور از جمله محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، اشتغال، تورم، بودجه دولت، درآمدهای مالیاتی، درآمدهای نفتی، وضعیت بورس، سرمایه گذاری خارجی و صادرات و واردات پرداخته شده است.

۱-۱. بررسی اجمالی سیاست‌های اقتصادی کشور

بر اساس لایحه برنامه پنجساله هفتم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ج.ا.ا همانند برنامه ششم، متوسط رشد واقعی سالانه تولید ناخالص داخلی ۸ درصد در نظر گرفته شده است. به همین ترتیب متوسط رشد سالانه بهره‌وری کل عوامل تولید به قیمت ثابت سال ۱۳۹۵، ۲.۸ درصد در نظر گرفته شده است. حال اگر بر اساس سولو (۱۹۵۷)، رشد اقتصادی را مجموع رشد بهره‌وری کل عوامل و رشد انباشت عوامل تولید بدانیم، باید انتظار داشته باشیم که رشد انباشت عوامل ۵.۲ درصد باشد. اول آنکه با توجه به آمارهای بانک جهانی، میانگین هندسی رشد اقتصادی واقعی کشور در طول برنامه ششم توسعه ۱۰.۱ درصد بوده است که فاصله زیادی تا متوسط رشد واقعی پیش بینی شده در برنامه ششم توسعه (۸ درصد) دارد. بنابراین چگونه می‌توان انتظار تحقق متوسط رشد اقتصادی سالانه ۸ درصدی را طی سال‌های برنامه هفتم توسعه داشت؟! دوم آنکه فارغ از این خوشبینی، مقایسه رشد اقتصادی و رشد بهره‌وری کل عوامل در ایران بر اساس آمارهای بانک جهانی و FRED^۱، نشان‌دهنده آن است که روند رشد اقتصادی ایران مشابه روند بهره‌وری کل عوامل بوده است. بر اساس آخرین آمار منتشر شده در FRED، رشد بهره‌وری کل عوامل در سال ۲۰۱۹ (۱۳۹۸) ۷.۷ درصد کاهش یافته است و این روند کاهشی از سال ۱۹۶۹ (۱۳۴۸) کاملاً محسوس بوده است به طوری که بهره‌وری کل عوامل در سال ۲۰۱۹ نسبت به سال ۱۹۶۹ کاهش ۸۰.۶ درصدی را نشان می‌دهد. بنابراین روند

^۱. Federal Reserve Economic Data

بهره‌وری کل عوامل نیز نشان دهنده آن است که عدد پیش بینی شده برای این متغیر در لایحه برنامه هفتم توسعه بسیار خوشبینانه است. این پیش‌بینی‌های دور از انتظار در خصوص سایر متغیرهای اقتصادی نظیر تولید سرانه، نرخ تورم، نرخ بیکاری و غیره نیز انجام شده است که هر یک از آن‌ها در قسمت مربوطه بحث خواهد شد.

۲-۱. بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران

در این قسمت به بررسی وضعیت محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، اشتغال، تورم، بودجه دولت، درآمدهای مالیاتی، درآمدهای نفتی، وضعیت بورس، سرمایه‌گذاری خارجی و صادرات و واردات پرداخته می‌شود.

✓ محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت

در لایحه برنامه پنج‌ساله هفتم توسعه، متوسط رشد سالانه محصول ناخالص داخلی واقعی ۸ درصد در نظر گرفته شده است. بر اساس آمار بانک جهانی، میانگین هندسی نرخ رشد اقتصادی^۱ طی سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰ (سال‌های اجرای برنامه ششم توسعه) معادل ۱۰۱ درصد است که طبعاً فاصله بسیاری با متوسط ۸ درصدی پیش‌بینی شده در لایحه برنامه هفتم توسعه دارد. بر اساس جدول (۱-۱) که در بردارنده تولید ناخالص داخلی در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ به صورت کلی و به تفکیک زیربخش‌های اقتصادی است، موارد زیر قابل بیان است:

- مهمترین شاخص رشد اقتصادی، **رشد تولید ناخالص داخلی سرانه** است. بر اساس آمار بانک جهانی، رشد تولید ناخالص داخلی سرانه در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) معادل ۳ درصد است که با اهداف برنامه (متوسط رشد ۸ درصدی) فاصله دارد.

- یکی دیگر از شاخص‌های مورد استفاده به عنوان شاخص رشد اقتصادی، رشد تولید ناخالص داخلی است. تولید ناخالص داخلی واقعی در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) به میزان ۳۸ درصد نسبت به سال قبل افزایش یافته است و این بدان معنا است که رشد اقتصادی واقعی در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) با متوسط رشد ۸ درصدی پیش‌بینی شده در لایحه برنامه هفتم توسعه تفاوت دارد.

- بر اساس اهداف لایحه برنامه هفتم توسعه، متوسط رشد سالانه بخش نفت ۹ درصد، آب و برق و گاز ۸ درصد، حمل و نقل و انبارداری ۱۰ درصد، معدن ۱۳ درصد، صنعت ۸۵ درصد، ساختمان ۹ درصد، کشاورزی ۵۵ درصد، ارتباطات ۱۱ درصد و سایر خدمات ۶۵ درصد تعریف شده است. این در حالی است که در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) رشد واقعی بخش کشاورزی ۱۰۱ درصد، صنعت ۷۴ درصد و خدمات ۲۷ درصد بوده است. این ارقام نیز با اهداف لایحه برنامه هفتم توسعه فاصله دارد.

- بر اساس نمودار (۱-۱) نیز بخش خدمات با ۵۹ درصد بیشترین و بخش کشاورزی با ۱۱ درصد کمترین سهم را از ارزش افزوده کل سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) به خود اختصاص داده‌اند.

^۱ برای محاسبه میانگین نرخ رشد، باید از میانگین هندسی استفاده شود.

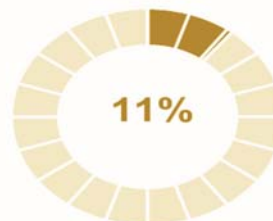
نمودار (۱-۱): سهم بخش‌های اقتصادی مختلف کشور از کل ارزش افزوده (۱۴۰۱)

گروه صنایع و معادن

گروه خدمات

گروه کشاورزی

منبع: بانک جهانی / محاسبات محقق

جدول (۱-۱): تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال ۲۰۱۵ (میلیارد دلار)

سال	واحد	۲۰۲۱ (۱۴۰۰)	۲۰۲۲ (۱۴۰۱)	درصد تغییر نسبت به سال قبل
تولید ناخالص داخلی	میلیارد دلار	۴۶۹.۹۵	۴۸۷.۷	۳.۸
تولید ناخالص داخلی سرانه	دلار	۵۳۴۵.۵	۵۵۰۷.۵	۳
گروه کشاورزی	میلیارد دلار	۴۷.۸۷	۴۸.۴۱	۱.۱
گروه صنایع و معادن	میلیارد دلار	۱۴۳.۷۸	۱۵۴.۴۲	۷.۴
گروه خدمات	میلیارد دلار	۲۶۰.۷۳	۲۶۷.۶۶	۲.۷

منبع: بانک جهانی

✓ تشکیل سرمایه ثابت ناخالص

بر مبنای اطلاعات درج شده در جدول (۲-۱) موارد زیر قابل بیان است:

- تشکیل سرمایه ثابت ناخالص کشور در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) به میزان ۶.۷ درصد افزایش یافته است که رشد قابل توجهی است.
- تشکیل سرمایه ثابت ناخالص کشور در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱)، ۲۵ درصد از تولید ناخالص کشور را به خود اختصاص داده است که نسبت به سال قبل ۲ درصد کاهش یافته است.

جدول (۲-۱): تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، تشکیل سرمایه در ماشین آلات و ساختمان به قیمت ثابت سال ۲۰۱۵ (میلیارد دلار)

سال	۲۰۲۱ (۱۴۰۰)	۲۰۲۲ (۱۴۰۱)	درصد تغییر نسبت به سال قبل
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	۸۲.۲	۸۷.۷	۶.۷
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (درصدی از GDP)	۲۷	۲۵	-۲

منبع: بانک جهانی

✓ اشتغال

بر اساس جدول (۳-۱)، کشور در حوزه شاخص‌های عمده نیروی کار وضعیت مطلوبی ندارد. بر این اساس موارد زیر قابل بیان است:

- نرخ بیکاری کشور در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) معادل ۸.۸ درصد بوده که نسبت به سال پیش ۰.۵ درصد کاهش یافته است.
- نرخ مشارکت اقتصادی کشور در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) معادل ۴۰.۵ درصد بوده که نسبت به سال پیش به میزان ۰.۱ درصد کاهش یافته است.
- سهم اشتغال بخش‌های مختلف در کشور در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال قبل تغییر محسوسی نداشته است تنها سهم اشتغال در بخش خدمات ۱ درصد افزایش و در بخش کشاورزی ۱ درصد کاهش یافته است.
- بخش خدمات بیشترین سهم اشتغال و بخش کشاورزی کمترین سهم اشتغال در کشور را به خود اختصاص داده است.

جدول (۳-۱): شاخص‌های کلی نیروی کار-۱۵ ساله و بیشتر (درصد)

سال	نرخ مشارکت اقتصادی	نرخ بیکاری	سهم اشتغال		
			کشاورزی	صنعت	خدمات
۲۰۲۱ (۱۴۰۰)	۴۰.۶	۹.۳	۱۶	۳۴	۵۰
۲۰۲۲ (۱۴۰۱)	۴۰.۵	۸.۸	۱۵	۳۴	۵۱

منبع: بانک جهانی

✓ تورم

- جدول (۴-۱) نشان می‌دهد که شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) تغییر قابل توجهی را نسبت به سال قبل تجربه کرده است. بر این اساس می‌توان گفت:
- متوسط نرخ تورم در لایحه برنامه هفتم توسعه ۹.۵ درصد پیش‌بینی شده است در حالی که نرخ تورم در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) برابر با ۴۴.۵ درصد بوده که نسبت به سال گذشته افزایش ۱ درصدی را تجربه کرده است. این بدان معنا است که پیش‌بینی دقیقی در برنامه هفتم توسعه در مورد نرخ تورم انجام پذیرفته است و نرخ تورم این سال با اهداف برنامه فاصله قابل توجهی دارد.
 - نرخ تورم ۴۴.۵ درصدی کشور در سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد که قدرت خرید افراد نسبت به سال گذشته تقریباً نصف شده است. در سال ۱۴۰۰ نیز قدرت خرید افراد نسبت به سال پیش تقریباً نصف شده بود.
 - بر اساس گزارش مرکز آمار ایران در ۱۲ ماهه منتهی به اسفند ۱۴۰۱، نرخ تورم گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها ۷۱.۲ درصد بوده است. در واقع قدرت خرید افراد روی خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها ۷۱.۲ درصد کاهش یافته است. در گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها، روغن‌ها و چربی‌ها با ۲۲۴ درصد و شیر، پنیر و تخم مرغ با ۸۵.۵ درصد بیشترین تورم را نشان می‌دهد. گروه هتل و رستوران نیز ۸۲.۷ درصد تورم را تجربه کرده است. گروه پوشاک و کفش با ۴۷.۵ درصد و گروه بهداشت و درمان با ۴۳.۲ درصد در رتبه‌های بعدی بیشترین تورم هستند. گروه ارتباطات با ۱۱.۷ درصد کمترین تورم را تجربه کرده است. همچنین نرخ تورم در تمام گروه‌های کالایی به جز ارتباطات کمتر از ۳۲.۳ درصد نبوده است.

جدول (۴-۱): شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی کشور و نرخ تورم (۲۰۱۰=۱۰۰-درصد)

سال	شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی	نرخ تورم
۲۰۲۱ (۱۴۰۰)	۱۰۳۱.۷	۴۳.۴
۲۰۲۲ (۱۴۰۱)	۱۴۸۰.۳	۴۳.۵

منبع: بانک جهانی

✓ بودجه دولت

بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس در خصوص لایحه و قانون بودجه در سال ۱۴۰۱ مهمترین رویکرد لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کنترل هزینه‌های غیرقابل اجتناب از طریق تغییر الگوی افزایش حقوق و مزایای کارکنان دولت، اصلاح صندوق‌های بازنشستگی، اصلاح سیاست حمایتی در تخصیص ارز ترجیحی و اختصاص اعتبار برای رشد اقتصادی از طریق پیش‌بینی اعتبارات در حوزه تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و ایجاد صندوق پیشرفت و عدالت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ بود. با وجود این عدم برآورد دقیق منابع و استفاده از منابع صندوق توسعه ملی در لایحه بودجه که بر خلاف سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه بود، منابع لایحه بودجه را با محدودیت‌هایی مواجه کرد. از سوی دیگر عدم پیش‌بینی منابع مورد نیاز برای سیاست‌های مهمی مانند سیاست حمایتی جایگزین حذف ارز ترجیحی و خرید تضمینی گندم، لایحه بودجه را در بعد مصارف نیز با چالش‌هایی مواجه می‌کرد.

در بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ برخی از رویکردهای دولت مورد موافقت مجلس قرار نگرفت و الگوی افزایش دستمزد، با رعایت سقف بار مالی در نظر گرفته شده توسط دولت، تغییر کرد. همچنین میزان حداقل حقوق نیز افزایش یافت. در رابطه با اصلاحات صندوق‌های بازنشستگی، احکام اصلاحی لایحه، با توجه به ماهیت یکساله بودجه مورد تأیید مجلس قرار نگرفت. در فرایند بررسی بودجه و با توجه به کاهش منابع درج شده در لایحه بودجه از محل استقراض از صندوق توسعه ملی و باتوافق دولت و مجلس، اعتبار پیش‌بینی شده از محل صادرات نفت و میعانات گازی به مقداری افزایش یافت که مبلغ مذکور جبران شود که این نوع افزایش در پیش‌بینی منابع برخلاف اصول بودجه‌ریزی است.

لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ با سقف ۱۳۷۲۰ هزار میلیارد ریال در منابع عمومی به مجلس ارسال شد و در نتیجه تغییرات انجام شده، با رقم ۱۳۹۴۱ هزار میلیارد ریال به تصویب رسید. درآمدهای پیش‌بینی شده دولت در سال ۱۴۰۱ از حدود ۶۶۴۴ هزار میلیارد ریال (در لایحه بودجه) پس از اصلاحات مجلس شورای اسلامی به رقم ۶۹۷۷ هزار میلیارد ریال افزایش یافت (۳۳۳ هزار میلیارد ریال افزایش نسبت به رقم لایحه). واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای نیز با ۱۱۱۲ هزار میلیارد ریال افزایش معادل ۵۱۹۶ هزار میلیارد ریال مصوب شد. همچنین ردیف واگذاری دارایی‌های مالی علیرغم افزایش اندک مجوز میزان انتشار اوراق، به دلیل عدم صدور مجوز استقراض دولت از صندوق توسعه ملی به میزان ۱۲۲۴ هزار میلیارد ریال کاهش یافت. بخش اعظم این کاهش منابع عمومی از طریق افزایش فروض مربوط به مقدار و قیمت فروش نفت (افزایش واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای) جبران شد.

در کنار تغییرات ارقام مندرج در سقف بودجه ارقام خارج از سقف بودجه (فرا بودجه) نیز در مجلس با تغییراتی همراه شد. در نتیجه مصوبات مجلس شورای اسلامی به ارقام خارج از سقف بودجه در سال ۱۴۰۱ حدود ۳ میلیون میلیارد ریال برای مصارف تعیین شده در تبصره «۱۴» و اختصاص سهام به صندوق‌های بازنشستگی افزوده شد. همچنین مجلس در اقدامی مهم منابع ناکافی دولت برای جبران زیان رفاهی ناشی از حذف ارز ترجیحی و خرید تضمینی گندم در تبصره «۱۴» لایحه بودجه را به میزان قابل توجهی افزایش داد.

طبق بررسی انجام شده کسری بودجه تأمین نشده لایحه دولت که پس از عدم صدور مجوز استقراض از صندوق توسعه ملی به حدود ۳۰۰ هزار میلیارد تومان بالغ می‌شد، در مجلس تغییری قابل توجهی نکرد و همین میزان کسری (عدم تحقق منابع) برای قانون بودجه نیز برقرار ماند.

در جدول (۵-۱) آمارهای مربوط به بودجه دولت آورده شده که بر اساس آن موارد زیر قابل بیان است:

- تراز مالی دولت (به صورت درصدی از GDP) منفی در سال‌های ۲۰۲۱ (۱۴۰۰) و ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) (و حتی سال‌های متمادی پیش از آن) منفی است اما در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) نسبت به سال قبل وضعیت بهتر شده است.

- درآمدهای دولت در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) ۸.۲ درصد از GDP را به خود اختصاص داده است و نسبت به سال قبل رشد ۰.۳ درصدی داشته است.
- درآمدهای غیرنفتی دولت در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) ۷.۵ درصد از GDP را به خود اختصاص داده است که نسبت به سال پیش ۰.۳ درصد رشد را نشان می دهد.
- کل مخارج و خالص وام دهی دولت در سال ۲۰۲۱ (۱۴۰۰)، ۱۰.۸ درصد از GDP را به خود اختصاص داده است.
- خالص بدهی دولت در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) ۲۸.۶ درصد از GDP را به خود اختصاص داده است که نسبت به سال قبل ۷.۵ درصد کاهش یافته و در نتیجه وضعیت بهتر شده است.

جدول (۱-۵): آمارهای بودجه ای دولت (درصدی از GDP)

عنوان	۲۰۲۱ (۱۴۰۰)	۲۰۲۲ (۱۴۰۱)	درصد تغییر نسبت به سال قبل
تراز مالی دولت (کل)	-۴.۵	-۴	۰.۵
کل درآمدها دولت (بدون احتساب کمک های بلاعوض)	۷.۹	۸.۲	۰.۳
درآمدهای غیرنفتی دولت	۷.۲	۷.۵	۰.۳
کل مخارج و خالص وام دهی دولت	۱۰.۸	-	-
خالص بدهی دولت	۳۶.۱	۲۸.۶	-۷.۵

منبع: صندوق بین المللی پول / FRED

✓ سرمایه گذاری خارجی

بر اساس جدول (۱-۶) که آمارهای مرتبط با سرمایه گذاری خارجی را در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) و سال قبل آن ارائه می دهد، موارد زیر قابل بیان است:

جریان خالص ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) ۱.۵ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال پیش ۰.۰۷ میلیارد دلار (۷۰ میلیون دلار) افزایش یافته است.

جریان خالص ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) معادل ۰.۴ درصد تولید ناخالص داخلی بوده که نسبت به سال پیش تغییری نداشته است.

جدول (۱-۶): سرمایه گذاری خارجی (میلیارد دلار-درصد)

عنوان	۲۰۲۱ (۱۴۰۰)	۲۰۲۲ (۱۴۰۱)	درصد تغییر نسبت به سال قبل
جریان خالص ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی	۱.۴۳	۱.۵	۰.۰۷
جریان خالص ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی (درصدی از GDP)	۰.۴	۰.۴	۰

منبع: بانک جهانی

✓ صادرات و واردات

براساس جدول (۱-۷) که آمار تجارت خارجی کشور را در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) نشان می دهد، موارد زیر قابل بیان است:

- صادرات واقعی کالاها و خدمات در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) معادل ۷۶.۷۶ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال پیش ۸.۲ درصد افزایش یافته است.
- واردات کالاها و خدمات در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) معادل ۴۴.۶۲ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال پیش ۷.۵ درصد رشد را نشان می دهد.

- صادرات واقعی کالاها و خدمات در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) حدود ۲۶.۸ درصد از تولید ناخالص داخلی را تشکیل می دهد که نسبت به سال پیش رشد ۴ درصدی داشته است.
- واردات واقعی کالاها و خدمات در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱)، ۲۴.۸ درصد از تولید ناخالص داخلی را تشکیل می دهد که نسبت به سال پیش رشد ۳.۳ درصدی را نشان می دهد.
- تراز تجاری واقعی کشور در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) معادل ۳۲.۱۴ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال پیش رشد ۹.۱ درصدی را تجربه کرده است.

جدول (۷-۱): صادرات، واردات و تراز تجاری کشور به قیمت ثابت سال ۲۰۱۵ (میلیارد دلار-درصد)

سال	صادرات کالاها و خدمات	صادرات کالاها و خدمات (درصدی از GDP)	واردات کالاها و خدمات	واردات کالاها و خدمات (درصدی از GDP)	تراز تجاری
۲۰۲۱ (۱۴۰۰)	۷۰.۹۷	۲۲.۸	۴۱.۵۱	۲۱.۵	۲۹.۴۶
۲۰۲۲ (۱۴۰۱)	۷۶.۷۶	۲۶.۸	۴۴.۶۲	۲۴.۸	۳۲.۱۴
رشد نسبت به سال قبل	۸.۲	۴	۷.۵	۳.۳	۹.۱

منبع: مرکز آمار ایران/حسابهای ملی فصلی

۳-۱. جمع بندی و ارزیابی توصیه های سیاستی

- در این فصل به بررسی اجمالی متغیرهای اقتصادی در سطح ملی در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) پرداخته شده است. به طور کلی بر اساس آمارهای ارائه شده در این فصل می توان به موارد زیر اشاره کرد:
- میانگین هندسی رشد اقتصادی واقعی کشور در طول برنامه ششم توسعه ۱.۱ درصد بوده است که فاصله زیادی تا متوسط رشد واقعی پیش بینی شده در برنامه ششم توسعه (۸ درصد) دارد.
 - مهمترین شاخص رشد اقتصادی، **رشد تولید ناخالص داخلی سرانه** است. بر اساس آمار بانک جهانی، رشد تولید ناخالص داخلی سرانه در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) معادل ۳ درصد است که با اهداف برنامه (متوسط رشد ۸ درصدی) فاصله دارد.
 - تشکیل سرمایه ثابت ناخالص کشور در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) به میزان ۶.۷ درصد افزایش یافته است که رشد قابل توجهی است.
 - نرخ بیکاری کشور در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) معادل ۸.۸ درصد بوده که نسبت به سال پیش ۰.۵ درصد کاهش یافته است.
 - نرخ مشارکت اقتصادی کشور در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) معادل ۴۰.۵ بوده که نسبت به سال پیش به میزان ۰.۱ درصد کاهش یافته است.
 - متوسط نرخ تورم در لایحه برنامه هفتم توسعه ۹.۵ درصد پیش بینی شده است در حالی که نرخ تورم در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) برابر با ۴۴.۵ درصد بوده که نسبت به سال گذشته افزایش ۱ درصدی را تجربه کرده است. این بدان معنا است که پیش بینی دقیقی در برنامه هفتم توسعه در مورد نرخ تورم انجام پذیرفته است و نرخ تورم این سال با اهداف برنامه فاصله قابل توجهی دارد.
 - تراز مالی دولت (به صورت درصدی از GDP) منفی در سال های ۲۰۲۱ (۱۴۰۰) و ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) (و حتی سال های متمادی پیش از آن) منفی است اما در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) نسبت به سال قبل وضعیت بهتر شده است.
 - جریان خالص ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) ۱.۵ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال پیش ۰.۰۷ میلیارد دلار (۷۰ میلیون دلار) افزایش یافته است.

- صادرات واقعی کالاها و خدمات در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) معادل ۷۶.۷۶ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال پیش ۸.۲ درصد افزایش یافته است.
 - واردات کالاها و خدمات در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) معادل ۴۴.۶۲ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال پیش ۷.۵ درصد رشد را نشان می دهد.
 - تراز تجاری واقعی کشور در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) معادل ۳۲.۱۴ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال پیش رشد ۹.۱ درصدی را تجربه کرده است.
- توصیه های سیاستی زیر در راستای بهبود فضای کلی اقتصاد ایران می تواند مطرح شود:
- نگارش اسناد بالادستی از جمله برنامه های توسعه بر اساس واقعیت های موجود.
 - نظام مند کردن پایه پولی و نقدینگی جهت مهار تورم.
 - پیش بینی واقعی بودجه به ویژه در زمینه تحقق درآمدهای حاصل از نفت و گاز و افزایش تامین منابع بودجه از طریق وضع مالیات بر مجموع درآمد.
 - انتخاب استراتژی مناسب برای هدفمند کردن دریافت مالیات.
 - توجه مضاعف به مزیت نسبی در تولید کالاها و افزایش مبادلات تجاری با سایر کشورها به ویژه کشورهای همسایه.

۲

فصل دوم

محصول ناخالص داخلی استان

خلاصه فصل

بر اساس اطلاعات برآوردی مرکز آمار ایران، تولید ناخالص داخلی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۰ به قیمت جاری حدود ۱۲۲۸۵۶۸ میلیارد ریال می باشد که در مقایسه با سال قبل، رشد ۶۰.۶ درصدی داشته است. بخش کشاورزی، صنعت و معدن و خدمات به ترتیب با ۲۲۴۱۰۵ میلیارد ریال، ۲۷۲۷۵۱ و ۷۲۹۶۲۵ میلیارد ریال ۱۸.۲، ۲۲.۴، ۵۹.۴ درصد از کل ارزش افزوده استان را ایجاد کرده اند. که در این سال بخش خدمات با رقم ۷۲۹۶۲۵ میلیارد ریال بزرگترین بخش اقتصادی استان بوده است. بیشترین نسبت مصرف واسطه به ستانده مربوط به بخش خدمات و کمترین نسبت مصرف واسطه به ستانده مربوط به بخش آب، برق و گاز در استان می باشد.

مقدمه

برجسته ترین متغیر نشان دهنده وضعیت کلان اقتصادی یک کشور، تولید ناخالص ملی و تولید ناخالص داخلی آن کشور است، که در برگیرنده ارزش کلیه کالاها و خدمات نهایی تولید و ارزش گذاری شده به قیمت جاری بازار طی یکسال مالی است. و از سه روش ارزش افزوده مخارج، درآمد بدست می آید. بنابراین به نظر می رسد کشوری که تولید ناخالص ملی بیشتری دارد از ثروت و قدرت بیشتری برخوردار بوده و نیازمندی های رفاهی آحاد جامعه را به نحو مطلوب تری تامین می کند. در حسابهای ملی ایران روش تولید (جمع ارزش افزوده ها) به عنوان روش اصلی محاسبه تولید ناخالص داخلی مورد استفاده قرار می گیرد.

بنابراین آگاهی از اندازه GDP و اجزای آن (ارزش افزوده بخش های اقتصادی) و شناخت روند رشد اقتصادی چه در دوران گذشته و چه در دوره های آتی، در جهت کمک به سیاست گذاری ها و برنامه ریزی ها (در سطح ملی، بخشی، منطقه ای، دولتی و خصوصی) از اهمیت زیاد و ویژه ای برخوردار است. پیش بینی رشد اقتصادی به مسئولین، سیاست گزاران و صاحبان کسب و کار کمک می کند که تصویر روشن تری از شرایط آینده اقتصاد در اختیار داشته باشند و با استفاده از آمار و اطلاعات به هنگام تر، تصمیمات اقتصادی مناسبی را اتخاذ نمایند.

۱-۲. سیاست های اقتصادی تولید وجهت گیری های استان

در استان سیاست گذاری های مناسبی در بخش تولید بویژه بخش کشاورزی صورت پذیرفته است که در پی آن برتنوع فعالیت های کشاورزی بویژه در بخش هایی مانند شیلات و آبی پروری افزوده شده است. مقایسه سهم استان در تولید محصولات زراعی و باغی در کشور نشان میدهد که به رغم محدودیت منابع آب و خاک، حاکم بودن شرایط بدجوی و طبیعی، استان نقش قابل توجهی در تولید برخی از محصولات زراعی و باغی از جمله مقام اول در تولید میوه های گرمسیری رتبه سوم در تولید خرما و از نظر تولیدات نباتات علوفه ای رتبه پنجم را داشته است. در بخش شیلات یکی از توانایی های استان ظرفیت پرورش میگو است که طی سالهای اخیر توجه خاصی به آن شده است. براساس مطالعات انجام شده حدود ۲۰ هزار هکتار از اراضی شهرستان چابهار جهت پرورش میگو مناسب تشخیص داده شده اند و می توانند از محل پرورش میگو دوبار در سال بهره گیری نمایند. لذا توسعه این بخش می تواند علاوه بر ارز آوری زمینه اشتغال مناسبی را فراهم نماید. هرچند دور افتادگی و در حاشیه قرارگرفتن استان از مراکز اصلی جمعیتی و محورهای موجود توسعه کشور، تراکم اندک جمعیت پراگندگی محیط زیست، شرایط اقلیمی نامناسب، فقر منابع آبی به ویژه در کانون های جمعیتی و کمبود نیروی انسانی ماهر و کمبود زیر بناها از جمله محدودیت هایی هستند که در راه توسعه صنعتی استان پدیدار شده اند، لیکن این استان از امکانات و قابلیت های ویژه ای برخوردار است که می تواند در درازمدت و در راستای جهت گیری های برنامه ریزی شده پایه های توسعه صنعتی را استحکام

بخشد. موقعیت جغرافیایی ویژه استان به لحاظ همجواری با کشورهای پاکستان و افغانستان و دسترسی به آبهای آزاد در خارج از تنگه هرمز، امکان ویژه ای جهت توسعه صنعتی فراهم می سازد، منابع دریایی و شیلات از دیگر امکانات توسعه صنعتی استان است که می تواند زمینه ساز ایجاد صنایع شیمیایی و صنایع دریایی به شمار آید. زمینه گسترش صنایع تبدیلی وابسته به محصولات کشاورزی امکانات توسعه وجود دارد.

منابع معدنی از جمله قابلیت های دیگر توسعه در استان می باشد که بسیاری از معادن استان می توانند عملکرد فرا منطقه ای داشته باشند. معادن غیر فلزی در استان منبع ارزشمندی جهت تولید مصالح ساختمانی است که این رشته صنعتی علاوه بر اشتغالزایی در افزایش درآمد منطقه تاثیر به سزایی دارد. همچنین فعالیت بخش های خدماتی در سطح استان دارای بالاترین ارزش افزوده می باشند. این بخش به لحاظ عدم قابلیت جذب سرمایه گذاری در بخش های تولیدی، صنعتی استان و ویژگی های خاص دیگر سهم اصلی از کل اشتغال و ارزش افزوده استان را در سال های اخیر عهده دار بوده است. وجود موانع و محدودیت ها در راه رشد بخش های تولیدی موجب گردیده است که بخش بزرگی از منابع، امکانات، سرمایه ها و نیروی انسانی موجود در استان به فعالیت های زود بازده و عمدتاً به بخش خدمات بازرگانی گرایش پیدا نمایند.

در استان سیستان و بلوچستان در راستای اهداف و برنامه های سال ۱۴۰۱ تولید می توان به مواردی از قبیل ایجاد طرح های سرمایه گذاری جدید با وجود پتانسیل بالای استان در زمینه انرژی های نو و پاک خورشیدی و بادی و ایجاد زیرساخت های فیزیکی لازم در این زمینه، گسترش صنایع تبدیلی بخش کشاورزی، دامپروری و شیلات برای فرآوری محصولات تولیدی و آماده سازی آنها برای بازار نهایی مصرف، بالا بردن درآمد سرانه استان با بهبود فضای کسب و کار، در کنار توسعه و تسهیل مبادلات تجاری از مرزهای استان و همچنین توسعه و سرمایه گذاری بخش معدن، تفتان یکی از شهرستان های بسیار مستعد در سیستان و بلوچستان است که هم ظرفیت های معدنی فراوان دارد و هم در حوزه کشاورزی و دامپروری فعال می باشد. تمام معادن شناخته شده استان در حوزه طلا ۱۳ تن بوده که معدن جدیدی در شهرستان تفتان شناسایی و سرمایه گذاری صورت گرفته است که ۲۵ تن طلا شناسایی شده است. با سرمایه گذاری های انجام شده در بخش معدن باید گفت سال ۱۴۰۰ سالی طلایی برای معادن سیستان و بلوچستان خواهد بود و امید آفرین است برای تمام بخش های معدنی که سایر کانی های فلزی مثل مس که یکی از مهمترین مجموعه های معدنی استان است که از شمالی ترین نقطه استان شروع و در اطراف بزمان و تفتان در دو قله آتشفشان منطقه به حداکثر میرسد قطعاً نوید بخش برای بخش معدنی استان است.

۲-۲. بررسی و تحلیل وضعیت محصول ناخالص داخلی

همان گونه که ذکر گردید تولید ناخالص داخلی و تحولات آن به عنوان شاخص عملکرد اقتصاد مورد توجه قرار می گیرد از این رو در ادامه این فصل وضعیت تولید ناخالص داخلی استان بررسی و روند تغییرات اجزاء آن ارزیابی می شود.

✓ محصول ناخالص داخلی استان به قیمت جاری

بر اساس اطلاعات جدول (۱-۲) تولید ناخالص داخلی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۰ به قیمت بازار ۱۲۲۸۵۶۸ میلیارد ریال بوده است که نسبت به سال ۱۳۹۹ رشد ۶۰.۶ درصدی را نشان می دهد. در سال ۱۴۰۰ ارزش افزوده بخش های عمده کشاورزی و ماهیگیری، صنعت و معدن، ساختمان و انرژی و خدمات استان سیستان و

بلوچستان به ترتیب برابر ۱۸.۲، ۱۳.۹، ۸.۴، ۵۹.۴ درصد می باشد که نمایانگر گرایش بیشتر اقتصاد استان به سمت فعالیتهای خدماتی و کشاورزی و ماهیگیری است. بیشترین سهم ارزش افزوده فعالیت های اقتصادی در محصول ناخالص داخلی به ترتیب مربوط به بخش عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاهای (۲۱.۸ درصد)، کشاورزی، شکار و جنگلداری (۱۸.۲ درصد) و صنعت (۱۳.۶ درصد) بوده است، طبق جدول (۲-۳) بخش خدمات و کشاورزی استان کمی نسبت به سایر بخش ها بالاتر است که نشان دهنده وضعیت مناسب بخش کشاورزی و ماهیگیری و خدمات نسبت به کشور و وضعیت نامناسب تر بخش ساختمان، آب و برق و صنعت و معدن استان در مقایسه با کشور است.

لازم به ذکر است سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی و ماهیگیری و بخش صنعت و معدن و ساختمان و انرژی و بخش خدمات استان از کل ارزش افزوده در سال ۱۳۹۹ معادل ۱۸.۲، ۱۴، ۸.۱، ۵۹.۶ درصد بوده است که دلیل بالابودن ارزش افزوده بخش خدمات استان را می توان همجواری این استان با دو کشور افغانستان و پاکستان، ۱۱۰۰ کیلومتر مرز خشکی و ۳۰۰ کیلومتر مرز آبی قلمداد نمود که فرصت های فراوانی در بخش صادرات، واردات و انجام امور خدماتی برای استان سیستان و بلوچستان فراهم نموده است.

همچنین باتوجه به جمعیت جوان استان و ظرفیت ها و پتانسیل های موجود خصوصاً در زمینه گردشگری، معادن و کشاورزی انتظار میرود سهم استان از کل GDP با شتاب بیشتری افزایش یابد.

جدول (۲-۱): تولید ناخالص داخلی استان سیستان و بلوچستان به قیمت جاری (میلیارد ریال)

عنوان/سال	۱۳۹۹	سهم	۱۴۰۰	سهم
کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری	۱۳۹۲۱۴	۱۸.۲	۲۲۴۱۰۵	۱۸.۲
استخراج معدن.	۱۵۵۲	۰.۲	۳۶۱۵	۰.۳
صنعت.	۱۰۵۵۱۹	۱۳.۸	۱۶۷۵۶۴	۱۳.۶
تأمین برق، گاز، بخار و تپویه هوا	۱۹۰۱۸	۲.۵	۳۲۶۹۲	۲.۷
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه	۲۱۲۴	۰.۳	۳۱۴۱	۰.۳
ساختمان.	۴۰۴۵۲	۵.۳	۶۵۷۳۹	۵.۴
عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه کالاهای	۱۶۷۳۷۸	۲۱.۹	۲۶۸۰۵۵	۲۱.۸
حمل و نقل، انبارداری و پست	۶۷۹۳۸	۸.۹	۱۱۲۶۰۴	۹.۲
فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا	۱۴۶۶	۰.۲	۳۳۰۸	۰.۳
اطلاعات و ارتباطات	۵۳۷۷	۰.۷	۷۱۸۱	۰.۶
فعالیتهای مالی و بیمه	۱۴۴۲۶	۱.۹	۱۶۳۰۸	۱.۳
املاک و مستغلات	۵۲۱۰۷	۶.۸	۷۷۷۰۵	۶.۳
فعالیتهای حرفه ای، علمی و فنی	۲۳۴۳	۰.۳	۳۷۷۲	۰.۳
فعالیتهای اداری و خدمات پشتیبانی	۱۵۲۵	۰.۲	۲۵۳۹	۰.۲
اداره امور عمومی و خدمات شهری	۶۹۶۳۵	۹.۱	۱۱۲۸۰۶	۹.۲
آموزش	۳۸۵۴۲	۵.۰	۶۵۷۹۹	۵.۴
فعالیتهای مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	۳۲۶۷۱	۴.۳	۵۵۶۹۵	۴.۵
فعالیت های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات	۲۱۲۲	۰.۳	۳۸۵۳	۰.۳
جمع ارزش افزوده	۷۶۳۴۰۸	۱۰۰	۱۲۲۶۴۸۲	۱۰۰
خالص مالیات بر واردات.	۱۷۶۵	-	۲۰۸۶	-
محصول ناخالص داخلی (به قیمت بازار)	۷۶۵۱۷۳	-	۱۲۲۸۵۶۸	-

منبع: مرکز آمار / حسابهای منطقه ای (برآورد) سال ۱۴۰۰-۱۳۹۹

✓ محصول ناخالص داخلی سرانه

شاخص تولید ناخالص داخلی و سرانه یکی از مهمترین شاخص های بررسی عملکرد اقتصاد در سطح ملی و منطقه ای است. این دو شاخص اندازه اقتصاد یک کشور یا منطقه و ظرفیت های تولیدی آن را نشان می دهد و هنگامی که سخن از سرانه تولید ناخالص ملی می شود غالباً فاکتورهایی چون پهناوری و زمین های قابل استفاده و همچنین ازدیاد جمعیت عامل مثبتی به شمار می آیند که می توانند زمینه ساز اولیه رشد تولید ناخالص باشد اما سیستان و بلوچستان به عنوان دومین استان پهناور کشور با جمعیت تقریبی ۲ میلیون و ۸۰۰ هزار نفر کمترین سرانه تولید ناخالص ملی را داراست.

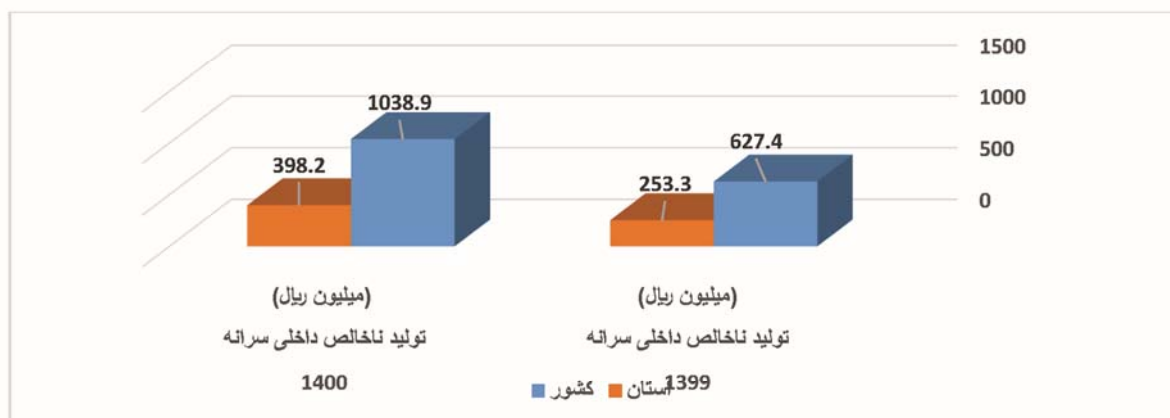
تولید ناخالص داخلی سرانه، مقیاسی تقریبی از استانداردهای متوسط زندگی یا رفاه اقتصادی است که موید، میزان تولید به وسیله هر نفر بصورت سرانه است. طبق اطلاعات جدول (۲-۲) تولید ناخالص داخلی سرانه استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۰ با ۲۷.۲ درصد رشد به مقدار ۳۹۸.۲ میلیون ریال رسیده است. این در حالی است که تولید ناخالص داخلی سرانه کشور به مقدار بیشتری یعنی حدود ۶۵.۶ درصد رشد داشته است.

جدول (۲-۲): تولید ناخالص داخلی سرانه کشور و استان

شرح	۱۳۹۹	۱۴۰۰	درصد تغییرات
	تولید ناخالص داخلی سرانه (میلیون ریال)	تولید ناخالص داخلی سرانه (میلیون ریال)	
کشور	۶۲۷.۴	۱۰۳۸.۹	۶۵.۶
استان	۲۵۳.۳	۳۹۸.۲	۲۷.۲

منبع: مرکز آمار ایران، سال ۱۴۰۰-۱۳۹۹/حسابهای منطقه ای

نمودار (۲-۱): مقایسه تولید ناخالص داخلی سرانه کشور و استان

منبع: مرکز آمار ایران، سال ۱۴۰۰-۱۳۹۹/حسابهای منطقه ای

۳-۲. بررسی و تحلیل اجزا محصول ناخالص داخلی

✓ ارزش افزوده بخش های مختلف اقتصادی

ارزش افزوده فعالیتهای اقتصادی استان سیستان و بلوچستان و کشور به تفکیک بخش های عمده اقتصادی به قیمت جاری در جدول (۳-۲) گزارش شده است بر اساس اطلاعات این جدول بخش های خدمات و کشاورزی بیشترین سهم و بخش معدن و صنعت استان علیرغم وجود پتانسیل های مطلوب در این دو بخش کمترین سهم را در ارزش افزوده استان به خود اختصاص داده اند. آماده نبودن زیر ساخت های لازم در این دو بخش منجر به پایین بودن سهم ارزش

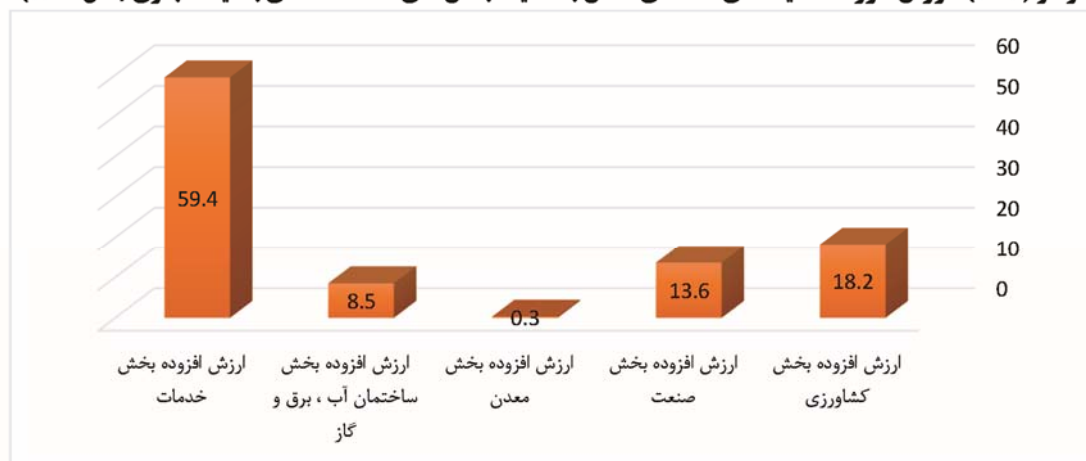
افزوده مواد معدنی و صنعت استان از کشور (حدود ۰.۲ درصد) شده است. جهت سنجش میزان تاثیرگذاری یک بخش بر اقتصاد استان، می توان سهم مکانی ساده^۱ آن بخش در منطقه را محاسبه نمود برای این کار کافی است، سهم ارزش افزوده آن بخش در استان را بر سهم ارزش افزوده همان بخش در کشور تقسیم نمود.

جدول (۲-۳): ارزش افزوده فعالیت های اقتصادی استان و کشور به تفکیک بخش های عمده اقتصادی به قیمت جاری (سال ۱۴۰۰)

شرح	استان (میلیارد ریال)	سهم ارزش افزوده هر بخش استان (درصد)	کشور (میلیارد ریال)	سهم ارزش افزوده هر بخش کشور (درصد)	سهم ارزش افزوده هر بخش استان از کشور (درصد)
ارزش افزوده بخش کشاورزی	۲۲۴۱۰۵	۱۸.۲	۷۵۴۷۶۴۳	۸.۴	۰.۳
ارزش افزوده بخش صنعت	۱۶۷۵۶۴	۱۳.۶	۱۵۹۳۳۸۹۵	۱۷.۸	۰.۲
ارزش افزوده بخش معدن	۳۶۱۵	۰.۳	۱۵۸۰۳۲۴۷	۱۷.۶	۰
ارزش افزوده بخش ساختمان	۱۰۱۵۷۲	۸.۵	۹۸۲۸۵۰۶	۱۱	۰.۱
آب، برق و گاز	۷۲۹۶۲۵	۵۹.۴	۴۰۴۴۹۹۳۱	۴۵.۲	۰.۸
ارزش افزوده بخش خدمات	۱۲۲۶۴۸۲	۱۰۰	۸۹۵۶۳۲۲۱	۱۰۰	-
جمع					

منبع: مرکز آمار / حسابهای منطقه ای (برآورد) سال ۱۴۰۰-۱۳۹۹

نمودار (۲-۲): ارزش افزوده فعالیت های اقتصادی استان به تفکیک بخش های عمده اقتصادی به قیمت جاری (سال ۱۴۰۰)

جدول (۲-۴): شاخص سهم مکانی ساده بخش های اقتصادی استان در سال ۱۴۰۰

شرح	سهم از ارزش افزوده استان	سهم از ارزش افزوده کشور	SLQ
کشاورزی	۱۸.۲	۸.۴	۲.۲
صنعت	۱۳.۶	۱۷.۸	۰.۸
معدن	۰.۳	۱۷.۶	۰.۲
ساختمان، آب و برق و گاز	۸.۵	۱۱	۰.۸
خدمات	۵۹.۴	۴۵.۲	۱.۳

منبع: مرکز آمار / حسابهای منطقه ای برآورد سال ۱۴۰۰-۱۳۹۹

^۱ این واژه به انگلیسی مخفف SLQ می باشد.

با توجه به جداول (۲-۴) بخش کشاورزی و خدمات بدلیل بزرگتر از یک بودن سهم مکانی ساده آنها دارای اهمیت بیشتری در استان نسبت به کل کشور هستند اما بخش معدن کمترین نقش را در ایجاد ارزش افزوده استان ایفا می‌کند.

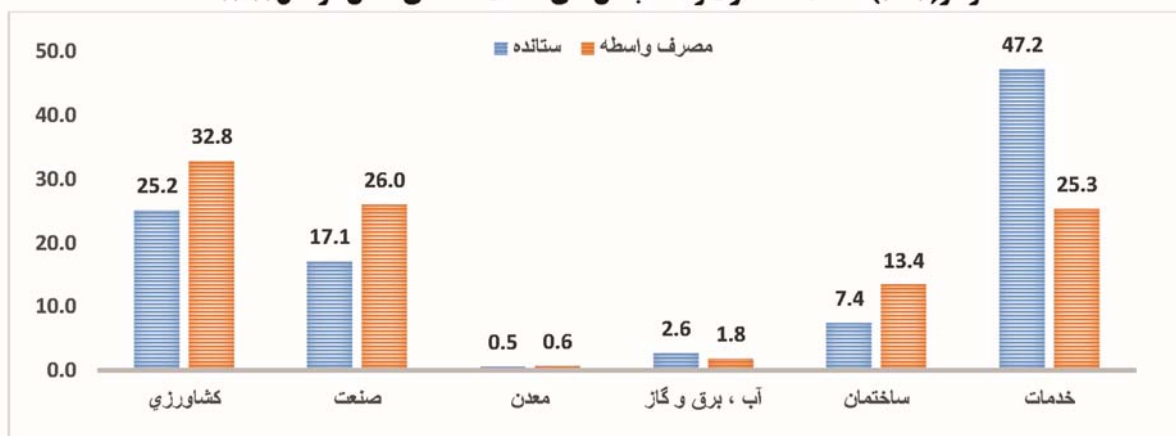
✓ ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی

آمار نشان می‌دهد نیمی از ستانده استان یعنی مبلغ ۵۱۶۳۸۴ میلیارد ریال مربوط به بخش خدمات است و پس از آن بخش کشاورزی با ۲۷۵۱۱۸ در جایگاه بعدی قرار دارد. از طرفی علی‌رغم ظرفیت‌ها و پتانسیل قابل توجهی که در بخش معدن استان وجود دارد سهم این بخش از ستانده استان بسیار کم و نزدیک به صفر است.

✓ نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش‌های اقتصادی

نرخ بهره‌وری که از نسبت ستانده به داده (مصرف واسطه) به دست می‌آید و عکس نسبت مصرف واسطه به ستانده است، میزان بازدهی هر بخش را با توجه به ارزش نهایی کالای تولید شده در آن بخش نسبت به هزینه‌ی نهاده‌هایی که در آن بخش استفاده می‌شود، نشان می‌دهد. در واقع نرخ بهره‌وری نشان می‌دهد منابع استفاده شده در تولید کالاها و خدمات به چه میزان در آن بخش بصورت کارا عمل نموده‌اند و آیا منابع موجود در آن بخش کارا می‌باشند یا میزان اثربخشی و کارایی آن‌ها پایین است که در این صورت یا باید از منابع در آن بخش به درستی استفاده کرد یا جابجایی منابع بین بخش‌ها صورت پذیرد. طبیعتاً بخش‌های آب، برق و گاز و کشاورزی که کمترین نسبت مصرف واسطه به ستانده را دارند، بیشترین بهره‌وری رو به خود اختصاص داده‌اند.

نمودار (۲-۳): ستانده - مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی استان در سال ۱۳۹۹

منبع: مرکز آمار / حسابهای منطقه ای سال ۱۳۹۹

جدول (۲-۵): بهره‌وری بخش‌های مختلف اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۳۹۹

شرح	ستانده (میلیارد ریال)	مصرف واسطه (میلیارد ریال)	بهره‌وری کل (میلیارد ریال)	نسبت مصرف واسطه به ستانده
کشاورزی	۲۷۵۱۱۸	۱۱۷۶۳۸	۲.۳	۰.۴
صنعت	۱۸۷۴۶۷	۹۳۳۷۱	۲.۱	۰.۵
معدن	۵۷۵۷	۲۲۳۵	۲.۶	۰.۴
آب، برق و گاز	۲۸۲۶۷	۶۴۱۳	۴.۴	۰.۲
ساختمان	۸۰۶۴۰	۴۸۰۵۶	۱.۷	۰.۶
خدمات	۵۱۶۳۸۴	۹۰۷۹۴	۵.۷	۰.۲
جمع	۱۰۹۳۶۳۳	۳۵۸۵۰۷	۳.۱	۰.۳

منبع: مرکز آمار / حسابهای منطقه ای

با توجه به جدول (۲-۵) نرخ بهره وری کل عوامل تولید استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۳۹۹ برابر ۳.۱ واحد است؛ به عبارت دیگر ارزش محصولات تولیدی بخش های اقتصادی ۳.۱ برابر ارزش نهاده های واسطه ای مورد استفاده در فرایند تولید می باشد.

همانطور که از جدول فوق مشاهده می شود بخش خدمات ، آب، برق و گاز و معدن بالاترین بهره وری و دو بخش ساختمان و صنعت پایین ترین میزان بهره وری در سال ۱۳۹۹ را داشته اند.

موانع و چالش های تولید و رشد اقتصادی

موانع قانونی : قوانین مربوط به تولید باید تسهیلگر باشد و قوانین مزاحم باید اصلاح شود. برای مثال در بخش مجوزها همه تولیدکنندگان ناراضی هستند. در بخش گمرک واردکنندگان یا صادرکنندگان با مشکلات عدیده قانونی مواجه هستند که باید این مشکلات برطرف شود.

مشکلات اقتصادی : برخی مراکز از جمله بانکها با درپیش گرفتن شیوه بنگاهداری موجب مشکلات اقتصادی در کشور می شوند. بانکها سرمایه های مردم را جمع آوری می کنند و آن را در فعالیتهای اقتصادی که عمدتاً دلالتی است، به کار می گیرند و تبدیل به بنگاه انحصاری می شوند. افزون بر آن با صوری سازی عقود تمام ریسک تولید را به تولیدکننده منتقل می کنند. دولت، مجلس، قوه قضائیه و سایر نهادهای مسئول مانند بانک مرکزی باید جلو این قبیل اقدامات را بگیرند.

سود زیاد واسطه گری و دلالتی : وقتی سود واسطه گری و دلالتی زیاد باشد و سریع کسب شود، تولیدکنندگان امکانات خود را به جای تولید به سمت واسطه گری سوق می دهند.

قاچاق و واردات بی رویه : قاچاق و واردات بی رویه بعضی محصولات که زمینه تولید آنها در داخل کشور وجود دارد، کمر تولید داخلی را می شکنند و زمینه جهش تولید را از بین می برد. بنابراین با وضع قوانین مناسب و اقدامات بازدارنده باید جلو این جریان را گرفت. از سوی دیگر باید با استفاده از دیپلماسی اقتصادی پیمان های دوجانبه و چندجانبه منطقه ای برای ایجاد بازارهای مناسب جهت عرضه کالاهای ایرانی را فراهم نمود.

عدم ثبات ارزش پول ملی : یکی از بزرگترین موانع برای تولید و جهش آن است. تغییر ارزش پول ملی باعث می شود تا آینده برای تولیدکننده مبهم باشد؛ بنابراین با این رویکرد برنامه ریزی برای تولید مشکل است و جرات ورود به چرخه تولید کمتر می شود. لازم است بانک مرکزی و سایر نهادهای مسئول برای جلوگیری از بی ثباتی پول ملی اقدامات لازم را انجام دهند.

- وابستگی و تامین مالی بخش های تولیدی به نظام بانکی و نبود جانشین های مناسب از جمله تامین مالی از بازار سرمایه.

- استمرار مشکل کمبود نقدینگی بخش های تولیدی به ویژه بخش صنعت و عدم وجود سیاست گذاری های مناسب نظام بانکی در راستای رفع آن.

- عدم توجه به مزیت های بخشی و منطقه ای در سیاست گذاری های تولیدی و ارایه مجوزهای فعالیت های اقتصادی در استان

- پایین بودن سطح بهره وری عوامل تولید.

- کمبود آب باتوجه به خشکسالی های اخیر و همچنین افت سطح آب های زیرزمینی در استان و عدم وجود برنامه ریزی های صحیح و بلندمدت در این زمینه.

۴-۲. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی جهت بهبود تولید و رشد اقتصادی استان

در این فصل محصول ناخالص داخلی استان مورد بررسی قرار گرفت که نتایج حاکی از آن بود که استان سهم محدودی از تولید کشور را به خود اختصاص داده است. تولید ناخالص داخلی سرانه استان نیز در سال ۱۴۰۰ با ۲۷.۲ درصد رشد به مقدار ۳۹۸.۲ میلیون ریال رسیده است. این در حالی است که تولید ناخالص داخلی سرانه کشور به مقدار بیشتری یعنی حدود ۶۵.۶ درصد رشد داشته است.

بخش های خدمات و کشاورزی بیشترین سهم و زیر بخش معدن از بخش صنعت و معدن استان علیرغم وجود پتانسیل های مطلوب در این بخش کمترین سهم را در ارزش افزوده استان به خود اختصاص داده اند.

در جهت بهبود تولید و رشد اقتصادی می توان اقدامات زیر را انجام داد:

- شناسایی تمام ظرفیتهای تولیدی بالفعل کشور و استان در بخش کشاورزی، صنعت، خدمات، گردشگری و ...

- ظرفیتهای شناسایی شده در اولین فرصت باید اولویت گذاری شوند.

- تمام ظرفیتهای بالقوه اقتصاد باید شناسایی و زمینه بالفعل شدن آنها فراهم شود با ابتکار و خلاقیت نیروهای جوان و زبده و دستیابی به فناوری های برتر و تجاری سازی آنها.

- ایجاد ارتباط میان سه ضلع دانش، صنعت و بازار: رسیدن به جهش تولید از یکسو بدون استفاده از دانش و شرکتهای دانش بنیان و پیوند انواع صنایع به دانش ممکن نیست. چون این امر هم به کمیت و هم به کیفیت تولید کمک خواهد کرد از سوی دیگر، اگر تولیدات، بازار فروش مناسب نداشته باشند جریان تولید با رکود مواجه می شود. بنابراین بحث حمایت از کالای ایرانی همچنان باید فرهنگ سازی شود تا مردم مصرف کالاهای داخلی را بر مصرف کالاهای خارجی ترجیح دهند.

- افزایش بهره وری عوامل تولید در جهش تولید بسیار مهم است. تقویت روحیه جهادی در نیروی کار و آموزشهای مهارتی دانش آموزان و دانشجویان با تغییر رویکرد آموزشی از شکل تئوری به سمت مهارت افزایی در جهت تولید با کیفیت و کمیت مناسب می تواند زمینه جهش تولید را افزایش دهد.

- تأمین امنیت سرمایه گذاری و کاهش هزینه های مبادله.

- کاهش هزینه فرصت تولید از طریق هزینه دار کردن فعالیت های نامولد رقیب تولید.

- ثبات و پیش بینی پذیری بازار ارز و حفظ رقابت پذیری تولید داخل.

در ادامه به منظور بهبود تولید و رشد اقتصادی استان چند توصیه سیاستی آورده شده است:

- در اولویت قراردادن موضوع رشد اقتصادی و حمایت از سرمایه گذاران توسط مسئولین و تصمیم گیران استانی.

- اصلاح نظام بانکی و بهبود جایگاه بازار سرمایه در تامین مالی طرح های سرمایه گذاری.

- هدایت کسب وکار و فعالیت های اقتصادی استان به سمت استفاده از مزیت های اقتصادی استان.

- ورود تکنولوژی پیشرفته از طریق جذب سرمایه گذاری خارجی و تسهیل فرایند تأمین مالی بخش های تولیدی از نظام بانکی.

- توجه به فرآوری محصولات بخش معدن با استفاده از تکنولوژی پیشرفته در داخل استان.

- آموزش و ارائه تسهیلات به کشاورزان در جهت تغییر الگوی کشت و جایگزینی محصولات پُر آب با محصولات کم آبی که نیاز به آب کمتری دارند.

- ایجاد خوشه های صنعتی و زنجیره تولید صنعتی از کشت خرما تا بهره برداری و بسته بندی آن در راستای ایجاد ارزش افزوده بیشتر

- استفاده از ظرفیت پرورش ماهی در قفس در سواحل مکران، به دلیل پتانسیل بالای منطقه در این زمینه.

- توجه به مقوله مهم محیط کسب و کار و لزوم اجرای اقدامات اصلاحی لازم در این زمینه که به عنوان مشوق‌های سرمایه‌گذاری تاثیر فراوانی در جذب سرمایه‌گذاری دارند.
- در زمینه کشاورزی اصلاح الگوی کشت به سمت مکانیزه نمودن کشاورزی و استفاده بهینه از سفره‌های زیرزمینی.
- تأمین به موقع با قیمت مناسب نهاده‌ها و عوامل تولید کشاورزی.
- افزایش بهره‌وری سرمایه و انرژی از طریق ارائه مشوق‌های محرک و مناسب.
- توجه به فرآوری بخش معدن با استفاده از تکنولوژی پیشرفته.

۳

فصل سوم

بخش کشاورزی استان

خلاصه فصل

در این فصل شاخص‌های مهم بخش کشاورزی استان در سال ۱۴۰۱ بررسی و گزارش شده است. بر این اساس، ارزش افزوده بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل ۵۱.۷ درصد رشد داشته است. استان دارای رتبه اول تولید خرمای کشور، تولید موز، محصولات گرمسیری و جمعیت شتر در کشور است. ارزش صادرات محصولات کشاورزی در سال ۱۴۰۱، ۵.۴ درصد افزایش و واردات محصولات کشاورزی ۴۴.۵ درصد نسبت به سال قبل افزایش پیدا کرده است. به علاوه در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱، متوسط قیمت هر واحد صادرات به ترتیب ۶۲۲ و ۵۱۱ دلار و متوسط قیمت هر واحد واردات در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ به ترتیب معادل ۴۴۴ و ۷۴۵ دلار بوده است. همچنین در سال ۱۴۰۰، درصد عملکرد به مصوب ۶۴.۵ درصد بوده که در سال ۱۴۰۱ این نسبت به ۷۵.۵ درصد افزایش یافته است.

مقدمه

بخش کشاورزی نقش موثری در دگرگونی ساختاری هر کشور برای حرکت سریع‌تر به سوی توسعه ایفا میکند. در هر شرایطی توسعه ی بخش کشاورزی پیش شرط توسعه ی اقتصادی کشور است و تا زمانی که موانع توسعه ی این بخش برطرف نشود سایر بخشها نیز به شکوفایی، رشد و توسعه دست نخواهند یافت و وجود یک بخش کشاورزی پیشرو و نیرومند از ضروریات توسعه ی اقتصادی است. مهمترین وظایف این بخش در تحقق اهداف توسعه کشور تامین غذا و امنیت غذایی، خودکفایی در تولید محصولات اساسی، توسعه صادرات محصولات کشاورزی، حفاظت از منابع طبیعی تعریف گردیده است. سیمای کشاورزی سیستان و بلوچستان بسیار توانمند و دارای ظرفیت‌های زیادی است. باغبانی، زراعت، شیلات، دامداری، منابع طبیعی و استفاده از صنایع تبدیلی مهمترین پتانسیل‌های توسعه و رشد کشاورزی و جذب سرمایه گذار در استان است. باغبانی و تولید میوه های منحصر به فرد از دیگر مزیت‌های بارز و توانمندی‌های مهم بخش کشاورزی استان است. این استان بزرگترین تولید کننده نهال میوه های گرمسیری در جنوب شرق کشور بوده و به ۹ استان دیگر نهال صادر می کند. خرما، موز، مرکبات، انبه، پاپایا، چیکو، گواوا، پسته و انگور یاقوتی از میوه های گرمسیری و نیمه گرمسیری این استان هستند. که بسیاری از آنها تنها مختص این منطقه بوده و قابلیت توسعه و صادرات نیز دارد. همچنین رشد و گسترش چشمگیر کشت گلخانه ای در سیستان و بلوچستان از دیگر ظرفیت های متنوع بخش کشاورزی استان بشمار می رود بطوریکه بعضی از محصولات قابلیت تولید و کشت در گلخانه را داشته و چند بار برداشت آنها در سال مزیت مناسبی برای عرضه به بازارهای مصرف کشور محسوب می شود. دامپروری دوشادوش سایر فعالیتهای بخش کشاورزی از مهمترین منابع تولیدی استان است که از پتانسیل های بخش دامپروری استان بهره مندی از دو نژاد گاو بومی سیستانی و دشتیاری با خصوصیت‌های گوشتی، شیری و سازگاری با شرایط آب و هوایی منطقه و وجود گوسفند بلوچی به عنوان تولیدکننده پشم مرغوب در کنار وجود بیشترین تعداد شتر به لحاظ اقلیمی در کشور، بز بومی و دو نژاد مرغ خزک و دشتیاری اشاره کرد. اراضی و اقلیم مناسب در سواحل جنوبی برای توسعه فعالیت‌های شیلاتی و صیادی، امکان اجرای طرح های نوین شیلاتی از قبیل پرورش ماهی در قفس و اقلیم مناسب پرورش انواع آبزیان از جمله صدف دریایی، جنگلهای دریایی، خیار دریایی، کروکودیل و سایر آبیان از دیگر ظرفیت های بخش کشاورزی استان محسوب می شود.

۱-۳ سیاست‌های اقتصادی بخش کشاورزی و جهت گیری‌های استان

با توجه به راهبردهای اساسی بخش کشاورزی در سطح ملی مهم ترین برنامه ها و سیاست های استان در سال ۱۴۰۱ به شرح ذیل می باشد:

توسعه گلخانه ها، توسعه، اصلاح و احیاء جایگزینی باغات میوه های گرمسیری و نیمه گرمسیری، توسعه کشت گیاهان دارویی و ادویه ای، سرمایه گذاری در قالب مشارکت با کشاورزان (مشارکتی - قراردادی)، توسعه محصولات در محیط های کنترل شده (سایبان)، شیلات و آبزیان (ایجاد و توسعه پرورش میگو، ماهی در قفس، تولید و تکثیر بچه ماهی)، تولید و خود کفایی گوشت سفید، تولید و تامین گوشت قرمز، اصلاح و تکثیر پرورش طیور بومی، تولید نشاء و توسعه کشت نشایی، توسعه کشت پنبه، تولید بذور اصلاح شده محصولات استراتژیک و اقتصادی، تولید و تامین تخم مرغ، استفاده از ظرفیت های موسسات و بنگاه های اقتصادی، مبارزه با آفات و بیماری های گیاهی (احداث آمادگاه در جنوب شرق کشور)، استفاده از تجهیزات پیشرفته و مکانیزه در مزارع، از جمله سیاست های مورد توجه برای بالا بردن ارزش افزوده اقتصادی بخش کشاورزی استان می باشد. همچنین در راستای سیاست های کلان کشور جهت حمایت و پشتیبانی از رشد تولیدات بخش کشاورزی جهت اجرایی شدن طرح های و ایجاد فرصت شغلی پایدار در بخش کشاورزی از ظرفیت اعتبارات ملی و استانی، تسهیلات بانکی و سرمایه گذاری بخش خصوصی در استان مورد توجه می باشد.

۲-۳. بررسی وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان

تحولات بخش کشاورزی استان در سال ۱۴۰۱ را می توان در موارد زیر خلاصه کرد:

- ۱- با توجه به قرار داشتن بخش وسیعی از استان در منطقه خشک و کمبود سالیانه نزولات جوی و تبخیر و تعرق بالا توسعه گلخانه ها و سایر محصولات کنترل شده از جمله سایبان و سایر روش ها برای کم کردن تلفات آبی و افزایش تولید نسبت به واحد آب مصرفی ضروری می باشد. که در این زمینه توسعه گلخانه ها هدف گذاری و در دست اجرا می باشد.
- ۲- جنوب استان یک فرصت استثنایی برای توسعه میوه های گرمسیری و نیمه گرمسیری خصوصاً موز می باشد و با توسعه باغات موز در حوزه مکران می توان کشور را از واردات موز بی نیاز و سالیانه از خروج میلیون ها دلار ارز از کشور جلوگیری گردد. برای دستیابی به این هدف، طرح افزایش سطح زیر کشت در پایاب سدهای پیشین، کهیر و زیردان در حال اجرا است. همچنین در راستای تحقق طرح توسعه ارقام تجاری در نخلستان ها ی استان اقدام به واردات پاجوش خرمای رقم مجول از خارج کشور با مشارکت گروه کشاورزی آریا نموده است.
- ۳- با توجه به محدودیت منابع آب و تداوم خشکسالی در سطح استان، توسعه کشت گیاهان کم آب بر و تقویت صنایع تبدیلی با هدف افزایش در آمد کشاورزان و حفظ و ماندگاری در منطقه بسیار حیاتی و ضروری می باشد. در همین راستا توسعه همه جانبه کشت گیاهان دارویی با توجه به پتانسیل قابل توجه استان در دست اجرا می باشد.
- ۴- سازمان جهاد کشاورزی استان با یک اقدام جهادی و انقلابی توسعه مرغداری ها جهت دستیابی به خودکفایی در تولید مرغ در استان را آغاز نمود که ثمره آن دریافت موافقت اصولی ۸۶۲ واحد مرغداری جدید است. با اقدامات ارزشمند سازمان طی سال های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ تعداد واحدهای مرغداری استان به طور چشمگیری افزایش داشته است.
- ۵- سیستان و بلوچستان با حدود ۳۲۰ کیلومتر مرز آبی و دارای منابع آبی با مزیت های مناسب شیلاتی و دو اداره کل شیلات آب های ساحلی و فرا ساحلی در شمال و جنوب استان می باشد. وجود اسکله های متعدد شیلاتی، دسترسی به آب های اقیانوسی، وجود اراضی مستعد پرورش میگو و وجود بزرگترین ناوگان صیادی آب های دور از بارزترین استعدادهای شیلاتی استان است. صید سالیانه بیش از ۲۷۳ هزارتن (رشد ۱۹ درصدی) از انواع ماهی در آب های آزاد، که حدود ۸۰ درصد، تن ماهیان کشور و حدود ۲۰ درصد کل آبزیان کشور در سیستان و بلوچستان انجام

می‌شود. دستیابی به افزایش ۶۲ درصدی تولید و بهره‌وری در مزارع میگو جنوب استان با مکانیزه کردن ۲۰ هکتار استخر پرورش میگوی گواتر از تولید ۱/۲ تن در هکتار پرورش به شیوه سنتی به نتایج درخشان ۴/۳ تن در هکتار در مزارع مکانیزه رسیده است. همچنین رشد ۳۵ درصدی سطح زیر کشت و افزایش دو برابری برداشت و صید میگو از دیگر نتایج می‌باشد. همچنین در راستای و توسعه فناوری‌های آبی‌پروری اداره کل شیلات آب‌های داخلی استان با استفاده از تمامی ظرفیت‌های تولیدی در جهت اشتغال و تولید محصولات شیلاتی اقدام نموده است.

۶- توسعه کشت قراردادی پنبه: کشت پنبه از دیرباز در استان قدمت دیرینه دارد و بعد از افزون بر پنج دهه که کشت پنبه بدلیل آفت سرخ پنبه در سیستان و بلوچستان ممنوع شده با پیگیری‌های انجام شده از سوی سازمان جهاد کشاورزی استان و اخذ مجوز از سازمان حفظ نباتات کشور، کشت مجدد پنبه رونق گرفت.

۷- سرمایه‌گذاری بنگاه‌های اقتصادی برای توسعه بخش کشاورزی استان: برای اولین بار در استان با تلاش سازمان جهاد کشاورزی بنگاه‌های اقتصادی بزرگ کشور برای توسعه زیر بخش کشاورزی استان به منطقه وارد شده و پس از نشست‌های تخصصی اقدام به سرمایه‌گذاری نموده‌اند. (هلدینگ کشاورزی آریا برای توسعه باغات میوه‌های گرمسیری، موسسه پردیس ستاد اجرایی فرمان حضرت امام (ره)، موسسه همدلان آینده‌نگر سیستان (هاسب) برای فعالیت‌های آب و خاک، شرکت غذایی روژین تاک برای توسعه کشت پنبه، آستان قدس رضوی برای توسعه قراردادی کشت گیاهان دارویی، کشت و صنعت مکران برای توسعه فعالیت‌های شیلاتی و گلخانه‌ای، بنیاد برکت، بنیاد علوی و بنیاد مستضعفان)

۸- صندوق خرد زنان روستایی: با هدف توانمندسازی، ارتقاء مهارت‌های فردی و اجتماعی زنان روستایی، افزایش درآمد خانوارهای کم‌درآمد و تقویت نقش زنان در اقتصاد خانوار این صندوق‌ها در مناطق روستایی و عشایری با مشارکت دولت و پس‌انداز اندک زنان روستایی تشکیل گردید.

۳-۳. بررسی وضعیت شاخص‌های بخش کشاورزی

در این قسمت به بررسی وضعیت تولید محصولات اساسی، صادرات و واردات محصولات و حمایت‌های صورت گرفته از بخش کشاورزی پرداخته می‌شود.

۳-۳-۱. تولید محصولات بخش کشاورزی

در این قسمت آمار و گزارش مربوط به ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیر بخش‌های گروه کشاورزی، سطح زیر کشت و تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان به تفکیک (زراعی، باغی، دامی و آبزیان) و عملکرد در هکتار محصولات زراعی و باغی پرداخته می‌شود.

✓ ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیربخش‌های گروه کشاورزی

به منظور بررسی بخش کشاورزی نخست زیربخش‌های کشاورزی به تفکیک ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده مورد بررسی قرار می‌گیرد. جدول (۳-۱) آرایه دهنده‌ی آمار مربوط به ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیر بخش‌های کشاورزی در استان طی سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ است. همانطور که مشاهده می‌شود، ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده بخش کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال قبل به ترتیب ۵۱.۷، ۴۶.۱ و ۴۹.۴ درصد رشد داشته است. همچنین ارزش افزوده همه زیر بخش‌های گروه کشاورزی افزایش یافته است و بیشترین رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی مربوط به زیر بخش جنگلداری با ۷۹ درصد رشد بوده است. در صورتی که

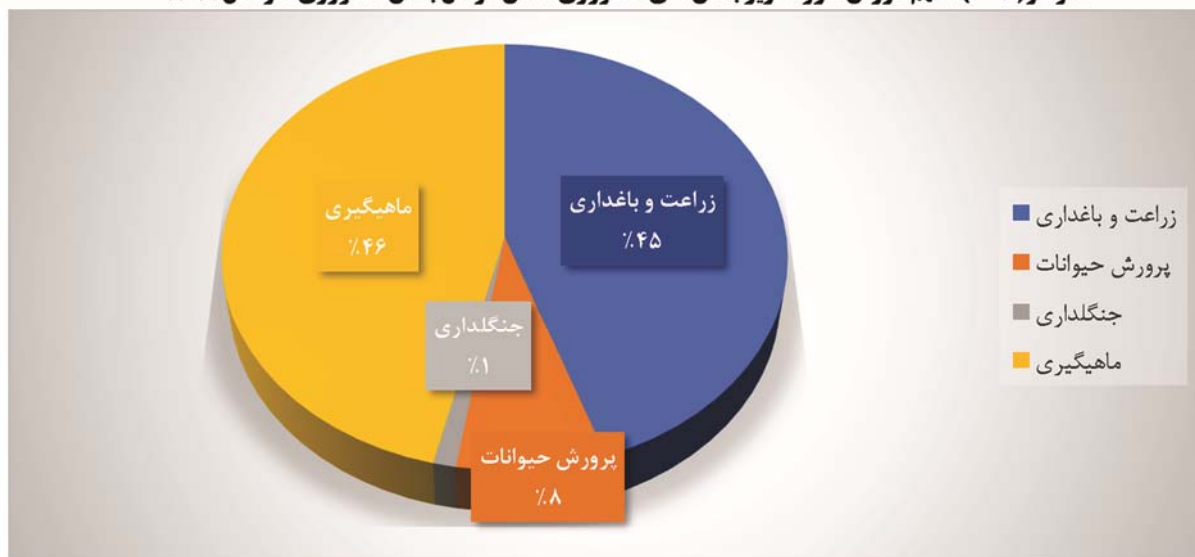
کمترین سهم ارزش افزوده از کل بخش کشاورزی مربوط به جنگلداری با ۱.۲ درصد می باشد، بیشترین سهم نیز مربوط به ماهیگیری با ۴۶.۳ درصد است.

جدول (۱-۳): ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده گروه کشاورزی به تفکیک زیربخش ها (میلیون ریال)

عنوان	ستانده		مصرف واسطه		ارزش افزوده		رشد
	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۳۹۸	
زراعت و باغداری	۸۵۹۹۷۸۵۳	۱۱۸۶۵۹۸۹	۳۵۷۲۵۰۰۱	۴۸۲۷۶۷۰۰	۵۰۲۷۲۸۵۲	۷۰۳۸۹۲۸۹	۴۰
پرورش حیوانات	۲۵۳۹۲۵۰۶	۳۵۵۷۴۲۷۵	۱۶۴۱۱۰۱۰	۲۳۱۷۵۵۸۹	۸۹۸۱۴۹۵	۱۲۳۹۸۶۸۶	۳۸
جنگلداری	۲۲۳۳۱۰۴	۲۷۶۴۷۸۴	۱۱۸۴۱۶۶	۸۸۳۵۶۹	۱۰۴۸۹۳۷	۱۸۸۱۲۱۶	۷۹
ماهیگیری	۷۰۵۰۶۴۱۶	۱۱۸۱۱۲۹۹۲	۲۷۰۲۵۹۴۳	۴۵۳۰۲۱۰۳	۴۳۴۸۰۴۷۴	۷۲۸۱۰۸۸۹	۶۷.۴
کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری	۱۸۴۱۲۹۸۷۹	۲۷۵۱۱۸۰۴۰	۸۰۳۴۶۱۲۰	۱۱۷۶۳۷۹۶۱	۱۰۳۷۸۳۷۵۹	۱۵۷۴۸۰۰۷۹	۵۱.۷

منبع: مرکز آمار ایران

نمودار (۱-۳): سهم ارزش افزوده زیر بخش های کشاورزی استان از کل بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۹

منبع: مرکز آمار ایران

✓ سطح زیر کشت و تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان به تفکیک (زراعی، باغی، دامی و آبزیان)
اطلاعات مربوط به تولید گروه های عمده محصولات کشاورزی استان طی سال های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ در جدول (۲-۳) قابل مشاهده است.

جدول (۲-۳): تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان به تفکیک

محصول	انواع محصول		رشد
	۱۴۰۱	۱۴۰۰	
محصولات باغی (تن)	میوه های دانه دار	۱۴۹۸	۶۹۹
	میوه های هسته دار	۴۵۲۲	۷۵۴۰
	میوه های دانه ریز	۳۵۹۸۷	۲۲۶۲۸
	میوه های خشک	۸۴۰۶	۱۰۵۰۹
	میوه های سردسیری	۵۸	۴۲

۳۳۹۳۱۴	۳۱۷۳۹۹	-۶.۵	میوه‌های نیمه گرمسیری	
۲۲۸۶۷۴	۲۵۳۱۸۵	۱۰.۷	میوه‌های گرمسیری	
۴۷۷۴۴	۴۱۴۱۰	-۱۳.۳	محصولات گلخانه‌ای	
۱۰۷۳۸	۱۸۱	-۹۸.۳	سایر محصولات باغبانی	
۶۷۶۹۴۲	۶۲۶۰۰۸	-۷.۵	جمع	
۲۳۰۳۹۱	۱۶۴۲۷۸	-۲۸.۷	غلات	
۵۵۳۵	۸۴۶۴	۵۲.۹	حبوبات	
۷۳۱۲	۴۸۲۹	-۳۴	محصولات صنعتی	
۲۰۸۵۳۶	۲۵۰۷۰۶	۲۰.۲	سبزیجات	محصولات زراعی
۸۷۱۸۷۱	۶۵۴۸۱۱	-۲۴.۹	محصولات جالیزی	(تن)
۱۱۲۸۰۱۴	۹۴۶۶۱۵	-۱۶.۱	نباتات علوفه‌ای	
۴۶۳۲	۲۵۸۶	-۴۴.۲	سایر محصولات زراعی	
۲۴۵۶۲۹۲	۲۰۳۲۲۹۰	-۱۷.۳	جمع	
۲۲.۱	۱۹	-۱۴	گوشت قرمز	
۵۵.۷	۵۴	-۳	شیر	
۳۰.۲۹	۳۶	۱۸.۸	گوشت مرغ	محصولات دامی (پروتنینی)
۵.۴۳	۴	۲۶.۳	تخم مرغ	(هزار تن)
۲۲.۴۷	۰.۰۷	-۹۹.۶	عسل	
۱۳۵.۹۹	۱۱۳.۰۷	-۱۶.۸	جمع	
۰	۰	۰	گرم آبی و خاوباری	
۰	۰	۰	سردآبی	
۰	۰	۰	منابع آبی	
۰	۰	۰	میگوی آب شیرین و شاه میگو	آبزی پروری
۱۰۹۰	۲۰۷۱	۹۰	میگوی آب شور	(تن)
۰	۰	۰	تولید ماهیان دریایی در قفس	
۱۰۹۰	۲۰۷۱	۹۰	جمع	

منبع: آمارنامه کشاورزی

بر این اساس تولید، محصولات باغی، زراعی، دامی نسبت به سال قبل به ترتیب ۷.۵، ۱۷.۳ و ۱۶.۸ درصد کاهش و تولید محصولات آبزی پروری ۹۰ درصد افزایش داشته است. بیشترین رشد تولید در میان محصولات باغی مربوط به میوه های هسته دار و پس از آن میوه های خشک بوده است. در میان محصولات زراعی نیز حبوبات و پس از آن سبزیجات بیشترین رشد تولید را داشته است. همچنین در میان محصولات دامی، تخم مرغ و پس از آن گوشت مرغ بیشترین رشد را در سال مورد بررسی داشته است.

بر اساس جدول (۳-۳) در میان محصولات باغی در سال ۱۴۰۱، سطح زیر کشت و تولید خرما بیش از دیگر محصولات است. همچنین در میان محصولات زراعی گندم، یونجه و هندوانه بیشترین تولید را در سال ۱۴۰۱ داشته است.

جدول (۳-۳): سطح زیر کشت، تولید و عملکرد محصولات عمده‌ی بخش کشاورزی استان به تفکیک

سال زراعی ۱۴۰۱ - ۱۴۰۰ و محصولات باغی سال ۱۴۰۱						انواع محصول	محصول
عملکرد در هکتار (کیلوگرم)		تولید (تن)		سطح زیر کشت (هکتار)			
دیم	آبی	دیم	آبی	دیم	آبی		
۱۷۳۶	۵۶۵۱	۹۶۸۲	۲۵۹۲۳۹	۵۵۷۷	۴۵۸۷۵	خرما	
.	۸۵۴۲	.	۶۹۷۹	.	۸۱۷	زردآلو و قیسی	
.	۲۸۰۵۱	.	۲۲۹۵۲۰	.	۸۱۸۲	موز	
.	۷۶۸۶	.	۲۲۳۱۰	.	۲۹۰۳	انگور	
.	۷۶۸۴	.	۳۹۵۵	.	۵۱۵	گواوا	
۱۰۰۰	۱۰۹۱	۱	۱۰۳۹۱	۱	۹۵۲۹	پسته	
.	۱۰۰۵۹	.	۲۱۹۹۷	.	۲۱۸۷	انار	
.	۱۰۳۹۱	.	۱۱۲۸۴	.	۱۰۸۶	انبه	
.	۸۷۰۷	.	۱۰۰۱۶	.	۱۱۵۰	لیمو ترش	
.	۱۱۲۸۸	.	۶۷۶۶	.	۵۹۹	پرتقال	
.	۷۸۹۸	.	۶۳۹۲	.	۸۰۹	کنار	محصولات باغی
-	۲۹۲۵۶	.	۱۲۰۳۵۴	.	۱۷۶۸۰	هندوانه	
۲۰۸۰	۲۲۰۱	۱۰۲۸	۳۴۷۵۴	۴۹۴	۱۵۷۹۰	جو	
-	۴۴۹۰	.	۱۰۰۳۹	.	۲۲۳۶	ذرت دانه ای	
-	۲۱۲۹۶	.	۴۰۵۰۷	.	۱۹۰۲	گوجه فرنگی	
-	۱۳۷۷۶	.	۹۰۸۱۲	.	۶۵۹۲	سایر سبزیجات	
۱۷۵۰۰	۲۳۷۵۱	۳۵	۴۲۴۶۴۴	۲	۱۷۸۷۹	یونجه	
۱۲۸۱۵	۳۴۵۴۰	۵۸۳۸۷	۲۲۹۸۹۶	۴۵۵۶	۶۶۵۶	ذرت علوفه ای	
۱۲۹۲	۲۸۹۴	۶۲۹	۱۱۰۸۳۱	۴۸۷	۳۸۲۹۹	گندم	
-	۲۵۳۵۰	.	۱۱۳۷۴۲	.	۴۴۸۷	پیاز	
-	۲۹۲۵۶	.	۱۲۰۳۵۴	.	۴۱۱۴	خربزه	
۳۵۲۲	۲۹۷۳۸	۸۰۶۴	۱۴۹۲۲۷	۲۲۸۹	۵۰۱۸	سایر نباتات علوفه ای	
۸۶۹	۱۹۹۶	۲۶۵۳	۵۱۰۸	۳۰۵۰	۲۵۵۹	سایر حبوبات	

منبع: آمار نامه کشاورزی

✓ عملکرد در هکتار محصولات زراعی و باغی

عملکرد در هکتار محصولات عمده زراعی و باغی استان در سال ۱۴۰۱ نیز در جدول (۳-۳) قابل مشاهده است. بر اساس آمار ارائه شده در میان محصولات باغی، عملکرد در هکتار موز و سپس پرتقال بیش از دیگر محصولات است. در میان محصولات زراعی نیز عملکرد در هکتار ذرت علوفه‌ای و سپس سایر نباتات علوفه‌ای بیش از دیگر محصولات است.

۳-۲-۳. صادرات و واردات محصولات بخش کشاورزی

در این قسمت به بررسی آمار مربوط به ارزش و وزن صادرات و واردات، اقلام عمده صادراتی و وارداتی استان و نسبت ارزش به وزن صادرات و واردات (متوسط قیمت هر واحد صادرات و واردات) در بخش کشاورزی پرداخته می شود.

✓ ارزش و وزن صادرات و واردات

طبق آمار ارایه شده در جدول (۳-۴)، ارزش صادرات محصولات کشاورزی در سال ۱۴۰۱، ۵۴ درصد افزایش و واردات محصولات کشاورزی ۴۴۵ درصد نسبت به سال قبل افزایش پیدا کرده است.

جدول (۳-۴): ارزش و وزن صادرات و واردات استان سیستان و بلوچستان

واردات			صادرات			
نسبت ارزش به وزن	ارزش (دلار)	وزن (تن)	نسبت ارزش به وزن	ارزش (دلار)	وزن (تن)	
۴۴۴	۱۰۲۹۴۸۶۳۶	۲۳۱۷۵۱۱	۶۲۲	۱۶۹۵۰۷۱۴۳	۲۷۲۶۰۹	۱۴۰۰
۷۴۵	۱۴۸۸۴۷۷۰۸۴	۱۹۹۵۳۶۳	۵۱۱	۱۷۸۸۰۶۷۷۰	۳۴۹۷۹۵	۱۴۰۱
۶۷.۷	۴۴.۵	-۱۳.۹	-۱۷.۸	۵.۴	۲۸.۳	رشد نسبت به سال قبل

منبع: اداره کل گمرکات استان

✓ اقلام عمده صادراتی و وارداتی استان

طبق اعلام اداره کل گمرکات استان، اقلام عمده صادراتی تره بار، میوه، میوه خشک، خشکبار، خرما و ادویه بوده در حالی که اقلام عمده واردتی گندم، برنج، جو، ذرت، میوه و کنجد بوده است.

✓ نسبت ارزش به وزن صادرات و واردات

نسبت ارزش به وزن صادرات که (متوسط قیمت هر واحد صادرات محصولات کشاورزی را نشان می دهد) در سال های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ به ترتیب ۶۲۲ و ۵۱۱ دلار است. نسبت ارزش واردات به وزن محصولات وارداتی (متوسط قیمت کالاهای وارداتی) نیز در سال های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ به ترتیب ۴۴۴ و ۷۴۵ دلار بوده است. بنابراین این نسبت در سال ۱۴۰۱ برای صادرات کاهش و واردات افزایش یافته است.

۳-۳-۳. حمایت های صورت گرفته از بخش کشاورزی

در این قسمت به بررسی مهمترین حمایت های صورت گرفته از بخش کشاورزی تسهیلات بانکی اعطا شده به بخش کشاورزی، اعتبارات اختصاص یافته به این بخش و قیمت تضمینی محصولات کشاورزی پرداخته خواهد شد.

✓ تسهیلات بانکی اعطا شده به بخش کشاورزی

تسهیلات بانکی اعطا شده به بخش کشاورزی می تواند توسط هر کدام از بانک های عامل و با معرفی از سازمان جهاد کشاورزی یا سایر سازمان های مرتبط صورت پذیرد. در جدول (۳-۵) آمار تسهیلات اعطا شده به بخش کشاورزی برای سال های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ ارایه شده است. بر این اساس تسهیلات اعطا شده به بخش کشاورزی ۱۰۲ درصد در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل افزایش داشته است.

جدول (۳-۵): اعتبارات اعطا شده به بخش کشاورزی (میلیون ریال)

سال	۱۴۰۰	۱۴۰۱	رشد نسبت به سال قبل (درصد)
تسهیلات بانکی اعطا شده به بخش کشاورزی	۲۸۷۱۵۶۰	۵۸۲۵۰۰۰	۱۰۲

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان

✓ اعتبارات اختصاص یافته به بخش کشاورزی

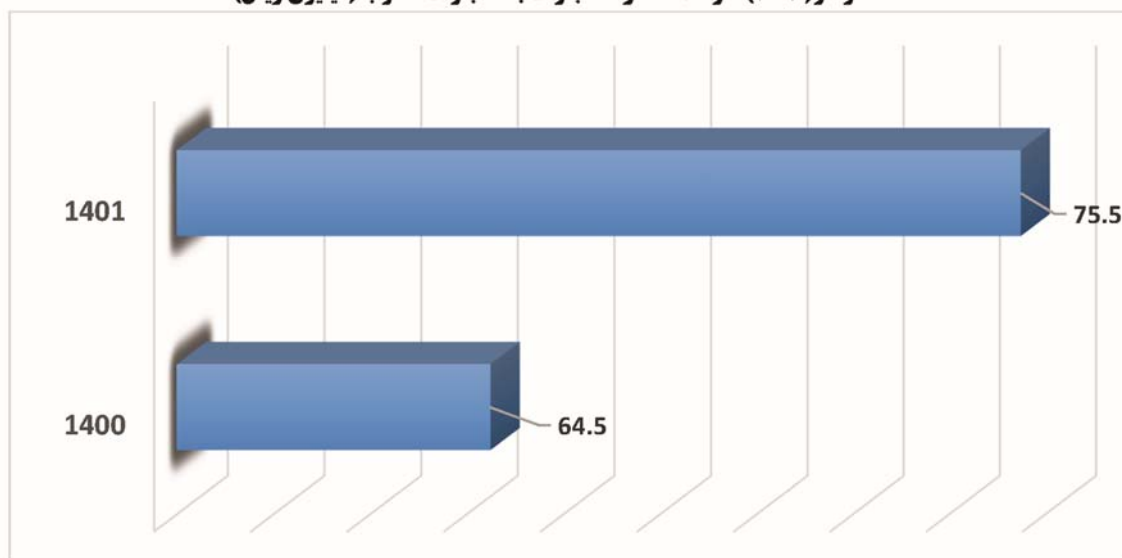
اعتبارات عمرانی مصوب و تخصیص یافته به بخش کشاورزی استان در سال های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ در جدول (۳-۶) آورده شده است. این اعتبارات شامل اعتبارات دستگاه های تابعه جهاد کشاورزی (ادارات کل امور عشایری، دامپزشکی، شیلات آبهای فراساحلی و شیلات آبهای داخلی و منابع طبیعی و آبخیز داری استان) می شود. طبق آمار ارایه شده، اعتبار مصوب در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل ۳.۱ درصد افزایش یافته است. همچنین تخصیص و عملکرد اعتبار ۲۱.۱ درصد رشد داشته اند. در سال ۱۴۰۰ حدود ۶۴.۵ درصد از اعتبارات مصوب، محقق شده است. این رقم در سال ۱۴۰۱ نزدیک به ۱۱ درصد افزایش داشته است و به ۷۵.۵ درصد رسیده است، البته عملکرد اعتبارات خود به دو بخش غیرنقدی (اسناد خزانه) و نقدی تقسیم می شود که رقم ارایه شده در جدول دربرگیرنده هر دو بخش نقدی و غیرنقدی است.

جدول (۳-۶): اعتبار مصوب، تخصیص یافته و عملکرد اعتبارات (میلیون ریال)

سال	مصوب	تخصیص	عملکرد	درصد عملکرد به مصوب (درصد)
۱۴۰۰	۴۷۴۴۸۵۵	۳۰۶۲۰۲۸	۳۰۶۲۰۲۸	۶۴.۵
۱۴۰۱	۴۸۹۴۴۷۰	۳۷۰۸۵۸۷	۳۷۰۸۵۸۷	۷۵.۵
رشد نسبت به سال قبل	۳.۱	۲۱.۱	۲۱.۱	

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان

نمودار (۳-۲): درصد عملکرد اعتبارات به اعتبارات مصوب (میلیون ریال)

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان

✓ قیمت تضمینی محصولات کشاورزی

قیمت خرید تضمینی محصولات کشاورزی که هر ساله به صورت کشوری وضع می شود در جدول (۳-۷) ارایه شده است. در سال های زراعی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ و ۱۴۰۱-۱۴۰۲ قیمت خرید یک کیلوگرم از محصولات کشاورزی گندم، جو، ذرت دانه ای، دانه گلرنگ، سیب زمینی، دانه کلزا، پیاز، دانه سویا و دانه آفتابگردان در جدول زیر آمده است. بیشترین رشد قیمتی مربوط به سیب زمینی استوار با ۲۳۰.۱ درصد و کمترین رشد مربوط به دانه سویا و دانه کلزا می باشد. درصد تغییر قیمت خرید تضمینی برای این محصولات در جدول (۳-۷) آمده است.

جدول (۳-۷): قیمت خرید تضمینی یک کیلوگرم از محصولات اساسی کشاورزی کشور (ریال)

محصول / سال	۱۴۰۰-۱۴۰۱	۱۴۰۱-۱۴۰۲	رشد نسبت به سال قبل
گندم	۷۵۰۰۰	۱۵۰۰۰۰	۱۰۰
جو	۳۴۰۰۰	۶۷۸۰۰	۹۹.۴
ذرت دانه ای	۳۵۲۵۰	۶۷۸۰۰	۹۲.۳
دانه کلرنگ	۱۰۹۵۷۶	۱۷۹۵۷۶	۶۳.۹
سیب زمینی استمرا	۱۳۸۸۸	۴۵۸۵۰	۲۳۰.۱
دانه کلزا	۱۵۰۰۰۰	۲۲۰۰۰۰	۴۶.۷
پياز استمرا	۸۵۲۳	۲۸۰۶۷	۲۲۹.۳
دانه سویا	۱۵۳۵۶۶	۲۲۵۰۰۰	۴۶.۵
دانه آفتابگردان	۱۲۲۳۱۹	۱۹۲۳۱۹	۵۷.۲

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان

۳-۴- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

بخش کشاورزی نقش موثری در دگرگونی ساختاری هر کشور برای حرکت سریعتر به سوی توسعه ایفا میکند. در هر شرایطی توسعه ی بخش کشاورزی پیش شرط توسعه ی اقتصادی کشور است.

در این فصل شاخص‌های مهم بخش کشاورزی استان در سال ۱۴۰۱ بررسی و گزارش شده است.

بر اساس تولید، محصولات باغی، زراعی، دامی نسبت به سال قبل به ترتیب ۷.۵، ۱۷.۳ و ۱۶.۸ درصد کاهش و تولید محصولات آبی پوری ۹۰ درصد افزایش داشته است

بیشترین رشد تولید در میان محصولات باغی مربوط به میوه های هسته دار و پس از آن میوه های خشک بوده است. در میان محصولات زراعی نیز حبوبات و پس از آن سبزیجات بیشترین رشد تولید را داشته است. همچنین در میان محصولات دامی، تخم مرغ و پس از آن گوشت مرغ بیشترین رشد را در سال مورد بررسی داشته است.

نسبت ارزش به وزن صادرات که (متوسط قیمت هر واحد صادرات محصولات کشاورزی را نشان می‌دهد) در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ به ترتیب ۶۲۲ و ۵۱۱ دلار است. نسبت ارزش واردات به وزن محصولات وارداتی (متوسط قیمت کالاهای وارداتی) نیز در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ به ترتیب ۴۴۴ و ۷۴۵ دلار بوده است.

تسهیلات اعطا شده به بخش کشاورزی ۱۰۲ درصد در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل افزایش داشته است

در سال ۱۴۰۰ حدود ۶۴.۵ درصد از اعتبارات مصوب، محقق شده است. این رقم در سال ۱۴۰۱ نزدیک به ۱۱ درصد افزایش داشته است و به ۷۵.۵ درصد رسیده است،

در ادامه به فرصت ها و نقاط قوت و تهدیدات و نقاط ضعف بخش کشاورزی استان می پردازیم.

فرصت ها و نقاط قوت:

- ❖ پهنه آبی وسیع و امکان افزایش آبی پوری و صید و وجود اراضی مستعد در حاشیه دریای عمان برای احداث مزارع پرورش میگو
- ❖ امکان اجرای طرح‌های نوین شیلاتی از قبیل پرورش ماهی در قفس و پرورش متراکم و نیمه متراکم انواع آبزیان
- ❖ امکان توسعه کشت دانه های روغنی، نباتات صنعتی و دارویی (کلرنگ، کلزا، حنا، نیل، چای ترش، زرشک و زعفران)
- ❖ همجواری با کشورهای پاکستان و هندوستان و حوزه خلیج فارس جهت صادرات محصولات کشاورزی
- ❖ توسعه انواع محصولات گلخانه ای در محیط های کنترل شده و استفاده از آب دریا در سواحل مکران
- ❖ امکان افزایش سطح زبرکشت محصولات گرمسیری و توسعه باغات خرما در مناطق مرزی
- ❖ وجود ظرفیت های خالی و مناسب در توسعه مکانیزاسیون کشاورزی و صنایع تبدیلی و تکمیلی

❖ امکان دستیابی به بازارهای منطقه ای و توسعه صادرات محصولات کشاورزی (وجود راه آهن و فرودگاه)

❖ استفاده از انرژی های نو (نور خورشید، باد)

❖ استعداد و پتانسیل اشتغال پایدار در خصوص پرورش شتر، تولید شیر و گوشت

❖ تنوع اقلیمی و گستردگی عرصه فعالیت های بخش کشاورزی و منابع غنی ژنتیکی

تهدیدات و نقاط ضعف:

❖ با توجه به شرایط اقلیمی و وجود دریای عمان در جنوب استان، تا کنون به مسئله استفاده از آب دریا که یکی از

مزایا و نعمت های الهی در استان است به دلیل سرمایه گذاری بالا بصورت جدی توجه نگردیده است. به گونه ای

که بخش جنوبی استان (چابهار) از لحاظ شرایط اقلیمی همانند یک گلخانه طبیعی می باشد که امکان کشت و

پرورش انواع گونه های گیاهی در تمامی فصول سال در آن میسر می باشد.

❖ دورافتادگی و در حاشیه قرارگرفتن استان از مراکز اصلی جمعیت

❖ عدم دسترسی به تکنولوژی های پیشرفته صنعتی و کشاورزی و استفاده از روش های سنتی

❖ نبودن منابع آب کافی

❖ نبود زیر ساخت های لازم

❖ بالا بودن هزینه های تولید

❖ نظام خرده مالکی و عدم یگپارچگی و پراگندگی اراضی

❖ استفاده بیشتر از ظرفیتهای منابع آبی مشترک با کشورهای همسایه بر اساس قوانین بین المللی و احقاق حقابه

رودخانه هیرمند ایران از راه مذاکرات با افغانستان،

❖ اصلاح الگوی کشت و جایگزینی محصولات مقاوم به کم آبی،

❖ فقدان مطالعات جامع آبی پروری در سطح استان

❖ کاهش یا گاهی حذف تخصیص آب بخش کشاورزی در سدهای مهم استان

❖ نبود شرایط ویژه سرمایه گذاری از جمله تسهیلات کم بهره، معافیت های مالیاتی، بیمه و جهت افزایش انگیزه

حضور سرمایه گذاران

❖ وجود شغل های کاذب و درآمدزا در مقایسه با کشاورزی

❖ نابسامانی بازار و وجود نوسانات شدید در بازار نهاده ها و محصولات کشاورزی

❖ پراکنش نامناسب زمانی و مکانی بارندگی در منطقه خشکسالی های پی در پی، سیل، طوفان، باد

❖ خط ورود آفات و امراض نباتی و دامی از مرزهای استان

۲

فصل چهارم

بخش صنعت و معدن استان

خلاصه فصل

در این فصل به بررسی بخش صنعت و معدن استان پرداخته می‌شود که در ادامه خلاصه آن آورده شده است. ارزش افزوده بخش صنعت و بخش معدن استان در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل به ترتیب ۶۵.۱ و ۱۰.۳ درصد افزایش یافته است. مصرف واسطه بخش صنعت و بخش معدن به ترتیب ۷۳.۴ و ۱۰.۶ درصد نسبت به سال گذشته رشد داشته اند. ستانده بخش صنعت و بخش معدن نیز به ترتیب ۶۹.۱ و ۱۰.۴ درصد نسبت به سال گذشته رشد داشته اند. عمده‌ترین محصولات صنعتی تولیدی استان متشکل از سیمان، محصولات شوینده و کیسه پروپیلن می‌باشند که در این بین تولید محصولات شوینده و سیمان در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ کاهش یافته است. در صورتیکه تولید کیسه پروپیلن نسبت به سال قبل تغییری نکرده است. اشتغال ایجاد شده به واسطه صدور پروانه های بهره برداری در سال ۱۳۹۹، ۱۰۵۲ نفر بوده که با ۱۵۴.۲ درصد افزایش به ۲۶۷۵ نفر در سال ۱۴۰۰ رسیده است. سرمایه گذاری ایجاد شده به واسطه صدور پروانه های بهره برداری در سال ۱۳۹۹ معادل ۶۸۹۸۲ میلیارد ریال بوده که با ۶.۴ درصد کاهش به ۶۴۵۲۳ میلیارد ریال در سال ۱۴۰۰ رسیده است.

مقدمه

نقش بخش صنعت و معدن در اقتصاد جهان منحصر به مشارکت در افزایش تولید ناخالص داخلی و رشد اقتصادی نمی گردد بلکه سهم معناداری نیز در ایجاد فرصت‌های شغلی و کاهش فقر در اقصاد کشورها ایفا می نماید. این بخش یکی از محرک های مهم در اقتصاد جهانی و دارای جایگاه اولیه در زنجیره تامین منابع مورد نیاز سایر بخش های پیشران اقتصادی می باشد. بخش صنعت و معدن قادر به تامین اهداف توسعه پایدار در کشور و عامل مهمی برای رشد اقتصادی است، اگر برنامه‌ریزی دقیق و مدونی انجام شود، می‌تواند عامل توسعه دهنده رشد اجتماعی و فزاینده رفاه جامعه در کشورهای در حال توسعه نیز باشد. تنوع گسترده این بخش در اقتصاد مزیتی بی بدیل است که فعالان با میزان سرمایه های مختلف و علاقمندی های گوناگون را به خود جذب می نماید. ظرفیت های متعدد و نهفته بخش صنعت و معدن سبب شده تا در طراحی اقتصاد مقاومتی وظیفه ای بنیادین به عهده آن گذارده شود. بخش صنعت و معدن با پتانسیل فراوان نقشی اساسی در اجرای اقتصاد مقاومتی و شکل گیری آن با مشخصه های درون زایی، دانش محوری، رونق تولید، کاهش وابستگی نفتی، پرهیز از خام فروشی، تراز مثبت اقتصادی و رقابت پذیری روزافزون داراست. حلقه گمشده ی توسعه این بخش در حرکت شتابان هسته های فعال در صنعت و معدن کشور به سوی مفاهیم دانش بنیان و بهبود تکنولوژی دائمی نهفته است تا اجرای تکالیف و انتظارات بالقوه این پیشران اقتصادی کشور به ویژه در زمینه تعدیل اثر تحریم ها تسهیل گردد. در استان نیز در این زمینه فرصت های بکری نهفته است که با تمرکز و بهره برداری از آن می توان علاوه بر تغییر چهره استان و بهبود شاخص های اقتصادی و رفاهی تاثیر واضحی بر شاخص های امنیتی استان نیز گذارد. پهنه غنی استان نوید ظرفیت های عظیم معدنی و ایجاد زنجیره های ارزش صنعتی متعدد را می دهد تا با بهره گیری از مرزهای کثیر آبی و خاکی در کوتاه ترین زمان ممکن شاهد رشد اقتصادی و تزايد رفاه اجتماعی باشیم.

۴-۱. سیاستهای اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت گیری های استان

بخش صنعت به عنوان یکی از بخش های اصلی و پیشران اقتصاد کشور محسوب می شود و به همین واسطه مملو از تهدیدها و فرصتهای فراوانی است. اهمیت حوزه صنعت و معدن هنگامی دو چندان می شود که به نقش عظیم آن را در فراز و فرود سایر پیشران های اقتصادی مشاهده می کنیم. حاکمیت وظایف کالانی نظیر معیشت، رفاه، استقلال، امنیت، و خودباوری ملی را به عهده این بخش نهاده است و انتظارات زیادی حتی در جزئی ترین بخش زندگی اقشار

مختلف جامعه از حوزه صنعت و معدن وجود دارد. جامعه امروزی به مدد تکنولوژی و رقابت فزاینده جهانی علاوه بر اینکه همواره به دنبال بهبود کالاها و خدمات در دو بعد کیفیت و هزینه است از سوی دیگر چشم به تولیدات جدید دارد تا شاید اندکی بر رفاه خود بیفزاید و یا از خروج ارز جلوگیری نموده و به نوعی بهبودی در مدیریت منابع خود ایجاد نماید. سالهاست که بخش صنعت سهم عمده ای در تخلیه فشار تحریم و تبدیل تهدیدها به فرصت ها دارد و تلاش می کند تا بن بست ها و عدم توازن هایی که از سوی دشمنان بر ملت تحمیل می شود را از بین ببرد و در خط مقدم اقتصاد مقاومتی با نظام تحریم هایی که هوشمندانه طراحی شده، مبارزه نماید. البته در سوی دیگر میدان هم فشارهای متعدد بر پیکره صنعت و معدن کشور روز به روز عرصه را بر فعالان بخش صنعت و معدن افزوده و انرژی زیادی از آنها برای رفع موانعی نظیر نوسانات نرخ و نقل و انتقال ارز، تامین مواد اولیه و بروزرسانی تکنولوژی تحمیل نموده است. رشد اشتغال و ارزش افزوده از اهداف اصلی و همه ساله همه بخش های اقتصادی محسوب می شود، در ابتدای سال رشد سه برابری اشتغال، ۱۲/۵ درصدی ارزش افزوده در بخش صنعت و ۱۰ درصدی حوزه معدن توسط وزارت خانه متبوع به عنوان هدف تعیین شده بود. از اهداف دیگر این بخش حرکت به سمت تغییر هرچه بیشتر پارادایم سنتی این حوزه به سمت دانش بنیان شدن است. فعالان دولتی این بخش می کوشند تا با حمایت از بنگاه های دانش بنیان با ظرفیت صادراتی و بنگاه های بزرگی که برای محصولات دانش بنیان در این حوزه بازار ایجاد می کنند، ضریب نفوذ شرکت های دانش بنیان را در این زیست بوم گسترش دهند. همچنین پیرامون بهبود تکنولوژی در ماشین آلات و فناوری اطلاعات نیز توجه و سرمایه گذاری فراوانی در برنامه می باشد.

استان سیستان و بلوچستان به دلیل موقعیت خاص جغرافیایی و همجواری با کشورهای افغانستان و پاکستان و دارا بودن مرزهای آبی و دسترسی به آبهای آزاد شرایط بسیار خوبی را برای توسعه فعالیت های اقتصادی و اشتغال فراهم نموده است. به جهت ساختار زمین شناسی استان خاستگاه مناسبی برای انواع مواد معدنی است و آثار و نشانه های موجود نیز گواه بر این ادعا است. استان دارای ذخایر غنی از فلزات و کانسارهای معدنی از قبیل سنگ گرانیت، آهن، مس، کرومیت و منگنز می باشد؛ و عناصر و کانسارهای غیر فلزی نظیر تالک، منیزیت، گل سفید و سنگ های ساختمانی و تزئینی است که استفاده از این ظرفیت نیازمند تامین زیر ساخت مورد نیاز شهرکها و نواحی صنعتی استان، جانمایی نواحی صنعتی در شهرستان های جدید و فاقد شهرک صنعتی، تامین تسهیلات مورد نیاز طرح ها و واحدهای صنعتی و معدنی از محل منابع بند الف تبصره ۱۸ و رونق تولید، شناسایی و رفع مشکلات طرح ها و واحدهای صنعتی و طرح موضوع در جلسات ستاد تسهیل در راستای رفع موانع، احیاء واحدهای صنعتی و معدنی راکد و نیمه فعال از جمله سیاست های بخش صنعت و معدن استان در سال ۱۴۰۱ بوده است.

۴-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش صنعت و معدن

در سال ۱۴۰۱ تلاش زیادی در خصوص بهبود تراز خارجی، حضور در بازار های هدف، برندینگ کالاهای تولیدی استان، افزایش توانمندی بخش خصوصی در استان، توسعه تجارت خارجی، بازاریابی، تبلیغ و گسترش بازارهای جهانی کالا و خدمات صادراتی کشور فراهم آوردن موجبات توسعه بنگاه های تجاری و افزایش توانمندی آنها به منظور توسعه صادرات و بهبود تراز بازرگانی، توسعه همکاری دو جانبه با کشور پاکستان صورت گرفته همچنین نشست های مشترک زیادی با هیات های تجاری پاکستانی انجام شده تا جایگاه استان از منظر توسعه فعالیت های تجاری و مبادلات مرزی ارتقا یابد. یکی از ظرفیت های بی نظیر استان در حوزه معادن است، استان سیستان و بلوچستان رتبه اول کشوری در تولید کانسنگ آنتیموان، رتبه دوم تولید در کانسنگ منیزیت و تیتانیوم و رتبه ششم در تولید کانسنگ طلا دارد اما در چندسال اخیر با توجه به آمارهای موجود، بخش صنعت استان سیستان و بلوچستان تقریباً ۱ درصد و بخش معدن

کمتر از یک درصد ارزش افزوده صنایع و معادن کشور را به خود اختصاص داده که این سهم بسیار ناچیز است و نیاز به توجه بیشتر به این بخش را نمایان می سازد. مهمترین واحدهای صنعتی استان شامل کارخانه سیمان خاش و سیستان، کارخانه نان رضوی، کارخانه عمل آوری ماهی، کارخانه کنسرو سازی، کارخانه سازه های فلزی و کارخانه صنایع شیمیایی و سموم کشاورزی می باشد. با وجود ذخایر عظیم و متنوع معدنی، این استان از پتانسیل بالایی در قسمت معدن برخوردار می باشد که می توان با گسترش صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی، صنایع معدنی را در سطح استان فعال تر نمود. از طرح های مهم راه اندازی شده توسعه ای (طرح های بیش از ۴۰ میلیارد تومان سرمایه گذاری) می توان به سیمان تیس چابهار با ۱۷۵ نفر اشتغال، گیتی مهر روشنا (ساخت فلزات اساسی) با ۱۰۰ نفر اشتغال و برج بتن جنوب خلیج فارس در منطقه آزاد چابهار با ۲۰ نفر اشتغال اشاره کرد. فراخوان معدن جانجا در این استان و جذب سرمایه گذار بخش خصوصی و برنامه ریزی اجرای خط انتقال آب به استان با هدف آب بخش معدن و صنایع معدنی نیز از اقدامات مهم امیدوار در استان بوده است. شرکت آرمان گستر نوین کنارک با تولید قوطی فلزی و درب آسان باز شو، خاوران لنج چابهار در بسته بندی مواد غذایی، دریای نیلگون مکران با فرآوری و عمل آوری ماهی و میگو و شرکت نخل طلایی مکران با تولید لواشک از خرما از جمله طرح های در حال اجرا می باشند.

۳-۴. بررسی و تحلیل شاخص ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن

به جهت بررسی جامع وضعیت بخش صنعت و معدن استان در ابتدا شاخص های اصلی این حوزه معرفی می شوند و سپس با توجه به اهمیت بخش صنعت و معدن همچنین پتانسیل های ویژه معدنی که در استان سیستان و بلوچستان نهفته است جایگاه این بخش با بهره گیری از شاخص های متعارف مطالعه می شود.

۳-۴-۱. بررسی وضعیت تولید بخش صنعت و معدن

در ابتدا جایگاه بخش صنعت و معدن از منظر ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستاده به تفکیک فعالیت ها گزارش می شود.

جدول (۴-۱): ارزش افزوده بخش معدن به تفکیک فعالیت (میلیون ریال)*

بخش معدن	ارزش افزوده ۱۳۹۸	ارزش افزوده ۱۳۹۹	سهم (درصد)	رشد
استخراج معدن	۱۷۳۵۱۱۲	۳۵۲۱۷۵۹	۰	۱۰۳
استخراج سایر معادن	۱۷۳۵۱۱۲	۳۵۲۱۷۵۹	۰	۱۰۳
استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن	-	-	۰	-

منبع: مرکز آمار ایران - حسابهای منطقه ای سال ۱۳۹۹-۱۳۹۰

جدول (۴-۲): ارزش افزوده بخش صنعت به تفکیک فعالیت (میلیون ریال)*

زیربخش	ارزش افزوده ۱۳۹۸	ارزش افزوده ۱۳۹۹	سهم (درصد)	رشد
صنعت	۵۶۹۸۳۲۸۵	۹۴۰۹۵۷۶۲	۱۰۰	۶۵.۱
تولید محصولات غذایی	۳۷۵۱۰۲۶۵	۵۹۵۸۷۱۸۵	۶۳.۳	۵۸.۹
تولید سایر فرآورده های معدنی غیرفلزی	۶۸۹۰۳۹۱	۱۰۳۰۸۰۶۱	۱۱.۰	۴۹.۶
تولید منسوجات	۳۹۷۴۳۶۳	۷۸۸۹۰۱۵	۸.۴	۹۸.۵
تولید فرآورده های لاستیکی و پلاستیکی	۲۳۷۰۷۶۸	۵۰۷۸۶۶۰	۵.۴	۱۱۴.۲
تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین آلات و تجهیزات	۱۲۲۳۰۴۹	۲۳۹۶۳۶۱	۲.۵	۹۵.۹

۵۸۸۹۹۳	۷۸۲۸۰۹	۰.۸	۳۲.۹	تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی
۱۵۷۱۵۴۳	۳۱۳۱۰۷۱	۳.۳	۹۸.۶	تولید چوب و محصولات چوبی به جز مبلمان، حصیر و مواد حصیری
۶۸۴۲۲۵	۱۲۵۸۹۰۰	۱.۳	۱۸۴.۰	باقی
۷۶۰۰۷۶	۱۱۹۷۰۱۳	۱.۳	۵۷.۵	تولید پوشاک
۲۷۱۵۵۴	۵۹۳۳۰۵	۰.۶	۱۱۸.۵	چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده
۱۴۴۲۵۲	۲۵۶۱۹۱	۰.۳	۷۷.۶	تولید مبلمان
۱۶۷۰۲۴	۲۶۵۲۰۳	۰.۳	۵۸.۸	تولید کک، فرآورده‌های حاصل از بالابش نفت
۱۸۶۹۰۷	۲۱۶۰۷۴	۰.۲	۱۵.۶	تولید سایر مصنوعات
۷۰۰۴۲	۱۶۰۱۹۵	۰.۲	۱۲۸.۷	تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات
۲۲۰۶۴۹	۴۶۲۱۲۶	۰.۵	۱۰۹.۴	تولید وسایل نقلیه موتوری، ترنلر و نیجترلر
۱۱۵۰۳۶	۲۴۴۳۹۹	۰.۳	۱۱۲.۵	تولید فلزات پایه
۷۹۱۲۸	۱۰۲۲۸۱	۰.۱	۲۹.۳	تولید تجهیزات الکتریکی و الکترونیکی
۲۲۰۸۶	۳۱۱۷۸	۰.۰	۴۱.۲	تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
۱۸۷۳۶	۸۱۷۳۰	۰.۱	۳۳۶.۲	تولید سایر تجهیزات حمل و نقل
۹۸۰۴۶	۲۱۴۱۹	۰.۰	-۷۸.۲	تولید انواع آشامیدنیها
-	-	-	-	تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری
۷۵۱۶	۷۷۹۰	۰.۰	۳.۶	تولید چرم و فرآورده‌های وابسته
۸۶۳۶	۳۴۶۹۷	۰.۰	۳۰۱.۸	تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی
-	-	-	-	تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی
-	-	-	-	تولید فرآورده‌های توتون و تنباکو

منبع: مرکز آمار ایران - حسابهای منطقه ۱۳۹۹-۱۳۹۰

✓ ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیربخش‌های گروه صنعت

ارزش افزوده یک فعالیت برابر با مابه التفاوت ارزش ستانده فعالیت از ارزش داده آن فعالیت می باشد. ارزش ستانده معادل پولی کل محصولات اصلی و فرعی تولیدی در بخش مورد نظر اعم از اینکه به مصرف نهایی برسد یا به عنوان واسطه در تولید سایر کالاها نقش داشته باشد تلقی می گردد و در مقابل ارزش داده یک فعالیت صنعتی نیز به معادل پولی مواد خام و اولیه، ابزار و ملزومات کم دوام، سوخت، میزان برق و آب، مواد و قطعات مصرف شده که در مسیر تولید همان محصولات اصلی و فرعی صرف شده است گفته می شود.

با ملاحظه ارزش افزوده بخش صنعت و معدن در جداول (۱-۴) و (۲-۴) مشاهده می شود که بخش معدن در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ رشد ۱۰۳ درصدی داشته که نسبت به دوره قبلی گزارش کاهش نرخ رشد را تجربه کرده است اما در بخش صنعت رشد ۶۵/۱ درصدی را شاهد بوده ایم که در قیاس با دوره قبلی تقریباً رشد دو برابری مشاهده می شود. بیشترین میزان ارزش افزوده مانند دوره پیشین گزارش مربوط به گروه تولید محصولات غذایی با ۶۳/۳ درصد سهم و ۵۸/۹ درصد رشد می باشد که اهمیت این گروه از محصولات را در بخش صنعت نشان می دهد همچنین تنها زیربخشی که در حوزه صنعت استان با رشد منفی ارزش افزوده در سال ۱۳۹۹ مواجه شده، گروه تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری با میزان ۷۸/۲- درصد و سهمی ناچیز بوده است. شایان ذکر است تولید کاغذ و فرآورده های کاغذی نیز علی رغم رشد ۳/۶ درصدی و سهمی قلیل وضعیت چندان مطلوبی را در مقایسه با سایر فعالیت های ذیل این بخش در استان ندارد. شتابان ترین نرخ رشد ارزش افزوده در میان فعالیت های کلاسه شده این بخش به گروه تولید انواع آشامیدنی ها با میزان ۳۳۶/۲ درصد و سهمی معادل ۰/۱ درصد از کل صنعت استان تعلق دارد.

مصرف واسطه بخش معدن استان با ۱۰۶ درصد رشد نسبت به سال قبل معادل ۲۲۳۴۷۹۸ در سال ۱۳۹۹ رسیده است. بخش صنعت نیز با افزایش ۷۳/۴ درصدی نسبت به سال قبل داشته و مقدار آن ۹۳۳۷۱۳۵۹ میلیون ریال در سال ۱۳۹۹ رسیده است. بیشترین سهم مصرف واسطه گروه صنعت مربوط به تولید محصولات غذایی با سهم ۷۲/۸ درصد و بعد آن تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی با سهم ۵/۹ درصد بوده است.

جدول (۴-۳): مصرف واسطه بخش معدن به تفکیک فعالیت (میلیون ریال)

زیربخش	۱۳۹۸	۱۳۹۹	سهم از کل کشور (درصد)	رشد
استخراج معدن	۱۰۸۳۵۶۶	۲۲۳۴۷۹۸	۰.۴	۱۰۶
استخراج سایر معدن	۱۰۸۳۵۶۶	۲۲۳۴۷۹۸	۰.۴	۱۰۶
استخراج سایر معادن، استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن				

منبع: مرکز آمار ایران - حسابهای منطقه ای سال ۱۳۹۹-۱۳۹۰

جدول (۴-۴): مصرف واسطه بخش صنعت به تفکیک فعالیت (میلیون ریال)

زیربخش	۱۳۹۸	۱۳۹۹	سهم از کل صنعت استان (درصد)	رشد
صنعت	۵۳۸۴۵۳۷۴	۹۳۳۷۱۳۵۹	۱۰۰	۷۳.۴
تولید محصولات غذایی	۴۰۳۲۶۱۲۷	۶۷۹۳۳۳۹۳	۷۲.۸	۶۸.۵
تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی	۳۶۵۵۵۴۶	۵۴۸۸۹۸۶	۵.۹	۵۰.۲
تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین‌آلات	۱۸۵۴۹۸۹	۳۵۵۹۵۴۵	۳.۸	۹۱.۹
تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی	۱۳۹۰۹۸۷	۵۲۵۱۵۵۲	۵.۶	۲۷۷.۵
تولید چوب و محصولات چوبی به جز مبلمان، حصیر و ...	۱۲۰۷۳۴۴	۲۳۶۲۹۹۸	۲.۵	۹۵.۷
تولید منسوجات	۷۸۰۵۶۹	۱۳۴۸۱۸۴	۱.۴	۷۲.۷
تولید سایر مصنوعات	۶۶۸۷۵۴	۱۰۵۹۰۶۳	۱.۱	۵۸.۴
تولید پوشاک	۲۹۶۹۰۷	۵۴۷۲۱۶	۰.۶	۸۴.۳
تولید تجهیزات برقی	۲۷۴۹۷۵	۵۷۱۹۶۹	۰.۶	۱۰۸.۰
تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی	۲۲۲۵۸۱۲	۳۵۴۲۵۹۹	۳.۸	۵۹.۲
تولید مبلمان	۱۷۹۰۸۰	۳۵۴۶۱۷	۰.۴	۹۸.۰
تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات	۳۰۲۰۷۷	۳۵۲۳۶۸	۰.۴	۱۶.۶
تولید فلزات پایه	۲۱۷۰۷۲	۴۰۴۵۹۷	۰.۴	۸۶.۴
تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت	۲۲۹۰۲۲	۲۶۳۰۰۴	۰.۳	۱۴.۸
تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر	۲۳۹۸۸	۷۲۶۵۶	۰.۱	۲۰۲.۹
تولید انواع آسمپلینها	۵۰۶۹۱	۴۷۰۴۷	۰.۱	-۷.۲
چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده	۸۱۹۸۰	۱۲۹۳۴۱	۰.۱	۵۷.۸
تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	۴۳۴۶۱	۵۰۳۲۹	۰.۱	۱۵.۸
تولید سایر تجهیزات حمل و نقل	۷۴۶۲	۹۸۴۳	۰.۰	۳۱.۹
تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری	۵۸۹۵	۷۴۱۱	۰.۰	۲۵.۷
تولید جرم و فرآورده‌های وابسته	-	-	-	-
تولید کاشد و فرآورده‌های کاشد	۱۱۳۹۴	۶۷۰۱	۰.۰	-۴۱.۲
تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی	۱۱۲۴۳	۸۹۴۰	۰.۰	-۲۰.۵
تولید فرآورده‌های نئون و نیاکو	-	-	-	-

منبع: مرکز آمار ایران - حسابهای منطقه ای سال ۱۳۹۹-۱۳۹۰

پس از بررسی حوزه صنعت و معدن از زاویه ارزش افزوده و مصرف واسطه اکنون جهت بررسی همه جانبه و دقیق بخش صنعت و گروه های درون آن را بر مبنای ستانده آن مطالعه می کنیم.

اطلاعات جدول (۴-۵) نشان می دهد ستانده بخش معدن در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل رشدی مثبت به میزان ۱۰۴ درصد داشته است. ستانده بخش صنعت طبق جدول (۴-۶) رشد ۶۹/۱ درصدی داشته است و مقدار آن به ۱۱۰۸۲۸۶۵۸ میلیون ریال در سال ۱۳۹۹ رسیده است. بیشترین رشد ستانده نسبت به سال قبل نیز مربوط به تولید محصولات فرآورده های لاستیکی و پلاستیکی با رشد ۱۷۴/۶ درصدی است. البته بالاترین سهم از ستانده بخش صنعت استان مربوط به گروه تولید محصولات غذایی معادل ۶۸ درصد با رشدی ۶۳/۸ درصدی ستانده نسبت به سال قبل بوده است. دو گروه تولید کاغذ و فراورده های کاغذی و گروه تولید محصولات رایانه ای، الکترونیکی و نوری به ترتیب با رشد های منفی ۲۳/۴- و ۷۲/۳- علی رغم سهم ناچیز خود دچار کاهش ستانده در گروه کالایی خود شده اند.

جدول (۴-۵): ستانده بخش معدن به تفکیک گروه فعالیت (میلیون ریال)

زیربخش	۱۳۹۸	۱۳۹۹	سهم از کل ستانده کشور (درصد)	رشد
استخراج معدن	۲۸۱۸۶۷۸	۵۷۵۶۵۵۷	۰.۱	۱۰۴
استخراج سایر معادن	۲۸۱۸۶۷۸	۵۷۵۶۵۵۷	۰.۱	۱۰۴
استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن	-	-	-	-

منبع: مرکز آمار ایران - حسابهای منطقه ای سال ۱۳۹۹-۱۳۹۰

جدول (۴-۶): ستانده بخش صنعت به تفکیک گروه فعالیت (میلیون ریال)

زیربخش	۱۳۹۸	۱۳۹۹	سهم از کل صنعت استان	رشد
صنعت	۱۱۰۸۲۸۶۵۸	۱۸۷۴۶۷۱۲۱	۱۰۰	۶۹.۱
تولید محصولات غذایی	۷۷۸۳۶۳۹۲	۱۲۷۵۱۹۵۷۸	۶۸.۰	۶۳.۸
تولید سایر فرآورده های معدنی غیر فلزی	۱۰۵۴۵۹۳۷	۱۵۷۹۷۰۴۷	۸.۴	۴۹.۸
تولید محصولات فلزی ساخته شده به جز ماشین آلات	۳۰۷۸۰۳۸	۵۹۵۵۹۰۶	۳.۲	۹۳.۵
تولید فرآورده های لاستیکی و پلاستیکی	۳۷۶۱۷۵۵	۱۰۳۳۰۲۱۱	۵.۵	۱۷۴.۶
تولید چوب و محصولات چوبی به جز مبلمان، حصیر و مواد حصیر بافی	۲۷۷۸۸۸۷	۵۴۸۴۰۶۸	۲.۹	۹۷.۳
تولید منسوجات	۴۷۵۴۹۳۲	۹۲۳۷۱۹۸	۴.۹	۹۴.۳
تولید سایر مصنوعات	۸۳۵۷۷۸	۱۳۲۴۲۶۵	۰.۷	۵۸.۴
تولید پوشاک	۹۸۱۱۳۱	۱۸۰۶۱۱۶	۱.۰	۸۴.۱
تولید تجهیزات برقی	۳۹۰۰۱۱	۸۱۶۳۶۸	۰.۴	۱۰۹.۳
تولید مواد شیمیایی و فرآورده های شیمیایی	۲۸۱۴۸۰۵	۴۳۲۵۴۰۸	۲.۳	۵۳.۷
تولید مبلمان	۴۵۰۶۳۴	۹۴۷۹۲۳	۰.۵	۱۱۰.۴
تعمیر و نصب ماشین آلات و تجهیزات	۴۸۸۹۸۴	۵۶۸۴۴۱	۰.۳	۱۶.۲
تولید فلزات پایه	۴۳۷۷۲۱	۸۶۶۷۲۳	۰.۵	۹۸.۰
تولید کک، فرآورده های حاصل از بالایش نفت	۳۷۳۲۷۴	۵۱۹۱۹۵	۰.۳	۳۹.۱
تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر	۹۴۰۳۰	۲۳۲۸۵۱	۰.۱	۱۴۷.۶
تولید انواع آسمینتها	۶۹۴۲۷	۱۲۸۸۷۷	۰.۱	۸۵.۶
چاپ و تکثیر رسانه های ضبط شده	۸۴۲۰۵۶	۱۳۲۶۳۵۴	۰.۷	۵۷.۵

۲۴.۵	۰.۱	۱۵۲۶۱۰	۱۲۲۵۸۹	تولید ماشین آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
۳۸.۸	۰.۰	۴۱۰۲۱	۲۹۵۴۸	تولید سایر تجهیزات حمل و نقل
-۷۲.۳	۰.۰	۲۸۸۳۰	۱۰۳۹۴۱	تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری
-	-	-	-	تولید جرم و فرآورده‌های وابسته
-۲۳.۴	۰.۰	۱۴۴۹۱	۱۸۹۱۰	تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی
۱۱۹.۵	۰.۰	۴۳۶۳۷	۱۹۸۸۰	تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی
-	-	-	-	تولید فرآورده‌های توتون و تنباکو

منبع: مرکز آمار ایران - حسابهای منطقه ای سال ۱۳۹۹-۱۳۹۰

✓ نسبت مصرف واسطه به ستانده زیر بخشهای صنعت

این شاخص که عکس شاخص بهره وری می باشد به این مفهوم است که به ازای هر واحد ستانده چند واحد داده (مصرف واسطه) استفاده گردیده است. به عبارتی هر چه مقدار این شاخص بیشتر باشد یعنی برای یک واحد محصول نیاز به استفاده مقدار داده (مصرف واسطه) بیشتری است. لذا از آنجایی که این شاخص عکس بهره وری است مقدار کمتر آن بر مقدار بیشتر ترجیح دارد و هر چه مقدار شاخص کمتر باشد نشان دهنده عملکرد بهتر آن گروه فعالیت است. همانگونه که در جدول (۴-۷) مشاهده می شود مصرف واسطه به ستانده در بخش معدن سال ۱۳۹۹ مقدار ۳۸/۸ واحد بوده است که نسبت به سال قبل معدل ۰/۴ درصد افزایش داشته لذا اندکی وضعیت بدتر شده است.

این نسبت برای بخش صنعت در سال ۱۳۹۹ در قیاس با سال گذشته به میزان ۱/۳ واحد افزایش داشته است که نشان دهنده کاهش بهره وری می باشد. در میان گروه های صنعت تولید محصولات چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده با مقدار شاخص ۹/۸ علی رغم اینکه نسبت به سال قبل با افزایش ۰/۱ درصدی مواجه شده و وضعیت بهره وری بدتری را شاهد است اما بصورت کلی درمیان همه گروه های فعال در بخش صنعت در این شاخص موقعیت بهتری دارد همچنین گروه تولید مواد شیمیایی و فرآورده های شیمیایی با نسبتی معادل ۸۱/۹ درصد و افزایش ۲/۸ واحدی بدترین عملکرد را در این بخش داشته اند. در بررسی روند حرکت گروه ها نیز گروه تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری با افزایش ۲۰ واحدی بدترین روند را در بهره وری طی کرده است و دو گروه تولید انواع آشامیدنیها و تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی به ترتیب با کاهش ۳۶/۵ و ۳۶ واحد درصدی بهترین روند را در بهبود بهره وری طی کرده اند.

جدول (۴-۷): مصرف واسطه به ستانده بخش معدن استان (درصد)

۱۳۹۹	۱۳۹۸	زیربخش
۳۸.۸	۳۸.۴	استخراج معدن
-	-	استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن
۳۸.۸	۳۸.۴	استخراج سایر معادن

منبع: مرکز آمار ایران - حسابهای منطقه ای سال ۱۳۹۹-۱۳۹۰

جدول (۴-۸): مصرف واسطه به ستانده بخش صنعت استان (درصد)

۱۳۹۹	۱۳۹۸	زیربخش
۴۹.۸	۴۸.۵	صنعت
۵۳.۳	۵۱.۸	تولید محصولات غذایی
۳۴.۷	۳۴.۶	تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیر فلزی
۵۹.۸	۶۰.۲	تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین آلات

۵۰.۸	۳۷.۰	تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی
۴۳.۱	۴۳.۴	تولید چوب و محصولات چوبی به جز میلمان، حصیر و ...
۱۴.۶	۱۶.۴	تولید منسوجات
۸۰.۰	۸۰.۰	تولید سایر مصنوعات
۳۰.۳	۳۰.۳	تولید پوشاک
۷۰.۱	۷۰.۵	تولید تجهیزات برقی
۸۱.۹	۷۹.۱	تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی
۳۷.۴	۳۹.۷	تولید میلمان
۶۲.۰	۶۱.۷	تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات
۴۶.۷	۴۹.۶	تولید فلزات پایه
۵۰.۷	۶۱.۳	تولید کک، فرآورده‌های حاصل از بالایش نفت
۳۱.۲	۲۵.۵	تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر
۳۶.۵	۷۳.۰	تولید انواع آشپزخانه‌ها
۹.۸	۹.۷	چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده
۳۳.۰	۳۵.۴	تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
۲۴.۰	۲۵.۲	تولید سایر تجهیزات حمل و نقل
۲۵.۷	۵.۷	تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری
-	-	تولید جرم و فرآورده‌های وابسته
۴۶.۲	۶۰.۲	تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی
۲۰.۵	۵۶.۵	تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی
-	-	تولید فرآورده‌های نئون و نیاکو

منبع: مرکز آمار ایران - حسابهای منطقه‌ای سال ۱۳۹۹-۱۳۹۰

✓ میزان تولید محصولات صنعتی منتخب (محصولات صنعتی عمده تولیدی استان)

مطابق جدول (۹-۴) عمده‌ترین محصولات صنعتی تولیدی استان متشکل از سیمان، انواع پودر شوینده و کیسه پرو پربولین می‌باشد. سیمان در سال ۱۴۰۰ تولید ۱۸۴۷۵۰۴ تن را داشته که نسبت به سال قبل، تولید آن حدود ۱۴.۸ درصد کاهش یافته است. محصولات شوینده نیز با تولید ۱۴۳۰۶ تن در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل کاهش ۵۳.۲ درصدی را نشان می‌دهد. کیسه پرو بیلین با تولید ۵۲۸۰ تن در سال ۱۴۰۰ تغییری نداشته است.

جدول (۹-۴): میزان تولید محصولات صنعتی منتخب (محصولات صنعتی عمده تولیدی استان)

محصولات منتخب صنعتی	واحد	سال	درصد تغییرات
		۱۳۹۹	۱۴۰۰
سیمان	تن	۲۱۶۹۲۶۳	۱۸۴۷۵۰۴
محصولات شوینده	تن	۳۰۶۲۳	۱۴۳۰۶
کیسه پرو بیلین	تن	۵۲۹۰	۵۲۸۰

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان

۴-۳-۲. بررسی وضعیت کارگاه های صنعتی

✓ تعداد پروانه های بهره برداری صنعتی صادره

با توجه به اهمیت بررسی تحولات واحدهای صنعتی در این قسمت وضعیت کارگاه های صنعتی استان سیستان و بلوچستان بررسی و تحلیل می شود. براساس ارقام موجود در جدول (۴-۱۰) تعداد جواز تاسیس صادره توسط اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان در سال ۱۴۰۰ برابر ۵۴۸ فقره بوده که نسبت به مقدار مشابه در سال قبل ۶۹.۲ درصد کاهش داشته است. از تعداد کل جواز تاسیس های صادره در سال ۱۳۹۹ تنها ۹۹ مورد منتج به صدور پروانه بهره برداری گردیده و این در حالی است که در سال ۱۴۰۰ نیز از تعداد ۵۴۸ فقره جواز تاسیس صادره در استان ۱۱۲ مورد منجر به صدور پروانه بهره برداری گردیده است.

✓ میزان سرمایه گذاری بر اساس پروانه های بهره برداری ایجاد

مطابق جدول فوق الذکر سرمایه گذاری ایجاد شده به واسطه صدور پروانه های بهره برداری در سال ۱۳۹۹ معادل ۶۸۹۸۲ میلیارد ریال بوده که با ۶.۴ درصد کاهش به ۶۴۵۲۳ میلیارد ریال در سال ۱۴۰۰ رسیده است.

✓ میزان اشتغال بر اساس پروانه های بهره برداری صنعتی صادره

اشتغال ایجاد شده به واسطه صدور پروانه های بهره برداری در سال ۱۳۹۹، ۱۰۵۲ نفر بوده که با ۱۵۴.۲ درصد افزایش به ۲۶۷۵ نفر در سال ۱۴۰۰ رسیده است.

✓ سرمایه گذاری به ازای هر نفر شاغل

میزان سرمایه گذاری انجام شده در سال ۱۳۹۹ برای ایجاد هر ۱ واحد اشتغال ۲.۵ میلیارد ریال بوده که با ۱۷۶ درصد افزایش به ۶.۹ میلیارد ریال در سال ۱۴۰۰ رسیده است. لازم به ذکر است نسبت پروانه های بهره برداری به جواز تاسیس صادر شده در سال ۱۴۰۰ حدود ۲۰.۴ درصد بوده که نسبت به سال قبل تقریباً ۱۵ درصد افزایش یافته است.

جدول: (۴-۱۰): تعداد، سرمایه گذاری و اشتغال پروانه های بهره برداری بخش صنعت سال ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰

شرح/سال	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰	درصد رشد
تعداد جواز های تاسیس صادره (فقره)	۱۷۸۲	۵۴۸	-۶۹.۲
تعداد پروانه بهره برداری صادره	۹۹	۱۱۲	۱۳.۱
اشتغال پروانه بهره برداری صادره (نفر)	۱۰۵۲	۲۶۷۵	۱۵۴.۲
سرمایه گذاری پروانه بهره برداری صادره (میلیارد ریال)	۶۸۹۸۲	۶۴۵۲۳	-۶.۴
سرمایه گذاری به ازای هر نفر شاغل (میلیارد ریال)	۲.۵	۶.۹	۱۷۶

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان سیستان و بلوچستان

✓ تعداد جواز های تاسیس صادره به تفکیک گروه صنعت

بررسی جواز های تاسیس صادر شده به تفکیک گروه صنعت در جدول (۴-۱۰) نشان می دهد که در سال ۱۴۰۰ تعداد ۵۴۸ فقره جواز تاسیس صادر شده که ۹۳۱۰ نفر اشتغال ایجاد نموده است. بیشترین جواز تاسیس مربوط به صنایع تولید سایر محصولات کانی غیر فلزی با تعداد ۳۰۳ فقره مجوز صادره بوده که نسبت به سال قبل ۷۶ درصد افزایش را نشان می دهد. محصولات فلزی فابریکی، محصولات ازلاستیک و پلاستیک، محصولات غذایی و آشامیدنی، به ترتیب با ۱۱۰، ۸۴، ۶۴، ۶۳ فقره جواز تاسیس صادر شده در رتبه دوم تا پنجم قرار دارند.

✓ میزان اشتغال بر اساس پروانه های جواز تاسیس

بیشترین میزان اشتغال ایجاد شده بر اساس جواز های تاسیس صادره در سال ۱۴۰۰ مربوط به سایر محصولات کانی

غیرفلزی با اشتغال ۱۵۸۳ نفر بوده که نسبت به سال قبل کاهش ۸۰ درصدی را داشته است. ساخت مواد و محصولات شیمیایی، محصولات فلزی فابریکی، محصولات غذایی و آشامیدنی به ترتیب با ۹۸۵، ۹۰۱، ۱۵۲۲ نفر اشتغال ایجاد شده در رتبه دوم تا چهارم قرار دارند.

جدول (۴-۱۱): تعداد جوازهای تاسیس صادره و میزان اشتغال به تفکیک گروه صنعت (۱۴۰۰-۱۳۹۹)

گروه صنعت	تعداد		اشتغال مجوز (نفر)	
	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۴۰۰
سایر محصولات کانی غیرفلزی	۵۵۳	۱۵۰	۷۹۵۴	۱۵۸۳
چوب و محصولات چوبی بجز میل	۸۹	۱۵	۶۸۲	۲۳۸
محصولات غذایی و آشامیدنیها	۱۷۴	۵۷	۳۴۸۰	۹۰۱
محصولات فلزی فابریکی	۱۸۲	۶۴	۲۱۴۷	۹۸۵
محصولات از لاستیک ویلاستیک	۱۵۳	۶۳	۳۳۸۶	۸۸۷
مبلمان سایر مصنوعات	۱۰۶	۳۶	۱۸۲۱	۴۶۷
ساخت مواد و محصولات شیمیایی	۱۰۱	۳۱	۱۷۱۷	۱۵۲۲
پوشاک و عمل آوردن پوست خز	۷۶	۱۶	۱۵۶۸	۲۹۳
استخراج سایر معادن	۵۲	۹	۵۷۰	۱۳۱
باز یافت	۴۳	۱۱	۴۸۸	۱۵۱
ساخت کاغذ و محصولات کاغذی	۴۵	۱۱	۶۳۴	۱۳۹
کک و فراورده های حاصل از نفت	۲۲	۳	۳۹۴	۵۲
وسایل نقلیه موتوری	۲۸	۱۱	۲۸۹	۱۱۲
ساخت ماشین آلات و تجهیزات	۲۴	۹	۳۹۵	۷۵
ساخت منسوجات	۴۱	۶	۶۹۳	۸۰
سایر فعالیتهای خدمات مهندسی	۸	۱۸	۱۰۲	۲۲۰
سایر تجهیزات حمل و نقل	۲۶	۷	۴۸۰	۹۲
ماشین آلات و دستگاههای برقی	۲۶	۸	۴۱۴	۹۱
استخراج کانه های فلزی	۱۳	۲	۶۴۲	۴۰۰
دباغی - چرم - کیف - چمدان - کفش	۵	۲	۵۴	۲۲
ساخت فلزات اساسی	۱۲	۹	۳۱۳	۸۱۶
ابزاریشکی - اپتیکی - دقیق - ساعت	۱۳	۲	۲۴۶	۴۰
انتشار و چاپ و تکثیر	۰	۰	۱	۱۰
رادیو تلویزیون وسایل ارتباط	۲	۲	۳۷	۵۲
جمع	۱۷۸۲	۵۴۸	۲۷۴۹۲	۹۳۱۰

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان سیستان و بلوچستان

✓ سرمایه گذاری کارگاه های صنعتی براساس پروانه های بهره برداری صادر شده

بررسی پروانه های بهره برداری صادر شده در جدول (۴-۱۲) نشان می دهد که در سال ۱۴۰۰ بیشترین پروانه بهره برداری مربوط به سایر محصولات کانی غیر فلزی، با تعداد ۳۴ فقره بوده که نسبت به سال قبل ۸۰۱ درصد کاهش داشته است. استخراج سایر معادن و محصولات غذایی و آشامیدنیها به ترتیب با ۱۹ و ۱۲ فقره در رتبه دوم و سوم قرار دارند. و همچنین از لحاظ تعداد اشتغال بالاترین آن مربوط به سایر محصولات کانی غیر فلزی با اشتغال ۱۴۵۵ نفر بوده که محصولات کانی غیر فلزی نسبت به سال پیش ۲۲۱ درصد افزایش داشته است. محصولات غذایی و آشامیدنیها، ساخت

گزارش اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۱

مواد و محصولات شیمیایی به ترتیب با ۳۲۷، ۳۱۴ رتبه دوم تا چهارم قرار دارند.

جدول (۴-۱۲): تعداد، سرمایه گذاری و اشتغال بر اساس پروانه های بهره برداری صادره به تفکیک گروه صنعت (سالهای ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰)

گروه صنعت	تعداد		سرمایه گذاری (میلیون ریال)		اشتغال مجوز	
	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۴۰۰
محصولات غذایی و آشامیدنیها	۱۲	۱۲	۴۴۴	۵۰۵	۲۱۵	۳۲۷
استخراج سایر معادن	۱۴	۱۹	۰	۶۸۵	۱۵۰	۱۵۶
سایر محصولات کانی غیر فلزی	۳۷	۳۴	۱۹۰۸	۱۱۱۸۲	۴۵۲	۱۴۵۵
چوب و محصولات چوبی بجز میل	۳	۶	۱۴	۴۶	۹	۲۶
محصولات از لاستیک و پلاستیک	۳	۱۰	۱۱۷	۲۸۷	۱۲	۹۹
ساخت مواد و محصولات شیمیایی	۶	۷	۲۴	۴۱۰	۲۵	۳۱۴
کک و فراورده های حاصل از نفت	۵	۲	۴۸	۳۳	۲۶	۱۱
بازیافت	۱	۲	۰	۳۶	۰	۲۰
محصولات فلزی فابریکی	۶	۶	۲۶۳	۱۰۹	۵۵	۴۶
ساخت منسوجات	۰	۱	۰	۵۵	۰	۴۵
سایر فعالیتهای خدمات مهندسی	۱	۰	۸	۰	۰	۰
پوشاک و عمل آوردن پوست خز	۲	۰	۵	۰	۴	۰
ساختمان	۰	۷	۰	۱۷۳	۰	۳۴
ساخت ماشین آلات و تجهیزات	۰	۰	۰	۰	۰	۰
ساخت فلزات اساسی	۲	۱	۱۷۳	۵۶	۲۰	۴۵
وسایل نقلیه موتوری	۰	۱	۰	۱۵	۰	۱۵
میلان سایر مصنوعات	۱	۱	۰	۴	۰	۲۱
ساخت کاغذ و محصولات کاغذی	۲	۰	۵۹	۰	۲۹	۰
ماشین آلات دفتري و حسابداری	۱	۰	۲	۰	۱۴	۰
ماشین آلات و دستگاه های برقی	۱	۰	۱۴	۰	۸	۰
ابزار پزشکی-اینیکی-دقیق-ساعت	۲	۲	۳۶	۵۳	۳۳	۵۶
فعالیت های پشتیبانی و کمکی حمل و نقل، فعالیت های	۰	۰	۰	۰	۰	۰
آژانسهای مسافرتی	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جمع	۹۹	۱۱۲	۳۱۱۸	۱۳۶۸۲	۱۰۵۲	۲۶۷۵

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان سیستان و بلوچستان

✓ سهم کارگاه های صنعتی بالاتر از ۱۰۰ نفر کارکن از کل کارگاه های صنعتی استان

کل کارگاه های صنعتی استان در سال ۱۴۰۰ تعداد ۱۱۷۳ کارگاه می باشد. تعداد کارگاه های صنعتی دارای ۱۰۰ نفر کارکن در سال ۱۴۰۰، ۲۳ مورد بوده است که سهم این کارگاه ها از کل کارگاه های صنعتی استان ۱.۹ درصد می باشد.

جدول (۴-۱۳): تعداد و سهم کارگاه های صنعتی استان

سال	جمع کل کارگاه های صنعتی	تعداد کارگاه های ۱۰-۴۹ نفر کارکن	سهم از کل کارگاه ها	تعداد کارگاه های ۵۰-۹۹ نفر کارکن	سهم از کل کارگاه ها	تعداد کارگاه های ۱۰۰ نفر و بیشتر کارکن	سهم از کل کارگاه ها
۱۴۰۰	۱۱۷۳	۱۰۹۶	۹۳.۴۳	۵۴	۴.۶	۲۳	۱.۹

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان

✓ بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش ستانده و ارزش افزوده در بخش صنعت

شاخص بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش ستانده از تقسیم ستانده به تعداد کارکنان به دست می‌آید و به معنای مقدار ستانده دریافتی به ازای هر نفر کارکن می‌باشد. بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش افزوده نیز از تقسیم ارزش افزوده در بخش صنعت به تعداد کارکنان صنعت قابل محاسبه است.

آخرین آمار سازمان ملی بهره‌وری حاکی از آن است که بهره‌وری نیروی کار استان بر مبنای ارزش ستانده و ارزش افزوده در سال ۱۳۹۳ نسبت به سال ۱۳۹۲ رشد داشته است. بهره‌وری نیروی کار استان بر مبنای ارزش ستانده در سال ۱۳۹۲ معادل ۱۰۷ واحد بوده است که با ۷.۵ درصد رشد به مقدار ۱۱۵ واحد در سال ۱۳۹۳ رسیده است. همچنین بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش افزوده در سال ۱۳۹۲ مقدار ۸۷ بوده که با ۵.۸ درصد رشد به مقدار ۹۲ واحد در سال ۱۳۹۳ رسیده است.

✓ بهره‌وری دستمزد بر مبنای ارزش ستانده در بخش صنعت

در سال ۱۳۹۳ بهره‌وری دستمزد بر مبنای ارزش ستانده در استان ۱۴۸ بوده است این مقدار با ۹.۶ درصد کاهش رشد به مقدار ۱۳۵ در سال ۱۳۹۲ رسیده است. در مقایسه با دیگر استان‌های کشور استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۳۹۲ رتبه ۴ مشترک با خوزستان را به خود اختصاص داده و در سال ۱۳۹۳ نیز در رتبه ۳ قرار گرفت. لذا با توجه به آمار موجود مشاهده می‌شود که استان سیستان و بلوچستان از لحاظ شاخص بهره‌وری دستمزد در مقایسه با دیگر استان‌ها جایگاه مطلوبی به خود اختصاص داده است.

✓ شاخص بهره‌وری انرژی فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر

میزان تولید کالاها و خدمات به ازای مصرف هر واحد انرژی را بهره‌وری انرژی می‌نامند.

$$\text{بهره‌وری انرژی} = \frac{\text{ارزش ستانده واقعی}}{\text{مصرف انرژی}}$$

جدول (۴-۱۴): شاخص بهره‌وری انرژی فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر

شرح	۱۳۹۲	۱۳۹۳
کشور	۹۷	۸۶
سیستان و بلوچستان	۱۴۳	۱۲۰

منبع: سازمان ملی بهره‌وری ایران طبق آخرین آمار موجود

همانطور که از جدول (۴-۱۴) معلوم است شاخص بهره‌وری انرژی در سال ۱۳۹۲ در استان مقدار ۱۴۳ واحد بوده است و رتبه ۵ در بین استان‌های کشور می‌باشد. این شاخص با کاهش ۲۳ واحد به مقدار ۱۲۰ در سال ۱۳۹۳ رسیده است اما با وجود این کاهش همچنان در سال ۱۳۹۳ نیز استان در بین دیگر استان‌های کشور رتبه ۵ را به خود اختصاص داده است.

۳-۳-۴. بررسی وضعیت زیربخش معدن

در این بخش وضعیت زیر بخش معدن به تفکیک سه عنوان زیر بررسی می‌شود:

✓ تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صادره در بخش معدن به تفکیک زمینه‌ها فعالیت

✓ میزان سرمایه‌گذاری بر اساس پروانه‌های بهره‌برداری ایجاد به تفکیک زمینه‌های فعالیت

✓ میزان اشتغال بر اساس پروانه‌های بهره‌برداری صادره به تفکیک زمینه‌های فعالیت

استان سیستان و بلوچستان به جهت ساختار زمین شناسی آن خاستگاه مناسبی برای انواع مواد معدنی است و آثار و نشانه های موجود نیز گواه بر این ادعا است. شناخت مزیت های سرشار معدنی سیستان و بلوچستان و هدایت سرمایه ها و منابع به سمت بهره برداری و فرآوری آنها و در نتیجه افزایش ارزش افزوده و ایجاد توان رقابتی در بازارهای بین المللی از جمله مهمترین راه های رونق تولید کشور و استان است. از مهمترین مواد معدنی استان می توان به شن و ماسه، خاک رس، آهک و مارن، لوماشل، شیل و ماسه سنگ، انواع سنگ لاشه، پوزولان، کائولن، گچ خاکی، گرانیت، مرمر، تراورتن، تراکیت، سنگچینی، مرمریت، آنتیموان، کرومیت، منگنز، مس، آهن، تیتانیوم، منیزیت، سیلیس، گل سفید، تارک، خاک صنعتی، زئولیت، کلسیت و گارنت اشاره کرد. در جدول زیر تعداد پروانه بهره برداری صادره، سرمایه گذاری و اشتغال معادن به تفکیک زمینه های فعالیت در سالهای ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ آورده شده است.

جدول (۴-۱۵): تعداد و سرمایه گذاری و اشتغال پروانه های بهره برداری بخش معدن طی سالهای ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰

سال/شرح	نوع	۱۳۹۹	۱۴۰۰
تعداد برحسب (نوع)	مصالح ساختمانی	۱	۲
	سنگ تزئینی	۲	۱
	غیر فلزی	۱۴	۱۲
	فلزی	۷	۸
اشتغال ایجاد شده (نفر)	-	۳۳۵	۳۴۸
سرمایه گذاری صادره (میلیون ریال)	-	۱۴۰۶۴۳۷	۱۶۶۴۱۴۲

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان سیستان و بلوچستان

اشتغال ایجاد شده براساس پروانه های بهره برداری در سال ۱۴۰۰، تعداد ۳۴۸ نفر بوده است که نسبت به سال ۱۳۹۹ به میزان ۳.۹ درصد رشد داشته است. میزان سرمایه گذاری معادن در حال بهره برداری در سال ۱۴۰۰ معادل ۱۶۶۴۱۴۲ میلیون ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۹، به میزان ۱۸.۳ درصد افزایش داشته است.

۴-۳-۴. صادرات و واردات محصولات بخش صنعت و معدن

در این بخش صادرات و واردات محصولات بخش صنعت و معدن در قالب سه عنوان زیر بررسی خواهد شد.

- ✓ ارزش و وزن صادرات و واردات
- ✓ افلام عمده صادراتی و وارداتی استان
- ✓ نسبت ارزش به وزن صادرات و واردات

طبق جدول (۴-۱۶) ارزش صادرات استان بدون احتساب منطقه آزاد چابهار در سال ۱۴۰۰ برابر با ۲۰۰ میلیون دلار بوده که نسبت به سال قبل کاهش ۴۵ درصدی داشته است. ارزش واردات استان نیز در سال ۱۴۰۰ برابر با ۲۹۶ میلیون دلار بوده که نشان از کاهش ۲۷ درصدی دارد و در نتیجه این امر حاکی از وخامت تراز تجاری استان در این سال است. کشورهای عمده صادراتی پاکستان، افغانستان، ترکیه، کویت، امارات و کشورهای عمده وارداتی افغانستان، پاکستان، امارات، چین هستند.

جدول (۴-۱۶): ارزش و وزن صادرات و واردات استان ۱۴۰۰-۱۳۹۹

شرح	وزن (تن)	ارزش دلاری (میلیون دلار)	نسبت ارزش به وزن	۱۴۰۰		رشد ارزش دلاری	نسبت ارزش به وزن	اقدام عمده
				وزن (تن)	ارزش دلاری (میلیون دلار)			
صادرات	۱۲۴۵	۳۶۳	۰.۳	۸۴۰	۲۰۰	-۴۴.۹	۰.۲۳	سیمان، میوه، نخودخام، گاز، گوگرد، خرما و صیفی جات، پودر لباسشویی، قیر، محصولات سرامیکی و کیسه پلاستیکی
واردات	۱۰۸۵	۴۰۵	۰.۳۷	۳۱۴	۲۹۶	-۲۶.۹	۰.۹۴	برنج، دام، کود شیمیایی، تخم کنجد

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان سیستان و بلوچستان

۴-۳-۵. حمایت های دولت از بخش صنعت و معدن

در این بخش حمایت های دولت از بخش صنعت و معدن در قالب سه عنوان زیر بررسی خواهد شد.

- ✓ اعتبارات بودجه ای تخصیص یافته به طرح های صنعتی
- ✓ میزان تامین مالی از محل صندوق توسعه ملی
- ✓ تسهیلات بانکی حمایتی

در سال ۱۴۰۰ اعتبار بودجه ای تخصیص یافته به طرح های صنعتی نسبت به سال ۱۳۹۹ کاهش ۱۷.۴ درصدی داشته است. همچنین از محل صندوق توسعه ملی و تسهیلات بانکی حمایتی در سال ۱۴۰۰ به بخش صنعت و معدن اختصاص داده نشده است.

جدول (۴-۱۷): حمایت های دولت از بخش صنعت و معدن در سال های ۱۴۰۰-۱۳۹۹ (میلیارد ریال)

سال/شرح	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰	رشد
اعتبارات بودجه ای تخصیص یافته به طرح های صنعتی (رونق تولید)	۲۶۸۱	۲۲۱۲	-۱۷.۴
میزان تامین مالی از محل صندوق توسعه ملی	۵۵	-	-
تسهیلات بانکی حمایتی (روستایی)	۶۴	-	-

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان

۴-۴. جمع بندی و آرایه توصیه های سیاستی برای استان

بخش صنعت در سیستان و بلوچستان از جمله بخش های در حال پیشرفت استان است. اگر چه در سالیان اخیر اقدامات بسیار ارزنده و مفیدی برای جبران کاستی ها و مشکلات بخش صنعت انجام گرفته است لیکن برون رفت کامل از وضعیت موجود و برنامه ریزی دقیق تر برای بخش صنعت و معدن و توسعه اقتصادی منطقه، نیازمند اقدامات و توجه ویژه دولتمردان به این منطقه است. با توجه به همجواری استان با دو کشور افغانستان و پاکستان از یک سو و وجود مرزهای طولانی و بازار تقریباً بی رقیب در کشور های مذکور از سوی دیگر، بخش صنعت، معدن و بازرگانی می تواند با بهره گیری از شرایط فوق موجبات توسعه اقتصادی منطقه، ایجاد اشتغال و در نتیجه کاهش مشکلات و چالش های اقتصادی و اجتماعی موجود در منطقه گردد.

ارزش افزوده بخش صنعت و بخش معدن استان در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل به ترتیب ۶۵.۱ و ۱۰.۳ درصد افزایش یافته است. مصرف واسطه بخش صنعت و بخش معدن به ترتیب ۷۳.۴ و ۱۰.۶ درصد نسبت به سال گذشته

رشد داشته اند. ستانده بخش صنعت و بخش معدن نیز به ترتیب ۶۹.۱ و ۱۰.۴ درصد نسبت به سال گذشته رشد داشته اند. عمده ترین محصولات صنعتی تولیدی استان متشکل از سیمان، محصولات شوینده و کیسه پروپیلن می باشند که در این بین تولید محصولات شوینده و سیمان در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ کاهش یافته است. در صورتیکه تولید کیسه پروپیلن نسبت به سال قبل تغییری نکرده است. اشتغال ایجاد شده به واسطه صدور پروانه های بهره برداری در سال ۱۳۹۹، ۱۰۵۲ نفر بوده که با ۱۵۴.۲ درصد افزایش به ۲۶۷۵ نفر در سال ۱۴۰۰ رسیده است. سرمایه گذاری ایجاد شده به واسطه صدور پروانه های بهره برداری در سال ۱۳۹۹ معادل ۶۸۹۸۲ میلیارد ریال بوده که با ۶.۴ درصد کاهش به ۶۴۵۲۳ میلیارد ریال در سال ۱۴۰۰ رسیده است.

توصیه های سیاستی:

- نوسازی تکنولوژی موجود در بخش صنعت و معدن استان
- ایجاد مشوق های اقتصادی و غیر اقتصادی متناسب با سیاست گذاری های صنعتی و معدنی استان
- تکمیل زنجیره ارزش معادن استان و ایجاد ارزش افزوده بیشتر در بخش معدن
- افزایش اعتبارات بانکی متناسب با در نظر گرفتن حجم سرمایه گذاری اولیه سنگین در حوزه صنعت و معدن
- تشویق سرمایه گذاران خارجی به سرمایه گذاری در بخش صنعت و معدن استان
- استفاده و بهره گیری از ظرفیت های مردمی برای ایجاد و راه اندازی تعاونی ها و هلدینگ های سرمایه گذاری
- حمایت ویژه از کسب و کارهای مجازی، نوآوری ها و استارت آپها
- کاهش نوسانات نرخ ارز جهت ثبات در قیمت تمام شده مواد اولیه کالاهای تولیدی
- ایجاد شرایط مناسب جهت تادیه بدهی های بانکی بنگاه های تولیدی
- ایجاد مشارکت نمایندگان بخش خصوصی در اتخاذ تصمیمات مربوط به تولید
- ایجاد سازوکار مناسب با فضا سازی سرمایه گذاری و جذب سرمایه گذاری خارجی در تاسیس واحدهای تولیدی
- هدایت سرمایه گذاران صنعتی به اجرای سرمایه گذاری در طرح های دارای اولویت سرمایه گذاری در استان
- هدایت سرمایه گذاران در سطح استان براساس قابلیت های صنعتی و معدنی شهرستان های استان
- تشویق به فرآوری مواد معدنی در استان راستای جلوگیری از خام فروشی و جلوگیری از خروج ارز از کشور
- برخورداری از مزایای معافیت مالیاتی جهت صنوف تولیدی فعال
- ایجاد شرایط لازم جهت ورود ماشین آلات معدنی دست دوم با معافیت گمرکی
- حمایت و کمک مالی از اجرای طرح های پایانه های صادراتی کالا و خدمات استان
- انجام سرمایه گذاری در زمینه خدمات پشتیبانی حوزه تجارت (پایانه های صادراتی کالا، انبارداری ...)

۵

فصل پنجم

بخش ساختمان و مسکن استان

خلاصه فصل

در این فصل به بررسی بخش ساختمان و مسکن استان پرداخته می‌شود که در ادامه خلاصه آن آورده شده است. در استان سیستان و بلوچستان، ارزش افزوده بخش ساختمان در سال ۱۳۹۹ با افزایش ۵۹.۶ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۸ به رقم ۳۲۵۸۴ میلیارد ریال رسید که سهم آن از کشور ۱.۸ درصد می‌باشد. تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده در دو بخش احداث و افزایش بنا در سال ۱۴۰۱ تعداد ۲۰۲۵ مورد بوده که نسبت به سال قبل ۲۳.۶ درصد کاهش یافته است. کل استان نیز در سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در مناطق شهری رشد ۳۱ درصدی را تجربه کرده است. طبق آخرین آمار موجود بانک مرکزی متوسط قیمت یک متر مربع زیر بنای مسکونی در زمستان ۱۴۰۰ در استان مقدار ۳۹۰۴۹ هزار ریال بوده که نسبت به زمستان ۱۳۹۹ افزایشی ۳۲.۷ درصدی داشته است. متوسط مبلغ اجاره بها منازل مسکونی استان در زمستان ۱۴۰۰ نسبت مدت مشابه سال قبل افزایش ۴۶.۶ درصدی داشته است. مانده تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن در پایان سال ۱۴۰۰ برابر با ۲۷۶۸۱۹۸۱ میلیون ریال بوده که در سال ۱۴۰۱ به ۷۱۷۸۶۷۷۲ میلیون ریال رسیده است که افزایش ۱۵۹.۳ درصدی را نشان می‌دهد.

مقدمه

بخش مسکن از بخش‌های پیش رو در هر اقتصادی است که توجه به آن علاوه بر تأثیرات ژرف اجتماعی و فرهنگی، به لحاظ اقتصادی نیز حائز اهمیت بوده و همچون موتور رشد و توسعه عمل می‌نماید. این بخش با ایجاد رشد اقتصادی و ایجاد اشتغال در بخش ساختمان و بخش‌های وابسته، از طریق تأثیر بر مخارج مصرفی و سرمایه‌گذاری، تغییرات در تولید ناخالص داخلی و نوسانات اقتصادی را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد. از این رو کشورها در شرایط بحران اقتصادی و جدی شدن معضل بیکاری از این بخش به عنوان موتور رشد و مولد اشتغال کمک می‌گیرند. در عین حال هرگونه بی‌ثباتی در اقتصاد کلان می‌تواند سیستم کارای مسکن (هر بخش اقتصادی دیگر) را غیر کارآمد ساخته و اهداف تعیین شده در بخش را دور از دسترس سازد، پس شرط اولیه در تمهید بخش مسکن کارآمد، ایجاد محیط باثبات اقتصادی است.

۱-۵. سیاست‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن و جهت‌گیری‌های استان

بخش مسکن در سال ۱۴۰۱ عمده‌تأ استمرار سیاست‌های اقتصادی مبتنی بر قانون جهش مسکن دنبال، و در چارچوب دستورالعمل‌های ناظر بر طرح نهضت ملی مسکن به عنوان محوری‌ترین اقدام اقتصادی دولت سیزدهم که علاوه بر تحرک در اقتصاد و ایجاد اشتغال در ارتقاء رفاه عمومی و کاهش هزینه مسکن در سبد هزینه‌ای خانوار مؤثر می‌باشد گام برداشته است. ادامه ساماندهی متقاضیان طرح نهضت ملی مسکن، تأمین زمین برای اجرای طرح در قالب اجاره ۹۹ ساله به منظور حذف سهم بهای زمین از هزینه‌های ساخت و ساز، واگذاری زمین به صورت ویلایی و انفرادی در همه شهرهای حوزه اداره کل به جز زاهدان، که امکان مدیریت مالی ساخت را برای متقاضیان متناسب با وضعیت اقتصادی خانواده تسهیل می‌نماید، افزایش مساحت قطعات زمین‌های واگذار شده در شهرهای کوچک که علاوه بر تأمین مسکن، معیشت محور نیز باشند. فعالیت‌های این اداره کل را در راستای سیاست‌های کلی اقتصادی بخش مسکن سمت‌وسو بخشیده است. منابع مالی ساخت و سازهای بخش مسکن در سال ۱۴۰۱، آورده متقاضیان و استفاده از تسهیلات بانک مسکن بوده و هزینه‌های آماده‌سازی از محل آورده متقاضیان و هزینه انجام امور زیر بنایی نیز از محل اعتبارات «صندوق ملی مسکن» و اعتبارات دستگاه‌های خدمات رسان تأمین شده است (اداره کل راه و شهرسازی سیستان و بلوچستان).

۲-۵. بررسی وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن

بخش مسکن در سطح کلان با توجه به پیوندهای پیشین و پسین گسترده‌ای که با دیگر بخش‌ها اقتصادی حجم بالای نقدینگی موجود در این بخش و نیز سهم بالای آن در تولید و ارزش افزوده اقتصاد دارای اهمیت می‌باشد و در سطح خرد نیز به دلیل سهم بالای آن در هزینه‌های خانوار، مورد توجه قرار می‌گیرد. بخش ساختمان و مسکن استان نیز تحت تأثیر تحولات اقتصادی کشور و تورم‌های روزافزون قرار گرفته است. هرچند اجرای طرح نهضت‌های ملی مسکن به صورت گسترده در استان به ویژه در شهر زاهدان، موجب کاهش نقدینگی‌های سرگردان در بخش مسکن و در نتیجه تا حدودی کنترل قیمت زمین و مسکن در سال گذشته گردید.

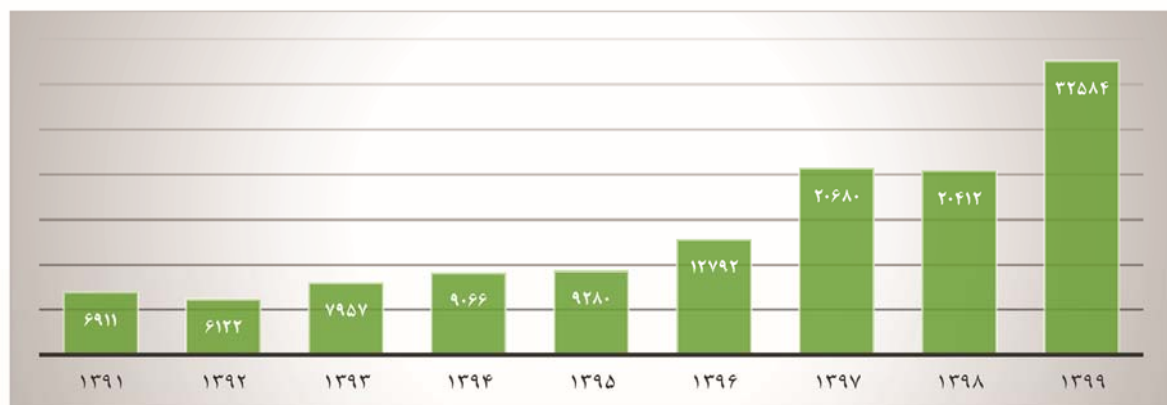
طرح نهضت ملی مسکن در دولت سیزدهم کلید خورد تا دولت بتواند علاوه بر تحقق جهش تولید مسکن و قانون ساماندهی و حمایت از تولید و عرضه مسکن با ارائه انواع امکانات و مشوق‌ها از جمله ارائه زمین شرایط خانه‌دار شدن عده کثیری از مردم را تسهیل کند، در خلال اجرای این طرح عظیم عملکرد بعضی دستگاه‌ها و استان‌ها همواره به صورت جهادی مطرح بوده است که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به استان سیستان و بلوچستان اشاره کرد که برای پرداخت به این سهم مهم مردمی در دولت سیزدهم همه هم‌وغم خود را گذاشته و موفق شده که با ساخت واحدهایی در تمامی شهرها به ویژه زاهدان در سایت‌های آرمان شهر و تفتان شهر گام‌های ارزنده‌ای را در خانه‌دار شدن شهروندان، ایجاد رونق تولید و اشتغال بردارد (پایگاه اطلاع‌رسانی دولت، ۱۴۰۲).

۳-۵. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش ساختمان و مسکن

✓ ارزش افزوده بخش ساختمان به تفکیک ساختمان‌های مسکونی و غیرمسکونی

ارزش افزوده بخش ساختمان در سال ۱۳۹۹ با افزایش ۵۹.۶ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۸ به رقم ۳۲۵۸۴ میلیارد ریال رسید. روند ارزش افزوده ایجادشده در بخش ساختمان در استان سیستان و بلوچستان طی سال‌های ۱۳۹۱ الی ۱۳۹۹ در نمودار (۱-۵) قابل مشاهده است.

نمودار (۱-۵): ارزش افزوده بخش ساختمان استان سیستان و بلوچستان طی سالهای ۱۳۹۹-۱۳۹۱ (میلیارد ریال)

منبع: مرکز آمار ایران

همان‌طور که در جدول (۱-۵) ملاحظه می‌شود بخش ساختمان‌های مسکونی سهم ۱۵.۹ درصدی از ارزش افزوده ساختمان استان را داشته و گروه سایر ساختمان‌ها نیز سهم ۸۴.۱ درصدی از ارزش افزوده ساختمان استان را داشته است. در جدول (۱-۵) همچنین سهم ارزش افزوده ساختمان استان از ارزش افزوده ساختمان در کل کشور نیز آورده

شده است که مشاهده می‌شود بخش ساختمان استان سهم ۱.۸ درصدی از کل کشور را در سال ۱۳۹۹ به خود اختصاص داده که نسبت به سهم سال ۱۳۹۸ افزایش داشته است.

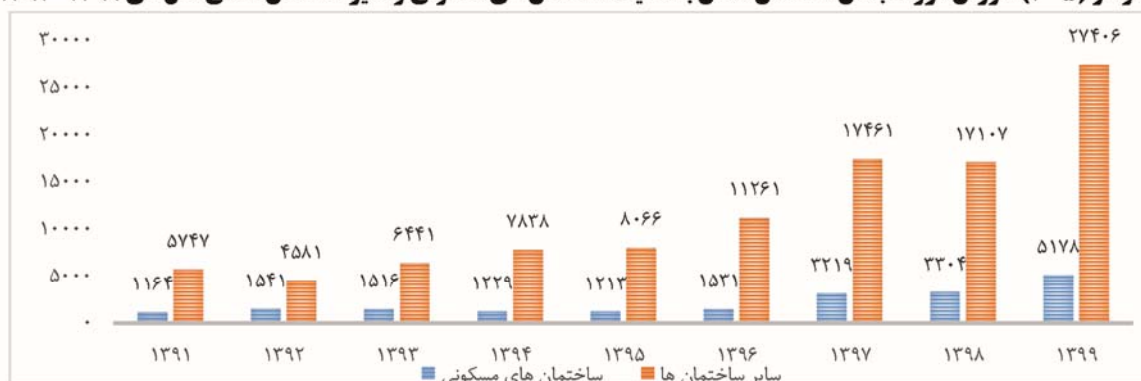
جدول (۵-۱): ارزش افزوده بخش ساختمان ۱۳۹۸-۱۳۹۹ (میلیارد ریال)

بخش	۱۳۹۸	۱۳۹۹	رشد	سهم از ارزش افزوده ساختمان استان-۹۸	سهم از ارزش افزوده ساختمان استان-۹۹	سهم از کشور ۹۸	سهم از کشور ۹۹
ساختمان	۲۰۴۱۲	۳۲۵۸۴	۵۹.۶	۱۰۰	۱۰۰	۱.۶	۱.۸
ساختمان‌های مسکونی	۳۳۰۴	۵۱۷۸	۵۶.۷	۱۶.۲	۱۵.۹	۰.۹	۰.۹
سایر ساختمان‌ها	۱۷۱۰۷	۲۷۴۰۶	۶۰.۲	۸۳.۸	۸۴.۱	۱.۹	۲.۲

منبع: مرکز آمار ایران/جدول حساب‌های ملی

بر اساس اطلاعات منتشر شده از مرکز آمار ایران، ارزش افزوده بخش ساختمان از دو بخش مسکونی و سایر ساختمان‌ها تشکیل شده است که سهم ارقام مربوط به هر بخش طی سال‌های ۱۳۹۱ الی ۱۳۹۹ در نمودار (۵-۲) قابل مشاهده است. ارزش افزوده بخش مسکونی در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل ۵۶.۷ درصد رشد مثبت داشته و بخش سایر ساختمان‌ها نسبت به سال ۱۳۹۸ افزایش ۶۰.۲ درصدی داشته است.

نمودار (۵-۲): ارزش افزوده بخش ساختمان استان به تفکیک ساختمان‌های مسکونی و سایر ساختمان‌ها طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۹۹

منبع: مرکز آمار ایران

✓ پروانه‌های ساختمانی صادر شده بر حسب نوع پروانه و بخش متقاضی

در جدول زیر مشاهده می‌شود که تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده در دو بخش احداث و افزایش بنا در سال ۱۴۰۱ تعداد ۲۰۲۵ مورد بوده که نسبت به سال قبل ۲۳.۶ درصد کاهش یافته است. از این تعداد پروانه ساختمانی صادر شده، سهمی معادل ۹۷ درصد مربوط به پروانه‌های احداث بنا و ۳ درصد مربوط به افزایش بنا بوده است. همچنین ۸۹ درصد پروانه‌های ساختمانی احداث بنا در سال ۱۴۰۱ مربوط به بخش خصوصی و ۱۱ درصد آن مربوط به بخش تعاونی و دولتی است.

جدول (۵-۲): پروانه‌های ساختمانی صادر شده بر حسب نوع پروانه و بخش متقاضی در نقاط شهری

سال/شرح	احداث و افزایش بنا	جمع	خصوصی	تعاونی	دولتی	جمع	خصوصی	تعاونی	دولتی	افزایش بنا
۱۴۰۰	۲۶۵۰	۲۵۶۵	۲۳۷۵	۱۱۸	۷۲	۸۵	۸۲	۳	۰	
۱۴۰۱	۲۰۲۵	۱۹۶۴	۱۷۴۸	۱۵۳	۶۳	۶۱	۵۶	۰	۵	

منبع: مرکز آمار ایران/اطلاعات پروانه‌های ساختمانی صادر شده توسط شهرداری‌های کشور - سال ۱۴۰۱

۵-۳-۱. وضعیت تحولات قیمتی بخش ساختمان و مسکن

✓ سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در مناطق شهری

انجام محاسبات ملی بدون داشتن آمار و اطلاعات دقیق از فعالیت‌های ساختمانی نتایج مطلوب نخواهد داشت. از طرف دیگر به دلیل تأثیر عظیم فعالیت‌های ساختمانی در میزان تولید و فعالیت بسیاری از صنایع وابسته، می‌توان در بررسی تحولات آتی صنایع کشور، روند فعالیت‌های ساختمانی را نیز مدنظر قرار داد. از دیدگاه تأمین مسکن و حصول به سطح بالاتری از رفاه در جامعه نیز، بررسی و مطالعه میزان سرمایه‌گذاری در ساختمان امری ضروری است، زیرا بدون در دست داشتن آمار فعالیت‌های ساختمانی، طراحی، اجرا و ارزیابی برنامه‌های کلان جهت تأمین مسکن دقت لازم را نخواهد داشت. از دیدگاه سیاست پولی، فعالیت‌های ساختمانی در میزان تقاضای پول به طور مستقیم و غیرمستقیم تأثیر دارد. آگاهی از روند حجم سرمایه‌گذاری در این بخش از جمله اطلاعات ارزشمندی است که می‌تواند در طراحی و اجرای سیاست‌های پولی مفید واقع شود. در نتیجه در این قسمت به میزان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در استان می‌پردازیم. بالاترین میزان رشد سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در بخش مسکونی با ۴۶.۶ درصد بوده است. بخش مسکونی و غیرمسکونی توأم هم نسبت به سال گذشته ۷.۶ درصد کاهش یافته است. کل استان نیز در سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در مناطق شهری رشد ۳۱ درصدی را تجربه کرده است.

جدول (۵-۳) سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در مناطق شهری استان در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ (میلیارد ریال)

شرح/سال	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰	درصد تغییر
کل استان	۳۴۰۹۴	۴۴۶۷۸	۳۱
مسکونی	۲۳۵۵۳	۳۴۵۳۵	۴۶.۶
مسکونی و غیرمسکونی توأم	۸۶۱۱	۷۹۵۴	-۷.۶
غیرمسکونی	۱۹۲۹	۲۱۸۸	۱۳.۴

منبع: بانک مرکزی ایران/نمای بررسی فعالیت‌های ساختمانی بخش خصوصی در مناطق شهری

✓ قیمت فروش یک متر مربع زمین یا زمین ساختمان مسکونی کلنگی

در جدول زیر قیمت فروش یک متر مربع زمین یا زمین ساختمان مسکونی کلنگی در کشور و استان آورده شده است. در پاییز ۱۴۰۰ متوسط قیمت یک متر مربع زمین یا زمین ساختمان مسکونی کلنگی در استان ۲۰۲۱۲ هزار ریال بوده است که نسبت به پاییز سال ۱۳۹۹ مقدار ۵۰ درصد افزایش پیدا کرده است. مشاهده آمار معاملات استان نشان می‌دهد که این معاملات ۷.۱ درصد افزایش داشته است در صورتی که برای کشور، کاهش ۱۷.۳ درصدی را تجربه کرده است. سهم استان نیز از کل معاملات کشور نیز به سهمی نزدیک به صفر رسیده است.

جدول (۵-۴): قیمت فروش یک متر مربع زمین یا زمین ساختمان مسکونی کلنگی (هزار ریال)

شرح/سال	بایز ۱۴۰۰			درصد تغییر نسبت به پاییز ۱۳۹۹			سهم از کل معاملات کشور (درصد)
	حداقل	حداکثر	متوسط	متوسط قیمت	تعداد معاملات		
سیستان و بلوچستان	۲۱۸۹	۴۳۳۰۰	۲۰۲۱۲	۵۰	۷.۱		۰.۰
کشور	۱۰۱۷	۲۴۰۶۸۵۵	۱۰۹۳۱۹	۲۴.۷	-۱۷.۳		۱۰۰

منبع: مرکز آمار ایران/اطلاعات قیمت و اجاره مسکن در نقاط شهری کشور

✓ قیمت فروش یک متر مربع زیر بنای مسکونی

در ادامه قیمت فروش یک متر مربع زیر بنای مسکونی آورده شده است. همان طور که مشاهده می شود متوسط قیمت یک متر مربع زیر بنای مسکونی در زمستان ۱۴۰۰ در استان مقدار ۳۹۰۴۹ هزار ریال بوده که نسبت به زمستان ۱۳۹۹ افزایشی ۳۲.۷ درصدی داشته است. متوسط قیمت این شاخص در کشور در زمستان ۱۴۰۰ تقریباً ۳.۲ برابر استان بوده است. میزان رشد این شاخص نیز در استان بیشتر از کشور است. مشاهده آمار معاملات استان نیز نشان می دهد که این معاملات ۳۳.۸ درصد رشد داشته است که این مهم برای کشور نیز افزایش ۱۱۳.۷ درصدی را نشان می دهد. سهم استان نیز از کل معاملات کشور نیز صفر درصد است.

جدول (۵-۵): قیمت فروش یک متر مربع زیر بنای مسکونی (هزار ریال)

شرح	زمستان ۱۴۰۰		درصد تغییر نسبت به زمستان ۱۳۹۹		سهم از کل معاملات کشور (درصد)
	حداقل	حداکثر	متوسط	متوسط قیمت	تعداد معاملات
سیستان و بلوچستان	۲۵۰۰	۱۵۴۵۷۰	۳۹۰۴۹	۳۲.۷	۳۳.۸
کشور	۱۲۹۴	۲۷۶۷۹۹۲	۱۲۷۹۷۵	۲۴.۸	۱۱۳.۷

منبع: مرکز آمار ایران/اطلاعات قیمت و اجاره مسکن در نقاط شهری کشور

✓ مبلغ اجاره ماهانه به علاوه سه درصد ودیعه پرداختی برای اجاره یک متر مربع زیربنای مسکونی

اصلی ترین شاخص تعیین قیمت اجاره بها در کشور و حتی در دنیا قیمت مسکن است و اجاره بها با رشد قیمت مسکن، افزایش و با کاهش قیمت مسکن، کاهش می یابد در نتیجه زمانی که قیمت مسکن رشد ندارد انتظار می رود که اجاره بها نیز رشد نداشته باشد، باین حال می بینیم نرخ اجاره در کشور از قانون خاصی پیروی نمی کند اما می توان گفت نرخ سود بانکی، نرخ تورم، بحث تأمین معاش موجرین، رقابت کاذب بین مستأجران در مناطق پر تقاضا، هزینه های ساخت مسکن، قیمت نفت، تورم، قیمت دارایی های دیگر مانند بورس و طلا و سپرده های بانکی، حجم نقدینگی، درآمد و پس انداز خانوار، وام خرید مسکن، نرخ سود بانکی، قوانین مالیاتی، دلار، عرضه زمین و مسکن دولتی از مهم ترین عوامل مؤثر در قیمت مسکن می باشند و مدام شاهد افزایش اجاره بها در کشور هستیم.

همان طور که در جدول مشخص است متوسط مبلغ اجاره بها منازل مسکونی استان در زمستان ۱۴۰۰ نسبت مدت مشابه سال قبل افزایش ۴۶.۶ درصدی داشته است. رشد اجاره بها در استان، نسبت به متوسط رشد اجاره بها در کل کشور که ۶۰.۹ درصد است کمتر است. تعداد معاملات اجاره در استان نیز با رشد ۱۳۶.۳ درصدی، رشد بیشتری نسبت به میانگین رشد تعداد معاملات کشور داشته است.

جدول (۵-۶): مبلغ اجاره ماهانه به علاوه سه درصد ودیعه پرداختی برای اجاره یک متر مربع زیربنای مسکونی (ریال)

شرح/سال	زمستان ۱۴۰۰		درصد تغییر نسبت به زمستان ۱۳۹۹		سهم از کل معاملات کشور (درصد)
	حداقل	حداکثر	متوسط	متوسط قیمت	تعداد معاملات
سیستان و بلوچستان	۶۰۰۰	۶۹۲۳۰۸	۱۱۵۴۸۱	۴۶.۶	۱۳۶.۳
کشور	۶۰۰۰	۸۷۷۶۷۹۲	۳۶۸۶۹۴	۶۰.۹	۸۸.۱

منبع: مرکز آمار ایران/اطلاعات قیمت و اجاره مسکن در نقاط شهری کشور

۵-۳-۲. تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن

✓ تسهیلات پرداختی

مانده تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن استان طی سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ در جدول (۵-۷) نشان داده شده است. مانده تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن در پایان سال ۱۴۰۰ برابر با ۲۷۶۸۱۹۸۱ میلیون ریال

بوده که در سال ۱۴۰۱ به ۷۱۷۸۶۷۷۲ میلیون ریال رسیده است که افزایش ۱۵۹.۳ درصدی را نشان می‌دهد. این در حالی است که سهم بخش مسکن و ساختمان از تسهیلات پرداخت شده به بخش‌های مختلف اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۱ در مقایسه با سال قبل با افزایش ۷۷.۹ درصدی به ۱۹.۴۳ درصد رسیده است.

جدول (۵-۷): مانده تسهیلات پرداختی بانک‌های استان به بخش مسکن و ساختمان در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۰ (میلیون ریال)

سال	۱۴۰۰	۱۴۰۱	رشد نسبت به سال قبل (درصد)
مانده تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن استان	۲۷۶۸۱۹۸۱	۷۱۷۸۶۷۷۲	۱۵۹.۳
سهم بخش ساختمان و مسکن از کل تسهیلات اعطایی به بخش‌های اقتصادی استان	۱۰.۹۲٪	۱۹.۴۳٪	۷۷.۹

منبع: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

۴-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در بخش ساختمان و مسکن

در استان سیستان و بلوچستان، ارزش افزوده بخش ساختمان در سال ۱۳۹۹ با افزایش ۵۹.۶ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۸ به رقم ۳۲۵۸۴ میلیارد ریال رسید که سهم آن از کشور ۱.۸ درصد می‌باشد. تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده در دو بخش احداث و افزایش بنا در سال ۱۴۰۱ تعداد ۲۰۲۵ مورد بوده که نسبت به سال قبل ۲۳.۶ درصد کاهش یافته است. کل استان نیز در سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در مناطق شهری رشد ۳۱ درصدی را تجربه کرده است. طبق آخرین آمار موجود بانک مرکزی متوسط قیمت یک متر مربع زیر بنای مسکونی در زمستان ۱۴۰۰ در استان مقدار ۳۹۰۴۹ هزار ریال بوده که نسبت به زمستان ۱۳۹۹ افزایشی ۳۲.۷ درصدی داشته است. متوسط مبلغ اجاره‌بها منازل مسکونی استان در زمستان ۱۴۰۰ نسبت مدت مشابه سال قبل افزایش ۴۶.۶ درصدی داشته است. مانده تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن در پایان سال ۱۴۰۰ برابر با ۲۷۶۸۱۹۸۱ میلیون ریال بوده که در سال ۱۴۰۱ به ۷۱۷۸۶۷۷۲ میلیون ریال رسیده است که افزایش ۱۵۹.۳ درصدی را نشان می‌دهد.

توصیه‌های سیاستی

- تمرکز بر بهسازی و بازسازی بافت فرسوده از طریق اعطای تسهیلات و اعمال تخفیفات
- اصلاح و نظارت جدی بر مهندسين ناظر مسکن و ساختمان (اصلاح ساختار نظام کنترل شهر و ساختمان)
- ایجاد مدیریت یکپارچه همگن، همکاری و هم‌افزایی دستگاه‌های سیاست‌گذار و اجرایی و همه ذینفعان و ذی‌نفعان در نوسازی بافت‌های فرسوده
- تخصیص سهمیه ویژه برای تهیه اقلام اصلی ساخت به استان به‌ویژه میلگرد و سیمان خارج از بورس
- استفاده از روش‌های نوین تأمین مالی با هدف تقلیل فشارهای مربوط به بازپرداخت اقساط و سیاست‌های مربوط به واگذاری زمین و تراکم ساختمانی با هدف کاهش هزینه تمام شده به منظور کمک به اقشار ضعیف جامعه
- ایجاد و تقویت صندوق‌های تأمین مسکن (استانی و شهرستانی) به منظور کمک به حل مشکل مسکن افراد حاشیه‌نشین و کم‌درآمد
- جذب سرمایه و سرمایه‌گذار به بخش مسکن استان و تقویت بخش خصوصی برای ایجاد تحول در تولید مسکن به عنوان فعال‌ترین بخش اقتصادی کشور
- افزایش توان تولید اقلام اصلی ساختمانی و تمرکززدایی مراکز تولیدات ساختمانی به منظور کاهش هزینه‌های حمل‌ونقل

- توجه ویژه به بخش اشتغال‌زایی مسکن
- کاهش نرخ سود تسهیلات بخش مسکن

- افزایش تسهیلات مسکن به میزان حداقل ۸۰ درصد هزینه‌های واقعی ساخت
- کاهش هزینه‌های جانبی
- تقویت شیوه‌های انبوه‌سازی از طریق واحدهای تولید مسکن پیش‌ساخته و ترویج فناوری‌های نوین
- افزایش ظرفیت کارخانجات و کارگاه‌های تولید اقلام ساختمانی با کیفیت و احداث مراکز تولیدی مورد نیاز در استان
- حمایت از نهادهای قانونی دست‌اندرکار ساخت‌وساز (انجمن خیرین مسکن‌ساز، انجمن انبوه‌سازان و تعاونی‌ها و ...)
- ساماندهی بازار املاک و مستغلات در شهرهای استان در راستای دستورالعمل کارگروه مربوطه
- آموزش و مهارت‌آموزی به جوانان برای افزایش سهم اشتغال ایجادشده در بخش مسکن استان
- تأمین مسکن اقشار آسیب‌پذیر (مددجویان بهزیستی و کمیته امداد دهک‌های ۱ تا ۳) با حمایت حداکثری دستگاه‌های متولی)

فصل ششم

بخش خدمات استان

خلاصه فصل

در سال ۱۳۹۹ ارزش افزوده خدمات استان ۴۰۳۲۶۷ میلیارد ریال بوده که رشدی معادل ۴۹ درصد را تجربه کرده است. مصرف واسطه بخش خدمات استان نیز با رشد ۳۸ درصدی در همین سال به میزان ۹۰۷۹۴ میلیارد ریال افزایش یافت. همچنین جمع اقامتگاه های استان از ۸۵ مورد در سال ۱۳۹۹ به مقدار ۸۸ مورد در سال ۱۴۰۰ افزایش پیدا کرده است. در سال ۱۴۰۰ تعداد آثار ثبت شده استان در فهرست آثار ملی با رشد ۳۸/۳ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ به میزان ۳۹ اثر رسیده است در همین مدت میانگین نرخ رشد کشور در ثبت آثار در فهرست آثار ملی ۳/۵ درصد بوده است. بطور کلی استان در اغلب کلان داده های بخش خدمات رشدی فراتر از متوسط کشوری را تجربه نموده است.

مقدمه

بخش خدمات بزرگترین بخش اقتصادی کشور محسوب می شود و توسعه و رشد آن اثر مستقیم با توسعه امور رفاهی و اجتماعی جامعه دارد. در طول سال های گذشته نیز به فراخور بزرگی این بخش، عمده اشتغال کشور به سمت مشاغل خدماتی سوق یافته به نحوی که مطابق آمارها نزدیک به ۵۰ درصد اشتغال کشور متعلق به بخش خدمات بوده و این امر به گسترش کسب و کارهای خدماتی منجر شده است. مهمترین دلیل رواج مشاغل خدماتی را صرفنظر از خدماتی بودن اقتصاد کشور، پایین بودن هزینه ایجاد شغل در بخش خدمات، نبود بروکراسی های دست و پاگیر و تسهیل راه اندازی کسب و کارهای خدماتی عنوان می کنند؛ هرچند که از نگاه کارشناسان، مشاغل خدماتی در برابر بحران های اقتصادی و شرایط پیش بینی نشده اقتصاد نظیر آنچه در دوران کرونا اتفاق افتاد، دوام و پایداری لازم را نداشته و به سرعت تحت تاثیر قرار می گیرند اما بازهم در عمده اقتصاد های متری و توسعه یافته دنیا بخش خدمات بزرگترین بخش اقتصادی بوده و به تناسب بار عمده اقتصاد را به دوش می کشد. در سه کشور ایالت متحده آمریکا، چین و آلمان که در حال حاضر بزرگترین اقتصادهای دنیا می باشند علی رغم تفاوت در نظریات و مکاتب اقتصادی، توانمندی ها و نوع اقتصاد آنها بخش خدمات به ترتیب با ۸۰٪، ۵۱/۵٪ و ۶۸/۵٪ از کل تولید ناخالص داخلی این کشورها بزرگترین بخش اقتصاد آنها محسوب می شود. سهم و نقش بخش «خدمات» در ایجاد مزیت رقابتی برای سازمان ها و بنگاه ها، افزایش ارزش افزوده و تخصیص بهینه منابع بین فعالیت ها، افزایش تولید ملی و تولید ناخالص داخلی کشورها، توسعه اشتغال و کم رنگ نمودن مسأله بیکاری در بین جوامع مختلف و... بسیار جلوه گر می نماید. با اندکی تأمل، به نظر می رسد این بخش از اقتصاد آنچنان اهمیت یافته که دامنه اثرگذاری آن دیگر مربوط به یک منطقه، بخش و یا حوزه کشوری نیست؛ بلکه بخش های فراملی و سطوح بین المللی را در بر می گیرد. در حال حاضر نیز سهم خدمات در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه از سهم سایر بخش ها رشد بیشتری یافته و در واقع، به موتور اصلی و محرک اقتصاد کشورها تبدیل شده است. همچنین، خدمات در حفظ، نگهداری و افزایش کیفیت در مشاغل چون خدمات مالی، مهندسی، اداری، انبارداری، حمل و نقل و یا توسعه و افزایش تولید و بازار مثل تبلیغات، توزیع و توسعه دانش بسیار موثر بوده است

۱-۶. سیاست های اقتصادی بخش خدمات و جهت گیری های استان

همان گونه که بخش خدمات با تمام زیرمجموعه های خود در دنیا پیشتاز رشد و توسعه اقتصاد و ایجاد ارزش افزوده است، در کشور ما نیز با توجه به پتانسیل های بالای این بخش و رشد روزافزون این نوع فعالیت ها می توان انتظار داشت که بخش «خدمات» پیشران رشد اقتصادی باشد. با تأمل و تفکر این نکته که بخش خدمات می تواند همچون تجربیات جوامع توسعه یافته، التیام بخش شرایط نامساعد اقتصادی حال حاضر کشور باشد. سهم ارزش افزوده بخش خدمات در

اقتصاد استان سیستان و بلوچستان ۵۹/۵ درصد است و این بخش متکفل ۴۷.۲ درصد اشتغال استان است. خدمات به عنوان کارترین بخش اقتصادی استان امکان رشد فراوانی دارد. در این عرصه یکی از ظرفیت‌های بخش خدمات استان که تاکنون به رغم تلاش‌های زیاد مغفول مانده و انتظار ایجاد ارزش افزوده بیشتری از آن می‌رود بخش گردشگری استان است که با وجود اماکن تاریخی، جاذبه‌های توریستی و ظرفیت عظیم روستاهای استان در جذب گردشگری روستایی چه در داخل کشور و چه در خارج از کشور، تاکنون توفیقی در این زمینه نداشته است. درحالی‌که فعال شدن این بخش، با توجه به صنایع پایین دست و موازی خود با ویژگی کاربر بودن و نیز فعال شدن صنایع دستی و سایر فعالیت‌های مشابه، پتانسیل اشتغالزایی بالایی دارد. در کنار باورهای نادرست نسبت به وضعیت امنیت استان که آن را از مقصد بسیاری از مسافران خارج کرده است، از علل این ناکامی می‌توان به ناشناخته بودن جاذبه‌های استان برای افراد خارج از آن، نبود زیرساخت‌های لازم از جمله زیرساخت‌های حمل و نقل (مانند شبکه ریلی)، جاده‌های امن، هتل، رستوران و... اشاره کرد. بخش صنایع دستی نیز به دلیل عدم استقبال گردشگران از استان و در نتیجه نبود تقاضا برای محصولات صنایع دستی در ایجاد ارزش افزوده و شغل، ناکام مانده است. جهت گیری‌های استان در این خصوص می‌تواند به شرح زیر باشد:

- ✓ استفاده بیشتر از فضاهای مجازی در شناساندن منابع غنی فرهنگی و جذاب استان
- ✓ ایجاد جشنواره‌های متعدد فرهنگی و قومی
- ✓ استفاده از رسانه ملی در تبلیغ جاذبه‌های گردشگری استان
- ✓ افزایش دهکده‌های گردشگری بین راهی با توجه به پهناوری استان
- ✓ توانمندسازی روستاها به منظور تقویت گردشگری روستایی
- ✓ ایجاد کمپین‌های فرهنگی و هنری با کمک هنرمندان، سلبریتی‌ها، بلاگرها، مطبوعات محلی و کشوری در جهت ترمیم بازنمایی منفی از احساس امنیت در استان و همچنین معرفی پتانسیل‌های گردشگری استان
- ✓ فراهم آوردن زیرساخت‌های لازم برای احداث مجتمع‌های گردشگری در شهرستان‌های استان
- ✓ تقویت حاشیه‌نشین‌ها و ایجاد اشتغال در زمینه کسب و کارهای خرد از طریق ایجاد بازار برای صنایع دستی استان
- ✓ ایجاد سامانه‌های فروش برخط محصولات صنایع دستی
- ✓ آموزش روش‌های نوین بازاریابی و فروش نظیر (دیجیتال مارکتینگ و اقتصاد الکترونیک) به هنرمندان حوزه صنایع دستی
- ✓ ایجاد تفاهم‌نامه با پلت فرم‌های بزرگ فروش کالا نظیر دیجی کالا و ...
- ✓ آموزش صنایع دستی استان به زنان خانه‌دار بویژه در مناطق محروم با همکاری سازمان فنی و حرفه‌ای و سازمان صنایع دستی
- ✓ ایجاد زنجیره تکمیلی صنایع دستی به منظور پایین آوردن هزینه تمام شده و انتقال آن به دیگر نقاط کشور جهت بازاریابی
- ✓ پژوهش برای کاربردی کردن صنایع دستی و تلفیق این محصولات با فضای مدرن امروزی جهت افزایش کارایی

۲-۶. بررسی وضعیت تحولات بخش خدمات

در بخش خدمات سه زیربخش شامل عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، حمل‌ونقل و ارتباطات و خدمات مالی، ملکی و بیمه که در مجموع تشکیل دهنده زیربخش بازرگانی می‌باشند، بر اساس شرایط جغرافیایی استان و مرز گسترده خاکی و آبی با کشورهای افغانستان و پاکستان و کشورهای حاشیه خلیج فارس همچنین پیوندهای فرهنگی و قومی میان

بومیان استان و اتباع این کشورها توسعه بخش خدمات در استان با ظرفیت وسیعی مواجه است. ۱۷۰۰ کیلومتر مرز آبی و خاکی موجب مزیت بخش تجارت و بازرگانی و حمل و نقل استان شده است. در این زمینه اگر چه منطقه آزاد تجاری چابهار در ایجاد اشتغال و درآمد در اقتصاد استان نقش پررنگی داشته اما نحوه این مشارکت نتوانسته مطابق با انتظار نیروی کار و سرمایه‌های بومی استان را جذب کند و در نتیجه بیشتر عوامل اجرایی و صاحبان سرمایه در این منطقه آزاد، غیربومیان (از دیگر مناطق کشور) می‌باشند.

در حال حاضر عمده فعالیت‌های واقعی بخش اقتصادی و محرک استان، علی‌رغم ظرفیت‌های متعدد به بخش بازرگانی و تجارت محدود شده است که همان نیز به دلیل غیر رسمی (قاچاق) بودن از چتر فعالیت‌های اقتصادی موثر حذف و استان از برکات آن محروم می‌گردد.

از علل بروز پدیده قاچاق در سیستان و بلوچستان می‌توان به عواملی نظیر وجود یارانه پنهان در گستره بزرگی از کالاها، افزایش دائمی نرخ ارز و جاذبه روزافزون کالاهای قاچاق، بالا بودن حقوق گمرکی (تعرفه)، تشریفات متعدد واردات رسمی و بروکراسی زیاد، فرار از الزامات استاندارد و ضوابط کمی و کیفی، وجود تفکر دلالی، ممنوعیت و غیرمجاز بودن صادرات و واردات برخی کالاها، شرایط اقتصادی، اجتماعی و بیکاری در مناطق مرزی استان و دوگانگی اقدام در کنترل قیمت کالای خارجی و داخلی یاد کرد. اما در این بین مهمترین علت ورود افراد به بخش غیر رسمی در این منطقه علاوه بر بازدهی بالاتر این بخش نسبت به بخش رسمی، زمانبر بودن ترخیص کالا از گمرکات می‌باشد. بدین جهت افراد به منظور ورود سریعتر کالاهای خود به کشور و جلوگیری از خواب سرمایه، ترجیح می‌دهند به صورت قاچاق و از مبادی غیر قانونی اقدام به ورود کالاهای خود نمایند.

۳-۶. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش خدمات

۳-۱. بررسی وضعیت ارزش افزوده بخش خدمات

✓ ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیربخش‌های گروه خدمات

ارزش افزوده خدمات استان در سال ۱۳۹۹ با افزایشی ۴۹ درصدی به رکورد ۴۰۳۲۶۷ میلیارد ریال رسید. در ارتباط با زیر گروه‌های بخش خدمات نیز می‌توان گفت به جز فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا مابقی گروه‌ها رشد داشته‌اند. در این بین بیشترین رشد مربوط به گروه فعالیتهای مالی و بیمه (با مقدار ۱۵۶ درصد) و کمترین رشد مربوط به گروه فعالیت‌های اطلاعات و ارتباطات (با مقدار ۲۳ درصد) بوده است.

با بررسی سهم گروه‌ها از کل ارزش افزوده خدمات استان ملاحظه می‌شود که در بین ۱۲ گروه بخش خدمات گروه عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها با ارزش افزوده ای به میزان ۱۶۸۵۳۶ میلیارد ریال بیشترین سهم از ارزش افزوده بخش خدمات استان را در سال ۱۳۹۹ دارا بوده است که حدود ۴۲ درصد کل ارزش افزوده استان را دارد. با محاسبه سهم دیگر گروه‌ها ملاحظه می‌شود که ۶ گروه عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها، حمل و نقل و انبارداری و پست، املاک و مستغلات، اداره امور عمومی و خدمات شهری، آموزش و فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی حدود ۹۳ درصد سهم ارزش افزوده استان را دارند و ۶ گروه دیگر تنها ۷ درصد سهم دارند که حاکی از فعالیت ناچیز این ۶ گروه در استان است.

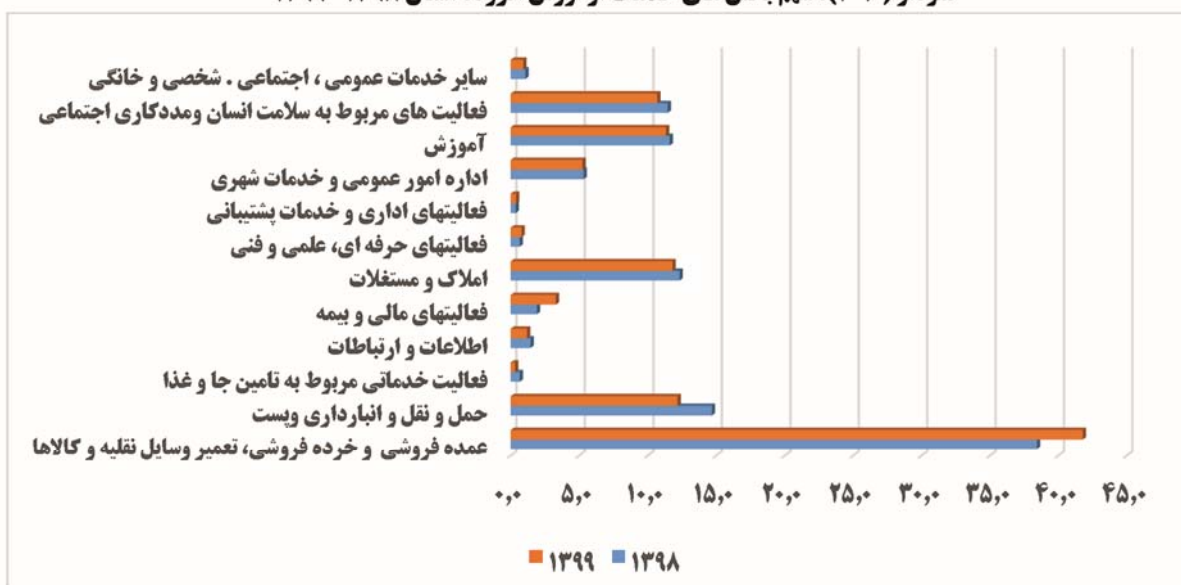
جدول (۶-۱): ارزش افزوده بخش خدمات استان به قیمت جاری ۱۳۹۸-۱۳۹۹ (ارقام به میلیون ریال)

شاخص	۱۳۹۸	۱۳۹۹	رشد
عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها	۱۰۳۸۶۹۰۵۲	۱۶۸۵۳۵۷۳۷	۶۲
حمل و نقل و انبارداری و پست	۳۹۶۸۲۹۵۴	۴۹۱۱۱۳۵۷	۲۴

۱۷۹۵۵۲۴	۱۳۰۲۴۴۴	-۲۷	فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا
۳۹۲۹۷۱۶	۴۸۱۸۴۴۲	۲۳	اطلاعات و ارتباطات
۵۱۸۷۸۲۶	۱۳۲۹۸۲۷۲	۱۵۶	فعالیت های مالی و بیمه
۳۳۳۲۳۷۳۱	۴۷۶۴۹۱۹۴	۴۳	املاک و مستغلات
۱۷۷۵۵۴۷	۳۲۱۵۱۷۳	۸۱	فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی
۹۸۰۷۴۶	۱۵۷۶۷۵۴	۶۱	فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی
۱۴۳۷۹۹۹۲	۲۱۱۴۶۴۰۸	۴۷	اداره امور عمومی و خدمات شهری
۳۱۳۶۰۰۴۳	۴۵۷۳۸۶۴۸	۴۶	آموزش
۳۰۹۸۴۰۵۸	۴۳۱۵۴۰۴۹	۳۹	فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۲۹۲۱۰۸۰	۳۷۲۰۳۸۱	۲۷	سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی
۲۷۰۱۹۰۲۶۹	۴۰۳۲۶۸۵۹	۴۹	جمع

منبع: مرکز آمار ایران / حساب های منطقه ای

نمودار (۱-۶): سهم بخش های خدمات از ارزش افزوده استان ۱۳۹۸-۱۳۹۹

منبع: مرکز آمار ایران / حساب های منطقه ای

در سال ۱۳۹۹ مجموع مصرف واسطه فعالیت های بخش خدمات استان، ۹۰۷۹۴ میلیارد ریال است که نسبت به سال قبل رشد ۳۸ درصدی را تجربه کرده است. در زیرگروه های این بخش تمامی گروه ها به جزء بخش فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا رشد مثبتی داشته اند. بیشترین رشد نسبت به سال قبل، در این زمینه به ترتیب مربوط به گروه فعالیت های مالی و بیمه، گروه فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی و گروه عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاهای به مقدار ۷۱، ۶۸ و ۶۵ درصد بوده است. از لحاظ سهم نیز در سال ۱۳۹۹ بیشترین سهم از مصرف واسطه مربوط به گروه عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاهای ۴۱ درصد است که این سهم نسبت به سال گذشته، افزایش داشته است. همانطور که در قسمت قبل در تحلیل آمار مربوط به ارزش افزوده گفته شد، ۶ گروه نامبرده شده در مصرف واسطه بخش خدمات هم حدود ۹۰ درصد سهم کل مصرف واسطه بخش خدمات استان را به خود اختصاص داده اند.

جدول (۶-۲): مصرف واسطه بخش خدمات استان ۱۳۹۸-۱۳۹۹ (ارقام به میلیون ریال)

رشد	۱۳۹۹	۱۳۹۸	شاخص
۶۵	۳۷۱۶۱۴۵۱	۲۲۴۸۶۶۱۹	عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها
۱۶	۱۹۶۰۲۷۳۶	۱۶۸۷۷۷۸۰	حمل و نقل و انبارداری و پست
-۲۶	۵۶۵۷۵۶	۷۶۵۷۹۹	فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا
۲۶	۲۶۸۵۰۲۱	۲۱۳۹۳۲۳	اطلاعات و ارتباطات
۷۱	۴۳۰۸۳۷۲	۲۵۱۹۸۷۴	فعالیت های مالی و بیمه
۳۳	۲۵۱۷۱۰۵	۱۸۹۵۶۳۸	املاک و مستغلات
۶۸	۱۲۳۲۶۳۸	۷۳۴۰۲۲	فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی
۳۳	۸۸۵۲۶۸	۶۶۶۵۶۹	فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی
۱۲	۱۰۲۹۱۳۷۶	۹۱۷۵۲۲۵	اداره امور عمومی، و خدمات شهری
۳۶	۳۸۰۱۸۴۱	۲۷۹۹۳۵۳	آموزش
۴۴	۶۲۷۶۴۷۰	۴۳۶۰۴۷۵	فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۲۱	۱۴۶۵۵۹۱	۱۲۰۹۹۹۲	سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی
۳۸	۹۰۷۹۳۶۲۵	۶۵۶۳۰۶۶۹	جمع

منبع: مرکز آمار ایران/حساب های منطقه ای

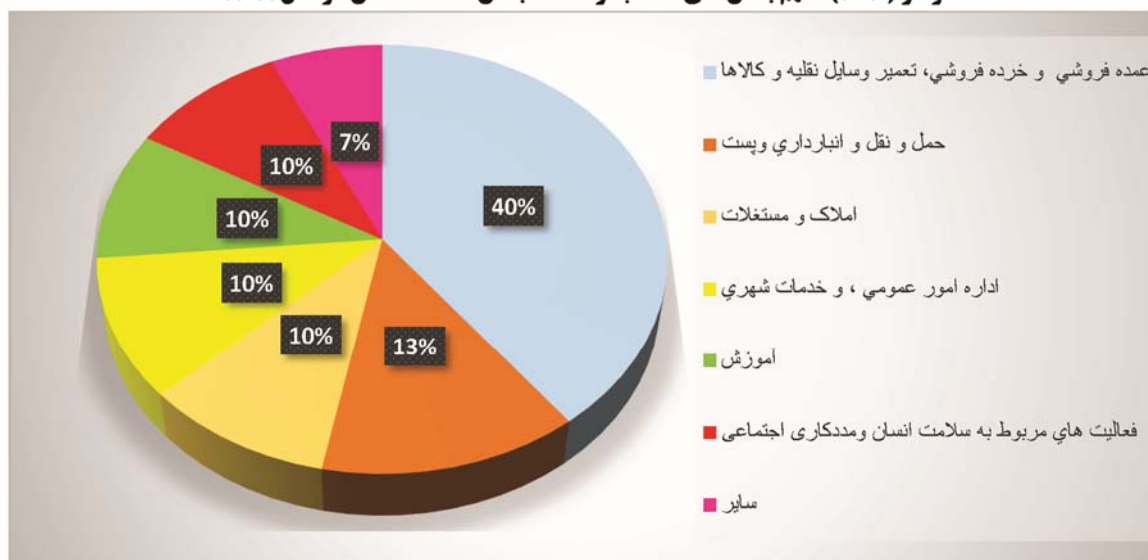
همانطور که در جدول (۶-۳) ملاحظه می شود ستانده بخش خدمات استان در سال ۱۳۹۹ به میزان ۴۶ درصد نسبت به سال قبل رشد یافته و به مقدار ۵۰۸۸۸۲ میلیارد ریال رسیده است. در این بخش تنها گروه فعالیت خدمات مربوط به تامین جا و غذا با رشد منفی مواجه بوده است و در مقابل بالاترین میزان رشد مربوط به گروه فعالیت های مالی و بیمه با رشد ۱۲۸/۴ درصد بوده است. بالاترین سهم از ستانده مربوط به گروه عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها با سهم ۴۰ درصدی است. در این بخش نیز ۶ گروه یاد شده در بخش قبل سهم ۹۳ درصدی از ستانده بخش خدمات استان را به خود اختصاص داده اند و مابقی گروه ها تنها ۷ درصد ستانده بخش خدمات استان را دارا می باشند.

جدول (۶-۳): ستانده بخش خدمات استان ۱۳۹۸-۱۳۹۹ (ارقام به میلیون ریال)

رشد	۱۳۹۹	۱۳۹۸	شاخص
۶۳.۳	۲۰۱۶۵۹۹۳۳	۱۲۳۴۷۱۷۴۰	عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها
۲۱.۵	۶۸۷۱۴۰۹۳	۵۶۵۶۰۷۳۴	حمل و نقل و انبارداری و پست
-۲۷.۱	۱۸۶۸۲۰۰	۲۵۶۱۳۲۳	فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا
۲۳.۶	۷۵۰۳۴۶۳	۶۰۶۹۰۳۹	اطلاعات و ارتباطات
۱۲۸.۴	۱۷۶۰۶۶۴۴	۷۷۰۷۷۰۰	فعالیت های مالی و بیمه
۴۲.۴	۵۰۱۶۶۲۹۹	۳۵۲۱۹۳۶۹	املاک و مستغلات
۷۷.۲	۴۴۴۷۸۱۱	۲۵۰۹۵۷۰	فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی
۴۹.۵	۲۴۶۲۰۲۲	۱۶۴۷۳۱۵	فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی
۲۷.۸	۵۳۷۶۱۳۵۳	۴۲۰۷۴۲۳۸	اداره امور عمومی، و خدمات شهری
۴۵.۰	۴۹۵۴۰۴۸۹	۳۴۱۵۹۳۹۶	آموزش
۳۹.۹	۴۹۴۳۰۵۱۹	۳۵۳۴۴۵۳۳	فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۳۰.۶	۱۷۲۰۸۲۳	۱۳۱۷۵۳۵	سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی
۴۶.۰	۵۰۸۸۸۱۶۴۹	۳۴۸۶۴۲۴۹۲	جمع

منبع: مرکز آمار ایران/حساب های منطقه ای

نمودار (۶-۲): سهم بخش های منتخب از ستانده بخش خدمات استان در سال ۱۳۹۹

✓ نسبت مصرف واسطه به ستانده زیر بخش های خدمات

در جدول شماره (۶-۴) بیان می شود که به ازای هر یک ریال ستانده، مصرف واسطه در استان به چه مقدار بوده است. در سال ۱۳۹۹ بیشترین نسبت مربوط به زیربخش سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی بوده است. کمترین میزان نسبت در سال ۱۳۹۹ مربوط به زیربخش املاک و مستغلات می باشد.

جدول (۶-۴): نسبت مصرف واسطه به ستانده زیر بخش های خدمات استان ۱۳۹۹-۱۳۹۸

شاخص	۱۳۹۸	۱۳۹۹
عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاهای	۰.۱۷	۰.۱۸
حمل و نقل و انبارداری و پست	۰.۳۰	۰.۲۹
فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا	۰.۳۰	۰.۳۰
اطلاعات و ارتباطات	۰.۳۵	۰.۳۶
فعالیت های مالی و بیمه	۰.۳۳	۰.۲۴
املاک و مستغلات	۰.۰۵	۰.۰۵
فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی	۰.۲۹	۰.۲۸
فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی	۰.۴۰	۰.۳۶
اداره امور عمومی، و خدمات شهری	۰.۲۲	۰.۱۹
آموزش	۰.۰۸	۰.۰۸
فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	۰.۱۲	۰.۱۳
سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی	۰.۳۹	۰.۳۹
جمع	۰.۱۸	۰.۱۷

منبع: مرکز آمار ایران

۲-۳-۶. بررسی وضعیت زیربخش میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی

✓ تعداد هتل ها و اقامتگاه ها به تفکیک نوع، تعداد تخت ها، درصد اشغال، روزهای اقامت

اقامتگاه ها برحسب وضعیت ساختمانی، تأسیساتی و تجهیزاتی و کیفیت خدماتی که عرضه می کنند و براساس مقررات خاص هرگروه از آن ها، به ۶ گروه: ۵ ستاره، ۴ ستاره، ۳ ستاره، ۲ ستاره، یک ستاره، ممتاز و گروهی به صورت بدون

ستاره درجه‌بندی شده (درجه ۱، درجه ۲، و ...) تفکیک می‌شوند. با ملاحظه جدول زیر معلوم می‌شود که جمع اقامتگاه های استان از ۸۵ مورد در سال ۱۳۹۹ به مقدار ۸۸ مورد در سال ۱۴۰۰ افزایش پیدا کرده است. در زمینه هتل ها بیشترین مقدار مربوط به هتل های ۱ و ۲ ستاره می‌شود که در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل کمتر شده است و متأسفانه هتل ۵ ستاره نیز در استان وجود نداشته است. تعداد مهمانپذیر در سال ۱۴۰۰ تعداد ۱۲ مورد بوده که نسبت به سال قبل افزایش ۵۰ درصدی داشته است. همچنین تعداد مجتمع اقامتی در سال ۱۴۰۰، ۶ مورد بوده است که نسبت به سال گذشته هیچ تغییری نداشته است. در سال ۱۴۰۰ تعداد مجتمع های گردشگری در استان نسبت به سال قبل افزایش نامحسوسی داشته و با یک واحد افزایش به عدد ۵۲ رسیده است.

جدول (۵-۶): تعداد اقامتگاه های استان ۱۳۹۹-۱۴۰۰

سال/شرح	جمع اقامتگاه ها	۵ ستاره	۴ ستاره	۳ ستاره	۱ و ۲ ستاره	مهمانپذیر	هتل آپارتمان	سایر مجتمع گردشگری	مجتمع اقامتی
۱۳۹۹	۸۵	-	۳	۳	۱۱	۸	۳	۵۱	۶
۱۴۰۰	۸۸	-	۳	۲	۹	۱۲	۲	۵۲	۶

منبع: سالنامه آماری

در جداول زیر به بررسی ظرفیت اقامتگاه های استان پرداخته می‌شود. به مجموع اتاق ها یا تخت‌هایی که در مدت معین جهت استفاده مسافران آماده بهره‌برداری می‌شود، ظرفیت اقامتگاه می‌گویند. همانطور که ملاحظه می‌گردد تعداد اتاق ها و تخت ها در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ افزایش ۱۳ درصدی را تجربه کرده است.

جدول (۶-۶): ظرفیت اقامتگاه های استان به تفکیک تخت و اتاق ۱۳۹۹-۱۴۰۰

سال/شرح	جمع اقامتگاه ها		هتل ها		چهار ستاره		سه ستاره		دو ستاره		یک ستاره	
	تخت	اتاق	تخت	اتاق	تخت	اتاق	تخت	اتاق	تخت	اتاق	تخت	اتاق
۱۳۹۹	۲۴۸۴	۱۰۹۹	۰	۰	۵۰۲	۲۰۹	۱۳۰	۸۶	۵۳۹	۳۴۲	۴۹	۲۵
۱۴۰۰	۲۸۰۸	۹۶۱	۰	۰	۴۲۹	۲۰۷	۲۹	۲۰	۸۷۵	۳۱۲	۱۴۰	۳۵

منبع: سالنامه آماری

جدول (۶-۶): ظرفیت اقامتگاه های استان به تفکیک تخت و اتاق ۱۳۹۹-۱۴۰۰ (ادامه)

سال/شرح	مهمانپذیر		هتل آپارتمان		سایر مجتمع گردشگری	
	تخت	اتاق	تخت	اتاق	تخت	اتاق
۱۳۹۹	۹۶۴	۳۴۷	۱۲۰	۳۰	۱۸۰	۶۰
۱۴۰۰	۳۰۰	۱۰۰	۰	۰	۸۵۰	۲۱۰

منبع: سالنامه آماری

✓ آثار ملی ثبت شده

حوزه میراث فرهنگی گرچه به عنوان مجموعه ای از دارایی های یک محدوده یا کشور محسوب می‌شود، اما در چند دهه اخیر دیدگاه های جدیدی از سوی سازمان ملل مطرح شده که این حوزه را در زمره دارایی های جهانی دانسته و هر گونه آسیب به مؤلفه های آن را به منزله در خطر افتادن دارایی های بین المللی برشمرده است. در سال ۱۳۹۴ کنوانسیون میراث جهانی توسط این سازمان، به تصویب رسید که هدف اصلی این کنوانسیون شناسایی، حفاظت و معرفی محدوده های این حوزه خصوصاً محدوده میراث برجسته جهانی به مردم و نسل های آتی در جهت حفظ آنها است. در ادامه این فصل به ارائه تعریفی از شاخص های این حوزه و بررسی آماری آنها برای استان سیستان و بلوچستان پرداخته می‌شود.

میراث طبیعی

زیرمجموعه ای از میراث ملی که عوامل طبیعی در ایجاد آنها نقش اساسی داشته و دارای ویژگی های خاص و برجسته طبیعی و منحصر به فرد و یا نادر باشند. مطابق توصیه ها و تعاریف کنوانسیون میراث جهانی این مجموعه به دو گروه ساختارهای طبیعی و محوطه های طبیعی تقسیم می شود. همانطور که در جدول (۶-۷) ملاحظه می شود در سال ۱۴۰۰ تعداد ۱۶۲ اثر طبیعی در کل کشور ثبت شده که از این تعداد، ۴ اثر مربوط به استان سیستان و بلوچستان بوده است که نسبت به سال ۱۳۹۹ افزایش داشته است.

آثار منقول و غیر منقول فرهنگی-تاریخی ثبت شده در فهرست آثار ملی

میراث فرهنگی زیر مجموعه ای از میراث ملی است که در شکل گیری و ایجاد آن ها عامل انسان نقش اساسی داشته و منشا اصلی خلق آن ها عواملی غیر از طبیعت صرف می باشد. در سال ۱۴۰۰، تعداد ۱۰ اثر غیرمنقول و ۱۴ اثر منقول فرهنگی-تاریخی در استان به ثبت رسیده که در مقایسه با سال ۱۳۹۹ به ترتیب با رشد ۲۳۳ و ۷/۷ درصد افزایش داشته است.

میراث ناملموس ثبت شده در فهرست آثار ملی

میراث فرهنگی منحصر به بناهای تاریخی و مجموعه هایی از اشیا نیست؛ این میراث آداب و سنن یا اصطلاحات و بیان های شفاهی را که از پیشینیان ما به جامانده و به بازماندگان ما خواهند رسید نیز در بر می گیرد، مواردی مانند ادبیات و سنت های شفاهی، هنرهای اجرایی، مراسم اجتماعی، آئین ها، جشن ها، دانش و مهارت های مربوط به طبیعت و کیهان و نیز دانش و مهارت های لازم برای تولید صنایع دستی سنتی. این موارد اگرچه قابل لمس نیستند، اما بخش بسیار مهمی از میراث فرهنگی ما به شمار می روند. میراث فرهنگی ناملموس، شکل زنده ای میراث است که پیوسته بازآفرینی شده و در پاسخ به محیط خود تحول می یابد، از نسلی به نسل دیگر منتقل شده و حس هویت و تعلق به انسان و جوامع می بخشد. جوامع بشری عامل خلق، حمل و انتقال میراث فرهنگی ناملموس هستند. ممکن است جوامع در این میراث با جوامع دیگر اشتراکاتی داشته باشند، چه آن جوامع از روستاهای همسایه باشد و چه شهری در آن سوی دنیا و چه مردمی که مهاجرت کرده و در منطقه های دیگر ساکن شده و این میراث را کسب کرده اند. در سال ۱۴۰۰ تعداد میراث ناملموس ثبت شده استان ۱۱ عدد بوده است، این در حالی است که در سال ۱۳۹۹، این عدد ۹ اثر بوده که شاهد رشد ۲۲ درصدی در روند آن بوده ایم. و در کل آثار ثبت شده در فهرست ملی نیز با افزایش ۱۱ واحدی در آثار ثبت شده علی رغم رشد ۸ درصدی در سطح کشور، استان با رشدی ۳۹ درصدی مواجه بوده و میزان کل آثار ثبت شده در فهرست ملی در سال ۱۴۰۰ به میزان ۳۹ اثر بوده است.

جدول (۶-۷): آثار ثبت شده در فهرست آثار ملی ۱۴۰۰-۱۳۹۹

ردیف/سال	شاخص	۱۳۹۹		۱۴۰۰	
		کشور	استان	کشور	استان
۱	میراث طبیعی ثبت شده	۱۵۵	۳	۱۶۲	۴
۲	آثار غیر منقول فرهنگی-تاریخی ثبت شده	۵۴۷	۳	۶۲۲	۱۰
۳	آثار منقول فرهنگی-تاریخی ثبت شده	۳۲۷	۱۳	۳۴۸	۱۴
۴	میراث ناملموس ثبت شده	۲۹۶	۹	۳۰۰	۱۱
۵	جمع	۱۳۲۵	۲۸	۱۴۳۲	۳۹

منبع: سالنامه آماری سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری

✓ بازدیدکنندگان از مراکز گردشگری به تفکیک داخلی و خارجی

تعداد سفرهای انجام شده با اقامت شبانه در کشور در سال ۱۴۰۰ به میزان ۱۰۴۲۷۴۷۱ بوده است که از این تعداد سهم استان ۳۹۴۷۳۳ سفر با اقامت شبانه معادل ۳/۸ درصد از کل سفرها می باشد؛ همچنین میزان نفر/شب اقامت صورت گرفته در پی سفرهای فوق در کل کشور در سال ۱۴۰۰ معادل ۳۹۰۸۶۰۷۴ نفر/شب اقامت و استان با ۱۲۴۱۱۷۸ نفر/شب اقامت صاحب سهم ۳/۲ درصدی از کل اقامت های شبانه افراد در کشور بوده است.

۶-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

بخش خدمات به عنوان بزرگترین بخش اقتصاد کشور نقش عمده ای در رشد اقتصادی و کاهش بیکاری به عهده دارد و رشد روزافزون این بخش با توجه به پتانسیل بالای آن سبب اثرات واضح در رفاه اجتماعی خواهد داشت. از دلایل دیگر اهمیت بخش خدمات در اقتصاد جهانی ارتباط خدمات با فرآیند تولید، توسعه اقتصادی و ایجاد فرصت های شغلی است. در سال های اخیر خدمات حدود دو سوم تولید ناخالص داخلی و قسمت قابل توجهی از میزان اشتغالزایی در کشورهای مختلف را برعهده دارد. سیاستگذاران در ایران نیز در این راستا و با توجه به روند خدماتی شدن جهان، لازم است توجه بیشتری به این بخش داشته باشند تا هم زمینه های اشتغال بیشتری فراهم گردد و هم منجر به رشد اقتصادی گردد که از آن جمله می توان به رفع ناکارایی ها در این بخش اشاره کرد؛ که لازمه آن:

- تکمیل زیرساخت های حمل و نقل همچنین بهسازی و نوسازی تاسیسات فعلی
- ارائه بسته های اعتباری اشتغالزایی منطبق با ویژگی های زیربخش های حوزه خدمات
- بازنگری در نظام مشوق های بخش خدمات متناسب با تکالیف این بخش در برنامه هفتم توسعه
- افزایش نقش اقتصاد الکترونیک و فضای مجازی در جهت ایجاد جهش در این بخش
- ایجاد و راه اندازی نظام جامع آماری مناسب به منظور جمع آوری اطلاعات مربوط به عملکرد فعالیت های صورت گرفته در این بخش.
- بازنگری و اصلاحات در قوانین و مقررات موجود به منظور افزایش سرعت فرآیند و افزایش اثر بخشی و بهبود بهره وری.
- انجام سرمایه گذاری های مورد نیاز برای توسعه بخش خدمات و زیر بخش های آن خصوصاً سرمایه های بخش خصوصی و تلاش برای جذب سرمایه های خارجی از طریق تکمیل، بهبود و اصلاح زیرساخت های لازم.
- بهبود وضعیت مدیریت فعالیت های خدماتی کشور و آموزش مدیران ارشد واحدهای خدماتی می باشد.

۷

فصل هفتم

بخش حمل و نقل استان

خلاصه

با آغاز دولت سیزدهم موتور پروژه های زیرساختی حمل و نقل نظیر تکمیل قطعات بزرگراهی و ریلی جان تازه ای گرفته و با سرعت در جهت بهره برداری و تکمیل پیش می رود. در این فصل به بخش حمل و نقل استان در سال ۱۴۰۰ پرداخته شده است. میزان کالاهای وارد شده به استان تقریباً ۳ برابر کالاهای خارج شده از استان است که این امر به طور حتم به علت مرزی بودن استان و داشتن مرز خشکی با کشورهای افغانستان و پاکستان و همچنین مرز آبی از طریق دریای عمان و کشورهای حاشیه خلیج فارس و کوتاهترین مسیر اتصال کشورهای آسیای میانه به آبهای آزاد است. کل جابجایی مسافر و حمل بار در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل ۶۸ درصد رشد داشته است که بیشترین میزان جابجایی مسافر و حمل بار از طریق ناوگان جاده‌ای صورت پذیرفته است. میزان جابجایی مسافر از طریق ناوگان ریلی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل افزایش ۸۹.۹ درصدی داشته و میزان بار خالص حمل شده از طریق ناوگان ریلی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال گذشته، ۸۴.۶ درصد کاهش یافته است. تعداد مسافر پروازهای داخلی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل کاهش و تعداد مسافران پروازهای بین‌المللی نسبت به سال قبل افزایش ۱۰۰ درصدی داشته است.

مقدمه

حمل و نقل در اقتصاد به مثابه ایجاد ارتباط میان اجزای مختلف یک مدار الکترونیکی می باشد. همه تلاش ها در جهت تولید و فروش کالا و خدمات تا زمانی که توسط انواع مختلف حمل و نقل همراه نشود منتج به ارزش نخواهد شد زیرا حمل و نقل حلقه واسط میان عرضه کننده و تقاضا کننده است. حمل و نقل به مجموعه ای از فعالیتهای جابه جایی انسان و کالا در اقتصاد اطلاق می گردد. این خدمات به صورت های ریلی، جاده ای، هوایی، دریایی، لوله ای و خدمات پشتیبانی است که به شکل درون شهری، برون شهری و حتی برون مرزی انجام می شود. توسعه حمل و نقل امکان دسترسی به منابع و بازارها را فراهم و به این ترتیب، امر تولید و بازار رسانی و مبادله کالاها را آسانتر می سازد. آسان سازی بازار رسانی محصولات و مبادله آنها، امکان استفاده از صرفه های ناشی از مقیاس تولید و ارتقای بهره وری عوامل تولید را میسر می گرداند. نتیجه این تحولات، کاهش قیمت نهاده ها و هزینه های تولید کالا خدمات را به همراه دارد. به همین دلیل، توجه به مفهوم توسعه پایدار بخش جدایی ناپذیر فعالیت در این بخش است. در این فصل سعی بر آن است که پس از ارائه تعاریف مهم، آمارهای اقتصادی بخش حمل و نقل از قبیل ارزش افزوده بخش حمل و نقل، میزان حمل بار و کالا و غیره در ناوگان مختلف تحلیل و بررسی شود.

تعاریف

حمل و نقل داخلی^۱

مجموعه فعالیت های حمل و نقلی (کالا یا مسافر) است که مبدا و مقصد سفر داخل کشور باشد.

حمل و نقل بین‌المللی^۲

مجموعه فعالیت های حمل و نقلی است که مبداً سفر یا مقصد و یا هر دو آن خارج از کشور باشد.

ترانزیت^۳

عبارت است از عبور مسافر یا کالا یا وسیله نقلیه از قلمرو جمهوری اسلامی ایران به طوری که مبداً و مقصد سفر خارج از کشور باشد. به عبارتی ورود از یک مرز کشور طبق مقررات به قصد عبور از کشور و خروج از مرز دیگر کشور است.

^۱. Domestic Transport

^۲. International Transport

^۳. Transit

حمل و نقل زمینی^۱

مجموعه فعالیت های حمل و نقلی (کالا یا مسافر) است که از طریق جاده یا ریل صورت پذیرد.

حمل و نقل جاده ای^۲

مجموعه فعالیت های حمل و نقلی (کالا یا مسافر) است که از طریق جاده توسط ناوگان جاده ای صورت پذیرد.

حمل و نقل ریلی^۳

مجموعه فعالیت های حمل و نقلی (کالا یا مسافر) است که از طریق خطوط راه آهن توسط ناوگان ریلی صورت پذیرد.

حمل و نقل دریایی^۴

مجموعه فعالیت های حمل و نقلی (کالا یا مسافر) است که از طریق دریا توسط ناوگان دریایی صورت پذیرد.

۷-۱. سیاست های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت گیری های استان

بخش حمل و نقل و ترانزیت به دلیل اهمیت ویژه و جایگاه مهمی که در اقتصاد کشورها دارد به یکی از شاخص های توسعه یافتگی کشورها محسوب می شود و پیشرفت و توسعه آن نقش مهمی در ایجاد تحول در سایر بخش های صنعتی، کشاورزی و تولیدی ایفا می کند تا جایی که امروزه بیشتر اندیشمندان و صاحب نظران عرصه اقتصادی، رشد و توسعه همه جانبه کشورها را مشروط به توسعه بخش حمل و نقل می دانند و این صنعت را به عنوان محور فعالیت های اساسی و زیر بنایی و لازمه تحول به حساب می آورند.

از سیاستهای اقتصادی بخش حمل و نقل هوایی استان می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- توسعه پایانه های فرودگاهی استان
 - ایجاد فعالیت های جدید در کنار پایانه های فرودگاهی و تلاش جهت تبدیل این پایانه ها به شهرک فرودگاهی
 - ایجاد مراکز آموزش مشاغل تخصصی صنعت هوانوردی نظیر باشگاه آموزش خلبانی و آموزش میهمانداری
 - برنامه ریزی توسعه ایمنی به منظور تامین سلامتی پرواز در ارائه سرویسهای فرودگاهی و هوانوردی
 - استفاده بهینه از ظرفیت های فرودگاهی و تجهیزات هوانوردی
 - افزایش سطح کیفی خدمات فرودگاهی و هوانوردی کشور
 - تبیین مستمر نقش و اهمیت فرودگاهها در توسعه با بهره گیری از شیوه های نو
 - افزایش شفافیت بهبود مستمر و چابکی در شرکت
 - نوآوری از طریق توسعه منابع انسانی دانش محور
- در بخش حمل و نقل جاده ای نیز سیاست های اقتصادی زیر قابل ذکر است:
- توسعه زیرساخت های جاده ای استان و افزایش ترمینال های بین راهی با توجه به پهناوری استان
 - افزایش شرکت های حمل و نقل جهت ایجاد فضای رقابتی
 - توسعه و بهسازی ترمینال های حمل و نقل جاده ای در تمامی شهرستان های استان
 - تکمیل و توسعه تاسیسات و جانبی رفاهی در ترمینال ها
 - تقویت شرکت های حمل و نقل و توسعه شرکت محوری، به بیان دیگر ایجاد رابطه کارگری و کارفرمایی بین رانندگان و شرکت های حمل و نقل و همچنین فراهم نمودن زمینه ترغیبی ارائه وسیله نقلیه ملکی به نام شرکت.

^۱. Land Transport

^۲. Road Transport

^۳. Rail Transport

^۴. Sea Transport

- اصلاح تدریجی نظام کمیسیون پردازی به نظام پرداخت حقوق از طریق ایجاد شرکت‌های تولید کننده خدمات و تسهیل در فعالیت آن‌ها
- شبکه ای نمودن فعالیت شرکت‌های حمل و نقلی در سطح کشور در قالب نمانام
- ایجاد سامانه های برخط ارتباط مسافران و یا صاحبان کالا به عنوان متقاضی خدمات به فعالان حمل و نقلی ارائه دهنده خدمات حمل و نقلی
- توانمند سازی شرکت‌های حمل و نقلی موجود و فعال در استان
- ایجاد انگیزه برای جذب و رشد سرمایه گذاری در بخش در نقاط کمتر توسعه یافته استان
- جلوگیری از رشد بی رویه شرکت‌های حمل و نقل فاقد سرمایه
- افزایش نظارت بر حوزه فعالیت شرکت‌های حمل و نقلی و استمرار انطباق آنان با ضوابط موضوعه
- شبکه ای نمودن فعالیت شرکت‌های مسافربری به منظور ایجاد حق انتخاب آسان برای مسافران
- حمایت از تاسیس شعب شرکت‌های حمل و نقل به شرط سرمایه گذاری موثر در بخش
- در بخش حمل و نقل ریلی نیز سیاستهای زیر قابل انجام است:
- تکمیل شبکه ریلی استان و توسعه آن
- افزایش ظرفیت جا به جایی کالا و مسافر
- ایجاد مراکز آموزش مشاغل صنعت ریلی
- ایجاد شرکت های جانبی خدمات ریلی و استفاده از آنها در خطوط ریلی استان
- افزایش متوسط سرعت قطارهای فعلی
- کمک به تولید کنندگان زیر ساخت های ریلی
- کمک به توسعه و تشویق تقاضای حمل و نقل ریلی از طریق کاهش هزینه های دسترسی به شبکه ریلی
- دو بانده کردن مسیر های ریلی کشور
- استفاده از تکنولوژی روز دنیا در ساخت ریل و واگن و ایجاد مسیرهای ریلی بیشتر
- اولویت بندی پروژه های صنعت حمل و نقل ریلی بر اساس نیاز کشور و همچنین داشتن دور نما برای وابسته کردن همسایگان به خطوط ریلی ایران
- واگذاری پروژه های ساخت و تجهیز حمل و نقل ریلی به بخش خصوصی

۷-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش حمل و نقل

- افزایش ۲۳ درصدی جابجایی مسافر با تردد بیش از ۳ میلیون مسافر
- اختصاص بیشترین اعتبارات راه‌های روستایی کشور به استان
- جا به جایی دو میلیون و ۱۸۲ هزار و ۲۹۸ تن کالا طی ۶ ماهه نخست سال، که این میزان نسبت به سال گذشته افزایش ۶ درصدی در تناژ و افزایش ۱۰ درصدی در تعداد سفر را داشته است
- اجرا و نصب ۴ هزار و ۵۰۰ عدد علائم و تابلو، نصب و تعمیر ۱۱۰ عدد چراغ چشمک زن و فلش سولار، خط کشی یک هزار و ۴۰۰ کیلومتر از محورهای مواصلاتی و نصب ۲۱ کیلومتر حفاظ فلزی و بتنی (نیوجرسی)، ۳۲۰ متر تابلو اطلاعاتی و روشنایی نقطه‌ای ۱۴ تقاطع حادثه خیز
- رشد حدود ۹۷ درصدی اعتبارات احداث بزرگراه در سیستان و بلوچستان
- ثبت بیش از ۲۳ میلیون تردد در استان سیستان و بلوچستان

- جمع آوری اسکله فلزی نصب سریع به عنوان معارض توسعه بندر شهید بهشتی
- صدور ۹ هزار کارت سلامت رانندگان بخش حمل و نقل عمومی جاده ای کالا و مسافر
- رشد ۱۷ درصدی در جابه جایی تناژ کالا و عبور از مرز ۴ میلیون تن
- احداث ۱۰ کیلومتر راه اصلی در محور سخت گذر اسکل آباد - گوهر کوه - بزمان
- ابراز تمایل سفیر فنلاند به برقراری ارتباط با کشورهای آسیایی از طریق بندر چابهار در بازدید از بندر چابهار
- آغاز عملیات اجرایی ساخت پل بزرگ شیله در محور زابل - زاهدان.
- احداث ۳۵ کیلومتر مسیر روستایی با همکاری سازمان راهداری و حمل و نقل جاده ای و نیروی دریایی ارتش
- اتصال کشورهای CIS به بندر چابهار از طریق خط آهن چابهار - زاهدان
- صدور بیش از ۲۴ هزار برگ معاینه فنی خودروهای سنگین در استان
- افتتاح و آغاز به کار چندین پروژه دریایی بندر چابهار با ۵۵۰۰ میلیارد ریال اعتبار / فراهم شدن زمینه اشتغال بیش از ۶۲۰ نفر در بندر
- رشد ۳۶ درصدی تردد مسافران در پایانه های مرزی شمال استان
- برقراری خط منظم کانتینری بین بندر چابهار و بنادر غرب هندوستان
- رشد ۶۷ درصدی صادرات از پایانه مرزی میرجاوه
- بازدید فنی بیش از ۲ هزار دستگاه ناوگان حمل و نقل عمومی جاده ای استان
- رفع موانع بهره برداری از باند جدید فرودگاه زاهدان / نصب شبیه ساز سه بعدی برج مراقبت برای اولین بار در کشور
- پیگیری جدی جابجایی هوانا و ساماندهی اراضی در فرودگاه زاهدان
- بهره مندی ترکمنستان از بندر چابهار برای ترانزیت کالا به کشورهای شمالی و روسیه
- ثبت رکورد بارگیری ۲۳۵۰۰ تن کالای فله معدنی به کشتی در یک روز از بندر چابهار
- پلاک گذاری خودروهای خدمات رسان در فرودگاه بین المللی شهدای زاهدان
- رفع محدودیت های عملیاتی باند جدید فرودگاه زاهدان
- بهره برداری از پل ماشکید شهرستان مهرستان
- تعمیر و بازسازی پل بزرگ آلودر محور پر تردد خاش - ایرانشهر
- نصب راه بند فنی در فرودگاه زاهدان
- تداوم عملیات بهسازی در فرودگاه زاهدان
- نصب چراغ های پایی باند ۱۷ چپ فرودگاه زاهدان
- ثبت رکورد تخلیه و بارگیری ۵۵ هزارتن کالا طی یک روز در بندر چابهار
- تامین تجهیزات استراتژیک بندر شهید بهشتی چابهار / تداوم اجرای طرح توسعه اسکله های نفتی بندر شهید رجایی
- صادرات ۶۵ هزار تن گندله آهن برای اولین بار از بندر چابهار
- جابجایی بیش از ۲ میلیون تن کالا از پایانه های مرزی شمال سیستان و بلوچستان
- برنامه ریزی لازم در جهت تسهیل در ورود، قرنطینه و توزیع سفر زائرین پاکستانی ورودی به مرز میرجاوه
- استفاده از ظرفیتهای گشتهای راهداری در افزایش کنترل های میدانی ناوگان و اسناد حمل و نقلی در سطح محوره های مواصلاتی

- استقرار شرکت حمل و نقل برونشهری در محل فرودگاه زاهدان به منظور سهولت جابجایی مسافران ورودی متقاضی سفر به شهرهای اطراف
- برگزاری مستمر کمیسیون‌های رسیدگی به تخلفات صنفی در بخش رانندگان، شرکت‌ها و مالکان وسایل نقلیه

۳-۷. بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل

در این قسمت به بررسی و تحلیل برخی از شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل مانند ارزش افزوده بخش حمل و نقل، سهم هر یک از زیربخش‌های حمل و نقل از مسافر جابجا شده و بار حمل شده و نسبت کالا و بار جابجا شده به جمعیت استان پرداخته می‌شود.

✓ ارزش افزوده بخش حمل و نقل

در این قسمت به بررسی و تحلیل برخی از شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل مانند ارزش افزوده بخش حمل و نقل، سهم هر یک از زیربخش‌های حمل و نقل از مسافر جابجا شده و بار حمل شده و نسبت کالا و بار جابجا شده به جمعیت استان پرداخته می‌شود.

✓ ارزش افزوده بخش حمل و نقل

بررسی ارزش افزوده بخش حمل و نقل در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ بر اساس اطلاعات جدول (۱-۷) نشان می‌دهد که:

- بخش عمده ارزش افزوده بخش حمل و نقل از طریق حمل و نقل زمینی و به طور خاص حمل و نقل جاده‌ای حاصل شده است.
- ارزش افزوده اسمی بخش حمل و نقل به ویژه در حمل و نقل زمینی در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال قبل کاهش داشته است.

جدول (۱-۷): ارزش افزوده زیر بخش‌های حمل و نقل (میلیارد ریال)

سال	حمل و نقل زمینی و حمل و نقل با خط لوله			حمل و نقل هوایی	کل بخش حمل و نقل
	راه آهن	سایر حمل و نقل زمینی	حمل و نقل از طریق لوله		
۱۳۹۷	۱۱۹	۳۵۸۷۲	۰	۳۸۷	۳۶۷۸۶
۱۳۹۸	۱۵۷	۳۲۲۳۴	۰	۶۲۵	۳۳۹۶۲
رشد (درصد)	۳۱.۹	-۱۰.۱	-	۶۱.۵	-۷.۷

منبع: مرکز آمار ایران

✓ سهم هر یک از زیربخش‌های حمل و نقل از مسافر جابجا شده و بار حمل شده

بر اساس جدول (۲-۷) می‌توان گفت بیشترین میزان جابجایی مسافر و حمل بار از طریق ناوگان جاده‌ای صورت پذیرفته است. همچنین کل جابجایی مسافر و حمل بار در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل ۶۸ درصد رشد داشته است.

- نزدیک به ۹۰ درصد از کل جابجایی مسافر و ۷۲ درصد از کل حمل بار از طریق ناوگان جاده‌ای صورت پذیرفته است.
- در سال ۱۴۰۰، ناوگان جاده‌ای در حمل بار بیشترین رشد را داشته است.

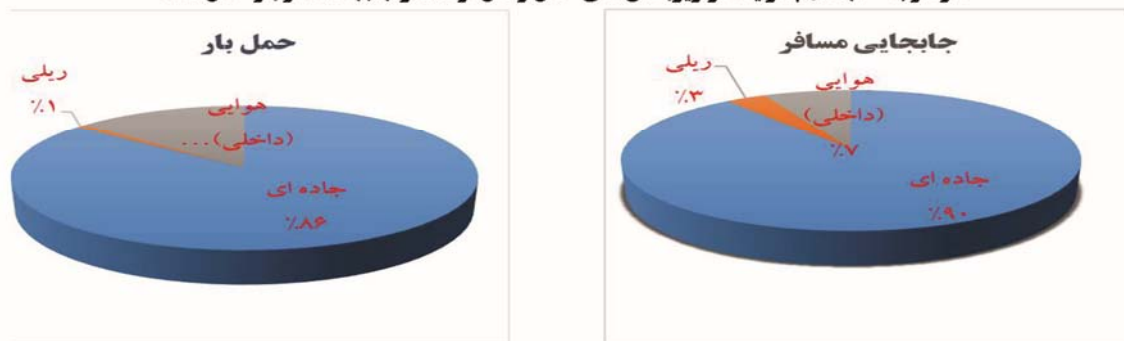
جدول (۷-۲): میزان هر یک از زیربخش های حمل و نقل از مسافر جابجا شده و بار حمل شده

سال	عنوان	جابجایی مسافر (نفر)			
		جاده ای	ریلی	هوایی (داخلی)	دریایی
۱۳۹۹	تعداد	۲۰۸۹۴۲۹	۸۳۴۸۸	۶۸۸۶۸۷	-
۱۴۰۰	تعداد	۴۳۱۷۹۹۲	۱۵۸۵۲۴	۳۴۴۵۳۶	-
	رشد (درصد)	۱۰۷	۹۰	-۵۰	-

سال	عنوان	حمل بار (تن)			
		جاده ای	ریلی	هوایی (داخلی)	دریایی
۱۳۹۹	مقدار	۱۰۵۹۹۰۴۶	۹۵۸۵۷۷	۶۲۱۷	۲۹۱۶۲۵۵
۱۴۰۰	مقدار	۱۸۱۷۳۰۲۷	۱۴۷۲۸۴	۲۸۸۳۷۲۹	۴,۰۸۲,۵۶۷
	رشد (درصد)	۷۱	-۸۵	۴۶۲۸۵	۴۰

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۰ استان

نمودار (۷-۱): سهم هر یک از زیربخش های حمل و نقل از مسافر جابجا شده و بار حمل شده

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۰ استان

✓ نسبت کالا و بار جابجا شده به جمعیت استان

جمعیت استان بر اساس آخرین سرشماری در سال ۱۳۹۵، ۲۷۷۵۰۱۴ نفر و میزان حمل بار در این سال ۱۱۷۳۴۲۸ تن است. از این رو نسبت بار حمل شده به جمعیت در سال ۱۳۹۵، ۰.۴۲ تن به ازای هر نفر از جمعیت است که نسبت به سال پیش کاهش یافته است.

۱-۳-۷. حمل و نقل جاده ای

همانطور که اشاره شد، حمل و نقل جاده ای در استان بیشترین میزان ارزش افزوده، مسافر جابجا شده و بار حمل شده را به خود اختصاص داده است. در این بخش آمارهای مهم مربوط به حمل و نقل جاده ای ارایه خواهد شد. از جمله این آمار می توان به میزان کالای حمل شده در استان، تعداد مسافر جابجا شده و میزان ترانزیت کالا از طریق حمل و نقل جاده ای اشاره کرد.

✓ میزان کالای حمل شده در سطح استان

بر اساس جدول (۷-۳)، در سال ۱۴۰۰، میزان کالای حمل شده از طریق حمل و نقل جاده ای در درون و برون استان نسبت به سال قبل افزایش یافته است. به طور جزئی تر می توان گفت:

- میزان کالاهای وارد شده به استان تقریباً ۳ برابر کالاهای خارج شده از استان است که این امر احتمالاً به علت مرزی بودن استان و واردات کالا از کشورهای افغانستان و پاکستان است.

- میزان کالای حمل شده درون استانی و برون استانی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ رشد مثبت را تجربه کرده است.

جدول (۳-۷): میزان کالای حمل شده (هزار تن)

سال	درون استانی	برون استانی		جمع
		خروجی	ورودی	
۱۳۹۹	۴۰۵۵	۸۰۷	۵۷۳۷	۱۰۵۹۹
۱۴۰۰	۵۳۰۰	۳۳۷۲	۹۵۰۲	۱۸۱۷۴
رشد نسبت به سال قبل	۳۰.۷	۳۱۷.۸	۶۵.۶	۷۱.۵

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۰ استان

✓ تعداد مسافر جابجا شده

آمار ارایه شده در جدول (۴-۷) نشان‌دهنده‌ی افزایش میزان جابجایی مسافر در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل است. به طور جزئی‌تر می‌توان گفت:

- میزان جابجایی درون استانی مسافر از طریق ناوگان جاده‌ای نزدیک به ۱.۴ برابر جابجایی برون استانی بوده است.
- رشد جابجایی درون استانی و برون استانی مسافر از طریق ناوگان جاده‌ای مثبت بوده است.

جدول (۴-۷): میزان جابجایی مسافر با وسایل حمل و نقل عمومی (نفر)

سال	درون استانی	برون استانی	جمع
۱۳۹۹	۱۵۴۰۰۴۵	۵۴۹۳۸۴	۲۰۸۹۴۲۹
۱۴۰۰	۲۴۶۴۵۹۳	۱۸۵۳۳۹۹	۴۳۱۷۹۹۲
رشد نسبت به سال قبل	۶۰	۲۳۷.۴	۱۰۶.۷

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۰ استان

✓ میزان ترانزیت کالا از طریق حمل و نقل جاده‌ای

بر اساس جدول (۵-۷) میزان ترانزیت مواد نفتی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل ۲۲۵.۲ درصد رشد داشته است و ترانزیت مواد غیرنفتی در این سال رشد ۱۲۴.۸ درصدی را تجربه کرده است. همچنین کل کالاهای ترانزیت شده در این سال ۱۴۰ درصد رشد داشته است.

جدول (۵-۷): میزان ترانزیت کالاهای نفتی و غیرنفتی از مرزهای کشور (واحد: تن)

سال	مواد نفتی	مواد غیرنفتی	جمع
۱۳۹۹	۷۲۸۸۳۲	۴۱۰۰۴۷۷	۴۸۲۹۳۰۹
۱۴۰۰	۲۳۶۹۸۲۴	۹۲۱۸۵۷۷	۱۱۵۸۸۴۰۱
رشد نسبت به سال قبل	۲۲۵.۲	۱۲۴.۸	۱۴۰

منبع: آمارنامه حمل و نقل جاده‌ای- سال ۱۴۰۰

۲-۳-۷. حمل و نقل ریلی

در این قسمت به بررسی برخی آمار مربوط به حمل و نقل ریلی از جمله میزان کالای حمل شده در سطح استان، تعداد مسافر جابجا شده، میزان ترانزیت کالا از طریق حمل و نقل ریلی و نسبت طول خطوط ریلی اصلی به مساحت و جمعیت استان پرداخته می‌شود. در ابتدا به گزارش دو مورد زیر پرداخته می‌شود:

✓ میزان کالای حمل شده در سطح استان

✓ تعداد مسافر جابجا شده

بر اساس داده‌های جدول (۶-۷) می‌توان گفت به طور کلی میزان جابجایی مسافر از طریق ناوگان ریلی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل افزایش یافته است در حالی که میزان حمل بار خالص کاهش چشمگیری داشته است.

- **میزان جابجایی مسافر از طریق ناوگان ریلی** در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل **افزایش** ۸۹.۹ درصدی را تجربه کرده است.
- **میزان بار خالص حمل شده از طریق ناوگان ریلی** در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال گذشته، ۸۴.۶ درصد **کاهش** یافته است.

جدول (۶-۷): مسافر و بار خالص حمل شده از ایستگاه‌های راه آهن استان

سال	مسافر (نفر)	بار خالص (تن)
۱۳۹۹	۸۳۴۸۸	۹۵۸۵۷۷
۱۴۰۰	۱۵۸۵۲۴	۱۴۷۲۸۴
رشد نسبت به سال قبل	۸۹.۹	-۸۴.۶

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۰ استان

✓ **میزان ترانزیت کالا از طریق حمل و نقل ریلی**

جدول (۷-۷) نشان می‌دهد که کالاهای ترانزیتی حمل شده وارده در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل افزایش ۱۰۰ درصدی و میزان کالای صادر شده در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل کاهش ۷۸.۳ درصدی داشته است.

جدول (۷-۷): کالاهای ترانزیتی حمل شده به تفکیک ورود و خروج (مرز میرجاوه) - واحد: تن

شرح/سال	۱۳۹۹	۱۴۰۰	رشد نسبت به سال قبل (درصد)
وارد	۰	۱۶۰۸۱	۱۰۰
صادر	۱۹۰۰۰	۴۱۱۷	-۷۸.۳

منبع: آمارنامه حمل و نقل ریلی - سال ۱۴۰۰

✓ **نسبت طول خطوط ریلی اصلی به مساحت و جمعیت استان**

جمعیت کل استان اعم از روستایی و شهری تعداد ۲۷۷۵۰۱۴ نفر است و مساحت استان ۱۸۷۵۰۲ کیلومترمربع است. با تقسیم طول خطوط اصلی راه‌آهن جنوب شرق (۳۲۸ کیلومتر) بر جمعیت استان عدد ۰/۰۰۰۱۲ به دست می‌آید؛ بدین معنی که به ازای هر نفر از جمعیت استان ۱۲ سانتی متر خط ریلی اصلی وجود دارد. یعنی سرانه طول خطوط اصلی ریلی در استان ۱۲ سانتی‌متر است. همانگونه که مشخص است این نسبت برای استان بسیار ناچیز است. با محاسبه نسبت طول خطوط ریلی اصلی به مساحت استان، عدد ۰/۰۰۱۷ به دست می‌آید. این نسبت نیز بسیار ناچیز است و نشان‌دهنده ضعف اساسی در زیرساخت‌های ریلی استان است. از مجموع تحلیل‌های آماری این بخش می‌توان نتیجه گرفت که علی‌رغم مساحت و وسعت استان و ضرورت توجه به توسعه بخش ریلی در استان، به دلیل فقر زیربنایی به خوبی از فرصت‌ها و مزیت‌های این بخش در استان استفاده نشده است.

۳-۳-۷. حمل و نقل هوایی

در این قسمت به بررسی وضعیت فرودگاه و تعداد ناوگان هوایی، تعداد مسافر جابجا شده به تفکیک داخلی و بین‌المللی و متوسط سن ناوگان پرداخته خواهد شد.

✓ **وضعیت فرودگاه و تعداد ناوگان هوایی**

سیستان و بلوچستان چهار فرودگاه فعال در زاهدان، زابل، کنارک و ایرانشهر و یک فرودگاه غیرفعال در سراوان دارد

✓ تعداد مسافر جابجا شده به تفکیک داخلی و بین المللی

جدول (۷-۸) نشان می‌دهد که تعداد مسافر پروازهای داخلی کاهش داشته است و تعداد مسافران پروازهای بین المللی نسبت به سال قبل افزایش ۱۰۰ درصدی داشته است.

جدول (۷-۸): تعداد مسافر جابجا شده در پروازهای داخلی و بین المللی (به جز حجاج) (نفر)

تعداد مسافر پروازهای بین المللی			تعداد مسافر پروازهای داخلی			سال
ورودی	خروجی	جمع	ورودی	خروجی	جمع	تفکیک
۰	۰	۰	۶۸۸۶۸۷	۳۵۳۲۳۳	۳۳۵۴۵۴	۱۳۹۹
۱۰۹۵	۱۸۰۲	۲۸۹۷	۱۷۰۸۷۲	۱۷۳۶۶۴	۳۴۴۵۳۶	۱۴۰۰
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	-۵۰.۸	-۵۰.۰	-۴۹.۱	رشد نسبت به سال قبل

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۰ استان

✓ متوسط سن ناوگان

متوسط سن ناوگان در کشور حدود ۲۴ سال است درحالی که برای استان آمار متقنی در این زمینه در دسترس نیست.

۴-۳-۷. حمل و نقل دریایی

در این قسمت آمارهای مربوط به میزان تخلیه و بارگیری از طریق بنادر به تفکیک نفتی و غیرنفتی، میزان تخلیه و بارگیری کانتینر و تعداد شناورهای فعال بالای هزار تن بررسی می‌شود.

✓ میزان تخلیه و بارگیری از طریق بنادر به تفکیک نفتی و غیرنفتی

بر اساس آمار ارایه شده در جدول (۷-۹)، میزان تخلیه کالاهای نفتی ۷.۷ درصد افزایش و تخلیه کالاهای غیرنفتی ۸۳.۳ درصد رشد داشته است. بارگیری کالاهای غیرنفتی ۸۵.۸ کاهش یافته است.

جدول (۷-۹): وزن کالاهای تخلیه و بارگیری شده در بنادر استان (هزار تن)

بارگیری		تخلیه		سال
غیرنفتی	نفتی	غیرنفتی	نفتی	
۱۳۷۸۴۰	۰	۱۴۱۵۳۶۶	۱۳۶۳۰۴۹	۱۳۹۹
۱۹۶۱۰	۰	۲۵۹۴۳۸۷	۱۴۶۸۵۷۰	۱۴۰۰
-۸۵.۸	-	۸۳.۳	۷.۷	رشد نسبت به سال قبل

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۰ استان

✓ میزان تخلیه و بارگیری کانتینر

به علت عدم وجود آمار مربوط به تخلیه و بارگیری کانتینر در سالنامه آماری سال ۱۴۰۰، امکان بررسی و تدوین گزارش آماری این مورد وجود ندارد.

✓ تعداد شناورهای فعال بالای هزار تن

جدول (۷-۱۰) نشان می‌دهد که تعداد شناورهای فعال با ظرفیت هزارتن و بیشتر وارد شده به بندر شهید بهشتی چابهار در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل رشد ۱۴۱ درصدی داشته است. همچنین ظرفیت خالص و ناخالص این شناورها به ترتیب با ۸۷۳.۷ درصد و ۷۲۰.۳ درصد نسبت به سال قبل افزایش یافته است.

جدول (۷-۱۰): تعداد شناورهای فعال با ظرفیت هزارتن و بیشتر وارد شده به بندر شهید بهشتی (چابهار) و ظرفیت آن (هزار تن)

سال	تعداد فروند	ظرفیت	
		خالص	ناخالص
۱۳۹۹	۱۴۶	۱۴۵۴	۲۹۹۲
۱۴۰۰	۳۵۲	۱۴۱۵۷	۲۴۵۴۳
رشد نسبت به سال قبل	۱۴۱.۱	۸۷۳.۷	۷۲۰.۳

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۰ استان

۷-۴. جمع بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی

استان سیستان و بلوچستان به دلیل برخورداری از مواهب طبیعی و فرصت های فراوان، قابلیت ایجاد ارزش افزوده بالایی را از بخش حمل و نقل دارد. نزدیکی به آب‌های آزاد از طریق بندر چابهار، قرار گرفتن در مسیر کریدورهای بین المللی، بازارچه های مرزی و ... از جمله مهمترین مزیت ها، فرصت ها و مواهب طبیعی استان است. در زیر وضعیت بخش حمل و نقل به طور جزئی تر ارایه شده است.

- بخش عمده ارزش افزوده بخش حمل و نقل از طریق حمل و نقل زمینی و به طور خاص حمل و نقل جاده‌ای حاصل شده است.
- ارزش افزوده اسمی بخش حمل و نقل به ویژه در حمل و نقل زمینی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل رشد قابل توجهی را تجربه کرده است.
- بیشترین میزان جابجایی مسافر و حمل بار از طریق ناوگان جاده‌ای صورت پذیرفته است. همچنین کل جابجایی مسافر و حمل بار در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل افزایش یافته است.
- میزان کالاهای وارد شده به استان تقریباً ۳ برابر کالاهای خارج شده از استان است که این امر احتمالاً به علت مرزی بودن استان و واردات کالا از کشورهای افغانستان و پاکستان است.
- میزان کالای حمل شده درون استانی و برون استانی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ رشد مثبت را تجربه کرده است.
- میزان جابجایی درون استانی مسافر از طریق ناوگان جاده‌ای نزدیک به ۱.۴ برابر جابجایی برون استانی بوده است.
- **میزان جابجایی مسافر از طریق ناوگان ریلی** در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل **افزایش** ۸۹.۹ درصدی را تجربه کرده است.
- **میزان بار خالص حمل شده از طریق ناوگان ریلی** در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال گذشته، ۸۴.۶ درصد **کاهش** یافته است.

توصیه های سیاستی بخش حمل و نقل هوایی، ریلی و جاده ای:

- افزایش اعتبارات جهت بهسازی و نوسازی راههای مواصلاتی و تبدیل هرچه بیشتر راهها مذکور به بزرگراه
- ترغیب سرمایه گذاران خارجی جهت سرمایه گذاری در ریزساخت های حمل و نقل استان
- افزایش شرکت های فعال در صنعت حمل و نقل استان
- افزایش استراحتگاه های بین جاده ای به ویژه در محورهای جنوبی استان
- مقاوم سازی راهها در برابر سیلاب های فصلی
- افزایش سهمیه سوخت خودروها با توجه به پهنای استان
- بهسازی پایانه های مسافری و تکمیل اماکن رفاهی جانبی آن در سراسر استان

- افزایش ظرفیت حمل بار توسط خطوط ریلی و ناوگان جاده ای
- بهسازی مناسب جهت ارائه خدمات جدید (تاکسی هوایی، باشگاه خلبانی، پروازهای آموزشی و هوانوردی عمومی)
- فراهم نمودن زمینه جذب توریسم و گردشگری در استان
- دستیابی و توسعه بازارهای هوانوردی و گسترش شبکه های پرواز های داخلی و خارجی
- نوسازی تاکسی های درون شهری و برون شهری فرودگاهی
- احداث فرودگاه چابهار به عنوان یک زیر ساخت بین المللی در توسعه استان
- بهره برداری از فرودگاه سراوان و اضافه شدن به ظرفیت فرودگاه های استان
- احداث ساختمان تکنیکال بلاک فرودگاه زاهدان
- توسعه زیرساخت های حمل و نقل به ویژه بخش ریلی
- تسریع در ایجاد و توسعه زیرساخت ریلی چابهار- زاهدان- بیرجند- مشهد با توجه به اهمیت توسعه محور شرق و قابلیت ترانزیتی از مرز چابهار به مرزهای سرخس، میرجاوه و...
- بهسازی و ترمیم زیرساخت های جاده ای
- نوسازی ناوگان با توجه به اهمیت مباحث زیست محیطی و در راستای اهداف توسعه پایدار
- توسعه زیرساخت های دریایی مانند ایجاد اسکله و شناورهای با ظرفیت بالا
- خرید و راه اندازی ناوگان جدید مانند واگن، هواپیما، کشتی و شناور و کامیون و اتوبوس
- ارتقای سطح ایمنی و برقراری تسهیلات امداد رسانی در شاخه های مختلف حمل و نقل
- اصلاح قوانین پایانه های مسافربری و اجتناب از پدیده دو مدیریتی پایانه بین شهرداری و اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده ای استان
- تحت پوشش قرار گرفتن رانندگان به عنوان قشر آسیب پذیر در طرح سهام عدالت
- راه اندازی سیستم بیمه تکمیلی رانندگان با هدف بهبود وضعیت رفاهی و تامین اجتماعی رانندگان
- اتخاذ سیاست های لازم و مکانیزم های تشویقی در نوسازی ناوگان به دلیل شرایط اقتصادی حاکم بر جامعه که سن ناوگان حمل و نقلی به طور قابل ملاحظه ای بالا رفته و به همین منوال میزان تصادفات ناوگان حمل و نقلی نیز افزایش یافته است.
- اعطای تسهیلات به شهرداری ها و یا بخش های خصوصی متقاضی احداث پایانه های مسافربری
- راه اندازی خانه حمل و نقل برای استقرار تشکلهای صنفی و ایجاد ارتباط نزدیکتر با یکدیگر و اداره کل
- بهبود وضعیت توقف گاههای بین راهی ناوگان حمل و نقل عمومی در سفرهای بین شهری
- پیگیری تشکیل کانون های انجمن های صنفی شرکت های حمل و نقلی در بخش کالا، مسافر و ترانزیت
- پایین آوردن هزینه های بخش حمل و نقل با استفاده از صرفه های ناشی از مقیاس

فصل هشتم

بخش انرژی استان

خلاصه فصل

ارتباط بین مصرف انرژی و رشد اقتصادی، موضوعی بسیار مهم در اقتصاد انرژی است. مصرف انرژی به عنوان یک عامل تولید مهم، می‌تواند نقش مؤثری در رشد اقتصادی داشته باشد. از این رو بررسی رابطه مصرف انرژی و رشد اقتصادی به ویژه در بخش‌های اقتصادی، از اهمیت زیادی برخوردار است. بررسی به عمل آمده نشان می‌دهد که در بخش برق میزان مصرف مشترکین در سال ۱۴۰۰، ۷۳۵۱ میلیون کیلووات ساعت بوده که نسبت به سال قبل ۲.۸ درصد افزایش دارد. مصرف گاز طبیعی در سال ۱۴۰۰ برابر با ۱۶۷۷ میلیون مترمکعب بوده که نسبت به سال ۱۳۹۹ حدود ۷.۷ درصد رشد نشان می‌دهد.

مقدمه

انرژی به عنوان عنصر اصلی فعالیت‌های اقتصادی، تولید و ارائه خدمات مطرح می‌باشد، بنابراین توسعه پایدار توسط سیستم‌های تولید انرژی که بازده بالاتر و قیمت و آلاینده‌گی کمتری دارند ایجاد می‌گردد. در این راستا اقتصاد پایدار باعث افزایش تولیدات با صرفه اقتصادی و مشارکت افراد بیشتر در توسعه شده و عدم محدودیت منابع تولید در کوتاه‌مدت و آلاینده‌گی در درازمدت را به همراه دارد. انرژی به عنوان یک نیروی محرکه در بیشتر فعالیت‌های تولیدی و خدماتی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و از آنجایی که محور اصلی فرآیند رشد اقتصادی، رشد تولید ناخالص داخلی است، انرژی نقش مؤثری در رشد و توسعه اقتصادی کشور ایفا می‌کند.

گرچه بر اساس ادبیات نظری مدل‌های رشد، نیروی کار و سرمایه عوامل اصلی تولید تلقی می‌شوند، اما نقش انرژی در ادبیات تجربی بحث‌برانگیز است. برخی از مطالعات تجربی بر نقش مکمل انرژی و سایر نهاده‌ها تأکید دارند در حالی که دیگر مطالعات اعتقاد دارند که انرژی می‌تواند جایگزین سایر عوامل تولید شود.^۱ اما در هر دو صورت نقش انرژی در فرایند تولید و دستیابی به رشد اقتصادی انکارناپذیر است. اما هدف نهایی جوامع بشری دستیابی به توسعه پایدار اقتصادی است که مصرف بیش از حد انرژی به ویژه سوخت‌های فسیلی به واسطه انتشار گازهای گلخانه‌ای می‌تواند به عنوان یک مانع جدی در این مسیر عمل کند.^۲ به همین دلیل مطالعات بسیاری به منظور کاهش آلاینده‌های زیست‌محیطی انجام گرفته است که سیاست‌های پیشنهادی آن‌ها بر دو موضوع مهم استوار است: اول، کاهش مصرف سوخت‌های فسیلی و جایگزینی انرژی‌های تجدید پذیر^۳؛ دوم، استفاده از تکنولوژی‌هایی که کارایی منابع انرژی به ویژه سوخت‌های فسیلی را افزایش می‌دهند.^۴ بنابراین استفاده از تکنولوژی جهت افزایش کارایی بخش انرژی به همراه افزایش سهم انرژی‌های تجدید پذیر می‌تواند پایداری رشد اقتصادی حاصل از انرژی را به ارمغان آورد.

۸-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های استان

تداوم رشد اقتصاد جهانی، نیازمند منابع انرژی است و مطالعات مختلف نشان می‌دهد، منابع هیدروکربوری تا سال ۲۰۵۰ همچنان به عنوان عمده‌ترین منابع تأمین انرژی جهان باقی خواهند ماند. بررسی روند این منابع و توزیع جغرافیایی آن‌ها نشان می‌دهد تا افق ۲۰۲۵ میلادی تنها پنج کشور حوزه خلیج فارس شامل جمهوری اسلامی ایران، عربستان سعودی، کویت، عراق و امارات متحده عربی به عنوان عمده‌ترین تولیدکنندگان نفت و کشورهای ایران، روسیه، قطر، عربستان سعودی و امارات متحده عربی پنج تولیدکننده اصلی گاز در آن زمان خواهند بود (شرکت ملی گاز ایران،

^۱. Ebohon (۱۹۹۶)

^۲. Withagen (۱۹۹۴)

^۳. Tugcu & Tiwari (۲۰۱۶)

^۴. Xiaolua et al. (۲۰۰۹)

۱۴۰۱). بر اساس آمارهای رسمی تا پایان سال ۲۰۲۱، ایران با دارا بودن بیش از ۳۲/۱ تریلیون مترمکعب از ذخایر گاز طبیعی، بعد از روسیه، دومین کشور بزرگ دارنده ذخایر گازی در دنیا شناخته می‌شود و از کل ذخایر اثبات شده گاز طبیعی در دنیا دارای سهم ۱۷/۱ درصد است. از منظر تولید گاز طبیعی نیز در سال ۲۰۲۱ میلادی، ایران با تولید ۲۵۷ میلیارد مترمکعب گاز در سال، با سهم ۶/۴ درصدی از کل تولید (۴۰۳۷ میلیارد مترمکعب)، بعد از کشورهای آمریکا و روسیه، در جایگاه سوم قرار دارد. بررسی میزان مصرف گاز طبیعی نیز نشان می‌دهد ایران با مصرف ۲۴۱ میلیارد مترمکعب گاز در بخش‌های مختلف، سهم ۶ درصدی از کل مصرف را در دنیا دارد که در رده چهارمین کشور مصرف‌کننده گاز طبیعی در دنیا محسوب می‌شود. کشورهای آمریکا، روسیه و چین به ترتیب هرکدام با ۲۰/۵، ۱۱/۸ و ۹/۴ درصد بیشترین مصرف‌کنندگان گاز طبیعی در دنیا هستند (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۴۰۲). بر اساس آمار بانک جهانی مصرف سرانه انرژی در ایران و جهان کاملاً صعودی بوده است. بر اساس آخرین آمار در سال ۲۰۱۴، مصرف سرانه انرژی در ایران ۱۰۶ برابر متوسط جهانی است. مصرف سرانه انرژی در ایران کمتر از کشورهایی چون قطر، بحرین، کویت، امارات، عربستان سعودی و بیشتر از کشورهایی چون ترکیه، عراق و اردن است. بر اساس آخرین آمار در سال ۲۰۱۴، مصرف سرانه انرژی در قطر بیش از ۵ برابر ایران است؛ اما ایران به لحاظ شدت انرژی‌های اولیه بعد از بحرین در رتبه دوم قرار دارد و شدت انرژی‌های اولیه در کشورهایی چون عمان، عربستان، کویت، امارات، اردن و ترکیه کمتر از ایران است. این امر نشان‌دهنده‌ی کارایی بسیار پایین انرژی در ایران نسبت به اکثر کشورهای منطقه است. همچنین کارایی انرژی در ایران بسیار کمتر از متوسط کارایی انرژی در کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا است؛ بنابراین می‌توان گفت مصرف انرژی در ایران نسبت به کشورها و مناطق یادشده، کمتر منجر به خلق ارزش افزوده شده است. علاوه بر این، از طرفی سری زمانی شدت انرژی در ایران با شیب ملایمی رو به افزایش بوده که این به معنای آن است که کارایی انرژی در ایران با گذر زمان کمتر شده است؛ اما درصد استفاده از سوخت‌های فسیلی در ایران و اکثر کشورهای منطقه نزدیک به ۹۹ درصد است و انرژی‌های تجدید پذیر سهم بسیار اندکی دارند. البته درصد استفاده از سوخت‌های فسیلی در ترکیه در دهه‌های قبل بسیار کمتر از این کشورها بوده است که البته در سال‌های اخیر رشد چشمگیری داشته است، به طوری که در سال ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ درصد استفاده از سوخت‌های فسیلی در این کشور ۸۹.۵ و ۸۶.۸ درصد بوده است. درصد استفاده از سوخت‌های فسیلی در ایران نیز در گذر زمان با شیب ملایمی رو به افزایش بوده است. به همین ترتیب انتشار CO₂ به صورت درصدی از تولید ناخالص داخلی بر اساس معیار برابری قدرت خرید در ایران پس از بحرین بیشترین مقدار در کشورهای منطقه بوده است. همچنین روند این متغیر برای ایران با شیب بسیار ملایم افزایشی بوده است (تقریباً یکنواخت). از مجموع مباحث فوق می‌توان نتیجه گرفت که:

- ۱- سیاست‌های کارایی انرژی در ایران نادیده گرفته شده است. ۲- نه تنها سیاست‌های حوزه انرژی به سمت جایگزینی انرژی‌های تجدید پذیر پیش نرفته است بلکه سهم استفاده از سوخت‌های فسیلی از کل انرژی افزایش نیز داشته است.
- ۳- سیاست‌های کاهش انتشار آلودگی نیز در ایران نادیده گرفته شده است. ۴- مصرف انرژی در ایران آن‌چنان‌که باید منجر به خلق ارزش افزوده نشده است؛ بنابراین می‌توان گفت سیاست‌های توسعه پایدار در حوزه مصرف انرژی در ایران نادیده گرفته شده است. در ایران نیز همچون دیگر کشورهای ثروتمند جهان یارانه‌هایی برای مصرف منابع انرژی در نظر گرفته شده است تا به موجب آن مردم با پرداخت هزینه کمتری از ثروت ملی خود استفاده کنند. همین یارانه‌ها موجب افزایش مصرف در این کشورها شده است تا آنجا که گزارش‌ها از رشد تقاضای منابع انرژی در این کشورها در سال‌های اخیر خبر داده است. استان سیستان و بلوچستان از نظر منابع انرژی تجدید پذیر یکی از استثنایی‌ترین استان‌های کشور است و تابش بسیار خوب نور خورشید و نیز وزش بادهای مستمر در شمال این استان و همچنین موج‌های خروشان با ارتفاع چهار متر در سواحل دریای عمان در جنوب این استان همگی زمینه مناسبی را برای استفاده

از انرژی‌های نو مهیا کرده است. بادهای ۱۲۰ روزه در شمال سیستان همواره در سال‌های گذشته اگرچه در چشم مردم محلی به عنوان یک عامل مزاحم و سبب انتشار گردوغبار جلوه کرده است اما با بر پا کردن توربین‌های تولید برقی در این منطقه و با استفاده از این قابلیت و با توجه به اینکه افغانستان به شدت نیازمند تأمین برق و انرژی است، می‌توان به ارزآوری خوبی دست‌یافت و از این طریق به راه‌حل یکی دیگر از مشکلات این استان که همان بیکاریست رسید. این استان با توجه به اینکه یکی از پهناورترین استان‌های کشور است از لحاظ منابع انرژی‌های نو یکی از مناطق ویژه در ایران و جهان محسوب می‌شود به‌طوری‌که خورشید ابتدا از سراوان در کشور طلوع می‌کند و همین‌طور تعداد زیاد روزهای آفتابی در همه مناطق این استان در کشور کم‌نظیر است. علاوه بر این وزش بادهای ۱۲۰ روزه و تابش عمود خورشید در منطقه سیستان، این استان را به یک گنجینه بی‌نظیر طبیعی تبدیل کرده است.

۸-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش انرژی در استان

در استان سیستان و بلوچستان در راستای رسیدن به اهداف تعیین‌شده اقدامات قابل‌توجهی در طی سال ۱۴۰۰ انجام شد که می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: انجام پروژه بهبود ولتاژ برق بیش از ۵۵۰ مشترک در بخش‌هایی از بلوار ارتش، بلوار بسیج، بلوار آیت‌الله بختیاری و بلوار رسالت شهرستان زابل که تبدیل ۲ هزار و ۵۰۰ متر شبکه سیمی فرسوده به کابل روکش‌دار خود نگهدار، نصب سه دستگاه ترانس و احداث ۲۰۰ متر شبکه فشار متوسط از جمله اقداماتی است که طی این پروژه انجام شد. خط جدید ۲۰ کیلوولت روستا تیس شهرستان چابهار به منظور تعدیل بار فیدر پردیس این منطقه احداث و بهره‌برداری شد. احداث ۲ کیلومتر شبکه جدید و اصلاح ۷ کیلومتر شبکه موجود از جمله اقدامات صورت گرفته در این پروژه است. با توجه به اینکه خط فشار متوسط منطقه کوچینک و آبگاه از پست فوق توزیع نیکشهر تا محل مصرف، بعد مسافت قابل‌توجهی دارد (بیش از ۸۰ کیلومتر) تمام بار و مصرف‌کنندگان در انتهای خط قرار گرفته‌اند که این امر در ساعات پیک مصرف روز و شب باعث افت ولتاژ می‌گردد؛ در جهت بهبود این وضعیت ۲ دستگاه بوستر تقویت‌کننده ولتاژ و خازن نصب‌شده است. افتتاح ۶ پروژه توسعه شبکه برق روستایی و ۲ پروژه اصلاح و بهینه‌سازی روستایی بهره‌برداری شده در روستاهای سنگلک، چد بالا، چشمه رستم، پیرآباد، گواربک، قادرآباد، کوران و کهن ملا انجام شد. هزار و ۷۰۰ متر شبکه فشار متوسط، ۱۳ هزار و ۸۰۰ متر شبکه فشار ضعیف و ۷ دستگاه ترانسفورماتور از جمله تجهیزات استفاده شده در پروژه‌های توسعه شبکه برق روستایی روستاهای این شهرستان است. به دنبال عواملی از جمله تعدد تخریب‌های ناشی از سرقت و حفاری، ۳۳۰۰ متر شبکه زمینی روشنایی معابر شهر زاهدان به جهت تأمین روشنایی پایدار به شبکه هوایی تبدیل شد. نصب هزار و ۲۳۰ انشعاب جدید، تعویض و اصلاح ۳۲۵ مورد انشعاب مشترک، جمع‌آوری ۲۷۰ انشعاب غیرمجاز به متر ۱۳۵۰ متر و کشف هفت دستگاه ماینر از جمله اقدامات مهم انجام شده در چابهار است. نصب ۴۰۰ دستگاه چراغ روشنایی شهر جزینک از توابع شهرستان زهک که با انجام این اقدام جهادی حدود ۶۰۰ خانواده شهر جزینک از نعمت روشنایی پایدار بهره‌مند می‌شوند. ۳۵ کیلومتر از شبکه توزیع برق مناطق بابایان و شیرآباد از مراکز حاشیه‌ای شهر زاهدان اصلاح شد؛ همچنین نصب سه دستگاه ترانسفورماتور در منطقه شیرآباد، نصب ۷۴ دستگاه چراغ روشنایی، احداث سه کیلومتر کابل خود نگهدار، جابه‌جایی یک کیلومتر شبکه معابر فشار ضعیف و متوسط و واگذاری ۹۳۰ اشتراک جدید از دیگر اقدامات انجام شده در حاشیه شهر زاهدان است. پروژه توسعه شبکه برق شهری خاش با اعتبار حدود چهار میلیارد و ۵۰۰ میلیون تومان بهره‌برداری شد. این پروژه در منطقه هاشم زهی، اسماعیل‌آباد و ده رئیس ایرندگان شهرستان خاش صورت گرفت. با بهره‌برداری از این پروژه حدود ۸۰ مشترک ساکن این مناطق از نعمت برق مطمئن و پایدار بهره‌مند شدند؛ همچنین نصب چهار دستگاه ترانسفورماتور و احداث ۱۱۰۵ کیلومتر شبکه فشار ضعیف و متوسط از جمله اقدامات انجام شده در این پروژه

است. برق‌رسانی به مجتمع‌های ۳۹۶ واحدی سازمانی تهابتری ارتش شهر زاهدان که در این پروژه ۱۷ دستگاه ترانسفورماتور، ۲ کیلومتر شبکه فشار متوسط و ۲۰۰ متر شبکه فشار ضعیف هوایی با کابل خود نگهدار نصب و احداث شده است (شرکت توزیع نیروی برق سیستان و بلوچستان).

۸-۳. بررسی وضعیت حامل‌های انرژی استان

۸-۳-۱. بررسی وضعیت بخش انرژی

✓ ارزش افزوده بخش نفت خام و گاز طبیعی

ارزش افزوده عبارتست از ارزشی که در فرآیند تولید یک کالا یا ارائه خدمت به وجود می‌آید. به عبارتی دیگر ارزش افزوده را می‌توان تفاوت بین ارزش کالاها و خدمات عرضه شده با ارزش کالاها و خدمات خریداری شده یا تحصیل شده در یک دوره معین تعریف کرد.

لازم به ذکر است که در ایران ثبت آمار توسط نهادهای متولی انرژی بر اساس حواله‌ها و تعرفه‌های داخلی سازمان‌ها و نهادهای صورت می‌گیرد که لزوماً این تعرفه‌ها با استانداردهای بین‌المللی مطابقت ندارد. لذا محاسبه شاخص شدت انرژی هر یک از بخش‌های مصرف‌کننده، به دلیل اختلاف در طبقه‌بندی فعالیت‌های اقتصادی زیر بخش‌های مختلف به دقت امکان‌پذیر نمی‌باشد. در سطح بین‌المللی، آمارهای بخش انرژی و تولید ناخالص داخلی، بر اساس طبقه‌بندی بین‌المللی استاندارد صنعتی تمام فعالیت‌های اقتصادی (ISIC) ارائه می‌گردد. اما در ایران آمار بخش انرژی بر اساس این طبقه‌بندی در هیچ‌یک از ارگان‌های متولی انرژی ثبت نمی‌گردد. بنابراین به دلیل اختلاف در تعاریف، امکان محاسبه برخی شاخص‌ها (دست‌کم به تفکیک بخش‌های مصرف‌کننده) از جمله شدت انرژی و غیره که بر اساس دو دسته اطلاعات بخش انرژی و ارزش افزوده هر بخش است، وجود ندارد. رفع این مشکل مستلزم اقدام‌های فرا سازمانی در ثبت آمار و اطلاعات بخش انرژی است که در نهایت می‌توان پس از یکسان‌سازی تعاریف در کلیه ارگان‌ها، به محاسبه این شاخص‌ها در زیر بخش‌های اقتصادی پرداخت.

✓ مصرف انرژی

در بخش برق میزان مصرف مشترکین در سال ۱۴۰۰، ۷۳۵۱ میلیون کیلووات ساعت بوده که نسبت به سال قبل ۲.۸ درصد افزایش دارد. جدول زیر به تفکیک بخش‌های مختلف، میزان مصرف را نشان می‌دهد.

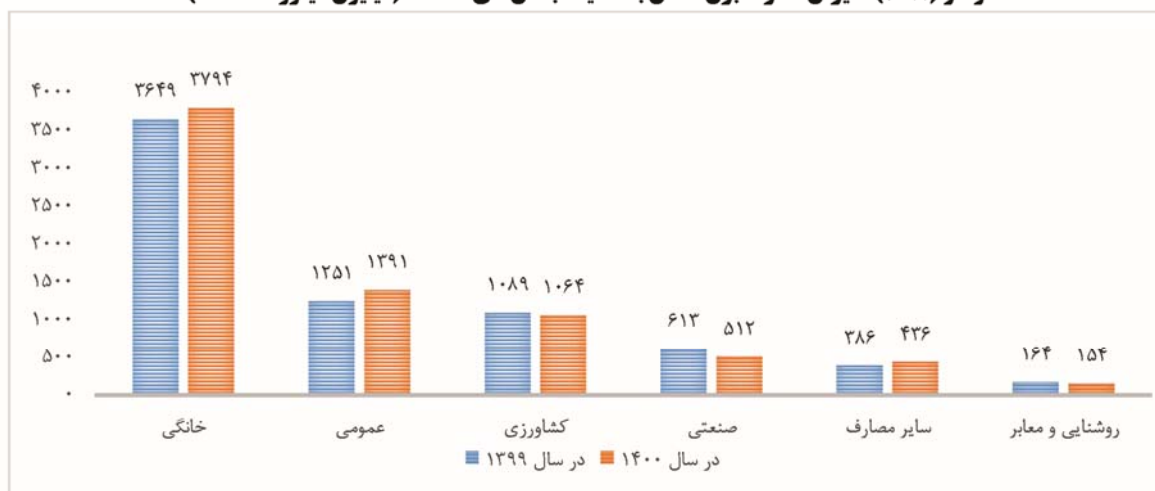
جدول (۸-۱): میزان مصرف برق استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۰ به تفکیک بخش‌های مختلف (مصرف بر حسب میلیون کیلووات ساعت)

مصرف مشترکین	در سال ۱۳۹۹	در سال ۱۴۰۰
خانگی	۳۶۴۹	۳۷۹۴
عمومی	۱۲۵۱	۱۳۹۱
کشاورزی	۱۰۸۹	۱۰۶۴
صنعتی	۶۱۳	۵۱۲
سایر مصارف	۳۸۶	۴۳۶
روشنایی معابر	۱۶۴	۱۵۴
جمع	۷۱۵۲	۷۳۵۱

منبع: گزارش سال ۱۴۰۰ شرکت توانیر

۱. Value added

نمودار (۸-۱): میزان مصرف برق استان به تفکیک بخش‌های مختلف (میلیون کیلووات ساعت)

منبع: گزارش سال ۱۴۰۰ شرکت توانیر

آخرین آمار در دسترس پیرامون مصرف استان از سوخت‌های فسیلی مربوط به سال ۱۳۹۹ می‌باشد که در جدول زیر به تفکیک اعلام شده است.

جدول (۸-۲): میزان مصرف سوخت‌های فسیلی استان سیستان و بلوچستان به تفکیک نوع سوخت

نوع سوخت	واحد	میزان مصرف
گاز مایع	تن	۱۳۹۶۵۸
نفت کوره	مترمکعب	۳۰۱۵۱۸
نفت سفید	مترمکعب	۳۳۶۱۰۰
بنزین	مترمکعب	۷۹۷۰۵۷
نفت گاز	مترمکعب	۹۶۷۰۱۱

منبع: ترازنامه انرژی سال ۱۳۹۹ (طبق آخرین آمار موجود)

✓ مصرف سرانه انرژی

مصرف سرانه انرژی در واقع همان میزان مصرف انرژی بر تعداد افراد مصرف‌کننده انرژی می‌باشد. در اینجا برای جمعیت استان استخراج گردیده است، رشد صنعت و توسعه اقتصادی کشور تا حد زیادی به مقدار و سطح استفاده کارآمد از حامل‌های انرژی مرتبط است. لذا بررسی شاخصی همچون مصرف سرانه انرژی برای ایران می‌تواند امری کمک‌کننده باشد. شایان‌ذکر است که این شاخص نشان‌دهنده میزان مصرف متوسط انرژی برای هر فرد در جامعه مورد بررسی می‌باشد. میزان مصرف سرانه هر نوع انرژی جداگانه محاسبه گردیده و میزان سرانه مصرف هریک در جدول (۸-۳) آورده شده است.

جدول (۸-۳): سرانه مصرف اقسام مختلف انرژی در استان سیستان و بلوچستان

نوع انرژی	میزان مصرف انرژی	میزان جمعیت استان در سال ۱۳۹۸	واحد انرژی سرانه	مقدار سرانه انرژی
گاز مایع (میلیون لیتر) سال ۱۳۹۸	۷۹.۲	۲۷۷۵۰۱۴	لیتر بر سال	۲۸.۵
نفت کوره (میلیون لیتر) سال ۱۳۹۸	۳۸۰.۷	۲۷۷۵۰۱۴	لیتر بر سال	۱۳۷.۲
نفت سفید (میلیون لیتر) سال ۱۳۹۸	۳۸۵.۴	۲۷۷۵۰۱۴	لیتر بر سال	۱۳۸.۹
بنزین (میلیون لیتر) سال ۱۳۹۸	۱۳۹۹	۲۷۷۵۰۱۴	لیتر بر سال	۵۰۴.۱
نفت گاز (میلیون لیتر) سال ۱۳۹۸	۲۳۶۲.۶	۲۷۷۵۰۱۴	لیتر بر سال	۸۵۱.۴
برق (میلیون کیلووات ساعت) سال ۱۴۰۰	۷۳۵۱	۲۷۷۵۰۱۴	کیلووات ساعت	۲.۶۵

منبع: ترازنامه انرژی سال ۱۳۹۸، گزارش سال ۱۴۰۰ شرکت توانیر و سائلمه آماری استان ۱۳۹۸ (طبق آخرین آمار موجود)

✓ شدت انرژی

امروزه میزان مصرف انرژی برای کارشناسان و ناظران اقتصادی یکی از مؤلفه‌های ارزیابی عملکرد کشورها و دولت‌ها است و شدت انرژی یکی از شاخص‌های بررسی کارایی مصرف انرژی تلقی می‌شود. شدت انرژی را می‌توان میزان انرژی که برای تولید یک واحد تولید ناخالص داخلی استفاده می‌شود، تعریف کرد. مفهوم ریاضی آن نیز از تقسیم میزان انرژی مصرف‌شده در یک کشور به تولید ناخالص داخلی آن کشور به دست می‌آید. شدت انرژی بالا بیانگر قیمت یا هزینه بالای تبدیل انرژی به تولید ناخالص داخلی است. شدت کم انرژی بیانگر قیمت یا هزینه پایین‌تر تبدیل انرژی به تولید ناخالص داخلی است. شدت انرژی شاخصی برای تعیین کارایی انرژی در سطح اقتصاد ملی هر کشور می‌باشد که از تقسیم مصرف نهایی انرژی بر تولید ناخالص داخلی محاسبه می‌گردد و نشان می‌دهد که برای تولید مقدار معینی از کالا و خدمات (برحسب واحد پول) چه مقدار انرژی بکار رفته است. عوامل مؤثر بر شدت انرژی سطح استاندارد زندگی، عوامل آب و هوایی و ساختار اقتصادی و صنعتی کشور مذکور می‌باشد.

یکی دیگر از شاخص‌هایی که روند حرکت جهان به سمت انرژی‌های پاک را نشان می‌دهد، شاخص گذار انرژی (ETI) است. «شاخص گذار انرژی» از دو بعد تشکیل شده است: «الزامات عملکرد سیستم» و «آمادگی گذار». عملکرد سیستم توزیع انرژی کشورها را در سه حوزه کلیدی مورد بررسی قرار می‌دهد: مثلث انرژی که شامل «پایداری زیست‌محیطی»، «امنیت و دسترسی» و «رشد و توسعه اقتصادی» می‌شود. آمادگی گذار انرژی نیز به معنای ایجاد محیط مناسب برای انجام این گذار است که شامل «سرمایه‌گذاری»، «ساختار سیستم انرژی»، «مشارکت مصرف‌کننده و سرمایه انسانی»، «محیط کسب و کار نوآور و زیرساخت‌ها»، «نهاده‌ها و حکمرانی» و «تعهد سیاسی و نظارت» می‌شود. بر اساس رتبه‌بندی شاخص گذار انرژی، ایران در میان ۱۱۵ کشور مورد بررسی رتبه ۹۹ را کسب کرده است. جایگاه ایران در این شاخص در سال ۲۰۲۱ نسبت به سال ۲۰۲۰ بهتر شده است؛ همچنین امتیاز ایران نسبت به سال گذشته ۶.۵ واحد افزایش داشته است. امتیاز ایران در شاخص گذار انرژی در سال ۲۰۲۰ معادل ۴۳.۵ از ۱۰۰ بوده و در سال ۲۰۲۱ به ۵۰ از ۱۰۰ رسیده است. در میان کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا کشور لبنان پایین‌ترین رتبه را در شاخص گذار انرژی به خود اختصاص داده است پس از کشور لبنان، به ترتیب کشورهای بحرین، پاکستان و کویت در جایگاه بعدی قرار می‌گیرند. جایگاه کشور ایران بعد از کشور کویت است که بیان‌کننده جایگاه بهتر ایران نسبت به کشورهای مذکور در شاخص گذار انرژی است (گزارش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران- شاخص گذار انرژی در سال ۲۰۲۱).

امتیاز ایران و سایر کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا در شاخص گذار انرژی ۲۰۲۱

کشور	رتبه	شاخص گذار انرژی ۲۰۲۱
قطر	۵۳	۶۰
امارات	۶۴	۵۷
مراکش	۶۶	۵۷
اردن	۷۲	۵۶
عمان	۷۴	۵۵
مصر	۷۶	۵۵
الجزایر	۷۹	۵۴
عربستان	۸۱	۵۴
تونس	۸۸	۵۲
ایران	۹۹	۵۰

کویت	۱۰۲	۵۰
پاکستان	۱۰۴	۴۹
بحرین	۱۰۸	۴۸
لبنان	۱۱۲	۴۴

منبع: world economic forum

✓ بهره‌وری انرژی

بهره‌وری انرژی به معنی این است که برای انجام خدمات انرژی کمتری استفاده شود. برای مثال یک لامپ فلورسنت بهره‌وری بیشتری نسبت به لامپ‌های معمولی سنتی دارند. چراکه انرژی الکتریسته کمتری نسبت به تولید مقدار نور یکسان مصرف می‌کند و در سطح کلان از تقسیم تولید ناخالص داخلی به مقدار مصرف انرژی بهره‌وری انرژی به دست می‌آید. بهره‌وری انرژی را می‌توان به صورت راهکاری برای کاهش مصرف انرژی یا انجام فرآیندهایی جهت کاهش هدر رفت انرژی چه به صورت الکتریکی و یا به صورت حرارتی تعریف کرد. روزانه در منازل، ادارات و صنایع انرژی زیادی به صورت تلفات هدر می‌رود. با صرفه‌جویی این میزان انرژی می‌توان در هزینه‌های جاری به طور چشم‌گیرتری صرفه‌جویی نمود. چراکه با افزایش مصرف انرژی بیش از الگوی مصرف هزینه‌های تأمین آن به صورت تصاعدی افزایش می‌یابد. شاخص‌های نظارتی برای انرژی پایدار در بهره‌وری انرژی - صفر تا ۱۰۰ (بهترین) در کشور در سال ۲۰۱۹ برابر با ۷۵.۷ با رتبه ۱۶ بالاترین ارزش ۸۹.۲ و پایین‌ترین ارزش ۵.۸ بود (اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران، معاونت بررسی‌های اقتصادی).

۸-۳-۲. فرآورده‌های نفتی

✓ مصرف نفت سفید، بنزین و نفت کوره به تفکیک بخش‌ها

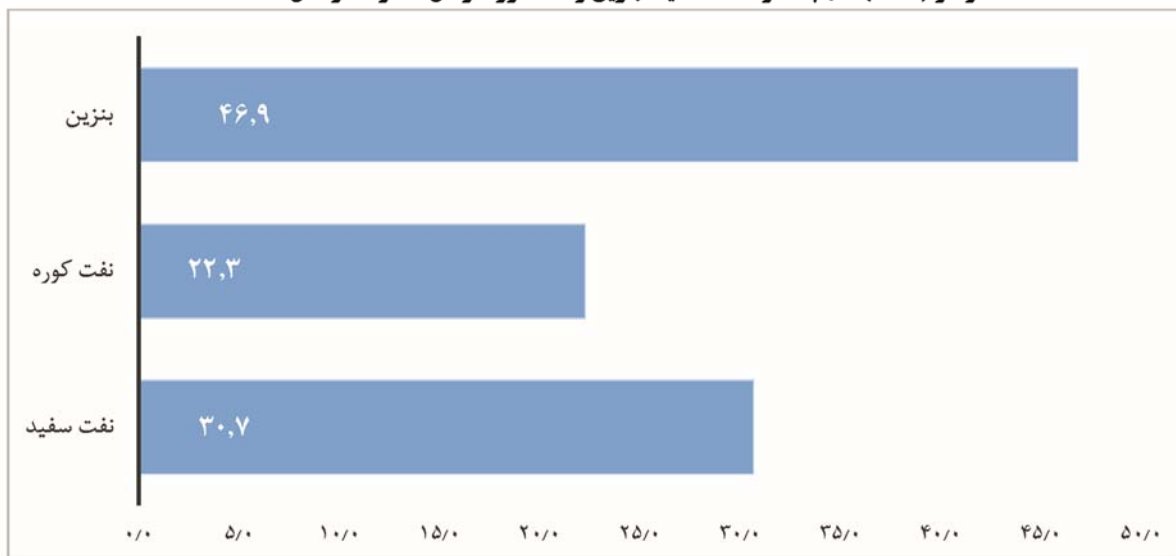
کل مصرف نفت سفید، بنزین و نفت کوره برای منطقه زاهدان در سال ۱۳۹۵ به ترتیب ۴۳۷۳۳۵، ۹۱۹۴۶۵ و ۶۰۲۵۴۹ هزار لیتر بوده است. طبقه‌بندی مصارف فرآورده‌های مذکور عبارتند از خانگی، عمومی، تجاری، صنعتی، حمل‌ونقل، کشاورزی و نیروگاه‌ها که میزان تفکیک شده هریک از آن‌ها در جدول (۸-۴) بیان شده است.

جدول (۸-۴): تفکیک مصارف نفت سفید، بنزین و نفت کوره در سال ۱۳۹۵ (هزار لیتر)

نوع مصرف	نفت کوره	نفت سفید	بنزین
خانگی	-	۴۲۸۵۲۰	۳۶۷۸
عمومی	۴۶۷۱	۸۴۸۱	-
تجاری	۳۱۸۴	۲۹	-
صنعتی	۲۶۸۴۴۲	۲۷۲	-
حمل‌ونقل	-	۲۴	۹۱۵۷۸۸
نیروگاه‌ها	۳۲۶۲۵۲	-	-
کشاورزی	-	۹	-
جمع	۶۰۲۵۴۹	۴۳۷۳۳۵	۹۱۹۴۶۵

منبع: ترازنامه انرژی سال ۱۳۹۵ (طبق آخرین اطلاعات موجود در ترازنامه انرژی)

نمودار (۸-۲): سهم مصارف نفت سفید، بنزین و نفت کوره از کل مصارف در سال ۱۳۹۵

منبع: ترازنامه انرژی سال ۱۳۹۵ (طبق آخرین آمار موجود)

✓ متوسط مصرف نفت سفید، بنزین و نفت کوره

متوسط مصرف برای سه فرآورده نفتی نفت سفید، بنزین، نفت کوره و نفت گاز بر اساس آمار سال ۱۳۹۵ ترازنامه انرژی به ترتیب ۴۹۹۸،۱۶۵۰،۲۵۱۹،۱۱۹۸ هزار لیتر در روز بوده است.

۸-۳-۳. گاز طبیعی

✓ متوسط مصرف گاز طبیعی به تفکیک بخش‌های مصرفی

متوسط مصرف گاز طبیعی به تفکیک بخش‌های مختلف در سال ۱۴۰۰ در جدول (۸-۵) آورده شده است ضمناً تغییرات مصرف نیز نسبت به سال ۱۳۹۹ محاسبه شده و در جدول ذیل قرار داده شده است.

جدول (۸-۵): متوسط مصرف گاز طبیعی به تفکیک بخش‌های مختلف در سال ۱۴۰۰ (میلیون مترمکعب در سال)

بخش مصرفی	میزان مصرف سال ۱۳۹۹	میزان مصرف سال ۱۴۰۰	درصد تغییرات مصرف نسبت به سال ۱۳۹۹
خانگی	۹۵.۸۷	۱۳۷.۳۵	۴۳.۳
عمومی	۱۱.۷۴	۲۳.۴۵	۹۹.۷
نیروگاهی	۱۴۳۳	۱۴۸۶	۳.۷
حمل و نقل	۱۴.۱۶	۱۳.۴۵	-۵.۰
صنعتی	۱.۹۳۳	۱۷.۱۸	۷۸۸.۸
جمع	۱۵۵۷	۱۶۷۷	۷.۷

منبع: گزارش شرکت گاز استان سیستان و بلوچستان

✓ تعداد مشترکین

تعداد مشترکین گاز طبیعی در سال ۱۴۰۰ در استان بر اساس گزارش شرکت گاز، ۱۰۸۶۷۸ مشترک می‌باشد که رشد ۴۳.۴ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ را نشان می‌دهد (گزارش شرکت گاز استان سیستان و بلوچستان).

✓ سرانه مصرف گاز خانگی

سرانه مصرف گاز در استان سیستان و بلوچستان بر اساس گزارش شرکت گاز این استان در سال ۱۳۹۹ برابر با ۱۶۰۷ مترمکعب و در سال ۱۴۰۰ برابر با ۱۲۶۴ مترمکعب در سال بوده است که نسبت به سال گذشته ۲۱.۳ درصد کاهش داشته است (گزارش شرکت گاز استان سیستان و بلوچستان).

✓ قیمت گاز طبیعی

قیمت گاز طبیعی همواره بنا بر بخش‌های مختلف مصرفی رقم متفاوتی است و در سال ۱۴۰۱ قیمت این محصول برای مصارف خانگی از ۴۱۴ ریال تا ۱۹۹۵۹ ریال برای هر مترمکعب بر اساس اقلیم و دامنه مصرف در نوسان خواهد بوده است (گزارش تعرفه گاز شرکت ملی گاز ایران، ۱۴۰۱).

۸-۳-۴. برق

✓ ظرفیت اسمی انواع نیروگاه‌های برق به تفکیک وزارت نیرو و بخش خصوصی

نام نیروگاه، محل نصب، نوع نیروگاه، قدرت نامی و ظرفیت عملی انواع نیروگاه‌های برق به تفکیک وزارت نیرو و بخش خصوصی در استان سیستان و بلوچستان در جدول (۸-۶) آورده شده است.

جدول (۸-۶): اطلاعات نیروگاه‌های حرارتی استان سیستان و بلوچستان ۱۴۰۰ (هزار کیلووات)

نام نیروگاه	نوع نیروگاه	محل نصب	سال بهره‌برداری	قدرت اسمی	قدرت عملی
حرارتی ایرانشهر	نیروگاه بخاری	ایرانشهر	۱۳۷۵	۲۵۶	۲۴۶
گازی کنارک	نیروگاه گازی	کنارک	۱۳۵۸	۱۴۲	۹۶
گازی زاهدان	نیروگاه گازی	زاهدان	۱۳۶۳	۲۳۷	۱۷۶
گازی بمپور	نیروگاه گازی	ایرانشهر	۱۳۹۲	۳۲۴	۲۵۶
چابهار	نیروگاه گازی	چابهار	۱۳۸۷	۳۱۸	۲۸۶

منبع: سالنامه آماری استان سال ۱۴۰۰

✓ تولید ناویژه انواع نیروگاه‌ها در استان

تولید ناویژه کلیه نیروگاه‌های حرارتی استان سیستان و بلوچستان بنابر گزارش وزارت نیرو ۶۳۱۲.۲ میلیون کیلووات ساعت است. تولید ناویژه نیروگاه‌های حرارتی استان در جدول (۸-۷) نشان داده شده است.

جدول (۸-۷): میزان تولید ناویژه نیروگاه‌های حرارتی استان سیستان و بلوچستان ۱۴۰۰ (میلیون کیلووات ساعت)

نام نیروگاه	تولید ناویژه
حرارتی ایرانشهر	۱۳۰۷.۸
گازی کنارک	۲۸۰.۶
گازی زاهدان	۱۲۱۴
گازی بمپور	۱۹۱۶.۴
چابهار	۱۵۹۳.۴

منبع: سالنامه آماری استان سال ۱۴۰۰

✓ فروش برق به تفکیک بخش‌ها توسط وزارت نیرو

میزان فروش در بخش‌های مختلف در سال ۱۴۰۱ بر اساس گزارش شرکت توانیر استان سیستان و بلوچستان در جدول (۸-۸) نشان داده شده است.

جدول (۸-۸): میزان فروش برق به تفکیک بخش‌های مختلف در سال ۱۴۰۱

بخش مصرفی	میلیون کیلووات ساعت
خانگی	۴۰۳۸
عمومی	۱۵۹۰
کشاورزی	۱۱۳۳
صنعتی	۵۳۳
سایر مصارف	۴۷۶
روشنایی معابر	۱۴۹
جمع	۷۹۲۰

منبع: گزارش سال ۱۴۰۱ شرکت توانیر

✓ تعداد مشترکین برق به تفکیک بخش

تعداد مشترکین در بخش‌های مختلف در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ همچنین تغییرات تعداد مشترکین بر اساس گزارش شرکت توانیر استان سیستان و بلوچستان در جدول (۸-۹) نشان داده شده است.

جدول (۸-۹): تعداد مشترکین برق به تفکیک بخش‌های مختلف در سال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱

بخش مصرفی	تعداد مشترک در سال ۱۴۰۰	تعداد مشترک در سال ۱۴۰۱	درصد تغییرات نسبت به سال ۱۴۰۰
خانگی	۷۵۸۷۲۴	۷۸۶۳۱۴	۳.۶
عمومی	۳۱۰۰۰	۳۲۰۴۳	۳.۳۶
کشاورزی	۱۳۹۷۴	۱۴۴۰۲	۳.۱
صنعتی	۳۱۷۵	۳۳۱۷	۴.۵
سایر مصارف	۹۶۹۳۸	۱۰۰۴۳۹	۳.۶
جمع	۸۹۳۸۱۱	۹۳۶۵۱۵	۴.۸

منبع: گزارش سال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ شرکت توانیر

✓ سرانه مصرف برق به تفکیک

سرانه مصرف برق به تفکیک در بخش‌های مختلف در سال ۱۴۰۰ بر اساس گزارش شرکت توانیر استان سیستان و بلوچستان در جدول (۸-۱۰) قرار داده شده است.

جدول (۸-۱۰): سرانه مصرف برق به تفکیک بخش‌های مختلف در سال ۱۴۰۰ (مگاوات ساعت بر مشترک)

بخش مصرفی	تعداد مشترک بخش	میزان مصرف بخش میلیون وات ساعت	سرانه مصرف بخش
خانگی	۷۵۸۷۲۴	۳۷۹۴۰۰۰	۵.۰
عمومی	۳۱۰۰۰	۱۳۹۱۰۰۰	۴۴.۹
کشاورزی	۱۳۹۷۴	۱۰۶۴۰۰۰	۷۶.۱
صنعتی	۳۱۷۵	۵۱۲۰۰۰	۱۶۱.۳
سایر مصارف	۹۶۹۳۸	۴۳۶۰۰۰	۴.۵
جمع	۸۹۳۸۱۱	۷۱۹۷۰۰۰	۸.۱

منبع: گزارش سال ۱۴۰۰ شرکت توانیر

✓ قیمت برق

تعرفه مشترکین خانگی مناطق عادی و ماه‌های غیر گرم مناطق گرمسیر به ازای هر کیلووات ساعت مصرفی در ماه و با توجه به میزان مصرف از ۷۹۴ ریال شروع و تا ۵۶۸۴ ریال متغیر است. همچنین در ماه‌های گرم بر اساس نوع منطقه گرمسیری از ۲۶۵ ریال تا ۴۷۵۷ ریال متغیر است (گزارش تعرفه برق وزارت نیرو، ۱۴۰۰).

۴-۸. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

بررسی به‌عمل‌آمده نشان می‌دهد که در بخش برق میزان مصرف مشترکین در سال ۱۴۰۰ در ۷۳۵۱ میلیون کیلووات ساعت بوده که نسبت به سال قبل ۲.۸ درصد افزایش دارد. مصرف گاز طبیعی در سال ۱۴۰۰ برابر با ۱۶۷۷ میلیون مترمکعب بوده که نسبت به سال ۱۳۹۹ حدود ۷.۷ درصد رشد نشان می‌دهد.

در بخش انرژی استان، سیاست‌های زیر پیشنهاد می‌شود:

- ❖ واقعی کردن قیمت‌های حامل‌های انرژی
- ❖ طراحی سازوکار حضور شرکت‌های خدمات انرژی
- ❖ سیاست‌های تشویقی در زمینه کارایی و صرفه‌جویی در انرژی
- ❖ به‌کارگیری دستورالعمل‌ها و مقررات برای حذف تجهیزات ناکارا
- ❖ تضمین تقاضا و خرید انرژی توسط دولت در کوتاه‌مدت
- ❖ تجاری‌سازی انرژی‌های تجدید پذیر و دوست دار محیط‌زیست
- ❖ تدوین دیپلماسی انرژی و بهره‌گیری از موقعیت ژئوپلیتیک انرژی
- ❖ اعمال مجموعه‌ای از راهکارهای قیمتی و غیر قیمتی جهت کاهش شدت مصرف انرژی
- ❖ ترغیب مصرف‌کنندگان به استفاده از تجهیزات، مجموعه‌ها و فرآیندهای با مصرف انرژی و آلودگی زیست‌محیطی کمتر
- ❖ از رده خارج کردن سالانه حداقل ۲۰ درصد از پمپ‌های آب و ماشین‌های کشاورزی فرسوده و پر مصرف
- ❖ اصلاح ماشین‌آلات و تجهیزات انرژی بر کشاورزی تولید داخل با بهره‌گیری از فناوری‌های جدید
- ❖ برنامه‌ریزی و اجرای فعالیتهای فرهنگی و هنری در راستای راهکارهای کاهش مصرف سوخت و بهینه‌سازی مصرف انرژی
- ❖ اصلاح الگوی مصرف در کلیه بخش‌های جامعه و به ویژه بخش خانگی که مصرف‌کننده قسمت بزرگی از انرژی الکتریکی است، ضمن اینکه صرفه‌جویی در مصرف برق می‌تواند باعث کاهش انتشار گازهای آلاینده و در نتیجه کاهش آلودگی‌های محیط‌زیست شود.
- ❖ حمایت از تحقیق و توسعه در حوزه انرژی به منظور توسعه فناوری‌های جدید و بهبود راندمان انرژی
- ❖ تشویق به استفاده از سوخت‌های پاک به منظور بهینه‌سازی استفاده از منابع انرژی فسیلی
- ❖ تهیه زیر ساخت استفاده از خودروهای برقی به منظور کاهش مصرف سوخت و کاهش آلودگی هوا
- ❖ تشویق به سرمایه‌گذاری در صنعت تولید انرژی‌های دریایی مانند باد دریایی و انرژی موج
- ❖ جایگزینی و گسترش صادرات فرآورده‌های نفت، گاز و پتروشیمی با ارزش‌افزوده بالا به جای صادرات نفت خام و گاز طبیعی
- ❖ تدوین مقررات ملی ساخت‌وساز به منظور کاهش مصرف انرژی در مقیاس شهری
- ❖ گسترش نوآوری در حوزه انرژی

۹

فصل نهم

سرمایه گذاری خارجی استان

خلاصه فصل

در سال ۱۴۰۱ تعداد ۳ طرح سرمایه گذاری جدید به ارزش ۱۳۰۰۸ میلیون دلار در استان به تصویب رسیده است. در این سال ورود سرمایه ای به مبلغ حدود ۳۰۰۸ میلیون دلار از طرف سرمایه گذاران خارجی استان صورت پذیرفته است.

تعداد ۲ طرح های سرمایه گذاری خارجی مصوب استان مربوط به حوزه کشاورزی و یک طرح مربوط به صنعت بوده اند که سرمایه گذارانی از کشورهای افغانستان، پاکستان و هندوستان متقاضی انجام این طرح ها بوده اند.

مقدمه

طبق نظرات رشد اقتصادی رشد سرمایه از عوامل مهم محرک رشد اقتصادی است. استفاده از سرمایه گذاری خارجی یکی از شیوه های رشد سرمایه در کشور و تامین منابع مالی طرح ها است. سرمایه گذاری خارجی تابع شرایط و عوامل گوناگونی همچون عوامل سیاسی، زیر ساختی، تشویقی و حمایتی و نیز عوامل فرهنگی و جغرافیایی است و در نتیجه در صورت تمایل به جذب سرمایه های خارجی باید به تمامی این عوامل در کنار هم توجه شود. در صورتی که یک کشور فاقد ثبات سیاسی و اقتصادی و فقیر از لحاظ امکانات زیر بنایی و ساختاری باشد اعمال معافیت های مالیاتی، گمرکی و ... به خودی خود تاثیر قابل توجهی در بهبود نگاه سرمایه گذاران به کشور نخواهد داشت و ترجیح خواهند داد که سرمایه هایشان را در کشوری با ریسک پایین تر، سرمایه گذاری کنند.

سرمایه گذاری خارجی در یک تعریف کلی به دو دسته سرمایه گذاری مستقیم و غیر مستقیم خارجی تقسیم بندی می شود. براساس تعریف کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل (آنکتاد)^۱ سرمایه گذاری مستقیم خارجی عبارت است از ایجاد و کسب منافع پایدار برای اشخاص حقیقی و حقوقی کشوری در یک فعالیت اقتصادی (سهامداری در شرکتها و ...). واقع در کشور دیگر، به نحوی که این منافع پایدار دلالت بر وجود رابطه بلندمدت میان سرمایه گذاری مستقیم از یکسو و موضوع سرمایه گذاری از سوی دیگر دارد.

سرمایه گذاری غیر مستقیم خارجی نیز شامل مواردی از جمله خرید اوراق قرضه و سهام شرکت ها در کشور میزبان است. از جمله ویژگی های سرمایه گذاری غیر مستقیم آن است که سرمایه گذار خارجی در هر لحظه قادر خواهد بود با فروش اوراق بهادار، سرمایه اش را به کشور خود و یا کشور ثالث منتقل کند.

سیستان و بلوچستان با دارا بودن ظرفیت های سرمایه گذاری قابل توجه در حوزه های مختلف شامل:

- معدن: پهنه های معدنی کانی های فلزی بالاخص مس، طلا و آنتیموان و غیر فلزی
- بازرگانی: ترانزیت و حمل کالا و فعالیت های بندری
- انرژی: انرژی های تجدید پذیر خورشیدی و بادی
- گردشگری: آثار تاریخی و گردشگری دریایی و تفریحی در سواحل آبهای آزاد
- کشاورزی: گیاهان دارویی، میوه های گرمسیری، خرما، آبیاری پروری در حاشیه دریای عمان و پرورش شتر
- صنعت: استقرار صنایع سنگین و پتروشیمی و پالایشگاه در حاشیه دریای عمان

و سایر ظرفیت های مهم، می تواند عملکرد قابل توجهی در جذب سرمایه گذاران خارجی داشته باشد. البته مشکلاتی همچون کمبود زیرساخت های مناسب در این استان از جمله محدودیت هایی است که می تواند عامل بازدارنده مهمی در جذب سرمایه گذاری باشد. همچنین عدم ثبات متغیرهای مهم اقتصاد کلان در کشور که فضای اقتصادی این استان نیز بدون تردید متاثر از آن است نیز از جمله دیگر عواملی است که می تواند مانعی در مسیر تحقق سرمایه گذاری خارجی باشد.

^۱ - UNCTAD: United Nations Conference On Trade And Development

در این فصل پس از ارائه سیاست‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری خارجی و تحولات این حوزه به ارائه آمار سرمایه‌گذاری خارجی پرداخته خواهد شد.

۹-۱. سیاست‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری خارجی و جهت‌گیری‌های استان

دستگاه‌های اجرایی با هماهنگی دولت طبق ماده ۴ برنامه پنجساله ششم توسعه برای رسیدن به رشد اقتصادی سالانه ۸ درصدی و رشد سرمایه‌گذاری سالانه ۲۱.۴ درصدی می‌بایست سیاست‌گذاری‌های لازم برای جذب متوسط سالانه ۳۰ میلیارد دلار از طریق فاینانس، ۱۵ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و ۲۰ میلیارد دلار قرارداد مشارکتی خارجی را داشته باشند.

۹-۲. بررسی وضعیت تحولات سرمایه‌گذاری خارجی

به واسطه وجود تحریم‌ها از جانب غرب، تمایل سرمایه‌گذاران غربی برای سرمایه‌گذاری در ایران کاهش یافته است و لذا سیاست کشور برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی عموماً معطوف به کشورهای همسایه و شرق آسیا است. چین به عنوان یکی از شرکای اصلی اقتصادی ایران می‌تواند سهم بسازی در آینده سرمایه‌گذاری‌های خارجی انجام شده در کشور داشته باشد کما اینکه افزایش استقبال سرمایه‌گذاران این کشور موید همین موضوع است. به طور کلی اقتصاد جهان در حال انتقال از غرب به شرق آسیاست و شاهد شدت گرفتن رقابت بین چین و آمریکا هستیم و آمریکا در صدد کنترل کردن و جلوگیری از نفوذ سریع سیاسی و اقتصادی چین است. چین پروژه «کمربند راه» را فعال کرده و آمریکا هم در فکر مهار چین است. موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواکونمیک ایران در کمربند راه ایجاب می‌کند جایگاه ویژه‌ای در نظام اقتصاد بین‌المللی داشته باشیم. بسیاری از کشورهای منطقه نیز در فکر گسترش تعاملات با قدرت اقتصادی دارای رشد سریع چین هستند.

استان سیستان و بلوچستان نیز به واسطه موقعیت استراتژیک خود و قرارگیری در مسیر کریدورهای مهم بین‌المللی شرق-غرب و شمال جنوب نقش مهمی در تعاملات با چین و در مسیر کمربند راه می‌تواند ایفا نماید. در حال حاضر فرصت‌ها و ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری این استان در حال شناخته شدن است و موقعیت استراتژیک چابهار در مسیر کریدورهای بین‌المللی و سایر ظرفیت‌های معدنی و ... استان را از انزوای و عدم توجه تاریخی بیرون کشیده است و این استان به واسطه این ظرفیت‌های مهم مذکور نقش قابل توجهی در مسیر توسعه آینده کشور ایفا خواهد نمود.

۹-۳. بررسی و تحلیل عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی

در ادامه عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی استان از نظر تعداد و مبلغ سرمایه‌گذاری مصوب و نیز میزان سرمایه‌وارد، مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گیرد.

✓ تعداد پروژه‌ها و حجم سرمایه‌گذاری مصوب

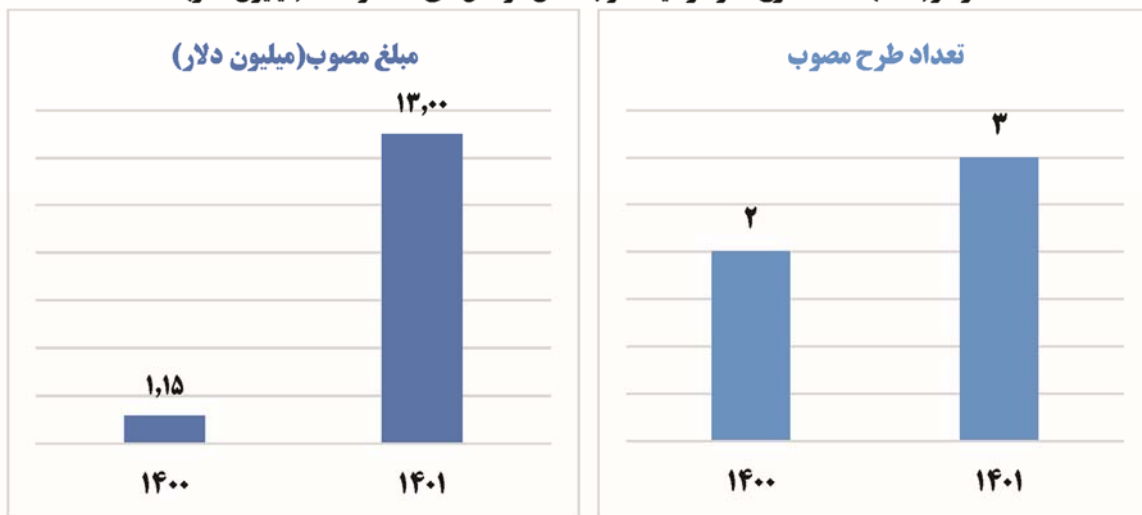
در سال ۱۴۰۱ تعداد ۳ طرح سرمایه‌گذاری جدید به ارزش ۱۳۰۰۸ میلیون دلار در استان به تصویب رسیده است. در سال ۱۴۰۰ تعداد ۲ طرح سرمایه‌گذاری جدید به ارزش ۱۰۱۵ میلیون دلار به تصویب رسیده بود است. در نتیجه استان در سال ۱۴۰۱ از طرفی با افزایش تعداد طرح‌های مصوب و از طرف دیگر با افزایش میزان سرمایه‌مصوب نسبت به سال ۱۴۰۰ روبرو بوده است.

جدول (۹-۱): طرح های سرمایه گذاری مصوب در سال های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ (میلیون دلار)

سال	ردیف	عنوان طرح	مکان سرمایه گذاری	سرمایه مصوب
۱۴۰۰	۱	تولید انواع لامپ های led	منطقه آزاد چابهار	۰.۷۵
	۲	بازسازی انواع ماشین آلات سنگین، نیمه سنگین و سبک و قطعات	زاهدان	۰.۴
		جمع		۱.۱۵
۱۴۰۱	۱	تولید انواع سرشیشه، دندانگیر، پستانک و شیشه شیر	منطقه آزاد چابهار	۰.۱۸
	۲	احداث ۳ هزار هکتار باغ مکانیزه	سراسر استان	۱۲.۵
	۳	پرورش مرغ گوشتی	زاهدان	۰.۱۵
		جمع		۱۳.۰۸

منبع: سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران

نمودار (۹-۱): تعداد طرح ها و سرمایه مصوب استان در سال های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ (میلیون دلار)

منبع: سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران

✓ تعداد پروژه ها و حجم سرمایه گذاری وارده

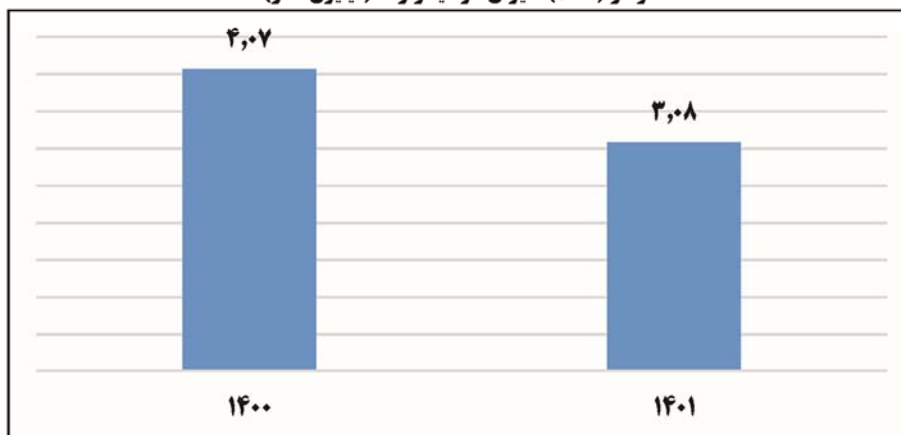
در جداول (۹-۲) اطلاعات طرح های سرمایه گذاری دارای سرمایه وارده در سال ۱۴۰۱ آورده شده است. در سال ۱۴۰۱ حدود ۳.۰۸ میلیون دلار سرمایه توسط گذاران خارجی وارد استان شده است.

جدول (۹-۲): طرح های سرمایه گذاری دارای سرمایه وارده در سال ۱۴۰۱ (میلیون دلار)

سال	ردیف	عنوان طرح	مبلغ سرمایه مصوب	مبلغ سرمایه وارده در ۱۴۰۱
۱۴۰۱	۱	احداث ۳ هزار هکتار باغ مکانیزه	۱۲.۵	۲.۷
	۲	بازسازی انواع ماشین آلات سنگین، نیمه سنگین و سبک و قطعات	۰.۴	۰.۴

منبع: سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران

نمودار (۹-۲): میزان سرمایه‌وارد (میلیون دلار)

منبع: سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران

✓ ترکیب سرمایه‌گذاری خارجی انجام شده به تفکیک بخشی و تابعیتی

همانطور در جدول (۹-۳) مشخص است در سال ۱۴۰۱ طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی دارای مجوز مربوط حوزه صنعت، کشاورزی بوده‌اند که سرمایه‌گذارانی از کشورهای مختلف شامل پاکستان، افغانستان و هندوستان متقاضی انجام این طرح‌ها هستند.

طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی مصوب استان در سال ۱۴۰۰ صرفاً مربوط به حوزه صنعت بودند که سرمایه‌گذارانی از کشورهای افغانستان و پاکستان متقاضی انجام این طرح‌ها بوده‌اند.

جدول (۹-۳): ترکیب سرمایه‌گذاری خارجی انجام شده به تفکیک بخشی در سال ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰-میلیون دلار

شرح	تعداد طرح مصوب		حجم سرمایه مصوب	
	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۴۰۱
کشاورزی	۰	۲	۰	۱۲.۹
صنعت	۲	۱	۱.۱۵	۰.۱۸

منبع: سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران

۹-۴. گزارش عملکرد مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان سیستان و بلوچستان

مطابق قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۱ سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران مرکز خدمات سرمایه‌گذاری تنها نهاد متولی امر سرمایه‌گذاری خارجی در کشور است. همچنین طبق آیین نامه تشکیل مراکز خدمات سرمایه‌گذاری استان‌ها مصوب ۱۳۸۹ هیأت وزیران، به منظور حمایت، تسهیل و تسريع در سرمایه‌گذاری در استانهای کشور، مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان در راستای اهداف مندرج در قانون تشویق و اعمال نمایندگی سازمان در سطح استانها تشکیل شده است.

مرکز، کانون مراجعه متقاضیان سرمایه‌گذاری خارجی در سطح استان می‌باشد و ضمن انجام امور تفویضی از سوی سازمان و اعمال اختیارات مربوط، مرجع هماهنگی استان با سازمان خواهد بود.

خدمات قابل ارائه در مرکز خدمات به سرمایه‌گذاران، در سه بخش اصلی شامل «قبل از اخذ مجوز سرمایه‌گذاری»، «پس از اخذ مجوز سرمایه‌گذاری» و «امور اجرایی و محتوایی» طبقه‌بندی می‌گردد. در همین راستا این مرکز تلاش نموده تا در تمامی بخش‌های مذکور اقدامات لازم و مثبت را انجام دهد که در ادامه به آنها پرداخته خواهد شد.

مهمترین اقدامات مرکز خدمات سرمایه گذاری استان سیستان و بلوچستان

❖ راه اندازی وب سایت جدید مرکز خدمات سرمایه گذاری استان به عنوان یکی از وب سایت های پیشتاز

در حوزه سرمایه گذاری

- این وب سایت با ارائه اطلاعات و خدمات متنوع و نوین یکی از وب سایت های نوآورانه در حوزه سرمایه گذاری در سطح کشور است.

❖ برگزاری بیش از ۲۰ جلسه در موضوعات مختلف مرتبط با سرمایه گذاری

- بررسی مشکلات سرمایه گذاران داخلی و خارجی
- پذیرش و جذب سرمایه گذار خارجی
- ارائه مشاوره به سرمایه گذاران
- شناسایی فرصت های سرمایه گذاری استان
- هماهنگی جهت تهیه لایه های اطلاعاتی مرتبط با اطلس سرمایه گذاری
- احصای پروژه های پیشران استان در بخش های مختلف اقتصادی

چالش های حوزه سرمایه گذاری استان

مسائل و مشکلات متعددی بر بر حوزه سرمایه گذاری موثرند که طیف وسیعی از مشکلات بین المللی، ملی و منطقه ای را شامل می شوند و هر کدام با ضرایب متفاوتی مسئله سرمایه گذاری استان را تحت شعاع قرار داده اند. در عرصه بین المللی مسائلی همچون تحریم ها و افزایش تنش های بین المللی همواره به عنوان یک دلیل برون زا عامل اثر گذار مهمی در سرمایه گذاری و بالاخص سرمایه گذاری خارجی بوده است. این عامل از طرق مختلف همچون تغییرات نرخ ارز، محدودیت های واردات و صادرات، محدودیت انتقال پول به کشور و ... باعث ایجاد اثرات منفی برای سرمایه گذاری می گردد.

در عرصه ملی نیز مشکلات ناشی از عدم برنامه ریزی های صحیح، عدم توجه به استان های کمتر برخوردار، قوانین و مقررات دست و پاگیر بسیار و ... نقش مهمی در عدم انباشت سرمایه در این استان شده است.

اما برخی مشکلات استانی است که در ادامه به برخی از آنها اشاره می شود:

- ✓ موازی کاری کارگروه ها، مراکز و شوراهای مرتبط با محیط کسب و کار و سرمایه گذاری در استان ها
- ✓ فقدان ارائه مطلوب اطلاعات مورد نیاز سرمایه گذاران شامل ظرفیت ها، اولویت ها، امکانات، مطالعات امکان سنجی اقتصادی فرصت ها و توسط دستگاه های اجرایی
- ✓ نقشه راه مناسبی در روند توسعه سرمایه گذاری و بهره گیری از ظرفیت های استان برای نیل به توسعه اقتصادی وجود ندارد.
- ✓ فراهم نبودن فضای ذهنی مواجهه با سرمایه گذاران
- ✓ خشکسالی های شدید استان
- ✓ نبود زیرساخت های کافی نظیر خط لوله گاز، شبکه برق گسترده، راه آهن و شبکه مناسب راهها و جاده
- ✓ دراستان موجب شده هزینه سربار تولید در این استان بالا باشد.
- ✓ وجود شکاف معناداری بین شاخص های اقتصادی استان و میانگین کشوری
- ✓ عدم توجه کافی به بندر چابهار به عنوان یک بندر مهم و استراتژیک به واسطه قرار گرفتن در مسیر کریدور شمال به جنوب
- ✓ مهاجرت منابع انسانی متخصص از استان و پایین بودن نرخ باسوادی

- ✓ تغییرات ناگهانی و بدون ضابطه دستورالعمل‌های برخی از سازمان‌ها که موجب عدم امکان برنامه‌ریزی صحیح توسط سرمایه‌گذاران می‌شود.
- ✓ روند طولانی واگذاری زمین به طرح‌های سرمایه‌گذاری و همچنین فقدان اطلاعات مشخص در خصوص زمین‌های دارای قابلیت واگذاری در استان
- ✓ نبود زیرساخت‌های کافی در شهرک‌ها و نواحی صنعتی
- ✓ نبود سیاست‌های حمایتی و اهرم‌های تشویقی پولی و بانکی قابل توجه برای سرمایه‌گذاران و عدم انگیزه برای سرمایه‌گذاری در استان

۹-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

سیستان و بلوچستان با دارا بودن ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری بی‌نظیر، می‌تواند عملکرد قابل توجهی در جذب سرمایه‌گذاران خارجی داشته باشد. البته مشکلاتی همچون کمبود زیرساخت‌های مناسب در این استان از جمله محدودیت‌هایی است که می‌تواند عامل بازدارنده مهمی در جذب سرمایه‌گذاری باشد. همچنین عدم ثبات متغیرهای مهم اقتصاد کلان در کشور که فضای اقتصادی این استان نیز بدون تردید متأثر از آن است نیز از جمله دیگر عواملی است که می‌تواند مانعی در مسیر تحقق سرمایه‌گذاری خارجی باشد.

- کشاورزی: گیاهان دارویی، میوه‌های گرمسیری، خرما، آبی‌زی پروری در حاشیه دریای عمان و پرورش شتر
- صنعت: استقرار صنایع سنگین و پتروشیمی و پالایشگاه در حاشیه دریای عمان
- معدن: پهنه‌های معدنی کانی‌های فلزی بالاخص مس، طلا و آنتیموان و غیر فلزی
- بازرگانی: ترانزیت و حمل‌کالا و فعالیت‌های بندری
- انرژی: انرژی‌های تجدیدپذیر خورشیدی و بادی
- گردشگری: آثار تاریخی و گردشگری دریایی و تفریحی در سواحل آب‌های آزاد

در سال ۱۴۰۱ تعداد ۳ طرح سرمایه‌گذاری جدید به ارزش ۱۳۰۸ میلیون دلار در استان به تصویب رسیده است. در نتیجه استان در سال ۱۴۰۱ از طرفی با افزایش تعداد طرح‌های مصوب و از طرف دیگر با افزایش میزان سرمایه‌مصوب نسبت به سال ۱۴۰۰ روبرو بوده است. در سال ۱۴۰۱ حدود ۳۰۸ میلیون دلار سرمایه توسط سرمایه‌گذاران خارجی وارد استان شده است.

در این سال طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی دارای مجوز مربوط حوزه صنعت، کشاورزی بوده‌اند که سرمایه‌گذارانی از کشورهای مختلف شامل پاکستان، افغانستان و هندوستان متقاضی انجام این طرح‌ها هستند. توصیه‌های سیاستی:

- تدوین نقشه راه توسعه سرمایه‌گذاری و بهره‌گیری از ظرفیت‌های استان برای نیل به توسعه اقتصادی
- استان از لحاظ بسیاری از زیرساخت‌های مورد نیاز سرمایه‌گذاری با مشکل مواجه است و فقدان زیرساخت‌های مناسب در زمینه حمل و نقل، گازرسانی، آبرسانی، فیبر نوری و ...، سرمایه‌گذاران بخش خصوصی را با چالش مواجه می‌نماید. دولت باید با افزایش سرمایه‌گذاری‌های زیرساختی در استان زمینه حضور بخش خصوصی را ایجاد نماید. از جمله راهکارها برای تامین منابع مالی برگشت درآمدهای مالیاتی، گمرکی، مناطق آزاد استان به خود استان برای تامین این زیرساخت‌ها است.
- بهره‌گیری از ظرفیت آثار هنری برای معرفی ظرفیت‌های استان و تملیف و تصحیح برخی دیدگاه‌های منفی نسبت به استان

- تسریع در اجرای خطوط لوله گاز در استان و به طور خاص تامین سوخت گاز برای واحدهای تولیدی
- سیاستهای حمایتی و اهرم های تشویقی مالیاتی، بانکی، گمرکی و... قابل توجه برای سرمایه گذاران در استان لحاظ گردد و به وجود تفاوت ها در برخورداری استان های مختلف توجه شود.
- پیگیری اتصال هرچه سریع تر چابهار به راه آهن سراسری و ایجاد خط چابهار-سرخس
- بررسی آخرین وضعیت واگذاری اراضی ملی و خلع ید از اراضی که سرمایه گذاران تعهدات را به طور مطلوب انجام نداده اند و واگذاری به سرمایه گذاران جدید
- وجود نهادهای موازی مرتبط با سرمایه گذاری در سطح استان ها موجب بروز چالش و سردرگمی در زمینه سرمایه گذاری می گردد که تقسیم وظایف استان در سطح استان و یا برگزاری جلسات در سطح وزیران و تفکیک و مشخص نمودن وظایف و تاکید بر انجام اقدامات مرتبط با سرمایه گذاری در چارچوب نهادهای قانونی تعریف شده ضروری است.
- فرآیندهای مرتبط با سرمایه گذاری و شروع کسب و کار در برخی از دستگاه های اجرایی مرتبط به سرمایه گذاری به طور شفاف مشخص و تعریف نشده است که ضرورت دارد هر چه سریع تر با توسعه سامانه های الکترونیکی به سمت شفافیت پیش رفت که از جمله کارهای مثبت اخیر، راه اندازی درگاه ملی مجوزهای کشور بوده است.

۱۰

فصل دهم

تجارت خارجی استان

خلاصه فصل

در سال ۱۴۰۱، ارزش صادرات و واردات از استان به ترتیب برابر با ۳۰۵ و ۱۷۲۵ میلیون دلار بوده است که نسبت به سال قبل، صادرات ۲۲ درصد و واردات ۳۹ درصد افزایش داشته است. تراز بازرگانی در دو سال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ به ترتیب برابر با ۹۸- و ۱۰۰- می باشد که این به معنی بیشتر بودن واردات نسبت به صادرات است. متوسط قیمت کالاهای وارداتی در سال ۱۴۰۱ برابر با ۸۳۷ است که نسبت به سال قبل ۵۹ درصد افزایش داشته است، همچنین متوسط قیمت کالاهای صادراتی در سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۶۵ می باشد که نسبت به سال قبل برابر ۹ درصد کاهش داشته است.

مقدمه

تجربیات کشورهای در حال توسعه در سه دهه اخیر نشان می دهد که توسعه مبادلات مرزی در قالب های مقررات و قوانین حقوقی می تواند محرک خوبی برای افزایش مبادلات کالا به صورت رسمی و جهت دهی تجارت به سمت مزیت های نسبی، گسترش همکاری های همه جانبه بین مناطق آزاد، توسعه بازارچه های مرزی بین منطقه ای، ایجاد سودهای تجاری، کاهش قیمت کالاها، همگرایی میان عرضه و تقاضا و ایجاد درآمد، اشتغال و امنیت برای مرزنشینان گردد. توسعه یافتگی اقتصادی مناطق مرزی و رفاه نسبی در این مناطق می تواند موجبات کاهش برخی از مشکلات مرزی از قبیل قاچاق کالا، مواد مخدر، سرقت و... را فراهم کرده و از تخلیه جمعیتی مناطق مرزی جلوگیری نماید. وجود محرومیت های شدید اقتصادی و میزان بالای بیکاری در مناطق مرزی در افزایش عبور غیر مجاز افراد، قاچاق کالا و سایر اموری که با امنیت منافع ملی کشورها در تضاد است در شکل گیری اقدامات توسعه از جمله بازارچه های مرزی موثر بوده است براساس تحقیقات انجام شده، امنیت و توسعه در مناطق مرزی دارای رابطه ای مستقیم و دو سویه با ضرب همبستگی بالا با یکدیگر می باشند. به گونه ای که هر اقدامی در فرایند تحقق توسعه تأثیرات مستقیمی بر فرایند تحقق امنیت میگذارد و بالعکس. به این ترتیب مناطق دارای شاخص های بالای توسعه از ضرایب امنیتی بالاتری نسبت به مناطق توسعه نیافته تر برخوردارند. بنابراین، توسعه اقتصادی مناطق مرزی و افزایش رفاه و درآمد اقتصادی مرزنشینان از طریق فعالیت های سالم اقتصادی و حمایت و سرمایه گذاری دولت ها بر کارکرد امنیتی مرز تأثیر مثبت دارد. از سوی دیگر افزایش فعالیت های اقتصادی سالم و سرمایه گذاری دولت ها در مناطق مرزی، مشروط به عدم اختلاف فاحش اقتصادی در دو سوی مرز، نیز می تواند بر کارکرد ارتباطی مرز تأثیر مثبت داشته باشد. با توجه به اهمیت مبحث تجارت خارجی، در این فصل به بررسی این موضوع می پردازیم.

۱-۱۰. سیاست های اقتصادی تجارت خارجی و جهت گیری های استان

ایجاد بازارچه های مرزی از راهکارهای موثر در گسترش مبادلات بین منطقه ای است. در حال حاضر، در مرزهای اکثر کشورهای در حال توسعه سطح قابل توجهی از نیاز مردم مرزنشین از طریق مبادلات مرزی (بازارچه ها) تامین می شود. این گونه مبادلات علی رغم غیر رسمی و محلی بودن، نقش پر اهمیتی در مبادلات میان کشورهای همسایه دارند و باعث بهبود زندگی ساکنان نقاط مرزی می شوند. بازارچه های مرزی به عنوان شکلی از بازارهای بین المللی به دنبال توسعه روابط سیاسی و دیپلماسی شکل می گیرند. راه اندازی و ایجاد بازارچه های مرزی به عنوان اهرمی از فعالیت های اقتصادی در مناطق مختلف خصوصاً در مناطق مرزی کشور، دارای آثار مختلف اقتصادی، اجتماعی و سیاسی بوده است. در بعد اقتصادی، ایجاد بازارچه به ویژه در مناطق مرزی می تواند فرصت هایی از قبیل ایجاد اشتغال مستقیم و غیر مستقیم برای ساکنین مناطق مرزی در بخش های مختلفی مانند حمل و نقل بار و مسافر، رستوران و خدمات مربوط به آن، صادرات تولیدات کشاورزی و دامی با قیمت های مناسب به کشورهای همجوار، افزایش درآمد و

سطح رفاه مرزنشینان از طریق تبادل کالاها، کاهش بیکاری، رسمی کردن مبادلات بین استان و کشورهای همسایه و همچنین در افزایش تعداد و تنوع مشاغل موجود در منطقه موثر باشد.

جهت گیری دیگر در استان می تواند اجرای ماده ۱۲ قانون امور گمرکی باشد که این قانون می گوید به منظور تسهیل و تسریع در انجام تشریفات گمرکی در مبادی ورودی و خروجی، نمایندگان وزارتخانه ها و سازمانهای مسئول سایر کنترل ها موظفند تحت نظارت گمرک اقدام نمایند. سایر کنترلها مانند بازرسیهای پزشکی، دامپزشکی، گیاهی، استانداردهای فنی و کیفیت باید به صورت هماهنگ و تحت نظارت گمرک ساماندهی شود. برخی از این کنترلها به منظور تسهیل تجارت بین المللی می تواند با هماهنگی قبلی به گمرک واگذار شود یا در مکان دیگری به تشخیص گمرک صورت گیرد.

۲-۱۰. بررسی وضعیت تحولات تجارت خارجی

گمرکات استان سیستان و بلوچستان با گستره جغرافیایی بالغ بر ۱۶۰۰ کیلومتر، از شمالی ترین واحد کاری در مرز گمشاد در منطقه سیستان تا جنوبی ترین نقاط در چابهار، کنارک و پسبندر وسیع ترین حوزه نظارت در سطح گمرکات کشور می باشد. گستره فعالیت این حوزه گمرکی در حال حاضر شامل گمرکات میلک، میرجاوه، زاهدان، سراوان، ایرانشهر، پیشین، ریمدان، چابهار و منطقه آزاد چابهار به عنوان ادارات گمرک رسمی و همچنین گمرک بازارچه گمشاد، گمرک بازارچه میلک، گمرک بازارچه میرجاوه، گمرک بازارچه کوهک، گمرک بازارچه جالق، گمرک بازارچه پیشین و گمرک بازارچه ریمدان به عنوان گمرکات بازارچه های فعال استان و ایضاً گمرک امانات پستی زاهدان، گمرک فرودگاه بین المللی زاهدان و گمرک فرودگاه چابهار و دو واحد گمرکی اختصاصی در منطقه سیستان به عنوان دیگر واحدهای کاری این حوزه نظارت شناخته می شوند. علاوه بر اینها، شبانه روزی کردن گمرک چابهار با هدف ترخیص بدون وقفه کالای اساسی از دستاوردهای گمرکات استان می باشد. راه اندازی رویه تیرالکترونیک و ترانزیت از طریق ایران به مقصد کشورهای اروپایی و راه اندازی رویه ترانزیت ریلی ITI در قالب کنوانسیون بین المللی تهران - استانبول و همچنین انعقاد قرارداد ۴ دستگاه ایکس ری گمرکات از دیگر دستاوردهای گمرکات استان بوده است.

۳-۱۰. بررسی و تحلیل وضعیت شاخص ها و متغیرهای کلان تجارت خارجی

✓ ارزش و حجم صادرات استان به تفکیک گروه کالایی

جدول (۱-۱۰) فهرست ارزش و حجم صادرات استان را به تفکیک گروه کالایی در سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۰ نشان می دهد. همانطور که در جدول (۱-۱۰) مشاهده می شود. بیشترین گروه کالایی صادرات در هر دو سال از نظر ارزش شامل گروه محصولات نباتی می باشد. مطابق با جدول زیر ارزش و حجم صادرات استان به تفکیک گروه کالایی در سال ۱۴۰۱، از نظر وزن برابر با ۱۸۶۵۲۷۲ تن و از نظر ارزش برابر با ۸۷۷۰۹۷۹۵ میلیون ریال است که نسبت به سال قبل از نظر وزن به میزان ۴۲.۵ درصد و از نظر ارزش به میزان ۴۲.۲ درصد افزایش داشته است.

جدول (۱-۱۰): ارزش و حجم صادرات استان به تفکیک گروه کالایی سال ۱۴۰۱ - ۱۴۰۰

۱۴۰۱		۱۴۰۰		شرح
ارزش (میلیون ریال)	مقدار (تن)	ارزش (میلیون ریال)	مقدار (تن)	
۸۹۰۸۹۳	۲۹۴۵	۱۱۱۸۵۷۸	۸۶۱۸	قسمت اول- حیوانات زنده
۵۰۹۴۳۵۶۸	۳۴۸۳۳۸	۳۸۱۸۱۶۵۱	۲۶۴۶۱۴	قسمت دوم- محصولات نباتی
۱۰۴۷۶	۳۵	.	.	قسمت سوم- چربی ها و

گزارش اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۱

۲۸۴۴۹۵۸	۹۴۴۲	۱۱۴۳۴۵۱۴	۱۴۱۸۱	قسمت چهارم-محصولات صنایع غذایی و
۲۲۰۶۱۸۶۲	۱۴۴۴۴۸۹	۵۸۱۵۹۴۸	۹۹۵۶۸۵	قسمت پنجم-محصولات معدنی
۱۳۵۷۲۸۴	۱۴۹۹۳	۱۹۰۹۵۵۵	۱۲۴۷۹	قسمت ششم-محصولات صنایع شیمیایی و....
۵۰۵۲۴۰۱	۱۵۰۹۰	۵۵۵۵۸۶	۷۱۰۹	قسمت هفتم-مواد پلاستیکی و....
.	.	.	.	قسمت هشتم-چوب و چرم و ...
۹۴۵	۲	.	.	قسمت نهم-چوب و
۷۰۳۸۶	۷۰	۷۳۹۸	۳	قسمت دهم-خمیر چوب و.....
۲۹۹۷۷۷۱	۷۲۳۵	۲۰۴۴۹۸۱	۴۷۸۸	قسمت یازدهم-مواد نساجی و.....
۲۱۵۵۳۱	۳۲۸	۴۴۰۴۰۳	۲۱۷	قسمت دوازدهم-کفش، کلاه و.....
۶۰۳۳۹	۱۱۳۸	۴۱۶۵۲	۲۰۸	قسمت سیزدهم-مصنوعات از سنگ و....
.	.	.	.	قسمت چهاردهم-مروارید طبیعی و....
۱۰۹۸۲۱۴	۴۷۶۲	۱۸۰۵۴	۴۸۹	قسمت پانزدهم-فلزات معمولی و مصنوعات آن و...
۱۷۹۸۶	۲۴	۸۴۰۹۰	۳۲	قسمت شانزدهم-ماشین آلات و....
۴۲۱۷۳	۳۹	۴۰۰۳	۴	قسمت هفدهم-وسایل نقلیه زمینی و....
.	.	.	.	قسمت هجدهم-آلات و دستگاههای الکترونیک و....
.	.	.	.	قسمت نوزدهم-اسلحه، مهمات و....
۱۱۵۵۶	۱۶۲۹۵	۳۱۳۸	۱۵	قسمت بیستم-کالاها و مصنوعات گوناگون
۳۳۴۵۲	۴۷	.	.	قسمت بیست و یکم-اشیاء هنری و.....
۸۷۷۰۹۷۹۵	۱۸۶۵۲۷۲	۶۱۶۵۹۵۵۱	۱۳۰۸۴۴۵	جمع

منبع: گمرکات استان

✓ ارزش و حجم واردات استان به تفکیک کالاها و خدمات مصرفی، واسطه ای و سرمایه ای

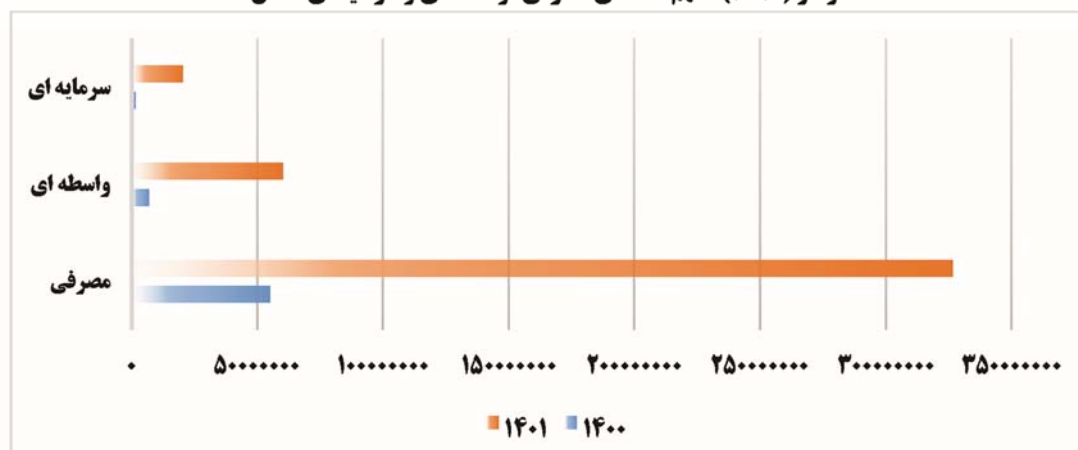
کالاها و خدمات اقتصادی به دو دسته واسطه ای و نهایی تقسیم می شوند، که کالا و خدمات واسطه ای؛ کالاها و خدماتی هستند که در فرآیند تولید قرار می گیرند و تبدیل به کالا و خدمات نهایی می شوند و مورد استفاده قرار می گیرند. کالاها و خدمات نهایی یا سرمایه ای یا مصرفی اند که کالاهای سرمایه ای به کالاهایی اطلاق می گردد که مستقیماً برای تولید کالاها یا خدمات به کار گرفته می شوند. این کالاها عموماً یا خود با دوام هستند و یا بهره وری سایر عوامل تولید را افزایش داده و ایجاد ارزش افزوده می نمایند. کالاهای مصرفی، کالاهایی هستند که توسط مصرف کنندگان نهایی از جمله خانوارها و موسسات غیرانتفاعی خصوصی برای مصارف شخصی خریداری می شوند. جدول (۱۰-۲) ارزش و حجم واردات استان به تفکیک مصرفی، واسطه ای و سرمایه ای در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۰ را نشان می دهد. در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۰ از نظر وزن کالاهای مصرفی بیشترین سهم و کالاهای سرمایه ای کمترین سهم را داشته اند. که این آمار نشان دهنده ی این است که در استان مردم مصرف گرا هستند.

جدول (۱۰-۲) ارزش و حجم واردات استان به تفکیک مصرفی، واسطه ای و سرمایه ای

نوع تقسیم بندی	مصرفی	واسطه ای	سرمایه ای
سال ۱۴۰۰			
وزن (تن)	۲۵۸۴۷۹۷	۵۲۳۳۳	۲۴۹۲
ارزش (دلار)	۵۵۱۴۱۸۱۶	۶۹۵۷۱۸۳	۱۴۳۵۹۰۹
سال ۱۴۰۱			
وزن (تن)	۲۰۴۲۶۴۲	۴۸۴۲۴	۱۲۸۱۰
ارزش (میلیون ریال)	۳۲۶۶۳۲۸۸۴	۶۰۳۰۲۰۲۶	۲۰۴۲۹۶۲۶
درصد تغییرات			
وزن (تن)	-۲۱	-۷.۵	۴۱۴
ارزش	۴۹۲.۴	۷۶۶.۸	۱۳۲۲.۸

منبع: گمرکات استان

نمودار (۱۰-۱): سهم کالاهای مصرفی، واسطه ای و سرمایه ای استان

منبع: گمرکات استان

در این قسمت به بررسی سه عنوان زیر پرداخته می‌شود.

✓ متوسط قیمت کالاهای صادراتی

✓ متوسط قیمت کالاهای وارداتی

✓ تراز بازرگانی استان

تراز بازرگانی، متغیری مهم در تحلیل سیاست‌های تجاری و متغیرهای تجارت خارجی کشورها است. این تراز توازن بین میزان صادرات و واردات یک کشور را نشان می‌دهد، در صورتی که تراز بازرگانی کشوری منفی باشد، به معنای پیشی گرفتن مقدار واردات از صادرات است و نتیجه آن خروج ارز از کشور می‌باشد. طبق جدول (۱۰-۳) در سال ۱۴۰۱، ارزش صادرات و واردات از استان به ترتیب برابر با ۳۰۵ و ۱۷۲۵ میلیون دلار بوده است که نسبت به سال قبل، صادرات ۲۲ درصد و واردات ۳۹ درصد افزایش داشته است. تراز بازرگانی در دو سال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ به ترتیب برابر با ۹۸- و ۱۰۰- می‌باشد که این به معنی بیشتر بودن واردات نسبت به صادرات است. متوسط قیمت کالاهای وارداتی در سال ۱۴۰۱ برابر با ۸۳۷ است که نسبت به سال قبل ۵۹ درصد افزایش داشته است، همچنین متوسط قیمت کالاهای صادراتی در سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۶۵ می‌باشد که نسبت به سال قبل برابر ۹ درصد کاهش داشته است. متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی از نسبت ارزش ریالی کالاهای سال به مقدار تناژ کالاهای سال به دست آمده است.

جدول (۱۰-۳): متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی و تراز بازرگانی استان

شرح	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد تغییرات
صادرات (میلیون دلار)	۲۵۰	۳۰۵	۲۲
واردات (میلیون دلار)	۱۲۳۸	۱۷۲۵	۳۹
متوسط قیمت کالاهای وارداتی (میلیون دلار)	۵۲۴	۸۳۷	۵۹
متوسط قیمت کالاهای صادراتی (میلیون دلار)	۱۸۳	۱۶۵	-۹
تراز بازرگانی	-۹۸	-۱۰۰	-

منبع: گمرکات استان

۴-۱۰. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

بسیاری از کارشناسان اقتصادی بر این باورند که قرارگیری سیستان و بلوچستان در موقعیت بحری از نوع ساحلی (داشتن ساحل با دریا) و اتصال با موقعیت بری (داشتن مرز خاکی با منطقه ای محصور در خشکی مثل افغانستان) شرایط بسیار ویژه گذرگاهی و پتانسیل منحصر بفردی را برای توسعه فعالیت های تجاری در ابعاد ملی و حتی بین المللی برای آن ایجاد کرده و باعث شده تا ظرفیتی دو زیست برای تجارت این استان به وجود بیاید؛ ظرفیتی وسیع که اقتصاد و درآمد حاصل از آن نه محدود به آب شود و نه محصور در خشکی. قرارگیری چابهار، تنها بندر اقیانوسی کشور در پهنه جنوبی استان با مختصات خارج از منطقه بحرانی خلیج فارس که از قضا بهترین راه گریز افغان ها از بن بست پاکستان برای برقراری مناسبات اقتصادی با هند و یکی از بهینه ترین مسیرهای دسترسی کشورهای مشترک المنافع به آب های آزاد نیز محسوب می شود، چشم انداز بسیار امیدوارکننده ای از آینده لجستیک بندری و حمل و نقل چند وجهی را پیش روی سیاست گذاران قرار داده؛ همین امر نیز سبب شده تا دولت محور برنامه ها و اولویت های بودجه ای خود را بر تکمیل زیرساختها و افتتاح پروژه های بزرگ عمرانی نظیر قطار چابهار-زاهدان-سرخس و افتتاح فرودگاه بین المللی و ... در چابهار بگذارد.

فصل یازدهم

بازار سرمایه استان

خلاصه فصل

در این فصل به بررسی شاخص‌های مهم بازار سرمایه در سال ۱۴۰۰ پرداخته شده است. بر اساس اطلاعات موجود، حجم سهام معامله شده استان در سال ۱۴۰۰، تعداد ۲۶۴ میلیون سهم و ارزش سهام معامله شده ۳۴۱۲۴۹۸ میلیون ریال بوده و در سال ۱۴۰۱ تعداد سهام معامله شده به میزان ۴۰۴ میلیون سهم و ارزش سهام معامله شده ۴۶۲۸۳۰۲ میلیون ریال بوده که افزایش ۳۵.۶ درصدی ارزش سهام در سال ۱۴۰۱ را نشان می‌دهد. همچنین تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده در سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۰۰۴۰۶ واحد بوده که نسبت به سال ۱۴۰۰ به میزان ۲۲۶ درصد افزایش داشته است.

مقدمه

رشد و توسعه اقتصادی از پدیده‌های بسیار پراهمیت در عصر حاضر است. و در زمره‌ی آرمان‌های بسیاری از کشورها به حساب می‌آید. یکی از ساز و کارهای لازم و ضروری که نقش عمده‌ای در تحقیق و دستیابی به رشد و توسعه‌ی اقتصادی دارد، بازار سرمایه است. کارکرد مناسب بازار سرمایه می‌تواند کارایی، سرمایه‌گذاری و رشد را افزایش دهد، همچنین قادر است از طریق کاهش نگهداری دارایی‌های نقدی و افزایش رشد سرمایه‌های فیزیکی حداقل در بلندمدت، رشد اقتصادی را افزایش دهد. بازار سرمایه بویژه به دلیل اثرات ضد تورمی در مقایسه با بازار پول، در تامین مالی طرح‌های سرمایه‌گذاری از اولویت برخوردار بوده و حایز اهمیت است.

۱-۱۱. سیاست‌های اقتصادی بازار سرمایه و جهت‌گیری‌های استان

بورس هر منطقه می‌تواند از طریق جمع‌آوری و انباشت سرمایه لازم، ضمن کمک به کنترل تورم در هدایت نقدینگی استان‌ها به سمت فعالیتهای اقتصادی مولد مفید باشد. بنابراین بازار سرمایه از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار می‌باشد. آموزش و فرهنگ‌سازی نسبت به بازار سرمایه یکی از مواردی است که می‌تواند باعث رونق این بازار شود. سازمان بورس استان نیز با برگزاری کارگاه‌ها و کلاس‌های آموزشی برای آشنایی هرچه بیشتر مردم استان نسبت به بازار سرمایه، مردم را به سرمایه‌گذاری به بورس و کمک به تولید داخلی ترغیب نموده است. همچنین در این راستا و از آنجا که آگاهی سرمایه‌گذاران از قوانین و مقررات و سازوکارهای سرمایه‌گذاری و معامله‌گری در بورس، حجم عظیم نقدینگی را به سوی صنایع پر بازده هدایت می‌کند و موجبات رشد و شکوفایی اقتصادی را فراهم می‌آورد لذا در بورس استان سعی شده است این مسئله به سرمایه‌گذاران آموزش داده شود. بورس استان جهت اجرای هرچه بهتر قانون و توان پاسخگویی به انتظارات مسئولان استانی و نیازهای فعالان بازار سرمایه در استان و در راستای اجرایی نمودن حمایت از سرمایه‌گذاران، انجام وظایف گسترده بورس‌های منطقه‌ای در حوزه‌های مختلف همچون: بورس تهران، فرابورس ایران، شرکت سرمایه‌گذاری، مدیریت فناوری را اطلاع‌رسانی کرده است. اقدام در جذب کارگزاری‌های جدید نیز سیاستی است که بورس استان آن را مورد تاکید قرار داده است.

۲-۱۱. بررسی وضعیت تحولات بازار سرمایه استان

بازار سرمایه در سال ۱۴۰۰ روندهای متفاوتی به خود دید و سالی پر فراز و نشیب را پشت سر گذاشت و هر فصل سال بورس یک رویه متفاوت داشت و همین مساله باعث شد تا بازدهی این بازار برای سرمایه‌گذاران چندان جذاب نباشد. روزهایی که سهام‌داران خرد و حقیقی بازار سهام فرار را به قرار ترجیح داده و پول خود را از بازار سرمایه خارج کردند. البته در پایان سال در همان جایی قرار گرفت که در ابتدای سال قرار داشت. همین مساله نشان می‌دهد

سرمایه‌گذاران در این بازار از کسب سود محروم بوده و البته که زیانی هم نکرده‌اند. به عبارت دیگر، بهار فصل نزول شاخص‌های عملکردی بورس بود تا بازدهی بورس در فصل بهار منفی ۹.۲۴ درصد باشد. با مشخص شدن نتیجه انتخابات ریاست جمهوری و آرام گرفتن قیمت ارز و طلا در کشور، بازار سرمایه نیز به یک وضعیت متعادل و صعودی در تابستان دست پیدا کرد. به عبارت دیگر، بازدهی فصل تابستان مثبت ۱۹.۸۲ درصد شد. بازدهی فصل پائیز منفی ۴.۴۴ درصد بود. بازار سهام در زمستان نیز روندی عادی و بدون نوسان‌های زیاد داشت. اما در اسفندماه به دلیل شکل‌گیری مناقشه روسیه و اوکراین قیمت فلزات اساسی و نفت در بازارهای جهانی به شدت رشد کرد و همین مساله باعث شد تا تقابل‌های جذابی در بازار سرمایه شکل بگیرد. تقابل سهام‌های ریالی و دلاری، تقابل سهام‌های کوچک و بزرگ، همه و همه در ماه پایانی سال اتفاق افتاد. در مجموع در سال ۱۴۰۰ بازار سرمایه بازدهی ۴.۴ درصدی داشته است. کاهش اعتماد به بورس که از سال ۹۹ آغاز و در سال گذشته نیز ادامه داشت، سبب خروج پول سهامداران حقیقی از بازار سهام شد. همین موضوع در سال ۱۴۰۰ بزرگترین چالش بازار سرمایه بوده است.

بازار سرمایه در سال ۱۴۰۱ فراز و فرودهای زیادی داشت. در بعضی مقاطع از سال امیدها را ناامید کرد و در برخی دیگر از دوره‌ها بارقه‌هایی از خوشبینی را میان فعالان این بازار ایجاد کرد. در بازار قیمت سهام بسیاری از صنایع به کف‌های حمایتی خود رسید و کف‌سازی خوبی در بازار انجام شد. در ادامه شاخص کل در پایان سال ۱۴۰۱ بالاتر از سطح پایانی سال ۱۴۰۰ ایستاد و رشد ۴۳ درصدی را پشت سر گذاشت. بنابراین می‌توان گفت بازدهی بورس بطور متوسط در سال ۱۴۰۱، ۴۳ درصد بود. بازار سرمایه در سال ۱۴۰۰ دارای یک حباب منفی بود. اما در ابتدای سال ۱۴۰۱ بازار یک جهش خوبی را تجربه کرد و عمده این مسئله به دو خبر باز می‌گشت که یک خبر مربوط به خودرویی‌ها و خبر بعدی هم مربوط به انتظارات تورمی مردم بود. مردم دیگر احساس می‌کردند که قیمت سهام به یک جایی رسیده است که بازار دیگر توانایی دیدن این اعداد را ندارد و قرار است قیمت‌های بالاتری را بازار به خود ببیند. پیش‌بینی برخی از کارشناسان تا میانه سال هم به این سمت و سو بود که با توجه به شرایط کلی بازار سهام و گزارش‌های شرکت‌های بورسی چشم‌انداز مثبتی برای این بازار سهام تا پایان سال جاری پیش‌بینی می‌شد و شاخص کل بورس حتی در پایان سال وضعیت بهتری نسبت به دوره ابتدایی سال داشت. کارشناسان به موضوع اثر نرخ ارز بر بازار سرمایه اشاره می‌کردند. آن‌ها معتقد بودند که هر چقدر دلار نیمایی به دلار آزاد نزدیک‌تر شود (با توجه به اینکه روی سودآوری اکثر شرکت‌ها تاثیر مستقیم دارد) می‌تواند باعث افزایش سودآوری شرکت‌ها، بهبود وضعیت آنها و افزایش تقاضا شود.

۳-۱۱. وضعیت شاخص‌های بازار سرمایه استان

در این بخش شاخص‌های زیر در بازار سرمایه مورد بررسی قرار می‌گیرد.

- ✓ شاخص کل
- ✓ شاخص صنعت
- ✓ شاخص مالی
- ✓ نسبت قیمت به بازده انتظاری

شاخص کل بورس اوراق بهادار عددی است که بیانگر وضعیت کلی بورس و روند رشد و یا افت این بازار می‌باشد و این شاخص رقم ۱۲۶۷۲۴۷ واحد در سال ۱۴۰۰ به رقم ۱۹۶۰۴۵۷ واحد در سال ۱۴۰۱ رسیده و افزایش ۴۳.۴ درصدی را تجربه کرده است. شاخص صنعت بورس نشان‌دهنده میانگین تغییرات قیمت سهام شرکت‌های فعال در بخش صنعت است. شاخص مالی بورس میانگین تغییرات قیمت سهام شرکت‌های فعال در بخش مالی را اندازه‌گیری می‌کند. شاخص

صنعت بورس استان از ۱۲۶۰۸۹۰ واحد در سال ۱۴۰۰ به ۱۸۶۷۴۰۶ واحد در سال ۱۴۰۱ رسیده که نشان دهنده ی افزایش ۴۸.۱ درصدی شاخص مذکور می باشد. شاخص مالی بورس در سال ۱۴۰۰ برابر با ۱۴۷۴۹۶۴ واحد و در سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۷۰۶۲۸۷ واحد گزارش شده، که در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰، به میزان ۱۵.۷ درصد افزایش داشته است.

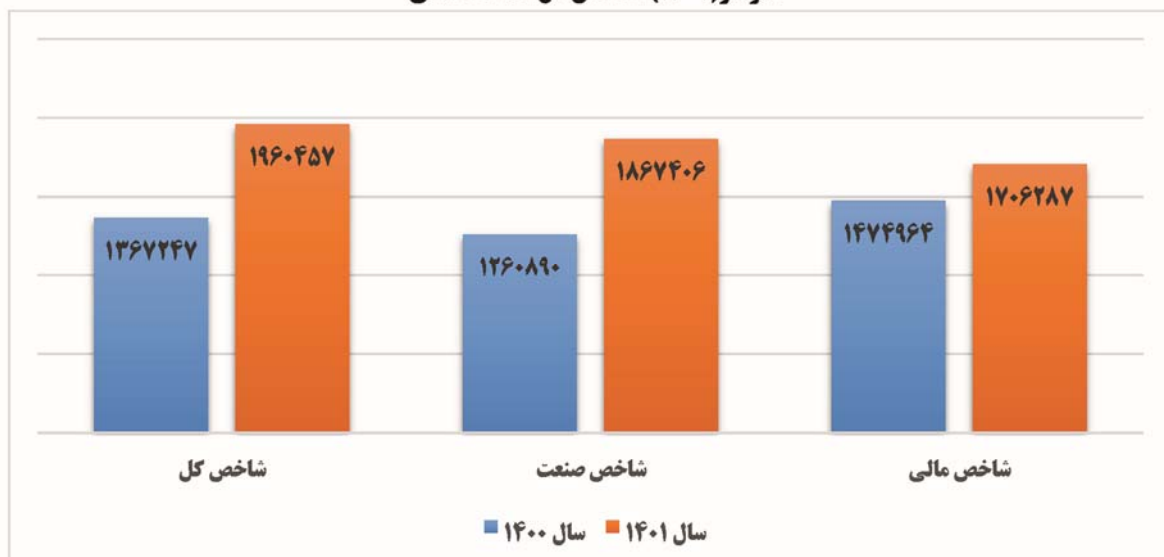
شاخص نسبت قیمت به بازده انتظاری یکی دیگر از شاخص های کلیدی بازار بورس می باشد و به مقدار پولی که یک فرد انتظار دارد تا از سرمایه گذاری خود دریافت کند بازده مورد انتظار گفته می شود. نسبت قیمت به بازده انتظاری در بورس در سال ۱۴۰۰ برابر با ۷.۹ واحد و در سال ۱۴۰۱ برابر با ۹.۰۷ واحد می باشد.

جدول (۱۱-۱) شاخص کل، صنعت، مالی، نسبت قیمت به بازده انتظاری

نوع شاخص	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱
شاخص کل	۱۲۶۷۲۴۷	۱۹۶۰۴۵۷
شاخص صنعت	۱۲۶۰۸۹۰	۱۸۶۷۴۰۶
شاخص مالی	۱۴۷۴۹۶۴	۱۷۰۶۲۸۷
شاخص نسبت قیمت به بازده انتظاری	۷.۹	۹.۰۷

ماخذ: بورس منطقه ای استان

نمودار (۱۱-۱): شاخص کل، صنعت، مالی

منبع: بورس منطقه ای استان

در این بخش شاخص های زیر در بازار سرمایه مورد بررسی قرار می گیرد.

- ✓ ارزش و حجم سهام معامله شده
- ✓ نسبت ارزش و حجم سهام معامله شده در بورس منطقه ای به کل کشور
- ✓ داد و ستد در بورس منطقه ای به تفکیک نوع معامله و شرکت های کارگزاری
- ✓ تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده

آمار جدول شماره (۲-۱۱) نشان می‌دهد که سال ۱۴۰۰ در بورس منطقه ای استان حجم سهام معامله شده به میزان ۲۶۴ میلیون سهم و ارزش سهام معامله شده ۳۴۱۲۴۹۸ میلیون ریال بوده است. در حالی که در سال ۱۴۰۱ حجم سهام معامله شده به میزان ۴۰۴ میلیون سهم و ارزش سهام معامله شده ۴۶۲۸۳۰۲ میلیون ریال بوده است که بر این اساس ارزش سهام سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ به میزان ۵۳ درصد افزایش داشته است. همچنین تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده در سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۰۰۴۰۶ واحد بوده که نسبت به سال ۱۴۰۱ به میزان ۲۲۶ درصد افزایش داشته است. نسبت ارزش و حجم سهام معامله شده استان به کل کشور در سال ۱۴۰۰ برابر ۰.۰۲ درصد و در سال ۱۴۰۱ نیز برابر با ۰.۰۲ درصد بوده است.

جدول (۲-۱۱) ارزش و حجم سهام معامله شده، تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده، نسبت ارزش و حجم سهام معامله شده به کل کشور

شرح	شاخص	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱
ارزش سهام معامله شده	میلیون ریال	۳۴۱۲۴۹۸	۴۶۲۸۳۰۲
حجم سهام معامله شده	میلیون سهم	۲۶۴	۴۰۴
تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده	واحد	۳۰۸۰۳	۱۰۰۴۰۶
نسبت ارزش و حجم سهام معامله شده به کل کشور	درصد	۰.۰۲	۰.۰۲

مأخذ: بورس منطقه ای استان

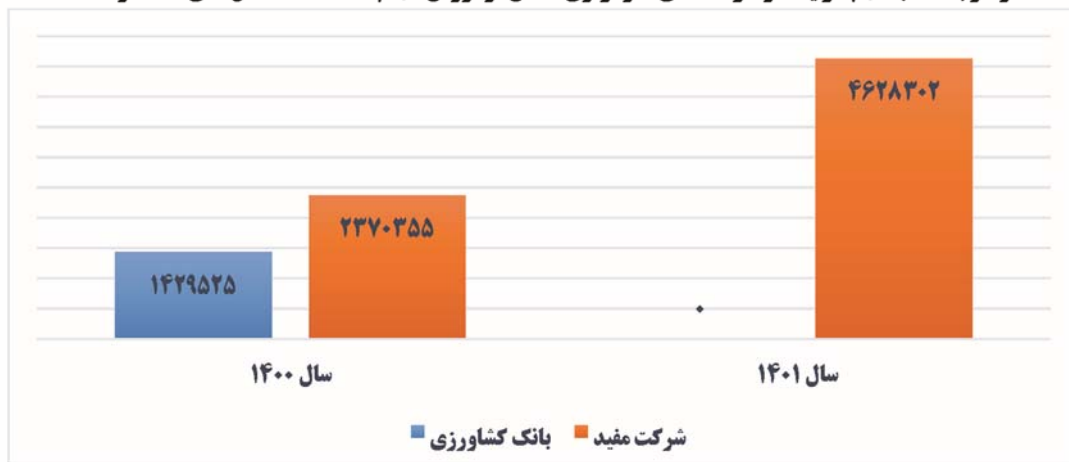
کارگزاری‌ها، بنگاه‌های معاملاتی هستند که خرید و فروش سهام توسط آنان صورت می‌گیرد. کارگزاری‌ها در این خرید و فروش‌ها، به نمایندگی از خریداران یا فروشندگان سهام، معامله انجام می‌دهند و در ازای آن حق‌العمل یا حق کارگزاری دریافت می‌کنند. خرید و فروش در بورس اوراق بهادار، تحت ضوابط خاصی صورت می‌گیرد. تأسیس شرکت کارگزاری یا اشتغال در آن‌ها، مستلزم پذیرفته شدن در آزمون‌های کارگزاری است. کارگزاری‌ها علاوه بر خرید و فروش سهام به نمایندگی از سهامداران می‌توانند وظایف دیگری مانند آموزش سهامداران، مشاوره سرمایه‌گذاری و بازارگردانی را نیز بر عهده بگیرند. افرادی که در شرکت‌های کارگزاری مشغول به فعالیت می‌باشند، افرادی خبره، با تجربه و آشنا به مسائل مالی هستند که نسبت به شرایط اقتصادی، بازار اوراق بهادار و بازار کالاهای مختلفی که معامله می‌شود شناخت دارند و با تسلط خود بر قوانین و مقررات می‌توانند بهترین اقدام به‌منظور خرید و فروش اوراق بهادار و کالا در تالار معاملات بورس‌ها و بازارهای خارج از بورس را برای مشتریان انجام دهند. شرکت‌های کارگزاری استان سیستان و بلوچستان به شرح جدول (۳-۱۱) می‌باشد. در استان بیشترین سهم معامله شده در سال ۱۴۰۱ از حیث ارزش معاملات مربوط به کارگزاری بانک مفید است که نسبت به سال گذشته (براساس ارزش) به میزان ۹۵.۳ درصد افزایش داشته است. همچنین کارگزاری بانک کشاورزی در سال ۱۴۰۱ به دفتر پذیرش تغییر وضعیت داده است.

جدول (۳-۱۱): ارزش داد و ستدهای شرکت‌های کارگزاری استان

شرکت کارگزاری	سال ۱۴۰۰		سال ۱۴۰۱	
	ارزش (میلیون ریال)	حجم (میلیون سهم)	ارزش (میلیون ریال)	حجم (میلیون سهم)
بانک کشاورزی	۱۴۲۹۵۲۵	۲۱	کارگزاری بانک کشاورزی به دفتر پذیرش تغییر وضعیت داده است.	کارگزاری بانک کشاورزی به دفتر پذیرش تغییر وضعیت داده است.
شرکت مفید	۲۳۷۰۲۵۵	۲۴۶	۴۶۲۸۳۰۲	۴۰۴

منبع: بورس منطقه ای استان

نمودار (۲-۱۱): سهم هر یک از شرکت های کارگزاری استان از ارزش سهام معامله شده سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۰

منبع: بورس منطقه ای استان

۱۱-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

ابزارهای مالی نقش بسزایی در گسترش بازار سرمایه ایفا می کنند و بازار سرمایه ایران نیاز ضروری به ابزارهای بازارساز و ابزارهای جدید مالی دارد تا بتواند وظیفه اصلی خود جهت جلب سرمایه گذاران بالفعل و بالقوه ایفا نماید تا بازار سرمایه ایران از کارآمدی لازم در این زمینه برخوردار باشد بر اساس اطلاعات موجود، حجم سهام معامله شده استان در سال ۱۴۰۰، تعداد ۲۶۴ میلیون سهم و ارزش سهام معامله شده ۳۴۱۲۴۹۸ میلیون ریال بوده و در سال ۱۴۰۱ تعداد سهام معامله شده به میزان ۴۰۴ میلیون سهم و ارزش سهام معامله شده ۴۶۲۸۳۰۲ میلیون ریال بوده که افزایش ۳۵.۶ درصدی ارزش سهام در سال ۱۴۰۱ را نشان می دهد. همچنین تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده در سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۰۰۴۰۶ واحد بوده که نسبت به سال ۱۴۰۰ به میزان ۲۲۶ درصد افزایش داشته است. نسبت ارزش و حجم سهام معامله شده استان به کل کشور در سال ۱۴۰۰ برابر ۰.۰۲ درصد و در سال ۱۴۰۱ نیز برابر با ۰.۰۲ درصد بوده است.

لازم است در بازار سرمایه ایران اقدامات زیر صورت پذیرد:

- عدم اتخاذ تصمیم و قوانین جدید تاثیرگذار بر بورس بدون هماهنگی با شورای عالی بورس.
- تجدید ارزیابی شرکت ها، زیرا واقعی سازی دارایی شرکت ها می تواند سودهای شرکت ها را به سمت واقعی شدن برده و به شفافیت و رفع ابهام بازار سرمایه کمک کند.
- افزایش نمادهایی که دارای اوراق تبعی هستند زیرا این امر می تواند اعتماد به بازار سرمایه را افزایش دهد.
- نزدیک کردن نرخ دلار نیمایی به قیمت دلار آزاد به علت تاثیر مستقیم در سودآوری شرکت ها.
- عدم الزام صندوق ها به خرید اوراق بدهی دولتی.
- کاهش نرخ بهره بین بانکی و سود سپرده بانکی در راستای حمایت از تولید و اجرای طرح های توسعه ای.
- کاهش نرخ بهره خطوط اعتباری بانک ها به فعالان بورس.
- همراهی با سازمان بورس و اوراق بهادار برای انتشار اوراق تبعی توسط صندوق های توسعه و تثبیت بازار در راستای حمایت این صندوق ها از بازار با توجه به ارزندگی قیمت سهام.
- ساماندهی معاملات الگوریتمی، زیرا معاملات الگوریتمی می تواند تاثیر زیادی در بازار سهام ایجاد کند.

۱۲

فصل دوازدهم

صنعت بیمه استان

خلاصه فصل

در این فصل عملکرد بیمه‌ای استان در سال ۱۴۰۱ مورد بررسی قرار گرفته است. حق بیمه تولیدی در سال ۱۴۰۱ افزایش ۶۳.۳ درصدی داشته است. خسارت پرداختی در سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۶۴۷۵.۴ میلیارد ریال بوده است که نسبت به سال قبل به اندازه ۴۳.۶ درصد افزایش داشته است. ضریب نفوذ بیمه سهم حق بیمه تولیدی از تولید ناخالص داخلی را ارایه می‌دهد در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل، به اندازه ۶.۷ درصد افزایش داشته است. حق بیمه سرانه در سال ۱۴۰۱ به اندازه ۶.۸ میلیون ریال بوده است که نسبت به سال قبل ۶۱.۹ درصد رشد داشته است. نسبت خسارت برای بیمه در استان در سال ۱۴۰۰ معادل ۸۸.۸ درصد بوده است که در سال ۱۴۰۱ به ۷۸.۱ درصد رسیده است. تعداد مراکز فروش بیمه در نقاط شهری در سال ۱۴۰۱ در استان سیستان و بلوچستان ۸۱ مرکز اعلام شده است که نسبت به سال قبل حدود ۸ درصد رشد داشته است.

مقدمه

پیشرفت بیمه با توسعه اقتصادی و اجتماعی یک کشور رابطه متقابل دارد. بهبود وضع اقتصادی یک کشور و افزایش مبادلات و ترقی سطح زندگی و توسعه سرمایه‌گذاری موجب پیشرفت بیمه در آن کشور می‌شود و متقابلاً پیشرفت و اشاعه بیمه نیز به بهبود وضع معیشت افراد کشور و حفظ ثروت ملی و تشکیل پس اندازهای بزرگ کمک می‌کند. تشخیص اینکه کدام یک عامل توسعه و اصلاح وضع دیگری است کار ساده‌ای نیست؛ اما می‌توان گفت که اگر اقتصاد یک کشور متکی به بیمه و تأمین ناشی از آن نباشد اقتصاد در معرض تهدید و خطرهای بی‌شماری قرار می‌گیرد. در این فصل داده‌های بیمه در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ در سطح استان سیستان و بلوچستان با یکدیگر مقایسه شده است.

تعاریف

حق بیمه تولیدی

منظور از مبالغ حق بیمه تولیدی، بیمه‌نامه‌هایی است که طی دوره گزارش توسط موسسات بیمه صادر شده‌اند. این مبالغ در بیمه‌های غیرزندگی بر مبنای حق بیمه صادره و در بیمه‌های زندگی بر مبنای حق بیمه‌های وصولی (دریافتی) لحاظ می‌گردد.

حق بیمه سرانه

حق بیمه سرانه از تقسیم حق بیمه تولیدی صنعت بیمه بر جمعیت هر کشور به دست می‌آید و بیانگر مقدار حق بیمه‌ای است که به طور متوسط هر نفر پرداخت کرده است.

ضریب نفوذ

برای مقایسه وضعیت صنعت بیمه کشور با کل اقتصاد، از شاخص ضریب نفوذ بیمه استفاده می‌شود. این شاخص حاصل تقسیم حق بیمه تولیدی به تولید ناخالص داخلی (بر حسب قیمت جاری) است و بیانگر حرکت سریعتر (یا آهسته‌تر) صنعت بیمه در مقایسه با مجموعه اقتصاد کشور است.

۱-۱۲. سیاست‌های اقتصادی صنعت بیمه و جهت‌گیری‌های استان

در سال‌های گذشته شرکت‌های بیمه‌ای به دلیل عدم رقابت بین آنها، عدم دسترسی آسان و انتخاب راحت عدم وجود سیستم الکترونیکی هوشمند و جامع در کل کشور و از همه مهم‌تر زمان بر بودن سیستم پرداخت خسارت از سرویس دهی پایینی برخوردار بوده‌اند با توجه به این موضوع با ایجاد تغییر در قوانین کشور شرکتهای بیمه خارجی به بازار ایران وارد شده و با ایجاد یک سیستم یکپارچه الکترونیکی و همکاری گسترده با صنعت بیمه داخلی به انتقال تکنولوژی

و اطلاعات پرداخته و دسترسی و انتخاب سبد بیمه ای جهت انتخاب افراد راحت تر و ساده تر می گردد از طرفی صنعت بیمه می تواند با ایجاد آرامش روحی و امنیت باعث از بین رفتن نگرانیهای ناشی از حوادث ناگهانی شده و باعث افزایش سرمایه گذاری و تجارت می شود و از این طریق به بهبود کیفیت زندگی مردم و فعالیت های اقتصادی کمک می کند با الکترونیکی شدن صنعت بیمه و از بین رفتن خلا اطلاعاتی پیشرفت صنعت بیمه در بخش خصوصی و شرکت های بیمه افزایش یافته و مسلماً با تقویت بازار رشد اقتصادی اتفاق می افتد. در استان سیستان و بلوچستان می توان با راه اندازی سامانه جامع حوادث رانندگی و اتصال آن به دستگاه هایی همچون پزشکی قانونی، پلیس راهور، ناجا، هلال احمر اورژانس و بیمه می توان بسیاری از مشکلات شرکت های بیمه در خصوص حوادث ساختگی که حجم بالایی هم دارد، رفع گردد.

۲-۱۲. بررسی وضعیت تحولات صنعت بیمه

جهت اجرای پروژه های اقتصاد مقاومتی، احکام برنامه ششم توسعه و برنامه های دولت، پروژه راهبردی بیمه مرکزی ج.ا.ایران با هماهنگی وزارت امور اقتصادی و دارایی با عنوان «توانمندسازی و توسعه صنعت بیمه» تدوین گردید که عملکرد اجرای برنامه های ذیل این پروژه و و برنامه های مربوطه در سال ۱۴۰۱ به شرح زیر صورت گرفته است:

عنوان برنامه	اقدامات صورت گرفته
اصلاح آیین نامه سرمایه گذاری مؤسسات بیمه (شماره ۹۷) در انطباق با تحولات بازارها و ابزارهای جدید مالی	✓ اصول اساسی بیمه ترجمه شده است، پژوهشی با عنوان بازنگری آیین نامه سرمایه گذاری مؤسسات بیمه در این خصوص انجام شده است و جمع بندی نظرات در دست بررسی می باشد. موضوع در ۳ جلسه کمیته کارشناسی و ۱۰ جلسه کمیسیون تخصصی شورای عالی بیمه بررسی شده که ۳ جلسه آن در بهمن ماه ۱۴۰۱ برگزار شده است. انتشار اوراق بهادار بیمه ای (رونمایی در شرکت های بیمه ملت، اتکایی امین، بیمه ایران معین) ✓ مطالعه تطبیقی حداقل سرمایه لازم برای تاسیس مؤسسات بیمه بازگانی در کشور های منتخب توسط بیمه مرکزی ج.ا.ایران انجام شده است و با در نظر گرفتن شرایط حاکم بر کشور و الگو برداری از کشور های دارای شرایط اقتصادی مشابه، پیشنهاد بازنگری و بروز رسانی حداقل سرمایه این مؤسسات تهیه شده است. ✓ پیش نویس اصلاحی تدوین و برای طرح در شورای عالی بیمه ارائه شده است.
بازطراحی نظام تنظیم گری صنعت بیمه بر اساس تجارب کشورهای پیشرو و آسیب شناسی داخلی	✓ بررسی چارچوب فعالیت نهاد ناظر و تنظیم گر بیمه ای در کشورهای منتخب. ✓ اجرای مرحله دوم طرح با عنوان «مطالعه و مقایسه تطبیقی».
ایجاد نظام بیمه های تکافل در قالب عرضه محصولات جدید بیمه ای و یا تأسیس مؤسسات تخصصی مربوط	✓ ابلاغ «چارچوب عرضه بیمه های تکافل» جهت اجرا به کلیه شرکت های بیمه ✓ صدور تاییدیه بلامانع بودن: ✓ «عرضه بیمه تکافل خانواده و عمومی - بیمه دانا» «عمومی - بیمه آسیا» و بیمه ما ، ✓ اعلام آمادگی برای عرضه بیمه های تکافل بیمه سرمد، بیمه رازی، بیمه امید، ✓ تهیه گزارش با موضوع «پیشینه تکافل در صنعت بیمه کشور و برنامه ها و اقدامات بیمه مرکزی جهت استقرار نظام بیمه تکافل» ،

✓	مکاتبه با پژوهشکده بیمه موضوع «استعلام در خصوص ۳ مجوز صادره طرح بیمه تکافل برای شرکت های بیمه ما- آسیا و دانا»،	
✓	استعلام در خصوص طرح "بیمه تکافل خانواده و عمومی" (پیشنهادی شرکت بیمه رازی)	
✓	برگزاری جلسات کارگروه تکافل،	
✓	شروع تحقیق و تدوین فاز اول طرح پژوهشی "مطالعه مقررات بیمه تکافل در کشورهای منتخب و .."	
✓	برگزاری پنل تخصصی تکافل در ۲۹ امین همایش ملی و دهمین همایش بین المللی بیمه و توسعه	
✓	برگزاری ۶ کارگاه آموزشی پسا رویداد همایش توسط اساتید برجسته بین المللی.	
✓	ارسال نسخه نهایی آیین نامه اجرایی تکافل (مورد تایید کارگروه تکافل پژوهشکده بیمه) (برای شرکت های بیمه ایران معین، سرمد و دانا)	
✓	مجوز فعالیت برای ۴ شرکت بیمه در این خصوص صادر شده است.	
✓	فراخوان «طراحی محصولات بیمه ای مورد نیاز فعالین اقتصاد دانش بنیان و اقتصاد دیجیتال»	
✓	برگزاری جلسات همفکری و هم اندیشی با حضور نمایندگان صندوق نوآوری و شکوفایی ریاست جمهوری، پژوهشکده بیمه، برخی از شرکت های بیمه متقاضی منتخب و واحدهای ذیربط داخلی با موضوع «همکاری متقابل صنعت بیمه بازرگانی و صندوق نوآوری و شکوفایی در رابطه با پوشش های بیمه ای مربوط به ریسک های ناشی از فعالیت شرکتهای دانش بنیان».	
✓	جمع بندی پاسخ های دریافتی از سوی شرکت های بیمه منتخب و صندوق نوآوری و شکوفایی انجام شده.	
✓	مکاتبه با سندیکای بیمه گران ایران موضوع «بررسی تاسیس صندوق های سرمایه گذاری جسورانه بورسی توسط موسسات بیمه بازرگانی»	
✓	جمع بندی و تهیه گزارش از جلسه با موضوع «بررسی امکان سنجی تاسیس صندوق های پژوهش و فناوری سرمایه گذاری خطر پذیر شرکتی (CVC).	
✓	امضاء تفاهم نامه همکاری با معاونت علی و فناوری ریاست جمهوری	طراحی محصولات جدید بیمه ای
✓	"راه اندازی مرکز نوآوری و فناوری صنعت بیمه" و افتتاح این مرکز با حضور وزیر محترم امور اقتصادی و دارایی در بهمن ماه ۱۴۰۱	مورد نیاز فعالین اقتصاد دانش بنیان و اقتصاد دیجیتال
✓	برگزاری اولین رویداد استارت با همکاری صندوق نوآوری و شکوفایی به منظور شناساس استارت آپ های بیمه ای و دارندگان طرح های فناورانه و نوآورانه در صنعت بیمه	
✓	برگزاری پویش فناورانه به عنوان سه شنبه های نوآوری صنعت بیمه به منظور تسهیل گری و سرعت بخشی به تجاری سازی ایده ها در صنعت بیمه	
✓	بررسی طرح های جدید از قبیل .. طرح (بیمه اعتباری تامین مالی جمعی) (طرح خاص بیمه دانا) و بیمه نامه مسئولیت حرفه ای مدیران صندوق پژوهش و فناوری	
✓	اجرایی نمودن بیمه نامه سایبری از طریق اعطای مجوز عرضه در خصوص طرح های نوین بیمه ای مانند طرح (بیمه وجوه الکترونیکی پاورن) و تهیه پیش نویس احکام مرتبط با موضوع بیمه امنیت سایبری با همکاری مرکز ملی فضای مجازی	
✓	تکمیل فرم ارزیابی طرحنامه پژوهشی با عنوان "طراحی محصولات بیمه ای متناسب با امنیت فضای تبادل اطلاعات (بیمه سایبری)"	

✓ تهیه پیش نویس دستورالعمل موضوع ماده ۹ آیین نامه حمایت از تولید دانش بنیان اشتغال آفرین در حوزه اقتصاد (با عنوان دستورالعمل صدور بیمه پذیرش مسئولیت کالای مرتبط با محصولات دانش بنیان از سوی بیمه ها)	
✓ موضوع در ۳ جلسه کمیته کارشناسی کمیسیون تخصصی شورای عالی بیمه بررسی شده است و پیش نویس آیین نامه اصلاحی تدوین شده است و در دستور کار بررسی کمیسیون تخصصی شورای عالی بیمه قرار دارد.	بازنگری و اصلاح آیین نامه بیمه های درمان (شماره ۹۹) جهت اصلاح وضعیت عملکرد آن
✓ انجام آسیب شناسی نرخ گذاری درمان گروهی در کشور، ✓ طرحنامه در شورای پژوهشی تصویب شد / طرح از تاریخ ۱۴۰۱/۱۰/۸ شروع شده و در حال تدوین گزارشهای اولیه می باشد. ✓ تدوین کلیات طرح و آسیب شناسی نرخ گذاری بیمه های درمان گروهی در کشور، در حال انجام مطالعه تطبیقی؛ ✓ ضمن برگزاری جلساتی کارشناسی با صاحب نظران در خصوص اصلاح فرآیند نرخ گذاری و مدیریت ریسک بیمه های درمان تکمیلی، پیشنهاد های مربوط به این موضوع دریافت شده است و مقرر گردید کارگروه های تخصصی به این منظور تشکیل شود تا موسسات بیمه در خصوص قرارداد های بیمه با شرایط خاص از نظرات چنین کارگروه هایی استفاده نمایند.	مطالعه نظام های نرخ گذاری و مدیریت ریسک بیمه های درمان گروهی و ارائه پیشنهاد اصلاح موازن نرخ گذاری این بیمه در قالب اصلاح آیین نامه مقررات تعیین حق بیمه انواع رشته های بیمه ای (شماره ۹۴)
✓ راه اندازی سیستم مرتبط با تسهیل فرایندهای پرداخت خسارت و ایجاد انطباق فرایندهای سیستمی با مقررات جاری /- ارائه گزارش در خصوص نحوه دریافت API از شرکت های بیمه و چگونگی فرایند همکاری شرکت های بیمه در راستای پیاده سازی سامانه؛ /- برگزاری جلسه با ریاست کل سازمان و تبیین موانع مرتبط با ابلاغ بخشنامه بیمه مرکزی به شرکت های بیمه. /- برگزاری بیش از شش جلسه کارشناسی با نمایندگان پیمانکار جهت تطابق عملکرد سامانه با مقررات جاری، بررسی جریان کاری سامانه، امکان سنجی ارتباط سیستمی سامانه با سایر نهادهای مرتبط، نحوه آموزش به کاربران سیستم اعم از مقصرین، زیان دیدگان، ارزیابان خسارت، کارکنان شرکت های بیمه و /- دعوت از مدیران اتومبیل شرکت های بیمه آسیا، آرمان و سرمد جهت دریافت نظرات کارشناسی در سه نوبت از جلسه های برگزار شده؛ / ارائه پیشنهاد جهت اخذ نظرات کارشناسی شرکت های بیشتری از جمله ایران، البرز، معلم، دانا، کوثر، پارسیان و دی؛ اخذ نظرات فنی مرکز فاوا (امکانات نرم افزاری سامانه، الزامات امنیتی و ...) قبل از رونمایی از طرح. /- پیگیری اعمال اصلاحات درخواستی در طرح بیمانی از مرکز فاوا؛ /- برگزاری بیش از شش جلسه کارشناسی با نمایندگان پیمانکار جهت تطابق عملکرد سامانه با مقررات جاری، بررسی جریان کاری سامانه، امکان سنجی ارتباط سیستمی سامانه با سایر نهادهای مرتبط، نحوه آموزش به کاربران سیستم اعم از مقصرین، زیان دیدگان، ارزیابان خسارت، کارکنان شرکت های بیمه و /- در انتظار تعیین وضعیت قرارداد با پیمانکار پروژه و همچنین در حال راه اندازی بخش پشتیبانی تلفنی توسط پیمانکار ✓ ایجاد پنجره واحد خدمات الکترونیک بیمه مرکزی/تبادل اطلاعات بیمه ای ایران (سوئیچ تابان)/سامانه یکپارچه سازی و رسیدگی پرداخت خسارت (بیمانی)/ثبت و اعلام تخلقات صنعت بیمه /اعلام خسارت آنلاین کلیه رشته ها در موبایل اپلیکشن بنو ✓ معرفی شرکت های دانش بنیان و استارت آپ های فعال در حوزه ارزیابی خسارت در پویش فناورانه صنعت بیمه و معرفی این قبیل شرکت ها به صنعت بیمه برای نمونه /طلیعه فناوری هوشمند و...	تسهیل فرآیندهای پرداخت خسارت (جبران دقیق، سریع و منصفانه خسارت) با بهره گیری از فناوری های نوین و ...

✓ در جهت بازنگری و اصلاح آیین نامه مذکور، پیش از این، طرح مطالعاتی توسط «کمیته صیانت از مؤسسات بیمه» به پژوهشکده بیمه سفارش شده بود. ✓ در قالب طرح پژوهشی در پژوهشکده بیمه در دست بررسی و تدوین گزارش های اولیه است.	اصلاح آیین نامه توانگری مالی شرکت های بیمه بازرگانی
تحلیل اکوسیستم نظارت هوشمند / شناخت اطلاعاتی که از شرکت های بیمه به بورس (کدال) ارسال میشود / طراحی مدل داده با توجه به اطلاعات بورسی شرکت های بیمه دریافت شده از کدال / دریافت و استخراج اطلاعات به صورت آزمایشی / «نظارت بر رشته بیمه درمان» در حال حاضر موارد طرف بیمه مرکزی انجام پذیرفته ولی با توجه به اینکه سرعت همکاری وزارت بهداشت متناسب با سرعت توسعه پروژه در سمت بیمه مرکزی نبوده است، هنوز به مرحله عملیاتی شدن نرسیده است. / توسعه فازهای بعدی مستلزم ارائه نظرات کارشناسی و پیشنهاد های توسعه و تدوین شاخص های نظارت هوشمندانه از طرف متولی محترم نظارت هوشمند است که طی برنامه های سال ۱۴۰۲ ارائه خواهد شد. عملیاتی شدن : سیستم پایش نظرات مشتریان/سیستم پاسخگویی تماس ها/سیستم مدت زمان پرداخت خسارتها/ اپلیکیشن بازدید اولیه خودرو(کاهش تخلفات و خطاها در ارزیابی اولیه خودرو/ ایجاد سامانه داشبوردهای آماری و هوش تجاری(حاکمیت داده) در شرکتهای بیمه	تکمیل سامانه نظارت هوشمند (سامانه سنباب) و توسعه زیرساخت های مربوط جهت اجرای کامل نظارت سیستمی (فنی و مالی) بر فعالیت های صنعت بیمه
پژوهشی تحت عنوان «طراحی و تدوین چهارچوب رقابت و مدیریت تعارض بین ذینفعان در صنعت بیمه با توجه به قانون سیاست های اصل ۴۴ قانون اساسی» در دست بررسی می باشد که پرسشنامه به خبرگان صنعت بیمه ارسال شده است. - مرحله اول تحقیق به اتمام رسیده است. - تکمیل مطالعات خارجی و ادبیات تحقیق و تکمیل مباحث کتابخانه ای. طراحی داشبوردهای توصیفی(فاز اول)تشخیصی و پیش بینی با جمع آوری، بررسی اطلاعات و مطابقت آنها با نیازهای اساسی شرکتهای (بیمه ایران)؛ -در حال تدوین گزارشهای اولیه می باشند.	مطالعه، طراحی و تدوین چهارچوب رقابت در صنعت بیمه با توجه به قانون سیاست های اصل ۴۴
مکاتبه و برگزاری جلسه با شرکت Rifams روسیه -انجام مکاتبات متعدد با RNRC روسیه -انعقاد تفاهم نامه با شرکت RNRC روسیه -انعقاد تفاهم نامه با شرکت VSK Insurance House روسیه -شرکت در کنفرانس کنسرسیوم بین المللی مسکو - امضای تفاهم نامه با بانک مرکزی فدراسیون روسیه -ارسال نامه به بانک مرکزی روسیه جهت تغییر الزامات شرکت های روسی -گزارش سفر به روسیه و تفاهم نامه های منعقد - سفر تعدادی از شرکت های من جمله بیمه البرز به روسیه و برگزاری جلسات با دفتر ارتباطی کارگزاری Challenge - انتشار اوراق بهادار اتکایی - اعطای پروانه فعالیت به دو شرکت بیمه اتکایی	ایجاد ظرفیت اتکایی با واگذاری و قبولی از شرکت های بیمه کشورهای همسایه و همسو با ایران

منبع : سالنامه آماری بیمه مرکزی

۳-۱۲. بررسی و تحلیل شاخص های کلان صنعت بیمه

✓ حق بیمه تولیدی

حق بیمه تولیدی در سال ۱۴۰۱ افزایش ۶۳.۳ درصدی داشته است. براساس سالنامه آماری بیمه، سهم استان سیستان و بلوچستان از کل حق بیمه تولیدی کشور ۱.۲ درصد بوده است.

✓ خسارت پرداختی

خسارت پرداختی در سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۶۴۷۵.۴ میلیارد ریال بوده است که نسبت به سال قبل به اندازه ۴۳.۶ درصد افزایش داشته است. براساس سالنامه آماری بیمه، سهم استان سیستان و بلوچستان از کل خسارت پرداختی کشور ۱.۶۲ درصد بوده است.

✓ ضریب نفوذ

ضریب نفوذ بیمه سهم حق بیمه تولیدی از تولید ناخالص داخلی را آرایه می‌دهد در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل، به اندازه ۶.۷ درصد افزایش داشته است. این شاخص در سال ۱۴۰۱ به میزان ۱.۶ درصد بوده است که این بدان معنا است که حق بیمه تولیدی ۱.۶ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور را به خود اختصاص داده است. در واقع این شاخص بیانگر آن است که به ازای هر ریال خلق ارزش افزوده، چه مقدار حق بیمه دریافت شده است. به نوعی این شاخص نشان می‌دهد که افراد چه میزان از درآمد خود را صرف بیمه می‌کنند.

✓ حق بیمه سرانه

حق بیمه سرانه نشان می‌دهد به طور متوسط هر نفر چه میزان حق بیمه پرداخت کرده است، در سال ۱۴۰۱ به اندازه ۶.۸ میلیون ریال بوده است که نسبت به سال قبل ۶۱.۹ درصد رشد داشته است. این بدان معنی است که به طور متوسط هر نفر در استان حدود ۶ میلیون ریال بابت حق بیمه تولیدی پرداخت کرده است.^۱

جدول (۱۲-۱): شاخص های کلان بیمه استان

شرح/سال	واحد	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد رشد
حق بیمه تولیدی	میلیارد ریال	۱۲۹۰۶.۷	۲۱۰۷۹.۳	۶۳.۳
خسارت پرداختی	میلیارد ریال	۱۱۴۷۱.۳	۱۶۴۷۵.۴	۴۳.۶
ضریب نفوذ	درصد	۱.۴۹	۱.۶	۶.۷
حق بیمه سرانه	میلیون ریال	۴.۲	۶.۸	۶۱.۹

منبع: سالنامه آماری بیمه مرکزی

۴-۱۲. بررسی و تحلیل شاخص های عملکردی شرکت های بیمه

در این بخش از گزارش، شاخص های عملکردی از قبیل حق بیمه و خسارت پرداختی، نسبت خسارت و غیره به تفکیک شرکت های بیمه در استان آرایه خواهد شد.

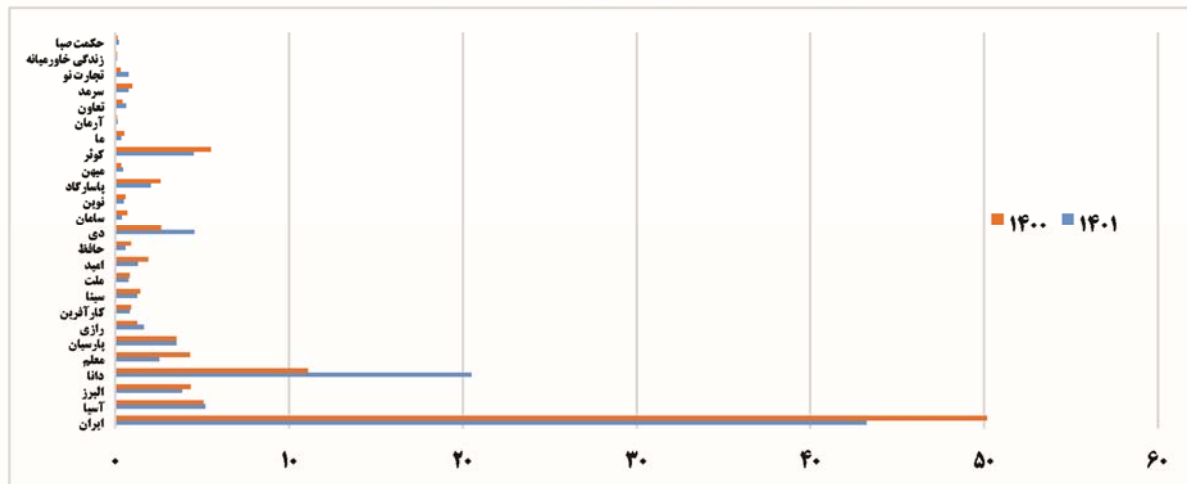
✓ حق بیمه و خسارت پرداختی به تفکیک شرکت های بیمه استان

نمودارهای (۱-۱۲) و (۲-۱۲) سهم هر یک از شرکت های بیمه استان را از حق بیمه و خسارت پرداختی نشان می‌دهد. بر اساس نمودار (۱-۱۲)، بیمه ایران در هر دو سال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ با اختلاف چشمگیر نسبت به رقبای بیشترین حق

^۱ بدیهی است که شاخص یاد شده فارغ از اینکه فردی از خدمات بیمه استفاده کرده است یا خیر، محاسبه شده است.

بیمه را دریافت کرده است. پس از بیمه ایران، بیمه های دانا و آسیا سهم بیشتری را از حق بیمه نسبت به رقبا در سال ۱۴۰۱ به خود اختصاص داده‌اند.

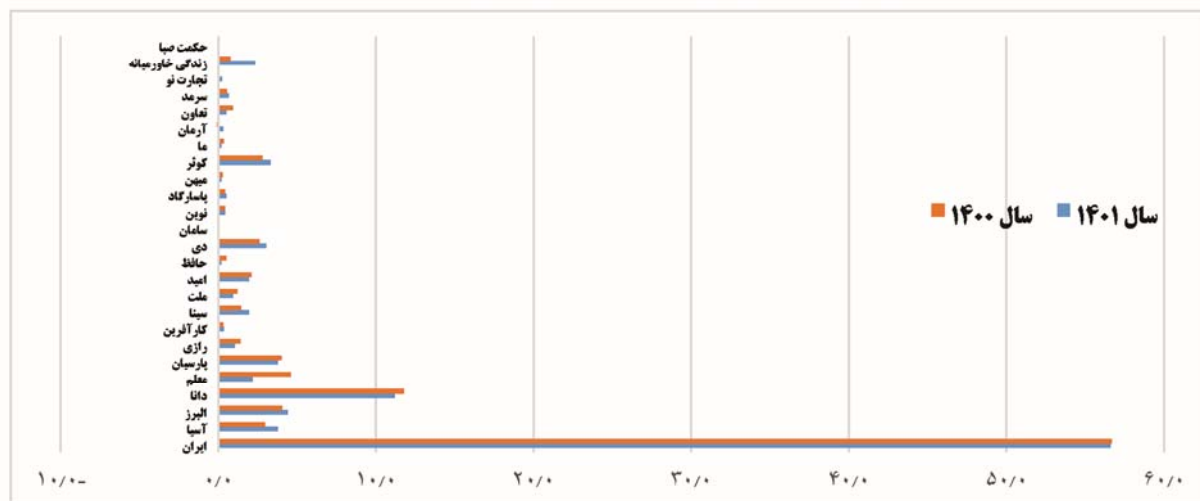
نمودار (۱۲-۱): سهم هر یک از شرکت‌های بیمه از حق بیمه

منبع: سالنامه آماری بیمه مرکزی

بر اساس نمودار (۱۲-۲) نیز بیمه ایران بیشترین سهم را از خسارت پرداختی در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ به خود اختصاص داده است. سهم این بیمه در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل تغییری نداشته است. این بیمه بیش از نیمی از کل خسارت پرداختی را بر عهده داشته است. پس از بیمه ایران به ترتیب بیمه‌های دانا و البرز بیشترین سهم را در پرداخت خسارت در سال ۱۴۰۱ داشته‌اند.

نمودار (۱۲-۲): سهم هر یک از شرکت‌های بیمه از خسارت پرداختی

منبع: سالنامه آماری بیمه مرکزی

✓ نسبت خسارت بیمه به تفکیک شرکت‌های بیمه‌ای دولتی و خصوصی

مطابق تعریف بیمه مرکزی ایران، ضریب خسارت عبارت است از حاصل تقسیم خسارت واقع شده به حق بیمه عاید شده برحسب درصد. این ضریب نشان می‌دهد که چند درصد از حق بیمه‌ها بابت خسارت خطرهای تحت پوشش به بیمه‌گذاران برگشت داده شده یا خواهد شد. بر اساس آمار سالنامه آماری بیمه مرکزی، نسبت خسارت برای بیمه در

استان در سال ۱۴۰۰ معادل ۸۸.۸ درصد بوده است که در سال ۱۴۰۱ به ۷۸.۱ درصد رسیده است. در واقع در سال ۱۴۰۱ مقدار خسارت پرداختی در مقایسه با حق بیمه دریافتی نسبت به سال قبل کاهش یافته است.

✓ متوسط تعداد مراکز بیمه برای هر نقطه شهری

در جدول (۱۲-۳) پراکندگی مراکز فروش بیمه های استان طی سال های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ گزارش شده است. بر این اساس تعداد مراکز فروش بیمه در نقاط شهری در سال ۱۴۰۱ در استان سیستان و بلوچستان ۸۱ مرکز اعلام شده است که نسبت به سال قبل حدود ۸ درصد رشد داشته است. بر اساس آمارنامه بیمه مرکزی، متوسط تعداد مراکز بیمه برای هر نقطه شهری در سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۲ و نیز تعداد شعب شرکت های بیمه، تعداد نمایندگان فعال شرکتهای بیمه و تعداد کارگزاران رسمی بیمه به ترتیب برابر ۳۷، ۹۰۹ و ۳ می باشد.

جدول (۱۲-۲): پراکندگی مراکز فروش بیمه در استان

شرح	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱
تعداد نقاط شهری	متوسط تعداد مراکز بیمه برای هر نقطه شهری	تعداد نقاط شهری
۷۵	۱۲	۸۱
مقدار	متوسط تعداد مراکز بیمه برای هر نقطه شهری	متوسط تعداد مراکز بیمه برای هر نقطه شهری
	۱۲	

منبع: سالنامه آماری بیمه مرکزی

۱۲-۵. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

با توجه به اینکه شرکت های بیمه در بازار مالی نقش مهمی در عملکرد سایر بخشهای اقتصادی دارند تقویت این صنعت و استفاده بهینه از منابع می تواند منجر به افزایش در ثبات اقتصادی در این صنعت و سایر صنایع در بازارهای مالی شود از این رو ارائه راهکار های ذیل به منظور بهبود کارایی صنعت بیمه در استان پیشنهاد می گردد:

- ۱) افزایش نیروی انسانی در شعب استان
- ۲) راه اندازی هرچه سریعتر شعب مختلف بیمه در چابهار
- ۳) انعقاد برخی از قراردادهای به صورت ستادی و متمرکز در تهران یا شهرهای بزرگ که منجر به خروج پرتفوی از استان می گردد.
- ۴) ساماندهی اتباع خارجی غیر قانونی در استان و اصلاح قانون از منظر عدم ارائه خدمات به اتباع بیگانه ای که بصورت غیرقانونی به کشور وارد می شوند. در بسیاری از پرونده های فوتی و جرحی این افراد با پیگیری های مختلف از شرکت های بیمه خسارت می گیرند.
- ۵) فرهنگ سازی و گسترش بیمه در سطح استان با کمک دستگاه های موثر
- ۶) افزایش ایمنی جاده های استان

۱۳

فصل سیزدهم

بازار پول و اعتبار

خلاصه فصل

در این فصل به بررسی عملکرد بازار پول و اعتبار در استان پرداخته می شود. جمع کل سپرده بانک های استان در سال ۱۴۰۱ برابر با ۵۷۷۴۸۶ میلیارد ریال می باشد که نسبت به سال گذشته به میزان ۴۸.۷ درصد رشد داشته است. همچنین جمع کل تسهیلات بانک های استان در سال ۱۴۰۱ برابر ۳۵۰۴۶۹ میلیارد ریال می باشد که نسبت به سال گذشته ۵۴ درصد رشد داشته است. مانده کل مطالبات غیر جاری در سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۳۴۷۴ میلیارد ریال می باشد که نسبت به سال ۱۴۰۰ در حدود ۱۸ درصد افزایش داشته است.

مقدمه

بانک ها، نقش مهمی را در اقتصاد به عهده دارند که شامل جمع آوری پس اندازها و منابع مالی، واسطه گری، تسهیل پرداخت ها، تخصیص اعتبارها و تامین منابع مالی برای متقاضیان و در مجموع برقراری نظم مالی است. حتی در اقتصادهایی که بازارهای مالی پیشرفت های دارند، بانک ها در کانون فعالیت های مالی و اقتصادی قرار دارند و نقطه اتکایی برای اهرم سیاست های پولی به حساب می آیند. در کشورهای در حال توسعه و اقتصادهای در حال انتقال، که بازارهای مالی آن ها کمتر توسعه یافته اند، بازار پول به طور عام و سیستم بانکی به طور خاص نقش تعیین کننده ای در پیشبرد اهداف تامین مالی بنگاه ها ایفا می کنند.

۱-۱۳. سیاست های اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت گیری های استان

با توجه به بحران های پیشین تجربه شده در کشورهای در حال توسعه، در اولین قدم در کوتاه مدت دولت و بانک مرکزی باید سیاست هایی به منظور کاهش اثر مخرب بحران و خریدن زمان برای چاره اندیشی بلندمدت را در پیش گیرند. راهکارهایی که برای جلوگیری از تبدیل بحران بانکی به یک بحران سیستماتیک اتخاذ می شوند تا پیامدهای چنین معضلی را تنها به پیامدهای اقتصادی و سیاسی، محدود کند. سیاست هایی مثل تامین نقدینگی توسط بانک مرکزی برای بانک های ورشکسته یا تضمین سپرده ها توسط دولت. این سیاست، تضمین کننده جریان عادی خدمت دهی بانک است. باید توجه داشت که این سیاست های کوتاه مدت تنها برای فراهم کردن محیط جهت پیاده سازی سیاست های بلندمدت و زیرساختی است.

در ادامه و برای سیاست های بلند مدت می توان به افزایش سرمایه بانک ها و بهبود ساختار سرمایه ای آن ها اشاره داشت. این بهبود، معمولاً یا از منابع عمومی یا از محل تخصیص زیان سهامداران و پاره ای از سپرده گذاران خاص، تامین می شود. بهبود سرمایه می تواند به بهبود در شرایط جذب سپرده، افزایش ظرفیت عملیاتی و افزایش درآمد بانک منجر شود. از سوی دیگر، بدهی های عظیم بخش دولتی به عنوان عامل مهم به وجود آوردن این بحران باید حل بشود. دولت پس از مسدود شدن راه استقراض از بانک مرکزی به استقراض از شبکه بانکی کشور روی آورد. اتکای دولت به تامین مالی با چنین روش هایی باید تغییر یابد تا بار تامین مالی دولت و به خصوص تامین هزینه های جاری دولت به شبکه بانکی کشور تحمیل نشود. یکی از راه حل های این مسئله، عرضه اوراق قرضه دولتی برای تامین بدهی های دولت است. البته کارکرد عرضه این اوراق می تواند در عملیات بازار باز رخ دهد.

در نهایت این بحران ممکن است مانند بسیاری دیگر از بحران ها با برقرار شدن دوباره جریان دلارهای نفتی به صورت موقت حل شود، اما آنچه اهمیت دارد حل پایدار چنین مشکلی است. برای جلوگیری از تکرار این روند در آینده، لازم است سیستم های نظارتی بانک مرکزی باید به روز شوند. استقلال بانک مرکزی به رسمیت شناخته شود و نسبت های کفایت سرمایه به عنوان یک زنگ خطر جدی برای همه بانک ها لازم الاجرا باشد.

۱۳-۲. بررسی وضعیت تحولات بازار پول و اعتبار استان

سیستم بانکی در ایران شاهد ناترازی در ترازنامه به معنای شکاف در دارایی و بدهی می باشد. این ناترازی عمدتاً به دلیل رشد بی رویه بدهی های بانک، نرخ سود سپرده بالا که ماحصل آن افزایش دارایی موهوم فاقد ارزش در اقتصاد که مسبب ایجاد جریان ناسالم و خلق نقدینگی در اقتصاد است، افزایش نکول و مطالبات غیرجاری و امهال مطالبات معوق، مکلف ساختن بانک ها به پرداخت تسهیلات تکلیفی، کاهش ارزش و قدرت پول مطالبات غیرجاری از جمله عوامل دخیل در این ناترازی می باشند که تداوم این شرایط علاوه بر به مخاطره افتادن نظام بانکی موجب ایجاد پیامدهای ناخوشایند در اقتصاد می شود. معضلات نظام بانکی شامل ناترازی ترازنامه، شکاف درآمد - هزینه و ناترازی نقدی است. روشن است که دلیل ناترازی ترازنامه، کاهش ارزش دارایی های بانکی و رشد فزاینده بدهی ها است. کاهش ارزش دارایی های بانکی در مطالبات معوق و لاوصول نظام بانکی، تقسیط و امهال مطالبات باکیفیت، وارد نشدن جریان نقدی ناشی از سود حاصل از تسهیلات، بیش نمایی وثایق و آثار رکود مستغلات بار فرآیند تملیک و فروش آن، دارایی های منجمد و دارایی های موهومی و سوخت شده ریشه دارد. به تبع ناترازی در سیستم بانکی فشار مضاعفی بر سیستم بانک های استان می گذارد.

۱۳-۳. بررسی وضعیت بازار پول و اعتبار (وضعیت متغیرهای بانکی در استان)

✓ نسبت تسهیلات به سپرده های بانک

همانگونه که در جدول (۱-۱۳) مشاهده می شود جمع کل سپرده بانک های استان در سال ۱۴۰۱ برابر با ۵۷۷۴۸۶ میلیارد ریال می باشد که نسبت به سال گذشته به میزان ۴۸.۷ درصد رشد داشته است. همچنین جمع کل تسهیلات بانک های استان در سال ۱۴۰۱ برابر ۳۵۰۴۶۹ میلیارد ریال می باشد که نسبت به سال گذشته ۵۴ درصد رشد داشته است. همانطور که مشاهده می شود، نسبت تسهیلات به سپرده در سال ۱۴۰۰ برابر با ۵۸.۶ درصد و در سال ۱۴۰۱ برابر با ۶۰.۷ درصد می باشد.

جدول (۱-۱۳): نسبت تسهیلات به سپرده های بانک ۱۴۰۰-۱۴۰۱

شرح	سپرده	تسهیلات	نسبت تسهیلات به سپرده (درصد)
سال	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۴۰۱
مبلغ (میلیارد ریال)	۵۷۷۴۸۶	۲۲۷۵۴۹	۳۵۰۴۶۹
	۶۰.۷	۵۸.۶	۵۴

منبع: شورای هماهنگی بانکهای استان

✓ خالص معوقات بانکی

خالص معوقات بانکی استان در سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۰ در جدول شماره (۲-۱۳) نشان داده شده است. براساس اطلاعات این جدول، جمع کل مطالبات معوق بانک های استان در سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۳۴۷۳ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۴۰۰ افزایشی برابر با ۲۰ درصد داشته است.

جدول (۲-۱۳): خالص معوقات بانکی سال های ۱۴۰۰-۱۴۰۱

سال	مطالبات معوق	رشد (درصد)
مبلغ (میلیارد ریال)	۱۴۰۱	۱۴۰۰
	۱۳۴۷۳	۱۱۲۳۲
	۲۰	

منبع: شورای هماهنگی بانک های استان

۱۳-۴. بررسی و تحلیل اجزا سپرده ها و تسهیلات بانکی

✓ مانده انواع سپرده های بانکی به تفکیک نوع سپرده

در جدول (۱۳-۳) مشاهده می شود که مجموع سپرده های قرض الحسنه سیستم بانکی استان در سال ۱۴۰۰ برابر با ۲۰۹۱۵۴۴۲۷ میلیارد ریال می باشد و با رشد ۷۲ درصدی در سال ۱۴۰۱ به عدد ۳۵۹۷۵۵۲۱۸ میلیارد ریال رسیده است. همچنین مجموع سپرده های سرمایه گذاری در سال ۱۴۰۰، مبلغ ۱۶۶۰۴۲۰۸۰ میلیارد ریال و در سال ۱۴۰۱ مبلغ ۲۰۴۹۹۶۹۱۹ میلیارد ریال می باشد که در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل به میزان ۲۲.۹ درصد رشد داشته است. می توان نتیجه گرفت که در بانک های استان مجموع سپرده های قرض الحسنه بیشتر از سپرده های سرمایه گذاری می باشد. با توجه به آمار موجود، در مجموع کل سپرده ها در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ به میزان ۴۸.۷ درصد افزایش داشته است.

جدول (۱۳-۳): مانده انواع سپرده های بانکی به تفکیک نوع سپرده سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

۱۴۰۱	۱۴۰۰	
۱۹۲۶۸۶۰۴۸	۱۱۱۷۸۶۳۱	قرض الحسنه جاری
۱۶۷۰۶۹۱۷۰	۹۸۰۷۵۷۹۷	قرض الحسنه پس انداز
۳۵۹۷۵۵۲۱۸	۲۰۹۱۵۴۴۲۷	جمع قرض الحسنه
۱۲۷۳۶۱۳۳۶	۱۰۴۲۱۹۱۶۵	سرمایه گذاری کوتاه مدت
۷۷۶۳۵۵۸۳	۶۱۸۲۲۹۱۴	سرمایه گذاری بلند مدت
۲۰۴۹۹۶۹۱۹	۱۶۶۰۴۲۰۸۰	جمع سرمایه گذاری
۱۲۷۳۳۴۶۹	۱۳۲۵۵۷۰۷	سایر
۵۷۷۴۸۵۶۰۶	۳۸۸۴۵۲۲۱۴	جمع

منبع: شورای هماهنگی بانک های استان

✓ مانده انواع سپرده های بانکی به تفکیک بانک های استان

مانده سپرده های بانکی به تفکیک بانک های استان در جدول (۱۳-۴) گزارش شده است. براساس اطلاعات این جدول مشاهده می شود که جمع کل مانده سپرده های بانکی در سال ۱۴۰۱ برابر با ۵۷۷۴۸۵۶۰۶ میلیارد ریال بوده است که نسبت به سال قبل ۴۹ درصد رشد داشته است. در سال ۱۴۰۱ بانک صادرات با داشتن حدود ۲۳ درصد از کل سهم سپرده گذاری در بین بانک ها، بیشترین حجم سپرده گذاری را به خود اختصاص داده است و کمترین سهم سپرده گذاری مربوط به بانک های صنعت و معدن و توسعه صادرات پست بانک می باشد.

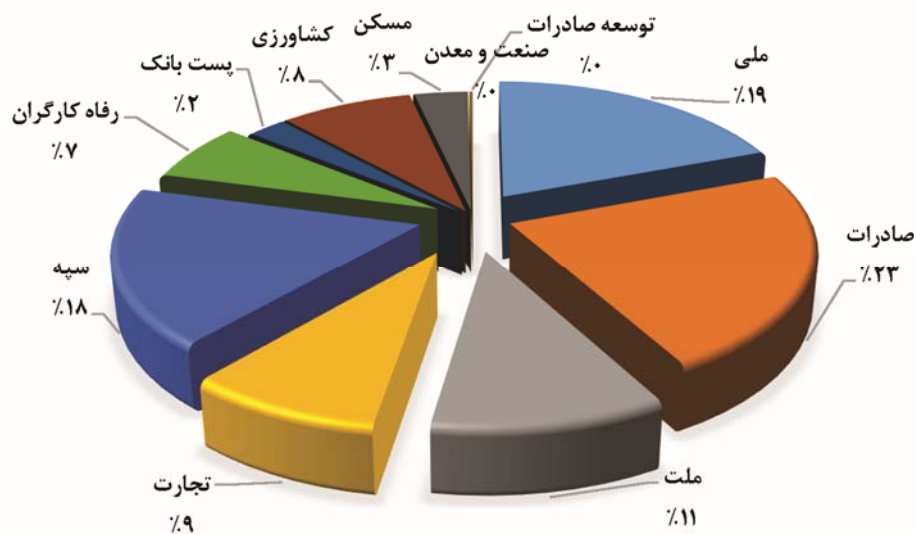
جدول (۱۳-۴) مانده انواع سپرده های بانکی به تفکیک بانک های استان سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (ارقام به میلیون ریال)

شرح	سپرده	۱۴۰۱	۱۴۰۰
ملی		۱۱۱۲۹۷۶۴۱	۶۹۶۲۱۶۷۴
صادرات		۱۳۱۰۳۳۱۰۱	۷۷۷۴۱۳۷۵
ملت		۶۰۸۹۶۴۳۰	۳۹۹۶۰۰۸۶
تجارت		۵۰۹۷۲۶۳۱	۳۶۹۵۱۷۷۴
سپه		۱۰۳۱۱۵۰۸۷	۸۳۱۶۴۰۹۸
رفاه کارگران		۳۸۲۵۰۳۹۹	۲۸۲۴۸۸۵۶

۱۳۸۳۶۸۵۷	۵۸۷۴۹۰۷	پست بانک
۴۷۶۸۷۴۶۶	۳۱۵۲۶۸۶۹	کشاورزی
۱۹۲۷۴۰۰۰	۱۴۲۴۸۹۰۱	مسکن
۱۰۵۶۲۴۸	۹۴۷۸۹۹	صنعت و معدن
۶۵۷۴۶	۱۶۵۷۷۵	توسعه صادرات
۵۷۷۴۸۵۶۰۶	۳۸۸۴۵۲۲۱۴	جمع

منبع: شورای هماهنگی بانک های استان

نمودار (۱۳-۱): سهم مانده انواع سپرده های بانکی به تفکیک بانک های استان (درصد)

منبع: شورای هماهنگی بانک های استان

✓ مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش های اقتصادی

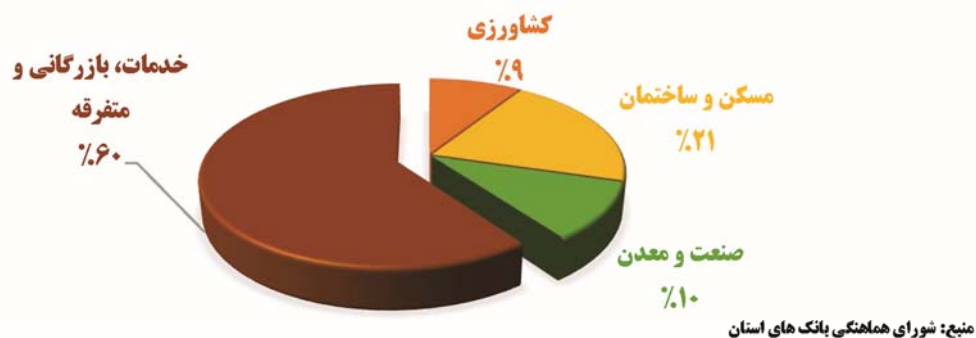
در جدول (۱۳-۵) مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش های اقتصادی در سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۰ گزارش شده است. براساس اطلاعات موجود در این جدول بیشترین تسهیلات اعطایی سیستم بانکی استان در سال ۱۴۰۱، با سهم حدود ۶۰ درصد، مربوط به بخش خدمات، بازرگانی و متفرقه می باشد. مجموع تسهیلات اعطایی به بخش های اقتصادی در سال ۱۴۰۰ برابر با ۲۲۷۵۴۹۲۰۱ میلیارد ریال و در سال ۱۴۰۱ برابر با ۳۵۰۴۶۸۵۰۱ میلیارد ریال بوده که به میزان ۵۴ درصد رشد داشته است.

جدول (۱۳-۵): مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش های اقتصادی سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

جمع	خدمات، بازرگانی و متفرقه	صنعت و معدن	مسکن و ساختمان	کشاورزی	
۲۲۷۵۴۹۲۰۱	۱۵۶۷۹۸۵۳۵	۲۶۴۵۸۲۷۶	۲۷۱۰۳۳۳۱	۱۷۱۸۹۰۵۹	۱۴۰۰ میلیون ریال
۳۵۰۴۶۸۵۰۱	۲۱۰۷۵۱۰۹۷	۳۶۱۵۰۹۲۳	۷۱۷۲۵۱۷۶	۳۱۸۴۱۳۰۵	۱۴۰۱ میلیون ریال
۵۴	۳۴.۴	۳۶.۶	۱۶۴.۶	۸۵.۲	درصد رشد

منبع: شورای هماهنگی بانک های استان

نمودار (۱۳-۲) سهم مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش های اقتصادی سال ۱۴۰۱

✓ مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک عقود

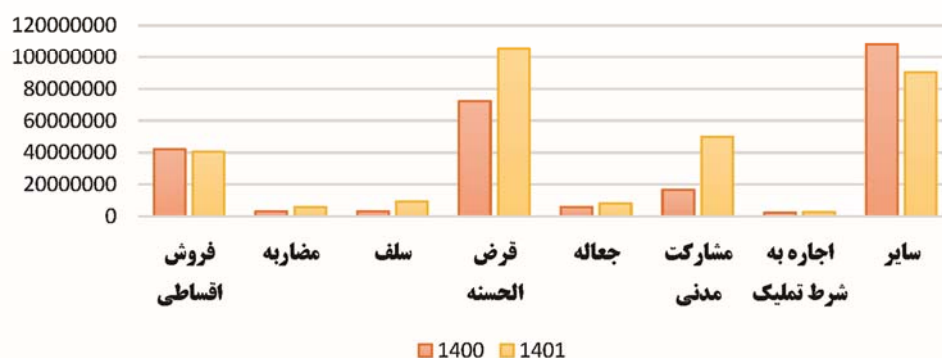
همانطور که مشاهده می شود در جدول (۱۳-۶) مانده تسهیلات اعطایی سیستم پولی استان به تفکیک عقود گزارش شده است. براساس اطلاعات جدول مذکور در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۰ بیشترین سهم مانده تسهیلات مربوط به قرض الحسنه بوده است. کمترین تسهیلات در سال ۱۴۰۱ مربوط به اجاره به شرط تملیک می باشد.

جدول (۱۳-۶): مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک عقود سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (میلیون ریال)

شرح	۱۴۰۰	۱۴۰۱
فروش اقساطی	۴۲۰۵۲۲۵۲	۴۰۴۵۳۶۱۷
مضاربه	۳۰۰۶۴۲۶	۵۸۳۳۳۶۲
سلف	۳۱۲۲۳۲۰	۹۱۶۱۷۱۷
قرض الحسنه	۷۲۳۹۶۰۳۶	۱۰۵۳۸۹۸۸۱
جعاله	۵۷۵۸۸۰۸	۷۹۸۹۵۷۶
مشارکت مدنی	۱۶۷۱۵۹۰۲	۴۹۸۷۴۴۶۹
اجاره به شرط تملیک	۲۲۶۴۹۸۵	۲۶۷۹۳۱۱
سایر	۱۰۸۲۸۲۰۵۸	۹۰۵۷۸۲۳۸
جمع کل	۲۵۳۵۹۶۹۸۷	۳۱۳۲۰۶۹۲۰

منبع: شورای هماهنگی بانک های استان

نمودار (۱۳-۳): سهم مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک عقود سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

۱۳-۵. بررسی و تحلیل مطالبات غیر جاری بانک ها

اصولاً بانک ها منابع مورد نیاز برای اعطای تسهیلات خود را از سپرده های بانکی وام قرض بین بانکی و استقراض از بانک مرکزی تأمین می کنند. نسبت تسهیلات به سپرده ها از مهمترین شاخص هایی است که بیانگر کیفیت مدیریت منابع و مصارف بانک ها می باشد. مطالبات معوق که در ادبیات بانکداری به عنوان مطالبات غیر جاری (مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول) شناخته می شود. مسئولین بانکی و اقتصادی یک کشور همواره سعی می کنند ریسک اعتباری و مطالبات غیر جاری را به حداقل ممکن برسانند تا از ورشکستگی و پیامدهای منفی آن در امان باشند.

✓ نسبت مانده کل مطالبات غیر جاری به کل مانده تسهیلات بانکی به تفکیک بانک های استان

همانطور که در جدول (۷-۱۳) مشاهده می شود در سال ۱۴۰۱ بیشترین نسبت مانده کل مطالبات غیر جاری به کل مانده تسهیلات بانکی مربوط به بانک سپه و کشاورزی و کمترین نسبت مربوط به بانک ملت می باشد.

جدول (۷-۱۳) نسبت مانده کل مطالبات غیر جاری به کل مانده تسهیلات بانکی (میلیارد ریال)

نسبت مانده کل مطالبات غیر جاری به کل مانده تسهیلات بانکی (درصد)		۱۴۰۱		۱۴۰۰		شرح
۱۴۰۱	۱۴۰۰	مطالبات غیر جاری	تسهیلات	مطالبات غیر جاری	تسهیلات	بانک
۱.۰	۱.۱	۵۰۷	۴۹۴۹۷	۳۹۵	۳۵۲۵۰	ملی
۲.۶	۵.۱	۸۶۷	۳۲۹۹۴	۱۰۴۴	۲۰۶۱۵	صادرات
۰.۴	۰.۸	۲۴۷	۵۸۲۷۳	۲۷۳	۳۳۲۹۴	ملت
۱.۶	۲.۳	۷۴۶	۴۵۴۲۴	۶۴۱	۲۷۹۷۶	تجارت
۱۰.۱	۱۰.۳	۴۸۹۰	۴۸۲۴۲	۴۱۸۷	۴۰۶۸۰	سپه
۱.۸	۰.۷	۳۹۰	۲۲۱۸۱	۱۳۲	۱۸۶۲۱	رفاه کارگران
۰.۸	۱.۶	۸۳	۹۹۰۰	۸۰	۵۰۸۹	پست بانک
۹.۰	۱۰.۶	۲۷۰۰	۳۰۱۵۷	۱۹۱۹	۱۸۰۲۶	کشاورزی
۵.۸	۱۰.۱	۲۴۳۲	۴۲۰۶۰	۲۱۱۱	۲۰۹۲۹	مسکن
۶.۴	۸.۰	۶۱۲	۹۵۲۷	۴۴۹	۵۵۸۴	صنعت و معدن
۲.۸	۴.۴	۶۲	۲۲۱۴	۶۶	۱۴۸۵	توسعه صادرات
۳.۸۶	۴.۹۶	۱۳۵۳۶	۳۵۰۴۶۹	۱۱۲۹۷	۲۲۷۵۴۹	جمع کل

منبع: شورای هماهنگی بانک های استان

✓ مانده کل مطالبات غیر جاری به تفکیک سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول

در جدول (۸-۱۳) اطلاعات مانده کل مطالبات غیر جاری به تفکیک سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۰ ارائه شده است. براساس اطلاعات جدول فوق در هر دو سال مورد بررسی مطالبات مشکوک الوصول بیشترین سهم از کل مطالبات غیر جاری را دارا می باشند. همچنین مانده کل مطالبات غیر جاری در سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۳۴۷۴ میلیارد ریال می باشد که نسبت به سال ۱۴۰۰ در حدود ۱۸ درصد افزایش داشته است.

جدول (۱۳-۸): مانده کل مطالبات غیر جاری به تفکیک سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول

سررسید گذشته	معوق	مشکوک الوصول	جمع کل مطالبات غیر جاری		
۲۰۲۸	۱۳۴۷	۷۸۵۶	۱۱۲۳۱	میلیارد ریال	۱۴۰۰
۲۸۴۴	۲۱۶۳	۸۴۶۷	۱۳۴۷۴	میلیارد ریال	۱۴۰۱

منبع: شورای هماهنگی بانک های استان

نمودار (۱۳-۴): سهم مانده کل مطالبات غیر جاری به تفکیک سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول سال ۱۴۰۱

منبع: شورای هماهنگی بانک های استان

۱۳-۶. بررسی کارایی بانک های استان

در این بخش برای ارزیابی کارایی بانکها موارد زیر مورد بررسی قرار می گیرد.

- ✓ تعداد شعب
- ✓ تعداد پرسنل
- ✓ تعداد دستگاه ATM
- ✓ نسبت سپرده به شعب
- ✓ نسبت تسهیلات به شعب
- ✓ نسبت سپرده به پرسنل
- ✓ نسبت تسهیلات به پرسنل
- ✓ تعداد دستگاه های ATM به شعب

در جدول (۱۳-۹) تعداد شعب، تعداد دستگاه های ATM و تعداد پرسنل بانک های استان مشاهده می شود. تعداد شعب در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال گذشته به مقدار ۴/۲ درصد کاهش یافته است. تعداد پرسنل نیز در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ به مقدار ۳/۷ درصد کاهش داشته است.

جدول (۱۳-۹): بررسی کارایی بانک های استان

تعداد شعب	تعداد پرسنل	تعداد دستگاههای ATM		
۳۵۶	۳۸۳۰	۱۰۲۳		۱۴۰۰
۳۴۱	۳۵۰۰	۹۸۵		۱۴۰۱

منبع: شورای هماهنگی بانک های استان

در ادامه جدول (۹-۱۳) نسبت سپرده به شعب، نسبت تسهیلات به شعب، نسبت سپرده به پرسنل، نسبت تسهیلات به پرسنل و تعداد دستگاه های ATM به شعب نشان داده شده است، در این جدول درصد تغییرات شاخص های فوق الذکر در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ نشان داده شده است.

ادامه جدول (۹-۱۳): بررسی کارایی بانک های استان (میلیارد ریال)

شرح	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد تغییرات
نسبت سپرده به شعب	۱۰۹۱	۱۰۹۴	۵۵.۲۷
نسبت تسهیلات به شعب	۶۳۹	۱۰۲۸	۶۰.۸۸
نسبت سپرده به پرسنل	۱۰۱	۱۶۵	۶۳.۳۷
نسبت تسهیلات به پرسنل	۵۹	۱۰۰	۶۹.۴۹
تعداد دستگاه های ATM به شعب	۳	۳	۰

منبع: برآورد کارشناسی

۷-۱۳. جمع بندی و آرایه توصیه های سیاستی

بالای ۸۸ درصد تأمین مالی در کشور توسط بانک ها انجام می شود^۱ همچنین بخش زیادی از تأمین مالی دولت نیز بر دوش بانک ها است؛ که این موارد ناترازی بانک ها را افزایش می دهد؛ دولت یکی از مهمترین عامل ناترازی بانک ها است، ناترازی دولت به بانک ها منتقل می شود، چه بانک های دولتی چه بانک های خصوصی، بخش عمده ای از ناترازی هایی که در بانک ها وجود دارد ناشی از مطالباتشان از دولت است. در زیر چند مورد از راه های برون رفت از ناترازی بانک ها می پردازیم:

- ۱- شناور شدن نرخ تسهیلات
- ۲- افزایش درآمدهای مشاع و غیرمشاع
- ۳- وصول مطالبات غیرجاری
- ۴- ایجاد مکانیزم تنبیهی جهت فعالسازی بانک های تخصصی قرض الحسنه
- ۵- اصلاح و به روزرسانی قانون پولی و بانکی کشور
- ۶- تقویت نظارت بانک مرکزی بر شبکه بانکی باید از طریق استقرار نظارت با رویکرد نظارت مبتنی بر ریسک و توجه بیش از پیش به نقش واحدها و اداره ریسک در شبکه بانکی
- ۷- الزام بانک ها و موسسات اعتباری به واگذاری اموال مازاد و خروج از بنگاه داری

۱. رئیس بانک مرکزی (شهریور ۱۴۰۲)

۱۲

فصل چهاردهم

نرخ تورم و شاخص های
قیمتی استان

خلاصه فصل

در این فصل شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی در سال ۱۴۰۲ بر مبنای سال پایه ۱۴۰۰ و نرخ تورم استان در سال ۱۴۰۲ با متوسط کشوری مقایسه و تحلیل شده است. بر این اساس استان سیستان و بلوچستان با ۳۵.۹ درصد رشد شاخص قیمت در سال ۱۴۰۲، کمترین تورم را در میان تمام استان های کشور داشته است. قدرت خرید افراد در استان در گروه خوراکی ها، آشامیدنی ها و دخانیات به اندازه ۳۸.۹ درصد و در کشور به اندازه ۴۱.۲ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافته است. قدرت خرید افراد در استان در گروه کالاهای غیر خوراکی و خدمات به اندازه ۳۳.۲ درصد و در کشور به اندازه ۴۰.۴ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافته است.

مقدمه

تورم از یک سو با کاهش درآمدهای حقیقی و از سوی دیگر با کاهش انگیزه بنگاه ها برای سرمایه گذاری، رشد اقتصادی را کاهش می دهد (لی و تانا، ۲۰۱۹)^۱. اما اقتصاددانان ساختارگرا معتقدند تورم خفیف و خزنده می تواند رشد اقتصادی را به همراه داشته باشد؛ هر چند رشد بیش از اندازه آن ابر تورم را در پی داشته و رشد اقتصادی را مختل می کند (اوگگ، ۲۰۱۹)^۲. بر اساس لیکه و هو (۲۰۱۹)^۳ اثر تورم و ناطمینانی تورم بر رشد اقتصادی قطعی و روشن نیست؛ در واقع تورم و ناطمینانی تورم - بسته به اینکه در مدل جداگانه عمل کنند یا با هم و یا اینکه مدل مبتنی بر کشور در حال توسعه است یا توسعه یافته - هم می توانند افزایش رشد اقتصادی را در پی داشته باشند و هم سبب کاهش رشد اقتصادی شوند. همچنین تورم زیاد، با تاثیر منفی روی سرمایه گذاری و رشد، توسعه پایدار را به خطر می اندازد (کامون، ۲۰۱۹)^۴. از مجموع مباحث مطرح شده می توان نتیجه گرفت که تورم یکی از عوامل مهمی است که می تواند رشد اقتصادی و توسعه پایدار را تحت تاثیر قرار دهد؛ به این صورت که تورم خفیف و خزنده رشد اقتصادی را افزایش می دهد در حالی که تورم بالا رشد اقتصادی را به مخاطره می اندازد.

تعاریف

در سال های اخیر نرخ تورم به شکل های گوناگونی از جمله نرخ تورم سالیانه، فصلی، ماهیانه، ۱۲ ماه منتهی و نقطه به نقطه ارایه شده است. در زیر هر کدام از مفاهیم یادشده، با فرض انتخاب شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی به عنوان شاخص قیمت، به اختصار توضیح داده خواهد شد.

نرخ تورم

تورم به معنای متوسط افزایش در سطح عمومی قیمت کالاها و خدمات است و نرخ تورم که درصد افزایش متوسط قیمت کالاها و خدمات در یک سال نسبت به سال مبنا را نشان می دهد، یکی از کلیدی ترین متغیرهای کلان اقتصادی است که زندگی اقشار مختلف جامعه را تحت تاثیر قرار می دهد. چرا که افزایش نرخ تورم سبب کاهش قدرت خرید افراد جامعه می شود به این معنی که هر واحد پول ارزش کمتری پیدا می کند و برای خرید هر واحد کالا یا خدمت نیاز به پرداخت پول بیشتری است. این نرخ بیانگر تغییر در هزینه پرداختی برای خرید سبد معینی از کالاها و خدمات مصرفی یا تولید سبد معینی از کالاها و خدمات است. نزدیک ترین شاخص برای محاسبه نرخ تورم، شاخص قیمت بوده و در اکثر کشورهای دنیا به عنوان تقریب بسیار نزدیکی برای محاسبه نرخ تورم به کار می رود، چرا که درصد تغییرات در قیمت گروهی از کالاها و خدمات را نسبت به سال پایه نشان می دهد. معمولاً برای محاسبه نرخ تورم از شاخص

^۱. Li & Tanna (۲۰۱۹)

^۲. Ogege (۲۰۱۹)

^۳. lyke & Ho (۲۰۱۹)

^۴. Kamoun (۲۰۱۹)

بهای کالاها و خدمات مصرفی استفاده می شود. این شاخص تغییرات متوسط قیمت تعداد معینی از کالاها و خدمات مصرفی خانوار را نسبت به سال پایه می سنجد؛ به عبارتی نرخ تورم رشد شاخص قیمت ها و شاخص قیمت میانگین وزنی قیمت ها است.

نرخ تورم ماهیانه

نرخ تغییر شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در یک ماه نسبت به ماه قبل را نشان می دهد.

نرخ تورم فصلی

بیان گر نرخ تغییر متوسط شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در یک فصل نسبت به فصل قبل است. با داشتن شاخص ماهیانه بهای کالاها و خدمات مصرفی، میانگین حسابی (ساده) این شاخص در سه ماه یک فصل، شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی آن فصل را نشان می دهد که نرخ تورم فصلی با استفاده از همین شاخص به دست می آید.

نرخ تورم سالیانه

مهمترین معیاری که در تمام کشورها برای محاسبه و بیان نرخ تورم استفاده می شود، نرخ تورم سالیانه است. نرخ تورم سالیانه، نرخ تغییر متوسط شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در یک سال، نسبت به سال قبل است. میانگین حسابی (ساده) شاخص های قیمت ماهیانه در یک سال، شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی سالیانه را نشان می دهد.

تورم نقطه به نقطه

این شاخص که مفهوم و شاخصی غیرمتداول در سطح جهان است، نرخ تغییر شاخص ماهیانه قیمت را در یک ماه نسبت به ماه مشابه سال قبل اندازه می گیرد و به هیچ عنوان نمی تواند نشانگر نرخ تورم واقعی در یک سال باشد؛ چرا که برای محاسبه نرخ تورم سالیانه، از میانگین شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در ۱۲ ماه استفاده می شود، نه صرفا شاخص قیمت یک ماه. این شاخص تنها نشان دهنده نرخ تغییر شاخص کل قیمت در یک ماه (شاخص ماهیانه قیمت) نسبت به ماه مشابه سال قبل است.

تورم ۱۲ ماه منتهی

این نوع از تورم جامع ترین و بهترین شاخص برای محاسبه تورم است. معمولا از این شاخص برای محاسبه تورم سالیانه بین دو ماه مشابه از دو سال متوالی استفاده می شود. برای محاسبه تورم ۱۲ ماه منتهی، نرخ تغییر میانگین شاخص قیمت در ۱۲ ماه منتهی به یک ماه نسبت به میانگین شاخص قیمت در ۱۲ ماه منتهی به همان ماه در سال قبل اندازه گیری می شود. برای محاسبه تورم سالیانه نیز از همین شاخص استفاده می شود؛ به این صورت که نرخ تغییر میانگین شاخص قیمت در ۱۲ ماه منتهی به اسفند هر سال نسبت به میانگین شاخص قیمت در ۱۲ ماه منتهی به اسفند سال قبل، نشان دهنده تورم سالیانه است.

۱-۴. سیاست های اقتصادی تورم و جهت گیری های استان

بر اساس آمار بانک جهانی، نرخ تورم در جهان با طی یک روند نوسانی و نزولی از حدود ۱۲.۴ درصد در سال ۱۹۸۱ به ۸ درصد در سال ۲۰۱۹ کاهش یافته است. این کاهش قابل ملاحظه و این نرخ تورم اندک بدان معنا است که اکثر کشورهای جهان در مهار تورم موفق عمل کرده اند. اما نرخ تورم در ایران از ۹.۸ درصد در سال ۱۹۶۰ با طی یک روند نوسانی به ۲۴.۲ درصد در سال ۱۹۸۱ و ۴۳.۵ درصد در سال ۲۰۲۲ رسیده است. همچنین بالاترین نرخ تورم در ایران در سال ۱۹۹۵ (۴۹.۷ درصد) تجربه شده است. به همین ترتیب نرخ تورم ۴۳.۵ درصدی در سال ۲۰۲۲ بالاترین نرخ تورم بعد از تورم تاریخی سال ۱۹۹۵ بوده است. بنابراین ملاحظه می شود نرخ تورم در ایران به طور قابل ملاحظه ای بیشتر از نرخ تورم جهانی است.

همچنین بر اساس آمار FRED از منبع صندوق بین المللی پول، پایه پولی (پول پر قدرت) در ایران در کل روند صعودی داشته و به ویژه در سال‌های اخیر به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته و از سال ۲۰۱۹ به بعد رشد بالای ۳۰ درصد داشته است. روند رشد درآمد سرانه که از آن به عنوان شاخص رشد اقتصادی نیز یاد می‌شود مشابه رشد تولید ناخالص داخلی است، هر چند مقادیر آن متفاوت است. اما برای قضاوت در مورد اینکه رابطه مقداری پول برای ایران چگونه عمل می‌کند نیاز به تحقیقات بیشتری است. این که به عنوان نمونه نقدینگی چند دوره بعد روی تورم و رشد اقتصادی تاثیر می‌گذارد و اساساً سرعت گردش پول چه نقشی در تورم دارد نیاز به بررسی دقیق‌تری دارد.

اما در استان سیستان و بلوچستان روند نرخ تورم متأثر از روند کشوری است با این تفاوت که معمولاً در دوره‌های افزایش تورم در کشور، این نرخ در استان بیش از کشور افزایش یافته است. به عنوان نمونه طی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۲ که نرخ تورم کشور صعودی بوده است نرخ تورم استان نیز صعودی بوده و در تمام این سال‌ها نرخ تورم استان بیشتر بوده است. این مورد به طور مشابه در سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ تکرار شده است.

۲-۱۴. بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی استان

نرخ تورم کشور در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ (۱۲ ماه منتهی به اسفند) به ترتیب ۴۵.۸ و ۴۰.۷ بوده است. آمار استانی نرخ تورم در اسفند ماه ۱۴۰۱ توسط نهادهای آماری کشور ارائه نشد. به همین دلیل تنها نرخ تورم سال ۱۴۰۲ ارائه می‌شود. نرخ تورم کشور در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال پیش ۵.۱ درصد کاهش یافته است. نرخ تورم در استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۲ (۳۵.۹ درصد) کمترین نرخ تورم در میان استان‌های کشور بوده است. نرخ تورم خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات در کشور نسبت به کالاهای غیرخوراکی و خدمات اندکی بیشتر بوده است اما در استان این اختلاف بیشتر است.

۳-۱۴. بررسی وضعیت شاخص‌های قیمتی

در این بخش شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی و نرخ رشد آن (تورم) در استان و کشور بررسی و تحلیل شده است. همچنین در این قسمت موارد زیر و تحلیل خواهد شد:

- ✓ شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری و روستایی استان^۱
- ✓ نرخ تورم در مناطق شهری

بر اساس جدول (۱-۱۴) در سال ۱۴۰۲ موارد زیر قابل بیان است:

- نرخ تورم در استان سیستان و بلوچستان ۴.۸ درصد کمتر از میانگین کشور است.
- استان سیستان و بلوچستان با ۳۵.۹ درصد رشد شاخص قیمت در سال ۱۴۰۲، کمترین تورم را در میان تمام استان‌های کشور داشته است.
- قدرت خرید در استان سیستان و بلوچستان و کشور در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال پیش کاهش یافته است اما کاهش قدرت خرید در کشور بیشتر از استان بوده است.
- قدرت خرید در استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۱ بیش از سه برابر سال ۱۴۰۲ بوده است.

^۱ در محاسبه شاخص، سال ۱۳۹۵ به عنوان سال پایه در نظر گرفته شده است.

جدول (۱-۱۴): مقایسه شاخص قیمت استان سیستان و بلوچستان و کشور (۱۴۰۰=۱۰۰)

عنوان	استان			کشور		
	شاخص قیمت	تورم (درصد)		شاخص قیمت	تورم (درصد)	
سال	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳
شاخص کل	۱۵۸.۶	۲۱۵.۵	۳۵.۹	۱۶۳.۶	۲۳۰.۲	۴۰.۷

منبع: مرکز آمار ایران

۴-۱۴. بررسی و تحلیل اجزاء شاخص های قیمتی

علاوه بر ارایه شاخص قیمت مصرف کننده به صورت کلی، این شاخص به تفکیک دو گروه کلی خوراکی ها، آشامیدنی ها و دخانیات و کالاهای غیر خوراکی و خدمات ارایه خواهد شد. در زیر به تحلیل شاخص قیمت و نرخ تورم در قالب موارد زیر پرداخته می شود:

- ✓ گروه های اصلی شاخص بهای مصرف کننده
- ✓ نرخ تورم گروه های اصلی در مناطق شهری

بر اساس جدول (۲-۱۴)، به طور کلی در مقایسه دو گروه عمده خوراکی ها، آشامیدنی ها و دخانیات و کالاهای غیر خوراکی و خدمات موارد زیر قابل مشاهده است:

- قدرت خرید افراد در استان در گروه خوراکی ها، آشامیدنی ها و دخانیات به اندازه ۳۸.۹ درصد و در کشور به اندازه ۴۱.۲ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافته است.
- قدرت خرید افراد در استان در گروه کالاهای غیر خوراکی و خدمات به اندازه ۳۳.۲ درصد و در کشور به اندازه ۴۰.۴ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافته است.
- خوراکی ها، آشامیدنی ها و دخانیات سهم بیشتری در افزایش قیمت ها و در نتیجه کاهش قدرت خرید افراد در استان نسبت به کشور داشته است. در واقع افزایش قیمت ها در استان بیشتر ناشی از خوراکی ها، آشامیدنی ها و دخانیات بوده است.
- کالاهای غیر خوراکی و خدمات سهم بیشتری در افزایش قیمت ها و در نتیجه کاهش قدرت خرید افراد کشور در مقایسه با استان داشته است. در واقع افزایش قیمت ها در کشور بیشتر ناشی از کالاهای غیر خوراکی و خدمات بوده است.

جدول (۲-۱۴): مقایسه شاخص قیمت استان سیستان و بلوچستان و کشور به تفکیک گروه های اصلی (۱۴۰۰=۱۰۰)

عنوان	استان (۱۴۰۲)			کشور (۱۴۰۲)		
	ضریب اهمیت	شاخص قیمت	تورم (درصد)	ضریب اهمیت	شاخص قیمت	تورم (درصد)
شاخص کل	-	۲۱۵.۵	۳۵.۹	-	۲۳۰.۲	۴۰.۷
<u>خوراکی ها، آشامیدنی ها و دخانیات</u>	۳۸.۸۴	۲۵۸.۶	۳۸.۹	۲۹.۴۴	۲۶۲	۴۱.۲
<u>کالاهای غیر خوراکی و خدمات</u>	۶۱.۱۶	۱۸۸.۲	۳۳.۲	۷۰.۵۶	۲۱۷	۴۰.۴

منبع: مرکز آمار ایران

نمودار (۱-۱۴) نرخ تورم را در گروه های اصلی در استان و کشور در سال ۱۴۰۲ به تصویر کشیده است. بر اساس این نمودار می توان نکات زیر را استخراج کرد:

- نرخ تورم استان در خوراکی ها، آشامیدنی ها و دخانیات ۳۸.۹ درصد بوده که ۲.۴ درصد کمتر از میانگین کشور بوده است.
- نرخ تورم استان در کالاهای غیر خوراکی و خدمات ۳۳.۳ درصد بوده که ۷.۱ درصد کمتر از میانگین کشوری بوده است.
- فاصله نرخ تورم استان و کشور در کالاهای غیر خوراکی و خدمات بیشتر از خوراکی ها، آشامیدنی ها و دخانیات بوده است.

نمودار (۱۴-۱): مقایسه نرخ تورم استان و کشور در گروه های کالایی مختلف- سال ۱۴۰۲

منبع: مرکز آمار ایران

۱۴-۵. جمع بندی و آرایه توصیه های سیاستی

در این فصل شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی بر مبنای سال پایه ۱۴۰۰ و نرخ تورم استان در سال ۱۴۰۲ با سال قبل و متوسط کشوری مقایسه و تحلیل شده است. بررسی مشاهدات و داده های شاخص های قیمتی مصرف کننده و نرخ های تورم نشان می دهد که:

- نرخ تورم در استان سیستان و بلوچستان ۴.۸ درصد کمتر از میانگین کشور است.
- استان سیستان و بلوچستان با ۳۵.۹ درصد رشد شاخص قیمت در سال ۱۴۰۲، کمترین تورم را در میان تمام استان های کشور داشته است.
- قدرت خرید افراد در استان در گروه خوراکی ها، آشامیدنی ها و دخانیات به اندازه ۳۸.۹ درصد و در کشور به اندازه ۴۱.۲ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافته است.
- قدرت خرید افراد در استان در گروه کالاهای غیر خوراکی و خدمات به اندازه ۳۳.۲ درصد و در کشور به اندازه ۴۰.۴ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافته است.
- نرخ تورم استان در خوراکی ها، آشامیدنی ها و دخانیات ۳۸.۹ درصد بوده که ۲.۴ درصد کمتر از میانگین کشور بوده است.
- نرخ تورم استان در کالاهای غیر خوراکی و خدمات ۳۳.۳ درصد بوده که ۷.۱ درصد کمتر از میانگین کشوری بوده است.

با توجه به نتایج به دست آمده می توان راه کارهای زیر را پیشنهاد کرد:

- ۱- با توجه به آن که نرخ تورم استان به طور قابل توجهی متأثر از ضریب اهمیت بیشتر و مقادیر بالای تورم در گروه کالایی خوراکی ها، آشامیدنی ها و دخانیات است پیشنهاد می شود کالاهای خوراکی و ضروری در استان در اولویت سیاست های ضد تورمی قرار گیرند.

۲- به منظور کاهش فعالیت های سفته بازی در بازار دارایی هایی نظیر مسکن، ارز و طلا و همچنین هدایت منابع به سمت فعالیت های مولد، از ابزارهای مالی نظیر مالیات استفاده شود. به عنوان مثال در بسیاری از کشورها به منظور کاهش فعالیت های دلالی و سفته بازی و هدایت منابع به سمت فعالیت های تولیدی از مالیات بر عایدی سرمایه (CGT) و مالیات بر مجموع درآمد استفاده می شود. به این صورت که در مالیات بر عایدی سرمایه از تفاوت ارزش ذاتی و ارزش بازاری فروش هر دارایی غیرمولد (نظیر طلا، ارز و مسکن) و در مالیات بر مجموع درآمد از کل جریان درآمدی افراد (اعم از حقوق و دستمزد، املاک، سودهای بانکی و...) مالیات گرفته می شود. این امر سبب می شود که بازدهی بخش های غیرمولد کاهش یافته و منابع از فعالیت های سوداگرانه به سمت فعالیت های مولد هدایت شود. وضع این نوع مالیات به ویژه در بازار مسکن سبب می شود تا با جلوگیری از فعالیت های سفته بازانه در این بازار، علاوه بر کاهش و چه بسا از بین رفتن حباب قیمتی، با هدایت منابع به سمت بازارهای مولد، عرضه سایر کالاها و خدمات نیز افزایش یابد. این امر سبب کاهش تورم گروه کالاهای ضروری نظیر خوراکی ها نیز می شود.

۳- در راستای برخورداری همزمان از ثبات قیمت و عدم رکود در جامعه پیشنهاد می شود سیاست های طرف عرضه به جای سیاست های طرف تقاضا در پیش گرفته شود.

۴- در راستای افزایش تولید و کاهش قیمت، سیاست های مالیاتی با هدف کاهش مصرف کالاهای زیان آور بر جامعه طراحی و اعمال شود تا از طریق مالیات به دست آمده به افزایش تولید کمک شده و زمینه کاهش قیمت فراهم شود تا بتوان در کنار اعمال سیاست های پولی به مهار تورم دست یافت.

۱۵

فصل پانزدهم

وضعیت مالی
و بودجه ای استان

خلاصه فصل

در این فصل وضعیت مالی و بودجه ای استان برای سال های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ مورد بررسی قرار می گیرد. بر اساس نتایج به دست آمده، کل درآمدهای عمومی استان در سال ۱۴۰۱ برابر با ۲۰۶۴۷۴۸۰ میلیون ریال می باشد. سهم درآمدهای مالیاتی مستقیم از کل درآمدهای مالیاتی استان در سال ۱۴۰۱ معادل ۵۷ درصد بوده است. همچنین سهم درآمدهای مالیات غیرمستقیم استان از کل درآمدهای مالیاتی برابر با ۴۳ درصد می باشد. در مورد عملکرد اعتبارات می توان گفت در سال ۱۴۰۱، ۷۴ درصد از کل عملکرد اعتبارات مربوط به اعتبارات تملک دارایی های سرمایه ای و ۲۶ درصد آن مربوط به اعتبارات هزینه ای است.

مقدمه

بودجه به عنوان مهمترین سند مالی دولت همواره مورد توجه نهادهای تصمیم گیری به عنوان متولیان امر بودجه و نیز مردم به عنوان بهره مندان از درآمدهای ملی بوده است. نظام بودجه ریزی به عنوان یک ابزار مهم و حساس برای برنامه ریزی عملیات و فعالیت های دولت به موازات رشد و توسعه دولت و جامعه مراحل و تحولات مهمی را پشت سر گذاشته و امروزه به صورت یک نظام پیچیده فنی و مالی در آمده است. مفهوم بودجه ریزی از سالیان بسیار دور در ایران متداول بوده، و از آن در جهت پیشبرد و پیشرفت جامعه ایرانی استفاده می گردیده است. از این رو در این فصل، وضعیت مالی و بودجه ای استان مورد بررسی قرار می گیرد.

۱-۱۵. سیاست های اقتصادی مالی و بودجه ای و جهت گیری های استان

وابستگی بالا به درآمدهای نفتی، تشدید تحریم ها و پایین آمدن قیمت نفت موجب شد دولت با کاهش کسری بودجه مواجه شود. همچنین وجود موانع ساختاری در اقتصاد ایران، تحریم ها و از بین رفتن تعاملات ایران با اقتصاد بین الملل، کاهش صادرات نفت و به تبع آن کاهش درآمدهای ارزی، نوسانات و شوک های ارزی موجب آشفتگی بخش های مختلف اقتصادی در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۰ شد. پیشنهاد می شود دولت برای کاهش کسری بودجه، روش های جبران کسری بودجه از طریق فروش اوراق در بازار بدهی، مولدسازی دارایی ها و فروش سهام دولتی در شرکت های بورسی و غیربورسی را مورد بررسی قرار دهد و کم هزینه ترین آنها را انتخاب نماید و از اسقراض از بانک مرکزی و پولی نمودن کسری بودجه دوری کند.

۲-۱۵. بررسی وضعیت تحولات مالی و بودجه ای

در سال ۱۴۰۱ مانند سال قبل، نظام مند نمودن مدیریت نقدینگی داراییها و بدهیهای دولت، هوشمندسازی عملیات مالی دولت و تأمین مالی دولت از طریق انتشار اوراق و تهاتر بدهیها از جمله راهبردهای مهم وزارت امور اقتصادی و دارایی بوده است. در استان نیز بمنظور پیشبرد برنامه های وزارت امور اقتصادی و دارایی اقدامات مؤثری در سال ۱۴۰۱ انجام گردید که از جمله میتوان به بستن حسابهای مازاد دستگاههای اجرایی استان بمنظور مدیریت حسابهای بانکی، وصول و بررسی درخواستهای کلیه دستگاههای اجرایی مشمول و مطابقت با اطلاعات مندرج در سامانه سمد، تلاش در جهت فرهنگسازی استفاده از اسناد خزانه اسلامی و اوراق تسویه خزانه در بین فعالین بخش خصوصی جهت جذب اعتبارات از طریق ابزارهای مالی در جهت مدیریت نقدینگی استان اشاره کرد. همچنین وصول، بررسی و ثبت حسابهای ماهانه کلیه دستگاههای اجرایی استان از طریق سامانه سنما (سامانه نظارت آنی معاونت نظارت مالی و خزانه داری کل کشور)، ارسال بخشنامه ها و دستورالعملهای مربوط به اسناد خزانه اسلامی به کلیه دستگاههای اجرایی،

وصول، بررسی و ثبت صورتهای مالی منابع داخلی شهرداریها و صورتهای مالی اعتبارات تملک داراییهای سرمایه ای دستگاههای اجرایی استان از طریق سامانه سنما، انجام هماهنگی های لازم با دستگاههای اجرایی استان به منظور شناسایی و ثبت بدهی و مطالبات خود در سامانه سمد (سامانه ثبت و گزارشگری بدهیها و مطالبات دولت) و انجام هماهنگیهای لازم با دستگاههای اجرایی استان جهت اجرای سامانه اموال دستگاههای اجرایی (سادا) از اقدامات عمده مالی و بودجه ای در استان طی سالهای ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ بوده است.

۳-۱۵. بررسی و تحلیل کلی وضع مالی استان

در این قسمت به بررسی شاخص های کلی بودجه استان نظیر نسبت مالیات به محصول ناخالص داخلی و ضریب برداشت پرداخته می شود.

✓ نسبت مالیات به محصول ناخالص داخلی

یکی از مهمترین منابع درآمدی دولت در بسیاری از کشورها مالیات است. بر اساس آمار خزانه معین استان، سهم مالیات ها از تولید ناخالص داخلی استان در سال های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ به ترتیب معادل ۰.۹ و ۱.۰۷ درصد بوده است. این سهم نشان دهنده ی ضعف شدید در ساختار مالیاتی استان است. در واقع این سهم نشان دهنده ی این است که مالیات ها طی این دو سال به طور متوسط کمتر از یک درصد از تولید ناخالص داخلی استان را جذب کرده اند که نسبت به متوسط کشوری و متوسط جهانی ناچیز است.

✓ ضریب برداشت (نسبت مصارف عمومی استان به درآمدهای عمومی استان)

ضریب برداشت یا نسبت مصارف عمومی به درآمدهای عمومی استان طی سال های اخیر روند نزولی داشته است به طوری که این نسبت در سال های ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۱ به ترتیب ۱.۳۴، ۱.۵۲، ۰.۰۷، ۱.۵ و ۰.۶، ۰.۱، ۰.۳، ۰.۱ بوده است. همانطور که ملاحظه می شود این نسبت در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ کاهش ۰.۲ درصدی داشته است.

۴-۱۵. بررسی و تحلیل وضعیت منابع و مصارف عمومی بودجه استان

بودجه ی هر کشور شامل پیش بینی درآمدها و هزینه ها برای یک سال است. منابع بودجه دولت در واقع پیش بینی درآمدهای قابل وصول و مصارف آن پیش بینی هزینه هایی است که دولت قصد انجام آن ها را دارد. در زیر ابتدا منابع عمومی دولت و سپس مصارف آن مورد بررسی و تحلیل قرار می گیرد.

۱-۴-۱۵. منابع عمومی دولت

منابع درآمدی دولت شامل درآمدهای عمومی و اختصاصی، واگذاری دارایی های سرمایه ای و واگذاری دارایی های مالی است. درآمدهای عمومی شامل مالیات ها، درآمدهای وزارتخانه ها و موسسات دولتی، سود سهام شرکت های دولتی، درآمد حاصل از انحصارات و مالکیت و سایر درآمدها است. درآمدهای اختصاصی نیز درآمدهایی است که مصارف آن برای مصرف خاص بر طبق قانون مشخص شده است. واگذاری دارایی های سرمایه ای، دارایی های تولید شده یا تولید نشده ای است که طی مدت بیش از یک سال در فرایند تولید کالاها و خدمات به کار می رود مانند درآمد حاصل از فروش نفت خام و گاز، فروش ساختمان و تاسیسات، فروش و واگذاری اراضی، فروش ماشین آلات و تجهیزات و فروش یا واگذاری سایر دارایی های سرمایه ای. واگذاری دارایی های مالی که ماهیت درآمدی ندارند و بیشتر منابع تامین اعتبار یا منابع استقراض هستند عبارتند از استقراض از سیستم بانکی، فروش اوراق مشارکت، استفاده از تسهیلات خارجی، استفاده از موجودی حساب ذخیره ارزی، دریافت اصل وام های خارجی دولت، وصولی از محل واگذاری شرکت های دولتی، دریافت اصل وام های داخلی دولت و برگشتی از پرداخت های سال یا سال های گذشته.

✓ درآمدهای عمومی استان مصوب و عملکرد

آمار ارایه شده در جدول (۱۵-۱) حاکی از آن است که رشد درآمدهای عمومی مصوب برای استان در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل معادل ۴۸ درصد بوده است؛ این در حالی است که عملکرد این درآمدها ۵۶ درصد افزایش را نشان می‌دهد. همچنین ۱۰۴ درصد از کل درآمدهای مصوب در سال ۱۴۰۰ محقق شده است، در حالی که در سال ۱۴۰۱ نسبت درآمدهای عمومی محقق شده به کل درآمدهای مصوب ۱۹۶.۹ درصد بوده است.

جدول (۱۵-۱): میزان درآمدهای عمومی مصوب و تحقق یافته (میلیون ریال)

درآمدهای عمومی مصوب	رشد نسبت به سال قبل (درصد)	عملکرد درآمدهای عمومی	رشد نسبت به سال قبل (درصد)	تفاوت مصوب و عملکرد	درصد تحقق درآمدهای مصوب
۱۳۹۰۶۹۶۰	۷۰.۷	۱۴۴۳۰۶۴۱	۴۲.۹	۵۲۳۶۸۱	۱۰۴
۲۰۶۴۷۴۸۰	۴۸	۴۰۶۶۲۰۴۱	۵۶	۲۰۰۱۴۵۶۱	۱۹۶.۹

منبع: خزانه معین اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان سیستان و بلوچستان

✓ درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم

یکی از مهمترین منابع درآمدهای عمومی مالیات است که به دو شیوه مستقیم و غیر مستقیم دریافت می‌شود. جدول (۱۵-۲) ارایه دهنده آمار مربوط به درآمدهای عمومی به تفکیک درآمدهای مالیاتی مستقیم و غیرمستقیم و سایر درآمدها است. کل درآمدهای عمومی استان در سال ۱۴۰۱ برابر با ۴۰۶۶۲۰۴۱ میلیون ریال می باشد. درآمدهای عمومی شامل کل درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدها می باشد. در سال ۱۴۰۱ کل درآمدهای مالیاتی، تقریباً رشد ۱۰۰ درصدی را نسبت به سال پیش تجربه کرده است و سهم درآمدهای مالیاتی از کل درآمدهای عمومی در این سال ۴۴.۶ درصد بوده است که این سهم نسبت به سال قبل کاهش یافته است. سهم درآمدهای مالیاتی مستقیم نیز از کل درآمدهای مالیاتی استان در سال ۱۴۰۱ معادل ۵۷.۱ درصد و سهم درآمدهای غیرمستقیم استان از کل درآمدهای مالیاتی برابر با ۴۲.۹ درصد می باشد که نسبت به دوره ی مشابه سال قبل تغییر چندانی نیافته است.

✓ سایر درآمدها (وصولی خزانه معین)

سهم سایر درآمدها از کل درآمدهای عمومی استان در سال ۱۴۰۱ معادل ۵۵.۴ درصد و رشد آن نسبت به سال قبل افزایش ۱۷ درصدی داشته است.

جدول (۱۵-۲): میزان درآمدهای عمومی به تفکیک اجزاء (میلیون ریال - درصد)

سال	مالیات										
	مالیات مستقیم		مالیات غیر مستقیم		کل درآمدهای مالیاتی			سایر درآمدها			
	مقدار	سهم از کل درآمد مالیاتی	مقدار	سهم از کل درآمد مالیاتی	مقدار	سهم از کل درآمد مالیاتی	مقدار	سهم از کل درآمد مالیاتی	کل درآمدهای عمومی		
۱۴۰۰	۷۵۵۸۱۲۳	۵۷.۴	۵۶۱۵۵۱۴	۴۲.۶	۱۳۱۷۳۶۳۸	۹۱.۳	۹۹.۵	۱۲۵۷۰۰۳	۸.۷	-۱۸.۵	۱۴۴۳۰۶۴۱
۱۴۰۱	۱۰۳۵۳۱۱۱	۵۷.۱	۷۷۷۴۷۷۳	۴۲.۹	۱۸۱۲۷۸۸۴	۴۴.۶	۳۷.۶	۲۲۵۳۴۱۵۷	۵۵.۴	۱۷	۴۰۶۶۲۰۴۱

منبع: خزانه معین اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان سیستان و بلوچستان

✓ واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای (فروش اموال منقول و غیرمنقول، سایر و کل واگذاری‌های سرمایه‌ای)

یکی دیگر از اقلام منابع دولتی، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای است که این رقم بر اساس سالنامه آماری استان در سال ۱۳۹۴ معادل ۵۲۱۴۱ میلیون ریال و در سال ۱۳۹۵ معادل ۲۲۵۴۰ میلیون ریال بوده است که ۵۶.۸ درصد کاهش را نشان می‌دهد. همچنین واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای تنها ۰.۴۳ درصد از کل منابع عمومی دولت را به خود اختصاص داده است و بیشتر بار تامین منابع در استان به عهده درآمدهای عمومی دولت به ویژه مالیات‌ها است.

۱۵-۴-۲. مصارف عمومی دولت

مصارف یا هزینه‌های دولت شامل اعتبارات هزینه‌ای یا جاری، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و تملک دارایی‌های مالی است. اعتبارات هزینه‌ای (جاری) اعتباراتی هستند که به منظور حفظ و نگهداری ظرفیت‌های ایجاد شده و اعمال حاکمیت دولت انجام و به عنوان هزینه‌های مستمر نیز قلمداد می‌شود. تملک دارایی‌های سرمایه‌ای هزینه‌های مربوط به طرح‌های عمرانی است که به منظور ایجاد ظرفیت‌های جدید یا توسعه ظرفیت‌های موجود به صورت سرمایه‌گذاری ثابت هزینه شده و به عنوان هزینه‌های غیرمستمر شناخته می‌شود. تملک دارایی‌های مالی نیز مربوط به بازپرداخت تعهدات مالی دولت به صورت بازپرداخت وام‌ها یا بازپرداخت اوراق مشارکت دولت یا تنظیم سیاست‌های مالی و پولی است.

✓ عملکرد اعتبارات استان به تفکیک تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و اعتبارات هزینه‌ای

مصارف بودجه دولت شامل اعتبارات هزینه‌ای است که جنبه مصرفی دارد و اعتبارات عمرانی که جنبه سرمایه‌ای داشته و با عنوان اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در بودجه کشور لحاظ می‌شود. جدول (۱۵-۳) عملکرد اعتبارات استان را به تفکیک تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و اعتبارات هزینه‌ای نشان می‌دهد. تملک دارایی‌های سرمایه‌ای به سه بخش اعتبارات استانی که از محل درآمدهای استانی هزینه می‌شود، اعتبارات بندها و تبصره‌ها که شامل ردیف‌ها و اعتبارات متفرقه‌ای است که در سال‌های مختلف به استان ابلاغ می‌شود (مانند اعتبارات تعهدات سفر مقام معظم رهبری، اعتبارات زمینه‌سازی جهت تحرک بخشیدن به اقتصاد مناطق، اعتبارات توسعه استان، اعتبارات ایجاد زیرساخت‌های توسعه پایدار شرق و غرب کشور و غیره) و اعتبارات ملی استانی شده تفکیک می‌شود. اعتبارات هزینه‌ای نیز شامل اعتبارات استانی و بندها و تبصره‌ها است. بر این اساس در سال ۱۴۰۱، ۷۴ درصد از کل عملکرد اعتبارات مربوط به اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و ۲۷ درصد آن مربوط به اعتبارات هزینه‌ای است.

جدول (۱۵-۳): سهم و عملکرد اعتبارات هزینه‌ای و اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای به تفکیک اجزاء (میلیارد ریال-درصد)

سال	استانی	بندها و تبصره‌ها	سهم	ملی استانی شده	سهم	زیر	سهم	اعتبارات هزینه‌ای			
								استانی	سهم	بندها و تبصره‌ها	سهم
۱۴۰۱	۱۴۳۰۹	۴۰.۸	۱۵۵۹۰	۴۴.۵	۵۱۴۵	۱۴.۷	۳۵۰۴۴	۸۲۸۰	۹۷	۲۶۰	۳
۱۴۰۰	۱۶۴۰	۸۶.۴۰	۱۰۰	۱۱۸۹۴	۷	۸۷۹	۹۳	۱۱۰۵۲	۱۰۰	۳۳۳۶۷	۰

منبع: خزانه معین اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان سیستان و بلوچستان

✓ **عملکرد اعتبارات تملک دارایی های سرمایه ای به تفکیک محل تامین آن (استانی، ملی استانی شده و...)**

مقدار و سهم هر کدام از اجزای تملک دارایی های سرمایه ای و اعتبارات هزینه ای در جدول (۳-۱۵) محاسبه شده است. در سال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱، بیشترین سهم اعتبارات تملک دارایی های سرمایه ای از بندها و تبصره ها بوده است. همچنین کمترین سهم اعتبارات در سال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ مربوط به اعتبارات ملی استانی بوده است.

✓ **عملکرد اعتبارات هزینه ای به تفکیک هفت فصل جبران خدمات کارکنان، استفاده از کالاها و خدمات، هزینه اموال و دارایی، یارانه ها و کمک بلاعوض، رفاه اجتماعی و سایر**

جدول (۴-۱۵) ارایه دهنده ی عملکرد و سهم اعتبارات هزینه ای به تفکیک هفت فصل جبران خدمات کارکنان، استفاده از کالاها و خدمات، هزینه اموال و دارایی، یارانه ها و کمک بلاعوض، رفاه اجتماعی و سایر است. در مورد اجزای اعتبارات هزینه ای می توان گفت که جبران خدمات کارکنان با حدود ۵۴ درصد بیشترین سهم را در این دسته از اعتبارات دارد که سهم تقریباً ثابتی از اعتبارات هزینه ای را به خود اختصاص داده است. پس از آن استفاده از کالاها و خدمات و رفاه اجتماعی به ترتیب حدود ۲۱ و ۱۷.۵ درصد از اعتبارات هزینه ای را به خود اختصاص داده است. جمع کل اعتبارات هزینه ای استان در سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۲۱۲۱ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۴۰۰ حدود ۳۱.۵ درصد رشد داشته است.

جدول (۴-۱۵): سهم و عملکرد هر کدام از اجزای عملکرد اعتبارات هزینه ای به تفکیک فصول (میلیارد ریال-درصد)

جبران خدمات کارکنان	سهم	استفاده از کالاها و خدمات	سهم	هزینه های اموال و دارایی	سهم	یارانه	سهم	کمک های اجتماعی	سهم	رفاه اجتماعی	سهم	سایر هزینه ها	سهم	جمع کل	سهم
۴۹۸۲	۵۴	۲۰۲۷	۲۲	-	-	-	-	۲۴۱	۲.۶	۱۳۳۰	۱۴.۵	۶۳۲	۶.۹	۹۲۱۹	۱.۰
۶۵۷۴	۵۴.۲	۲۵۴۵	۲۱	-	-	-	-	۱۴۷	۱.۲	۲۱۲۴	۱۷.۵	۷۳۱	۶	۱۲۱۲۱	۱.۰

منبع: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان سیستان و بلوچستان / محاسبات محقق

۱۵-۵. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی

بودجه سال ۱۴۰۱ در نتیجه تحریم و کاهش قیمت نفت منجر به کاهش درآمدهای نفتی و کسری بودجه گردید. کسری بودجه می تواند تورم را افزایش دهد زیرا در اقتصاد ایران، تأمین کسری بودجه عمدتاً از طریق استقراض از بانک مرکزی صورت می گیرد که این امر با افزایش حجم پول، به تورم بالاتر منتهی می شود. افزایش تورم نیز به نوبه خود اثر منفی بر رشد اقتصادی خواهد داشت. کسری بودجه می تواند ثبات اقتصادی را نیز متاثر سازد زیرا امروزه این فرض پذیرفته شده است که ثبات اقتصاد کلان مستلزم رشد و سرمایه گذاری داشته است و کسری بودجه دولت می تواند اثر منفی بر سرمایه گذاری و رشد اقتصادی داشته باشد. با افزایش کسری بودجه، معمولاً منابع عمرانی به هزینه های جاری اختصاص می یابد و بنابراین سرمایه گذاری های دولتی که عمدتاً از جنس سرمایه گذاری های زیرساختی است با کندی پیش می رود که پیامد این امر کاهش رشد اقتصادی و تولید آینده خواهد بود. در این ارتباط نرخ ارز، از دیگر متغیرهای

کلان اقتصادی هستند که متاثر از کسری بودجه خواهند بود. در این ارتباط باید گفت که کشورهای صادرکننده نفت از درآمدهای نفتی بالایی برخوردار بوده و این درآمدها سهم بزرگتری از صادرات کشور را تشکیل می‌دهند. از این رو با کاهش درآمدهای نفتی دچار کسری های مالی و تجاری می‌شوند. دولت می‌تواند به منظور تامین منابع کسری اقدام به استقراض از بانک مرکزی نماید که این موضوع موجب افزایش پایه پولی شده و پیامدهای تورمی به همراه خواهد داشت. راهکار دیگر استفاده از فروش اوراق و تامین کسری بودجه از این طریق است. به عقیده بسیاری از کارشناسان فروش اوراق و تامین کسری بودجه از این طریق نسبت به استقراض دولت از بانک مرکزی، تبعات کمتری به دنبال خواهد داشت. مولدسازی دارایی ها و فروش سهام دولت در شرکت های بورسی و غیربورسی به روش های مختلف (فروش خرد، بلوکی و etf) از دیگر روش های است که توسط کارشناسان اقتصادی مطرح می شود. در هر صورت دولت می‌بایست کم هزینه ترین این روش ها را انتخاب نماید.

۱۶

فصل شانزدهم

نظام مالیاتی استان

خلاصه فصل

در این فصل کلیه درآمدهای مالیاتی استان سیستان و بلوچستان به تفکیک مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می گیرد. بررسی های به عمل آمده در این فصل حاکی از آن است در سال ۱۴۰۱ مالیات حقوق کارکنان بخش عمومی با ۴۱ درصد بالاترین سهم از مالیات های مستقیم را به خود اختصاص داده و مالیات مشاغل ۲۴ درصد و همچنین مالیات اشخاص حقوقی غیر دولتی که یکی از اقلام مهم مالیات های مستقیم است سهم ۲۰ درصدی را نشان می دهد و سهم درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدها در سال ۱۴۰۱ از کل درآمدهای عمومی استان به ترتیب ۴۴.۶ و ۵۵.۴ درصد بوده که نسبت به سال گذشته ۳۸ درصد درآمدهای مالیاتی و ۱۶۹۳ درصد سایر درآمدها رشد داشته است.

مقدمه

مالیات به مثابه یک نوع هزینه اجتماعی است که آحاد یک ملت در راستای بهره وری از امکانات و منابع کشور موظف اند آن را پرداخت تا توانایی جایگزینی این امکانات و منابع فراهم شود. در واقع دولت ها از طریق اجرای یک قانون مالیاتی عقلایی و منطقی شتاب توسعه اجتماعی- اقتصادی کشور را شدت می بخشند. بدیهی است چنانچه این قانون منطبق با اهداف اقتصادی کشور نباشد خود یکی از عوامل بازدارنده توسعه تبدیل خواهد شد.

دولت در جهت اجرای وظایف خود نیازمند به منابع کافی درآمدی می باشد مالیات به عنوان یکی از مهمترین منابع درآمدی دولت می تواند تا حدودی این وظیفه را به عهده بگیرد. و در این میان دولت وظیفه دارد جهت کم کردن اتکاء خود به درآمد نفت که دچار نوسانات شدید می باشد، به این منبع توجه کافی داشته باشد و سیاست های خود را در این راستا به کار گیرد. حال باتوجه به اهمیت موضوع در فصل حاضر به بررسی وضعیت نظام مالیاتی استان می پردازیم.

۱-۱۶. سیاست های مالیاتی و جهت گیری های استان سیستان و بلوچستان

توسعه یک کشور بدون دولت آینده نگر امکان پذیر نیست، دولت نیز در راستای رسیدن به توسعه، به ویژه توسعه اقتصادی نقش بسیار مهمی را برعهده دارد. تامین مالی هزینه های دولت و جایگزینی درآمدهای نفتی از طریق درآمدهای مالیاتی، یکی از موضوعاتی است که در سال های اخیر مورد توجه دولتمردان قرار گرفته است و در همین راستا سیاستگذاری و برنامه ریزی مدونی صورت گرفته که مهمترین این سیاست ها افزایش میزان تحقق درآمدهای مالیاتی، افزایش سهم مالیات از تولید ناخالص داخلی، افزایش نسبت مالیات از هزینه های جاری دولت، افزایش شناسایی مودیان جدید، اصلاح و بازنگری قانون مالیات های مستقیم و قانون مالیات بر ارزش افزوده، گسترش دامنه شمول قانون مالیات بر ارزش افزوده، افزایش خدمات الکترونیک و غیر حضوری، افزایش برون سپاری فعالیت های تصدی گری، ارتقای سلامت اداری، افزایش دسترسی به پایگاه های اطلاعاتی درون سازمانی و برون سازمانی، اجرای طرح جامع مالیاتی و تدوین بسته نهادینه سازی راهبردی نظام مالیات بوده است.

در بسیاری از کشورهای جهان مالیات بر مجموع درآمد روشی مؤثر برای افزایش درآمد دولت و بازتوزیع درآمد در جامعه تلقی می شود. علی رغم فواید نظام مالیات بر مجموع درآمد این نظام مالیاتی هنوز در ایران به مرحله اجرا درنیامده است. به گونه ای که هم اکنون مالیات بر درآمد در ایران از پایه های مختلف درآمدی به صورت جداگانه اخذ می شود. مقایسه آمارهای مربوط به مالیات در ایران با کشورهای هم تراز و توسعه یافته نشان دهنده وضعیت نامطلوب نظام مالیاتی در ایران است. سهم بالای مالیات های غیرمستقیم و مالیات بر شرکت ها (اشخاص حقوقی) نسبت به سهم اندک مالیات بر درآمد اشخاص حقیقی نشان دهنده ترکیب نامناسب درآمدهای مالیاتی دولت و آسیب زا بودن مالیات ها برای تولید است. این در حالی است که مالیات بر مجموع درآمد اشخاص حقیقی در نظام های مالیاتی

پیشرفته دنیا سهم بالایی دارد. در طول نزدیک به یکصد سال گذشته موضوع تقنین مالیات بر مجموع درآمد در ایران فراز و نشیب های بسیاری را طی کرده و در مجموع هیچگاه به نتیجه مطلوب نرسیده است.

از جمله موانع اجرای مالیات بر مجموع درآمد در تاریخچه مالیاتی ایران می توان به «عدم توجه به ارتقای فرهنگ مالیاتی در میان مردم»، «ضعف بسترها و زیرساخت های اجرایی در فرایند رصد و شناسایی درآمدها، رسیدگی و راستی آزمایی پرونده های مالیاتی و عدم اهتمام مجریان و سیاست گذاران در ارتقای بسترهای اجرایی»، «وقفه های قانونی و اجرایی در جمع آوری مالیات»، «ضمانت اجرای ضعیف در برخورد با متخلفان مالیاتی» و «تعارض منافع در لایه سیاست گذاری» اشاره نمود.

وصول مالیات از طریق سیستم مالیاتی و تعیین نرخ های مالیاتی برای اقشار مختلف یک جامعه به طوری که بتواند با کسب حداکثر ظرفیت مالیاتی، بالاترین درآمد را برای دولت ها داشته و به عدالت و توزیع مجدد درآمدها در کنار فرهنگ سازی، قانونمند بودن و اعتماد متقابل بین دولت و مردم کمک نماید از جمله اهداف بسیار مهم سیستم های مالیاتی محسوب می شود. در این راستا، تدوین و پیاده سازی سیاست های درست مالیاتی از جمله مهمترین عوامل در بهبود نظام مالیاتی محسوب می شود.

بنابراین اعمال صحیح سیاست های مالیاتی را می توان وسیله ای برای افزایش تحرک، پویایی اقتصادی و حرکت به سمت توسعه اقتصادی-اجتماعی تلقی کرد. مدت هاست که از مالیات برای سیاست گذاری های اقتصادی، از جمله تشویق یک فعالیت یا محدود کردن فعالیتی دیگر نیز استفاده می شود. با توجه به این امر می توان از مالیات به عنوان ابزاری برای دستیابی به رشد اقتصادی بالاتر و هم چنین سرمایه گذاری بیش تر استفاده نمود. مشوق های مالیاتی، بخشی از مجموعه قوانین مالیات های مستقیم می باشد که به جهت ایجاد انگیزه در امر توسعه سرمایه گذاری (در مناطق مختلف و بالاخص نواحی توسعه نیافته)، توسعه و بازسازی واحدهای موجود، گسترش صادرات محصولات تولیدی، حمایت از واحدهای طراحی، مهندسی و طراحی مونتاژ و تمرکز زدایی صنعتی تدوین و به مورد اجرا گذارده شده است. که نه تنها باعث رشد و توسعه اقتصادی جامعه می شود بلکه موجب توزیع عادلانه ثروت، توجه بیشتر به بخش خصوصی، حساسیت بیشتر دولت در زمینه هزینه کرد اعتبارات و درآمدهای مالیاتی، صرف عمران و آبادانی و امور زیربنایی کشور، کاهش تورم و بیکاری و ایجاد عدالت اجتماعی می شود یکی از کارکردهای مالیات سوق دادن سرمایه ها اعم از مالی و انسانی به بخش های تولیدی همانند کشاورزی و دامپروری و دور کردن افراد از مشاغل نظیر واسطه گری می باشد که دولت بدینوسیله واردات محصولات کشاورزی را کاهش داده و از طرفی دیگر مانع از مهاجرت افراد از روستاها و شهرهای کوچک به سمت کلان شهرها می گردد و باعث رونق اقتصادی و همچنین موجبات اشتغال را در بخش کشاورزی فراهم می آورند که از جمله قوانین مصوب مالیاتی در این زمینه می توان به ماده ۸۱ قانون مالیات های مستقیم اشاره نمود که در آن درآمد حاصل از کلیه فعالیت های کشاورزی، دامپروری، پرورش ماهی و زنبور عسل و ... از پرداخت مالیات معاف می باشد. همچنین لازم به ذکر است که معافیت های مالیاتی بویژه در شرایط رکود اقتصادی می تواند در پویایی اقتصاد کارایی بیشتری داشته باشد و با ایجاد انگیزه و ترغیب سرمایه گذاران بخش های تولیدی و صنعتی کشور موجب به حرکت درآمدن چرخ های اقتصادی کشور گردد.

در همین راستا سیاست های مالیاتی استان به تبعیت از سازمان امور مالیاتی کشور در قالب های خاص ارائه شده از جمله تلاش برای اعتمادسازی با مودیان محترم مالیاتی، توسعه خود اظهاری و تمکین مالیاتی از طریق اجرای مقررات تبصره ۱۰۰ قانون مالیات های مستقیم، آموزش و راهنمایی مودیان، ارائه خدمات مشاوره و در مقام پاسخ خواهی انجام تکالیف مودیان با بازرسی های مالیاتی در اجرای ماده ۱۸۱ قانون مالیات های مستقیم به منظور مبارزه با فرار مالیاتی، تسلیم اظهارنامه مالیاتی در منابع مختلف و پرداخت مالیات و اجرای ملزومات قانونی که از آنان درخواست شده است.

۲-۱۶. بررسی وضعیت تحولات مالیاتی

وابستگی بودجه دولت به درآمدهای نفتی و بی ثباتی و ناطمینانی در وصول این درآمدها همواره تأثیر منفی بر عملکرد دولت داشته است. تامین مالی هزینه دولت و جایگزینی درآمدهای نفتی از طریق درآمدهای مالیاتی، یکی از موضوعاتی است که در سالهای اخیر مورد توجه دولت می باشد. در این راستا اقدامات مهمی در زمینه افزایش درآمدهای مالیاتی در سالهای اخیر انجام گرفته است که می توان به ساماندهی معافیت های مالیاتی و تعرفه ای، پیاده سازی طرح جامع مالیاتی، پیاده سازی مالیات با ارزش افزوده، مشارکت در اجرای بند (ب) ماده ۶ قانون برنامه ششم توسعه، فراهم نمودن امکان دریافت الکترونیکی و برخط استعلام های مورد نیاز، جلوگیری از فرار مالیاتی با استفاده از کنترل متقاطع پایگاه های اطلاعاتی مختلف، ممنوعیت برقراری هرگونه تخفیف، اصلاح نظام درآمدی دولت و همچنین قطع وابستگی بودجه به نفت، تحقق صرف جویی در هزینه های عمومی، پیاده سازی و گسترش مالیات بر ارزش افزوده، رقابت پذیر کردن عدالت بین منطقه ای و سرزمینی و تقویت خوداتکایی، افزایش انگیزه وصول درآمد استانی، فراهم آوردن امکان دسترسی بر خط سازمان امور مالیاتی کشور به سامانه (سیستم) اطلاعاتی واردات، گسترش پایه های مالیاتی، کاهش معافیت ها و شناسایی متخلفان، جایگزینی درآمدهای مالیاتی به عنوان جایگزینی پایدار برای درآمدهای نفتی، افزایش میزان تحقق درآمدهای مالیاتی، ارتقای شاخص سلامت اداری، افزایش دسترسی به پایگاه های اطلاعاتی درون و برون سازمانی، اجرای طرح جامع مالیاتی و تدوین بسته نهادهای سازی راهبردی نظام مالیاتی اشاره نمود.

در استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۱ سیاست های حمایتی دولت از بخش تولید در نظام مالیاتی نیز بازتاب داشته است، تکریم مودیان، ارائه خدمات مشاوره، تعامل با مدیران استانی، استفاده از سیستم های هوشمند و بانک های اطلاعاتی کارمد برای تشخیص دقیق درآمد مودیان و دوری از تشخیص علی الراس، بخشودگی جرایم مالیاتی، تقسیط بدهی، اجرای ماده ۱۶۵ قانون مالیات های مستقیم در خصوص بخشودگی آسیب دیدگان از حوادث طبیعی و غیرطبیعی، پرداخت عوارض وصول شده به شهرداری ها، دهیاری ها، روستاهای فاقد دهیاری و اداره عشایر ادامه داشته است.

تاکید بر اجرای قانون پایانه های فروشگاهی و سامانه مودیان در این سال نیز پیگیری و اجرایی شده، وصول مالیات به میزان ۱۰۷ درصد سهمیه پیش بینی شده و عوارض به میزان ۳۸۲۶ میلیارد ریال که نسبت به سال قبل حدود ۳۳ درصد افزایش وصولی عوارض بوده و نهایتاً با توجه به اینکه در اوایل سال ۱۴۰۱ هنوز تهدید بیماری مهلک کرونا بر فعالیت مودیان سایه انداخته بوده اداره کل امور مالیاتی استان با مودیان مدارا نموده و تعطیلی و کاهش درآمد آنان را در مطالبه مالیات منظور نموده است.

۳-۱۶. بررسی و تحلیل عملکرد وصولی انواع درآمدهای مالیاتی

✓ عملکرد درآمدهای مالیاتی استان به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم

درآمدهای مالیاتی در یک نگاه کلی به دو دسته مالیات های مستقیم و غیر مستقیم تقسیم می شوند. مهم ترین بندهای مالیات مستقیم مالیات بر شرکت ها، مالیات بر درآمد و مالیات بر ثروت می باشند. و از مهم ترین بندهای مالیات غیرمستقیم نیز می توان به مالیات بر ارزش افزوده اشاره کرد. براساس اطلاعات جدول شماره (۱۶-۱) می توان به این موارد اشاره کرد: اول اینکه درآمدهای مالیاتی همواره سیر صعودی داشته که این موضوع به تورم موجود در اقتصاد و بخشی از آن به بهبود عملکرد نظام مالیاتی در جمع آوری وصول مالیات بر می گردد. دوم آنکه سهم مالیات های مستقیم از درآمدهای مالیاتی بیشتر از سهم مالیات های غیرمستقیم بوده ولی به طور کلی بعد از اجرایی شدن نظام مالیات بر ارزش افزوده از سهم مالیات های مستقیم کاسته و به سهم مالیات های غیرمستقیم افزوده شده است. درصد تحقق کل درآمدهای

مالیاتی سال ۱۴۰۱ نسبت به مصوب آن برابر ۹۶ درصد بوده که به تفکیک درصد تحقق مالیاتهای مستقیم و غیر مستقیم نسبت به مصوب آن در سال ۱۴۰۰ به ترتیب برابر ۱۱۰ و ۱۰۳ درصد بوده است. نسبت رشد عملکرد درآمدهای مالیاتی سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ به میزان ۳۸ درصد بوده که رشد درآمدهای مالیاتی مستقیم ۳۷ درصد و رشد درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم ۳۹ درصد بوده است. مالیاتهای مستقیم و غیرمستقیم در سال ۱۴۰۱ سهمی برابر با ۵۷.۱ و ۴۲.۹ درصد داشته است.

جدول (۱۶-۱): عملکرد درآمدهای مالیاتی استان به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم طی سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (میلیون ریال)

نوع مالیات	مصوب ۱۴۰۰	عملکرد ۱۴۰۰	نسبت عملکرد به مصوب	مصوب ۱۴۰۱	عملکرد ۱۴۰۱	درصد تحقق ۱۴۰۱ به مصوب	رشد عملکرد (درصد)
درآمدهای مالیاتی	۱۲,۳۳۲,۶۴۰	۱۳,۱۷۳,۶۳۷	۱۰۷	۱۸,۸۳۹,۷۹۰	۱۸,۱۲۷,۸۸۴	۹۶	۳۸
مالیات مستقیم	۶,۸۸۸,۶۱۰	۷,۵۵۸,۱۲۳	۱۱۰	۱۰,۳۹۲,۹۳۰	۱۰,۳۵۳,۱۱۱	۹۹.۶	۳۷
مالیات غیر مستقیم	۵,۴۴۴,۰۳۰	۵,۶۱۵,۵۱۴	۱۰۳	۸,۴۴۶,۸۶۰	۷,۷۷۴,۷۷۳	۹۲	۳۹

منبع: اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان (خزانه معین)

✓ مالیات مستقیم و غیر مستقیم به تفکیک اجزاء

بر اساس داده های موجود در جدول (۱۶-۲) در سال ۱۴۰۱ مالیات حقوق کارکنان بخش عمومی با ۴۱ درصد بالاترین سهم از مالیات های مستقیم را به خود اختصاص داده و مالیات مشاغل سهم ۲۴ درصدی و همچنین مالیات مشاغل اشخاص حقوقی غیر دولتی که یکی از اقلام مهم مالیات های مستقیم است سهم ۲۰ درصدی را نشان می دهد. با توجه به اینکه استان سیستان و بلوچستان بیشترین تعداد اصناف در کشور را به خود اختصاص داده است به نظری می رسد توجه به اصناف مهم و پر درآمد در این حوزه و بکارگیری سامانه مکانیزه صندوق فروش با وجود فرار مالیاتی در این بخش، می تواند به افزایش هرچه بیشتر درآمدهای این بخش کمک نماید. سایر اقلام درآمدی مالیات مستقیم نیز که درصد ناچیزی از درآمد مالیاتی را تشکیل می دهند شامل مالیات نقل و انتقالات املاک، سرقتی، مالیات بر ارث و حق تمبر و چک و..... می باشند.

جدول (۱۶-۲): وضعیت درآمدهای مالیاتی مستقیم به تفکیک اجزا طی سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (میلیون ریال)

عنوان	مصوب ۱۴۰۰	عملکرد ۱۴۰۰	سهم از مالیات مستقیم	مصوب ۱۴۰۱	عملکرد ۱۴۰۱	سهم از کل مالیاتهای مستقیم	درصد تحقق ۱۴۰۱ به مصوب	رشد عملکرد
جمع درآمدهای مستقیم مالیاتی	۶,۸۸۸,۶۱۰	۷,۵۵۸,۱۲۳	۱۰۰	۱۰,۳۹۲,۹۳۰	۱۰,۳۵۳,۱۱۱	۱۰۰	۱۰۰	۱۳۷
مالیات اشخاص حقوقی غیر دولتی	۹۱۰,۶۳۰	۱,۴۳۴,۵۹۵	۱۹	۱,۵۰۷,۷۹۰	۲,۱۱۳,۱۱۲	۲۰	۱۴۰	۱۴۷
مالیات حقوق کارکنان بخش عمومی	۳,۶۰۸,۳۲۰	۴,۰۱۳,۲۸۱	۵۳	۵,۲۲۳,۱۰۰	۴,۲۷۳,۱۷۴	۴۱	۸۲	۱۰۶
مالیات حقوق کارکنان بخش خصوصی	۴۹۸,۷۶۰	۴۴۸,۰۱۶	۶	۶۰۸,۰۴۰	۸۵۷,۵۶۸	۸	۱۴۱	۱۹۱
مالیات مشاغل	۱,۰۶۳,۶۲۰	۹۳۱,۹۴۴	۱۲	۱,۶۱۶,۶۷۰	۲,۴۵۷,۱۱۷	۲۴	۱۵۲	۲۶۴
مالیات مستغلات	۱۲۲,۰۸۰	۱۴۷,۴۷۵	۲	۱۷۲,۰۹۰	۱۷۰,۱۷۹	۲	۹۹	۱۱۵
مالیات منفرد	.	.	.	.	.	.	.	.

گزارش اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۱

۹۸	۱۰۷	۱	۷۹,۲۰۲	۷۳,۷۶۰	۱	۸۰,۹۳۳	۴۴,۸۲۰	مالیات بر اربث استانی
.	.	.	.	.	.	.	۲۰	مالیاتهای اتفاقی
۹۵	۷۸	۱	۱۴۱,۱۳۵	۱۸۱,۵۰۰	۲	۱۴۸,۳۷۷	۱۰۴,۷۰۰	مالیات نقل و انتقالات سرقتی
۳۲	۶۵	.	۲۴,۲۲۲	۳۷,۴۴۰	۱	۷۶,۴۹۳	۶۳,۰۲۰	مالیات نقل و انتقال سهام
۱۰۷	۶۲	۱	۱۱۴,۸۰۹	۱۸۶,۲۴۰	۱	۱۰۷,۳۶۶	۶۴,۳۶۰	مالیات نقل و انتقالات املاک
۵۳	۱۷	۱	۸۹,۰۵۷	۵۳۴,۹۰۰	۲	۱۶۹,۶۰۷	۸۲,۶۴۰	حق تمیز اوراق بهادار
.	.	.	.	۱۹,۳۰۰	.	.	۱۹,۳۰۰	مالیات بر واحدهای مسکونی گران قیمت (با احتساب عرصه و اعیان)
۹۲۳۰۱	۱۴	.	۳۳,۵۳۵	۲۳۲۱۰۰	.	۳۶	۳۰۶,۳۴۰	مالیات بر انواع خودروهای سواری و دو کابین دارای شماره انتظامی گران قیمت

منبع: اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان (خزانه معین)

ارقام موجود در جدول (۱۶-۲) حاکی از آن است که مالیات حقوق بخش دولتی و خصوصی، مالیات بر شرکتها و مالیات مشاغل حدود ۹۳ درصد کل درآمدهای مالیاتی سال ۱۴۰۱ را به خود اختصاص داده است. از ارقام عمده و اصلی مالیات های غیرمستقیم، طبق جدول (۱۶-۳) می توان به مالیات بر ارزش افزوده اشاره کرد که با سهم ۸۹.۸ درصدی و بعد از آن مالیات برنقل و انتقال اتومبیل ۹.۷ درصد و عوارض خروج مسافر از مرزها ۰.۶ درصد درآمدهای مالیاتی اشاره داشت.

جدول (۱۶-۳): وضعیت درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم به تفکیک اجزای طی سالهای ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (میلیون ریال)

عنوان	مصوب ۱۴۰۰	عملکرد ۱۴۰۰	درصد سهم از مالیات غیرمستقیم	مصوب ۱۴۰۱	عملکرد ۱۴۰۱	سهم از کل مالیاتهای سال (درصد)	درصد تحقق به مصوب	رشد عملکرد
جمع درآمدهای غیرمستقیم مالیاتی	۵,۴۴۴,۰۳۰	۵,۶۱۵,۵۱۴	۱۰۰	۸,۴۰۶,۲۰۰	۷,۷۷۴,۷۷۳	۱۰۰	۹۲.۵	۳۸.۵
نود درصد مالیات سایر کالاهای	.	.	.	.	.	.	.	.
عوارض خروج مسافر از مرزها	۴,۱۸۰	۳۲,۲۰۹	۰.۶	۳۱,۴۲۰	۴۹,۸۹۵	۰.۶	۱۵۸.۸	۵۴.۹
مالیات بر فروش سبکبار	۶,۹۱۰	۸,۸۵۸	۰.۲	۱۸,۷۵۰	۴,۰۶۲	.	۲۱.۷	-۵۴.۱
مالیات بر نقل و انتقالات اتومبیل	۲۰۳,۶۴۰	۱۹۱,۴۲۷	۳.۴	۴۵۹,۲۷۰	۷۵۵,۷۴۴	۹.۷	۱۶۴.۶	۲۹۴.۸
مالیات شماره گذاری خودرو	۳۷,۴۰۰	۱۴۰,۰۵۷	۲.۵	۳۰۳,۳۵۰	.	.	.	.
مالیات بر ارزش افزوده (استانی)	۴,۳۲۶,۵۸۰	۲,۱۵۵,۷۶۶	۳۸.۴	۶,۰۷۴,۷۳۰	۳,۵۸۹,۵۷۲	۴۶	۵۹.۱	۶۶.۵
مالیات بر ارزش افزوده تهران	.	۲,۲۱۹,۹۹۰	۳۹.۵	.	۲,۰۷۳,۱۵۲	۲۶.۶	۳۴.۲	-۶.۶
یک درصد نرخ مالیات بر ارزش افزوده - ماده ۳۷ - استان	۸۶۵,۳۲۰	۷۵,۸۸۹	۱.۴	۴۰۰,۷۹	.	.	۲.۶	-۴۷.۲
یک درصد نرخ مالیات بر ارزش افزوده - ماده ۳۷ - تهران	.	۷۹۱,۳۱۷	۱۴	.	۱,۳۴۲,۴۲۶	۱۷.۲	۸۸.۴	۶۹.۶
درآمد حاصل از رسیدگی پرونده های مودیان مالیات بر ارزش افزوده بند ب تبصره (۶)	.	.	.	۴۰,۶۶۰	.	.	.	.

منبع: اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان (خزانه معین)

بر اساس آمار ارایه شده، مالیات بر شرکت‌ها و مالیات بر ارزش افزوده مجموعاً ۵۰.۵ درصد درآمدهای مالیاتی راتشکیل می‌دهند و بنابراین ضرورت توجه به این دو بخش به منظور تحقق درآمدها حایز اهمیت است.

مشکلات نظام مالیاتی و دلایل عدم تحقق درآمدهای مالیاتی در استان سیستان و بلوچستان:

- برآورد غیر واقعی و عدم پیش بینی صحیح و دقیق ظرفیت و کوشش مالیاتی
- انتقال برخی از پرونده‌های بزرگ مالیاتی به تهران.
- کاهش میزان سوددهی فعالیت اشخاص حقیقی و حقوقی ناشی از شرایط اقتصادی خاص.
- عدم تحقق برخی از منابع مالیاتی خارج از اختیار امور مالیاتی استان مثل مالیات سرقفلی، مالیات خودروهای لوکس، مالیات ویلاها و غیره است که اصولاً این منابع در استان سیستان و بلوچستان یا وجود ندارد یا اینکه بسیار ناچیز است.
- نامناسب بودن فضای کسب و کار.
- بالا بودن سهمیه مالیات وصولی استان.
- سهمیه وصولی با توجه به اوضاع اقتصادی استان در نظر گرفته نمی‌شود.
- عدم وجود پایگاه اطلاعاتی فعالین اقتصادی.
- پیچیدگی قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های مالیاتی.
- کاهش واردات به دلیل عدم تخصیص و تأمین ارز به موقع توسط بانک مرکزی.
- تعدد نرخ‌های مالیاتی.
- عدم وجود نظارت دقیق و صحیح در فرآیند تشخیص و وصول مالیات.
- ناکافی بودن نظارت‌های فنی بر فرایندهای تشخیص و وصول مالیات و در پی آن گسترش فساد در برخی حوزه‌های مالیاتی.
- غیرکارشناسی بودن نرخ‌های مالیاتی در برخی بخش‌ها.
- نبود امکانات سخت افزاری و نرم افزاری مناسب و زیرساخت‌های تکنولوژیکی و فن آوری جهت تسهیل فرایندهای اجرایی امور مالیاتی.
- کاهش چشمگیر واردات کالا توسط بازرگانان از مبادی گمرکی استان
- کاهش شدید فعالیت اقتصادی مودیان با توجه به رکود حاکم بر استان ناشی از انسداد مرزها و کرونا.
- با توجه به اینکه تعداد بنگاههای بزرگ و متوسط اقتصادی در استان خیلی کم می‌باشد پروژه‌های تولیدی و خدماتی بزرگ در استان انجام نمی‌گردد.
- عدم رغبت سرمایه‌گذاران برای سرمایه‌گذاری در استان به دلایل مختلف از جمله نبود زیرساختهای مناسب در این استان
- عدم استفاده مناسب از مزیت‌های طبیعی، از جمله وجود مرزهای طولانی در استان
- رکود اقتصادی حاکم بر فعالیت‌های تولیدی و صنعتی در استان.
- نابسامانی و نوسانات اقتصادی به عنوان اولین و مهم‌ترین آسیب وارده بر نظام مالیاتی محسوب می‌گردد، ابهام و عدم ثبات و تورم منابع فرو قانونی (بخش نامه‌ها و دستورالعمل‌ها و آرای متعدد مراجع قانونی) در کنار سیاست کیفری نامناسب برای برخورد با فراریان مالیاتی ازجمله آسیب‌های قانونی در نظام مالیاتی به شمار می‌روند، از سوی دیگر عدم تمکین بخشی از مودیان مالیاتی یا تمکین ناقص و نامناسب آنها از دیگر صدمات و چالش‌های موجود است که توجه اداره کل امور مالیاتی به عنوان مجری قانون به پیشگیری از قانون‌گریزی، توجه به ضرورت تدوین و اجرای صحیح قوانین و تأمین ابزار مناسب وصول مالیات ازجمله نیروی انسانی و منابع زیر ساختی منجر گردیده است.

راهکارها و پیشنهادات اجرایی برای تحقق درآمدهای مالیاتی:

- افزایش رضایت مندی مودیان از طریق ارتقا خدمات مالیاتی به مودیان و ارتقاء عدالت مالیاتی از طریق بهبود تشخیص و رسیدگی مالیاتی.
- کاهش نرخ مالیات بر شرکت ها همزمان با حذف معافیت های غیر ضرور و کارآمد سازی سایر فعالیت ها.
- جهت نگهداشت نیرو و افزایش انگیزه کاری، انگیزه های مادی و غیر مادی با توجه به وضعیت استان در نظر گرفته شود.
- سهمیه وصولی با توجه به اوضاع اقتصادی استان در نظر گرفته شود و در صورت امکان معافیت مالیاتی ویژه استان جهت جلب سرمایه گذار لحاظ گردد.
- با توجه به سامانه های موجود از طریق ستاد سازمان امور مالیاتی، آمارها به صورت متمرکز اخذ و به درخواست کنندگان ارائه شود.
- مشوق های جدید خاص این استان
- معافیت صد درصد جرایم مالیاتی در بخش مالیات مستقیم و غیرمستقیم
- ایجاد کمیته فنی پژوهش مباحث مالیاتی در راستای تحقق درآمدهای مالیاتی با الویت عدالت مالیاتی
- تقویض اختیار تقسیط بدهی مالیاتی مودیان در اقساط ۲۴ ماهه به استان
- فرهنگ سازی پرداخت مالیات در فاصله زمانی طول سال، نه معطوف به فصول تسلیم اظهارنامه
- توجه به رسیدگی در امر پرداخت مالیات املاک اجاره ای
- برآورد صحیح و واقع بینانه درآمدهای مالیاتی دولت در قوانین بودجه سنواتی در راستای ارتقای نظم و انضباط مالی و بودجه ای.
- برنامه ریزی به منظور کاهش اختلاف میان ظرفیت بالقوه و بالفعل مالیاتی از طریق ممانعت از فرار مالیاتی و کاهش حجم اقتصاد زیرزمینی.
- جایگزینی درآمدهای مالیاتی به عنوان جایگزین پایدار برای درآمدهای نفتی.

✓ نسبت درآمدهای مالیاتی به درآمدهای عمومی استان

درآمدهای عمومی استانی به تعبیری به درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدها تفکیک می شود. مالیات یکی از ابزارهای موثر تصمیم گیری درسیاست های مالی دولت است که موجب تغییر و تحول درمتغیرهای کلان اقتصادی به سمت تعادل های اقتصادی می شود. ازجمله روشهای افزایش درآمدهای عمومی، گسترش پایه های مالیاتی و شناسایی مالیاتهای جدید بوده که خود مستلزم اصلاح ساختار و نظام مالیاتی است. سهم درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدها در سال ۱۴۰۱ از کل درآمدهای عمومی استان به ترتیب ۴۴.۶ و ۵۵.۴ درصد بوده که نسبت به سال گذشته ۳۸ درصد درآمدهای مالیاتی و ۱۶۹۳ درصد سایر درآمدها رشد داشته است.

جدول (۱۶-۴): عملکرد درآمدهای استان در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (میلیون ریال)

شرح	۱۴۰۰	۱۴۰۱	رشد نسبت به مدت مشابه
جمع درآمدهای عمومی	۱۴,۴۳۰,۶۴۱	۴۰,۶۶۲,۰۴۱	۱۸۲
درآمدهای مالیاتی	۱۳,۱۷۳,۶۳۸	۱۸,۱۲۷,۸۸۴	۳۸
سایر	۱,۲۵۷,۰۰۳	۲۲,۵۳۴,۱۵۷	۱۶۹۳

منبع: اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان (خزانه معین)

۱۶-۴. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی

بررسی های به عمل آمده در این فصل حاکی از آن است در سال ۱۴۰۱ مالیات حقوق کارکنان بخش عمومی با ۴۱ درصد بالاترین سهم از مالیات های مستقیم را به خود اختصاص داده و مالیات مشاغل ۲۴ درصد و همچنین مالیات اشخاص حقوقی غیر دولتی که یکی از اقلام مهم مالیات های مستقیم است سهم ۲۰ درصدی را نشان می دهد و سهم درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدها در سال ۱۴۰۱ از کل درآمدهای عمومی استان به ترتیب ۴۴.۶ و ۵۵.۴ درصد بوده که نسبت به سال گذشته ۳۸ درصد درآمدهای مالیاتی و ۱۶۳۹ در صد سایر درآمدها رشد داشته است. افزایش درآمدهای مالیاتی مستلزم اصلاح ساختار و نظام مالیاتی است که در این راستا می توان به گسترش پایه های مالیاتی اشاره کرد در ایران هیچ گاه مالیاتها از جنبه مستقیم و غیر مستقیم آن جهت گیری خاصی نداشته و بدون هدف گیری و برنامه ریزی، نسبت بین این دو مالیات کم و زیاد می شده است. با توجه به نقش بسیار حساس مالیاتهای مستقیم چه در برقراری عدالت مالیاتی و چه در پر کردن شکاف درآمدی بین اقشار مردم، لزوم توجه به این مالیات و جهت گیری به سمت آن روشن می گردد.

نسبت بین مالیاتهای مستقیم و غیر مستقیم به کل درآمدهای مالیاتی در کشورهای مختلف تا اندازه ای به میزان توسعه یافتگی آنها بستگی دارد. و یکی از خصائص بارز کشورهای در حال توسعه نسبت بالای مالیاتهای غیر مستقیم در مقایسه با مالیاتهای مستقیم است.

علت تمایل این کشورها به مالیات های غیر مستقیم در وهله اول به خاطر پائین بودن سهم درآمدها در آن کشور ها و در درجه دوم به مناسبت سادگی و وصول این دسته از مالیاتها می باشد.

از آنجائیکه وصول مالیات مشاغل به سهولت سایر مالیاتها نیست و در حقیقت نیاز به شناسائی دقیق کلیه واحدها و آشنایی با رمز کلیه فعالیت های کسبی و تجاری دارد و این شناسائی و آشنایی مستلزم صرف نیرو و داشتن تخصص کافی است، لذا پایین بودن سهم آن ناشی از عدم کارایی نظام مالیاتی در حد مطلوب است.

۱۷

فصل هفدهم

بازار کار استان

خلاصه فصل

نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان در سال ۱۴۰۱ برابر با ۳۴.۵ درصد است که نسبت به سال قبل تغییری نکرده است و این در حالی است که نرخ مشارکت اقتصادی در کشور نیز تغییر نیافته است. نرخ بیکاری استان از مقدار ۹.۲ درصد در سال ۱۴۰۰ به ۹ درصد در سال ۱۴۰۱ کاهش یافته است. این در حالی است که کاهش نرخ بیکاری مردان بیشتر از زنان بوده است. همچنین با مقایسه نرخ بیکاری استان و کشور در سالهای ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ مشاهده می شود که نرخ بیکاری مردان و زنان استان بالاتر از متوسط نرخ بیکاری کشور به تفکیک جنسیت است. در سال ۱۴۰۱ نرخ جمعیت دارای اشتغال ناقص در استان ۱۰.۸ درصد بوده که نسبت به نرخ جمعیت دارای اشتغال ناقص همان سال در کشور بزرگتر است. آمار نشان می دهد که نرخ جمعیت دارای اشتغال ناقص در مردان ۱۳.۵ برابر نرخ جمعیت دارای اشتغال زنان می باشد. سهم اشتغال در بخش های کشاورزی، صنعت و خدمات استان در سال ۱۴۰۱ به ترتیب برابر با ۱۳.۹، ۳۷ و ۴۹.۱ بوده است که در این بین سهم بخش کشاورزی و صنعت نسبت به سال ۱۴۰۰ افزایش و سهم بخش خدمات کاهش یافته است.

مقدمه

بازار کار یکی از مهم ترین بازارهای اقتصادی است که به دلیل ارتباط مستقیم با انسان از اهمیت ویژه ای برخوردار و همواره مورد توجه دولت و سیاستگذاران بوده است. با توجه به شرایط اقتصادی و اجتماعی کشور ایران مبنی بر جوان بودن جمعیت و عدم تعادل بازارهای کار از ابعاد مختلف، موضوع ایجاد اشتغال و اشتغالزایی در اقتصاد از اهمیت دو چندانی برخوردار است که حتی در برنامه های کلان مورد تاکید و توجه می باشد، به طوری که در سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ وضعیت اشتغال کامل نیروی کار تصویر شده است. استان سیستان و بلوچستان نیز به شدت با این مسائل درگیر است و از مشکل بیکاری و تبعات منفی آن رنج می برد که نیازمند چاره اندیشی های دقیق در کوتاه مدت و بلند مدت است. در این فصل ابتدا به بررسی آمار بازار کار با هدف شناخت این بازار، به عنوان قدم ابتدایی در حل مشکلات این حوزه می پردازیم، سپس سیاست های ایجاد اشتغال و تحولات بازار کار، وضعیت شاخص ها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار از قبیل نرخ مشارکت، نرخ بیکاری، نسبت اشتغال و ... مورد بررسی و ارزیابی قرار می گیرد و در پایان نیز جمع بندی مطالب و توصیه های سیاستی آورده می شود.

۱-۱۷. سیاست های ایجاد اشتغال و جهت گیری های استان

بهبود فضای کسب و کار، رفع موانع تولید و سرمایه گذاری، افزایش سرمایه گذاری و تولید، ثبات قیمت ها، اصلاح برخی از قوانین و مقررات ناظر بر بازار کار، افزایش مهارت های نیروی کار و ایجاد ظرفیت های جدید برای حضور زنان، نقش موثری در رفع چالش های موجود و ایجاد تعادل در عرضه و تقاضای نیروی کار کشور و به تبع آن استان دارند.

- اتخاذ سیاست های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی مناسب در جهت بهبود فضای کسب و کار و ایجاد زمینه های لازم سرمایه گذاری
- ایجاد بستر و فضای مناسب برای تولید و رشد اقتصادی
- اصلاح سیاست های اقتصاد کلان به منظور بهبود کارکردهای اقتصادی
- بسط و گسترش کارآفرینی از طریق تثبیت و پایدارسازی سیاست های کلان اقتصادی و سیاسی به منظور کاهش ریسک پذیری بنگاه های اقتصادی

۲-۱۷. بررسی وضعیت تحولات بازار کار

- ممانعت کشور افغانستان در ورود حق آب رودخانه هیرمند در سیستان و بروز چالش جدی در اشتغال کشاورزی در ۵ شهرستان شمالی استان
 - پرداخت تسهیلات خود اشتغالی در قالب بند الف و د تبصره ۱۸ قانون بودجه سال ۱۴۰۲ کشور
 - طرح های معیشت مرز نشینان همچون طرح رزاق
- در این طرح که در استان سیستان و بلوچستان اجرایی شده، مرزنشینانی که در ۲۰ کیلومتری مرز زندگی و سوخت‌بری می‌کنند، شناسایی و برای آنها کارت رزاق صادر می‌شود تا سوخت قانونی دریافت کنند و از مسیر قانونی عبور و مرور داشته باشند. از جمله اهداف این طرح "گردش چرخ زندگی مردم مرزنشین تا زمان ساماندهی وضعیت معیشت آنها" می‌باشد.

۳-۱۷. بررسی و تحلیل وضعیت شاخص ها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار

✓ نرخ مشارکت اقتصادی به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی

نرخ مشارکت اقتصادی عبارت است از نسبت جمعیت فعال (شاغل یا بیکار) ۱۰ ساله و بیشتر (یا ۱۵ ساله و بیشتر) به کل جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر (یا ۱۵ ساله و بیشتر) ضرب در ۱۰۰.

$$\text{نرخ مشارکت اقتصادی} = \frac{\text{جمعیت فعال ۱۰ ساله و بیشتر}}{\text{جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر}} \times ۱۰۰$$

به بیان ساده نرخ مشارکت اقتصادی نشان می‌دهد که چند درصد جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر (یا ۱۵ ساله و بیشتر)، فعال (شاغل یا بیکاری) می‌باشند. با توجه به تعریف ارائه شده مشخص می‌شود که نرخ مشارکت اقتصادی به متغیرهایی چون جمعیت فعال و جمعیت در سن کار که در دل خود جمعیت غیر فعال را نهفته دارد، وابسته است. نرخ مشارکت اقتصادی پایین نشان از آن دارد که درصد قابل توجهی از جمعیت در سنین فعالیت در بازار کار حضور ندارند و در حقیقت از زمره جمعیت فعال کشور خارج هستند. این مساله ممکن است دلایل گوناگونی داشته باشد. اما در مجموع به معنی عدم توانایی جامعه در مدیریت صحیح و اصولی منابع انسانی، بکارگیری آن و نیز نابسامانی شرایط اقتصادی است. همانطور که در جدول (۱۷-۱) مشاهده می‌شود نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان در سال ۱۴۰۱ برابر با ۳۴.۵ درصد است که نسبت به سال قبل تغییر نکرده است. نرخ مشارکت اقتصادی در کشور نیز ثابت مانده است.

- مقدار نرخ مشارکت اقتصادی استان به میزان قابل توجهی یعنی ۶.۴ درصد کمتر از متوسط کشوری است.
- نرخ مشارکت اقتصادی مردان نسبت به سال ۱۴۰۰ در استان افزایش و در کشور تغییری نداشته است.
- نرخ مشارکت اقتصادی مردان ۳.۴ برابر نرخ مشارکت اقتصادی زنان است.
- نرخ مشارکت اقتصادی زنان نیز در استان نسبت به سال ۱۴۰۰ افزایش داشته و متوسط کشوری نسبت به سال قبل هیچگونه تغییری نداشته است.
- نرخ مشارکت اقتصادی در نقاط شهری و روستایی استان نیز نسبت به سال ۱۴۰۰ تغییر محسوسی نکرده است.
- طبق آمار مرکز آمار ایران استان سیستان و بلوچستان در دسته استان هایی قرار می‌گیرد که نرخ مشارکت اقتصادی آنان پایین است.

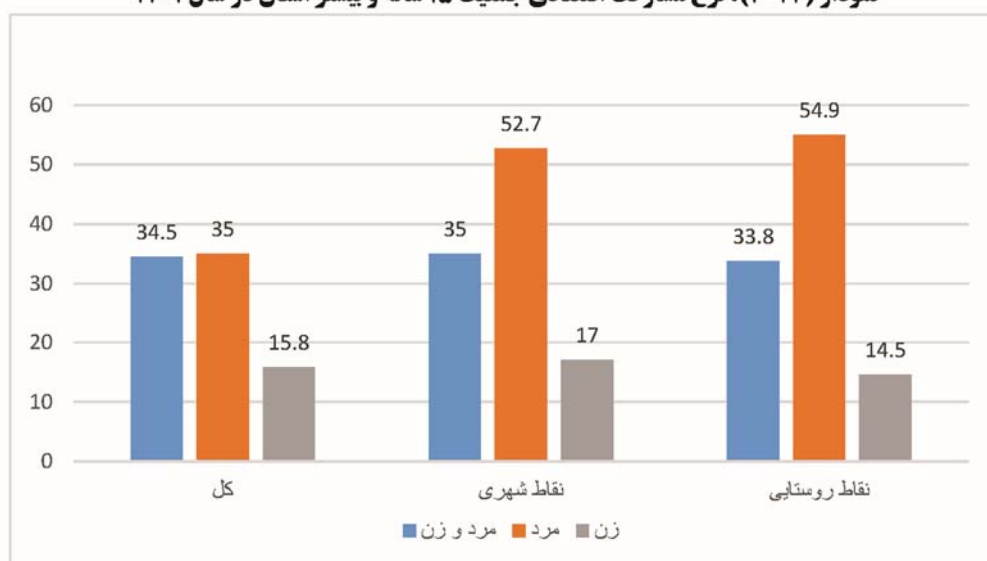
۱ - نتایج طرح آمارگیری نیروی کار-مرکز آمار ایران

جدول (۱۷-۱): نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان (درصد)

شرح/سال	جنسیت	۱۴۰۰		۱۴۰۱	
		استان	کشور	استان	کشور
کل	مرد و زن	۳۴.۵	۴۰.۹	۳۴.۵	۴۰.۹
	مرد	۵۴.۱	۶۸.۷	۳۵	۴۰.۳
	زن	۱۵.۳	۱۳.۳	۱۵.۸	۱۳.۶
نقاط شهری	مرد و زن	۳۵.۳	۴۰.۳	۳۵	۴۰.۳
	مرد	۵۴.۲	۶۷.۵	۵۲.۷	۶۷
	زن	۱۶.۱	۱۳	۱۷	۱۳.۶
نقاط روستایی	مرد و زن	۳۳.۷	۴۳.۲	۳۳.۸	۴۲.۷
	مرد	۵۴.۱	۷۲.۶	۵۴.۹	۷۲.۳
	زن	۱۴.۴	۱۴.۱	۱۴.۵	۱۳.۵

منبع: مرکز آمار ایران / طرح آمارگیری از نیروی کار

نمودار (۱۷-۱): نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان در سال ۱۴۰۱

منبع: مرکز آمار ایران / طرح آمارگیری از نیروی کار

✓ نرخ بیکاری به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی

نرخ بیکاری عبارت است از نسبت جمعیت بیکار به جمعیت فعال (شاغل یا بیکار) ضرب در ۱۰۰.

$$\text{نرخ بیکاری} = \frac{\text{جمعیت بیکار}}{\text{جمعیت فعال}} \times 100$$

به بیان ساده نرخ بیکاری عبارت است از درصدی از جمعیت که جوای کار هستند ولی بنا به دلایل مختلف شغلی پیدا نکرده اند، بنابراین این تعریف افرادی که جوای کار نبوده اند، همچون جمعیت دانشجویان و خانه‌داران جزء جمعیت بیکار محسوب نمی شوند.

در جدول (۱۷-۲) آمار نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک جنسیت و نقاط شهری و روستایی آورده شده است. همانطور که مشاهده می شود نرخ بیکاری استان از مقدار ۹.۴ درصد در سال ۱۴۰۰ به ۱۱.۷ درصد در سال ۱۴۰۱ افزایش یافته است.

همچنین با مقایسه نرخ بیکاری استان و کشور در سال ۱۴۰۱ مشاهده می شود که نرخ بیکاری مردان و زنان استان بالاتر از نرخ بیکاری در کشور است.

مسئله دیگر اینکه هم در سطح استان و هم در سطح کشور نرخ بیکاری زنان به میزان قابل توجهی بالاتر از نرخ بیکاری مردان می باشد که نشان دهنده تداوم روند عدم تعادل جنسیتی بازار کار است که تقریباً در همه استان ها این مسئله برقرار است.

آمار بیکاری در نقاط شهری نیز گویای افزایش ۳.۹ واحد درصدی نرخ بیکاری نقاط شهری استان در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل می باشد.

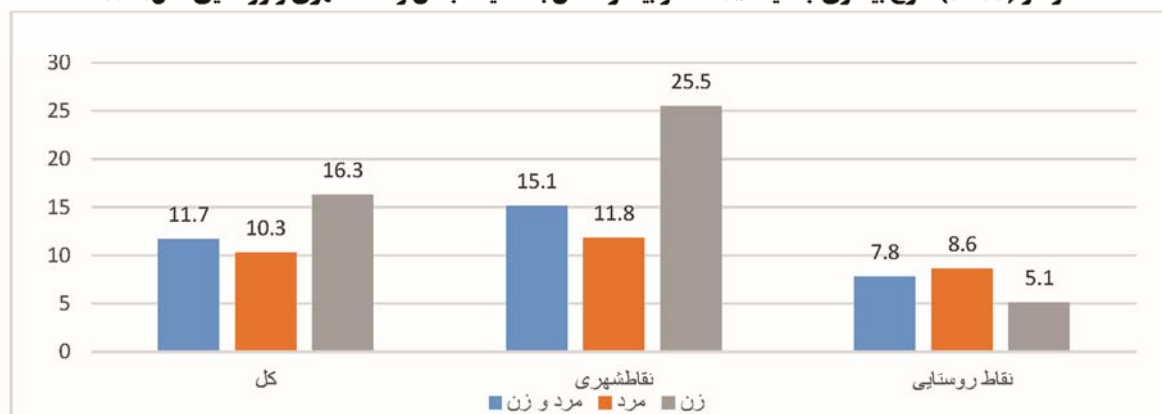
نرخ بیکاری سال ۱۴۰۱ نیز در نقاط روستایی نسبت به سال قبل تفاوت چندانی نکرده است. نکته دیگر اینکه نرخ بیکاری زنان روستایی در کل کشور و به تبع آن در استان بسیار پایین تر از نرخ بیکاری زنان در نقاط شهری است.

جدول (۱۷-۲): نرخ بیکاری استان (درصد)

۱۴۰۱		۱۴۰۰		جنسیت	شرح/سال
کشور	استان	کشور	استان		
۹	۱۱.۷	۹.۲	۹.۴	مرد و زن	کل
۷.۷	۱۰.۳	۷.۹	۷.۸	مرد	
۱۵.۸	۱۶.۳	۱۶	۱۵	زن	
۹.۷	۱۵.۱	۹.۹	۱۱.۲	مرد و زن	نقاط شهری
۸.۱	۱۱.۸	۸.۳	۷.۷	مرد	
۱۸	۲۵.۵	۱۸.۵	۲۳.۳	زن	
۶.۷	۷.۸	۶.۹	۷.۳	مرد و زن	نقاط روستایی
۶.۴	۸.۶	۶.۷	۷.۹	مرد	
۸.۴	۵.۱	۸.۳	۵.۲	زن	

منبع: مرکز آمار / طرح آمارگیری از نیروی کار

نمودار (۱۷-۲): نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی سال ۱۴۰۱

منبع: مرکز آمار / طرح آمارگیری از نیروی کار

✓ **نسبت اشتغال به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی (نسبت جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر شاغل به جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر)**

نسبت اشتغال عبارت است از نسبت جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیشتر به کل جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر، ضرب در ۱۰۰. در واقع این نسبت نشان می دهد که چه مقدار از جمعیت در سن کار در سال مورد نظر اشتغال به کاری داشته اند. در جدول (۳-۱۷) آمار نسبت اشتغال در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر برای استان و کشور آورده شده است. همانطور که مشاهده می شود نسبت اشتغال استان به مقدار قابل ملاحظه ای کمتر از مقدار کشوری است. از طرفی مقدار این شاخص در سال ۱۴۰۱ برای استان نسبت به سال ۱۴۰۰ کاهش یافته و برای کشور تغییری نکرده است.

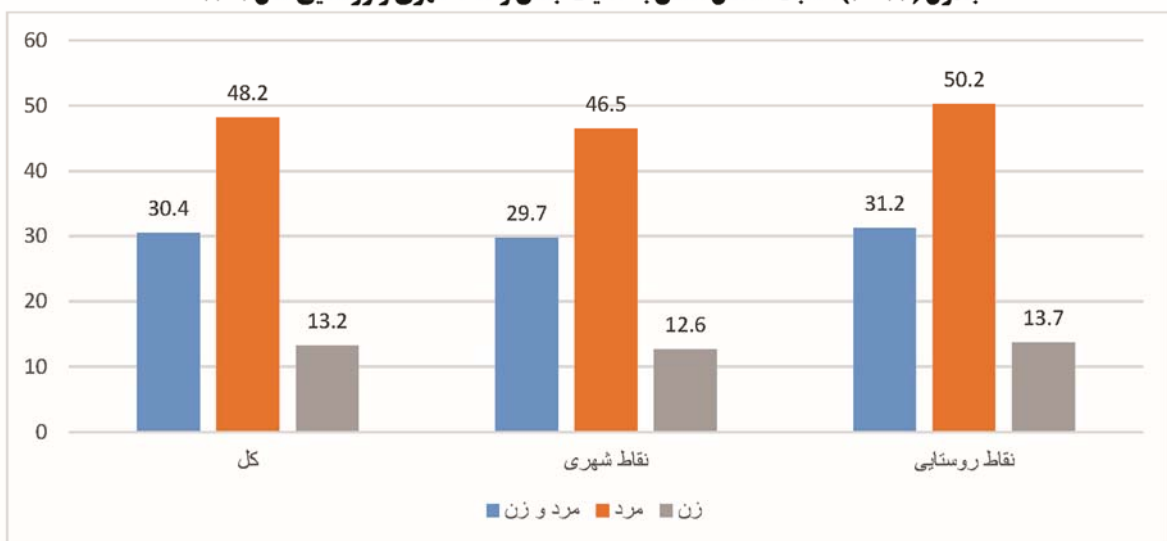
نسبت اشتغال مردان استان بسیار کمتر از مقدار کشوری و نسبت اشتغال زنان استان از مقدار کشوری بالاتر است.

جدول (۳-۱۷): نسبت اشتغال در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی

۱۴۰۱		۱۴۰۰		جنسیت	شرح/سال
کشور	استان	کشور	استان		
۳۷.۲	۳۰.۴	۳۷.۲	۳۱.۳	مرد و زن	کل
۶۳	۴۸.۲	۶۳.۳	۴۹.۹	مرد	
۱۱.۴	۱۳.۲	۱۱.۱	۱۳	زن	
۳۶.۴	۲۹.۷	۳۶.۳	۳۱.۴	مرد و زن	نقاط شهری
۶۱.۶	۴۶.۵	۶۱.۹	۵۰	مرد	
۱۱.۲	۱۲.۶	۱۰.۶	۱۲.۴	زن	
۳۹.۹	۳۱.۲	۴۰.۲	۳۱.۲	مرد و زن	نقاط روستایی
۶۷.۷	۵۰.۲	۶۷.۸	۴۹.۸	مرد	
۱۲.۴	۱۳.۷	۱۲.۹	۱۳.۶	زن	

منبع: مرکز آمار / طرح آمارگیری از نیروی کار

جدول (۳-۱۷): نسبت اشتغال استان به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی سال ۱۴۰۱

منبع: مرکز آمار / طرح آمارگیری از نیروی کار

✓ سهم اشتغال ناقص به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی

افراد دارای اشتغال ناقص زمانی، شامل تمامی شاغلانی هستند که در هفته مرجع به دلایل اقتصادی نظیر رکود کاری، پیدا نکردن کار با ساعات کار بیشتر، قرار داشتن در فصل غیر کاری و... کمتر از ۴۴ ساعت کار کرده و خواهان و آماده برای انجام کار اضافی در هفته مرجع بوده اند.

- سهم اشتغال ناقص عبارت است نسبت جمعیت دارای اشتغال ناقص به جمعیت شاغل ضرب در ۱۰۰.
- سهم اشتغال ناقص نشان می دهد، چند درصد جمعیت شاغل دارای اشتغال ناقص هستند.

جدول (۱۷-۴): سهم اشتغال ناقص در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی

شرح/سال	جنسیت	استان ۱۴۰۰	کشور ۱۴۰۰	استان ۱۴۰۱	کشور ۱۴۰۱
کل	مرد و زن	۱۱.۸	۱۰.۲	۱۰.۸	۹.۵
	مرد	۱۴.۷	۱۱.۲	۱۳.۵	۱۰.۴
	زن	۰.۹	۴.۳	۱	۴.۵
نقاط شهری	مرد و زن	۸.۱	۹	۵.۲	۸.۱
	مرد	۹.۸	۹.۸	۶.۲	۸.۸
	زن	۰.۸	۴.۴	۱.۲	۴.۶
نقاط روستایی	مرد و زن	۱۵.۹	۱۳.۶	۱۶.۷	۱۳.۶
	مرد	۲۰.۲	۱۵.۴	۲۱.۴	۱۵.۳
	زن	۱	۴.۲	۰.۹	۴.۳

منبع: مرکز آمار / طرح آمارگیری از نیروی کار

بر اساس آمار مندرج در جدول (۱۷-۴) در سال ۱۴۰۱ سهم اشتغال ناقص در استان عدد ۱۰.۸ درصد بوده که نسبت به مقدار این شاخص در کشور بیشتر است.

آمار نشان می دهد که سهم اشتغال ناقص در زنان به میزان قابل توجهی کمتر از مردان است؛ در سال ۱۴۰۱ سهم اشتغال ناقص مردان استان ۱۳.۵ درصد و برای زنان تنها یک درصد بوده است. البته باید به این مسئله توجه داشت که آن دسته از جمعیت شاغل که کمتر از ۴۴ ساعت کار می کنند و خواهان و آماده برای کار تا ۴۴ ساعت هستند در زمره جمعیت دارای اشتغال ناقص قرار می گیرند. بنابراین تعریف، کسانی که خواهان و آماده برای کار بیشتر نیستند با اینکه جزئی از جمعیت شاغل هستند ولی در زمره افراد دارای اشتغال ناقص قرار نمی گیرند. در نتیجه یکی از دلایل پایین بودن این نرخ برای زنان این است که با وجود اینکه کمتر از ۴۴ ساعت در هفته کار می کنند تمایلی و یا آمادگی برای کار بیشتر ندارند و در نتیجه جزء جمعیت دارای اشتغال ناقص محسوب نمی شوند.

مقایسه سهم اشتغال ناقص در نقاط شهری و روستایی نشان می دهد که در نقاط روستایی این شاخص هم برای استان و هم برای کشور به مقدار قابل توجهی بیش از نقاط شهری است. با این وجود سهم اشتغال ناقص مناطق روستایی استان در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل ۰.۱ درصد کاهش داشته است.

✓ توزیع شاغلان در بخش های اقتصادی (سهم اشتغال در بخشهای کشاورزی، صنعت و خدمات به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی)

بررسی میزان اشتغال در بخش های عمده فعالیت نشان می دهد بخش خدمات بیشترین سهم و بخش کشاورزی کمترین سهم را از اشتغال استان داشته اند.

مطابق آمار جدول (۱۷-۵) سهم اشتغال در بخش های کشاورزی، صنعت و خدمات استان در سال ۱۴۰۱ به ترتیب برابر با ۱۳.۹، ۳۷ و ۴۹.۱ بوده است که در این بین سهم بخش کشاورزی و صنعت نسبت به سال ۱۴۰۰ اندکی کاهش و سهم بخش خدمات افزایش یافته است.

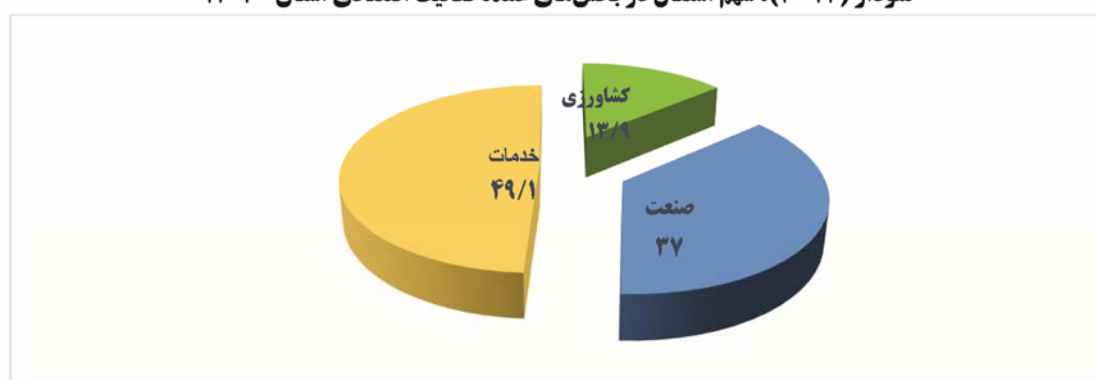
از آنجایی که بخش خدمات به عنوان پشتیبان و مکمل تولید محسوب می شود سهم بالای آن در اشتغال و ارزش افزوده می تواند نشانه توسعه یافتگی یک جامعه باشد چنانکه در کشورهای توسعه یافته نیز بخش خدمات سهم بالایی از تولید و اشتغال دارد. با این حال سهم بخش خدمات از اشتغال استان را نمی توان به این شکل تفسیر کرد چراکه بالا بودن سهم بخش خدمات در این استان بیشتر ناشی از ضعف و عدم توسعه یافتگی بخش صنعت و همچنین ظرفیت پایین اشتغال زایی بخش کشاورزی به دلیل کم توجهی در خصوص مدیریت منابع آب و نیز خشکسالی های پی در پی اخیر بوده است.

جدول (۱۷-۵): سهم اشتغال در بخش های اقتصادی استان در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر

شرح/سال	جنسیت	۱۴۰۰			۱۴۰۱	
		کشاورزی	صنعت	خدمات	کشاورزی	صنعت خدمات
کل	مرد و زن	۱۴.۶	۳۸.۲	۴۷.۲	۱۳.۹	۳۷ ۴۹.۱
	مرد	۱۶.۸	۳۲.۳	۵۰.۹	۱۵.۸	۳۰.۲ ۵۴
	زن	۶.۳	۶۰.۸	۳۲.۹	۷.۳	۶۱.۳ ۳۱.۴
نقاط شهری	مرد و زن	۴.۷	۳۱.۹	۶۳.۳	۴.۵	۲۷ ۶۸.۵
	مرد	۵.۶	۲۹.۹	۶۴.۵	۵.۲	۲۲.۹ ۷۱.۹
	زن	۱	۴۰.۵	۵۸.۵	۲.۱	۴۲.۱ ۵۵.۹
نقاط روستایی	مرد و زن	۲۵.۴	۴۵.۲	۲۹.۴	۲۳.۷	۴۷.۵ ۲۸.۸
	مرد	۲۹.۵	۳۵	۳۵.۵	۲۷.۱	۳۷.۹ ۳۵
	زن	۹	۸۲.۴	۸.۶	۱۲.۴	۷۹.۷ ۷.۹

منبع: مرکز آمار ایران / طرح آمارگیری از نیروی کار

نمودار (۱۷-۴): سهم اشتغال در بخش های عمده فعالیت اقتصادی استان - ۱۴۰۱

منبع: مرکز آمار ایران / طرح آمارگیری از نیروی کار

از مهمترین دلایل بالا بودن نرخ بیکاری استان به موارد زیر اشاره کرد:

- عدم بهره گیری از بسیاری از ظرفیت های سرمایه گذاری اشتغال آفرین استان در بخش بازرگانی و ترانزیت، انرژی های تجدید پذیر، میوه های گرمسیری و نیمه گرمسیری، آبیاری و صیادی، صنایع معدنی و ...
- از دست رفتن بخش قابل توجهی از مشاغل کشاورزی در اثر خشکسالی های مداوم،

- مهاجرت بسیاری از جوانان و افراد جویای کار از روستاها به شهرها و از دست رفتن فرصت های شغلی در روستاها
- قاچاق کالا از مرزها و جایگزینی کالاهای خارجی به جای تولیدات داخلی
- تعداد بسیار محدود واحدهای تولیدی و سهم ناچیز استان از تولیدات صنعتی کشور
- راکد یا نیمه فعال شدن برخی از واحدهای تولیدی استان
- تاکید بسیاری از فارغ التحصلان دانشگاهی بر استخدام در مشاغل دولتی و فقدان رویکردهای خوداشتغالی و کارآفرینی

۱۷-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

در این فصل سیاست های ایجاد اشتغال، تحولات بازار کار و وضعیت شاخص ها و متغیرهای مرتبط با بازار کار مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته است.

- نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان در سال ۱۴۰۱ برابر با ۳۴.۵ درصد است که نسبت به سال قبل تغییر نکرده است. نرخ مشارکت اقتصادی کشور نیز ثابت بوده است.
- نرخ بیکاری استان از مقدار ۹.۴ درصد در سال ۱۴۰۰ به ۱۱.۷ درصد در سال ۱۴۰۱ افزایش یافته است.
- با مقایسه نرخ بیکاری استان و کشور در سالهای ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ مشاهده می شود که نرخ بیکاری مردان و زنان استان بالاتر از نرخ بیکاری در کشور است.
- در سال ۱۴۰۱ سهم اشتغال ناقص در استان عدد ۱۰.۸ درصد بوده که نسبت به مقدار این شاخص در کشور بیشتر است.
- آمار نشان می دهد که سهم اشتغال ناقص در زنان به میزان قابل توجهی کمتر از مردان است.
- سهم اشتغال در بخش های کشاورزی، صنعت و خدمات استان در سال ۱۴۰۱ به ترتیب برابر با ۱۳.۹، ۳۷ و ۴۹.۱ بوده است که در این بین سهم بخش کشاورزی و صنعت نسبت به سال ۱۴۰۰ اندکی کاهش و سهم بخش خدمات افزایش یافته است.

با توجه به وضعیت بازار کار استان توصیه های سیاستی ذیل پیشنهاد می گردد:

- با توجه به نرخ بالای بیکاری زنان استان که تاحدودی معلول شرایط اجتماعی و نگرش های خاص در خصوص حضور زنان در بازار کار است، می بایست فرهنگ سازی لازم برای مشارکت فعالتر این قشر جامعه در بازار کار استان صورت گیرد.
- از جمله چالش های تاریخی این استان مشکل قاچاق کالا از مرزها بوده که موجب تحت شعاع قراردادن تولیدات و به تبع آن اشتغال داخلی شده است. برای رفع این مشکل سیاست های مختلفی در سالهای گذشته اعمال شده که از کلیشه ای ترین آنها می توان به انسداد مرز سیستان به وسیله دیوار اشاره کرد. به نظر می رسد چنین سیاست هایی در شرایط فقدان بینش اقتصادی و با لحاظ نگاه های امنیتی صرف اتفاق افتاده است لذا پیشنهاد می شود با تکیه بر تجربیات کشورهای موفق سیاست های فعال و با هدف بهره برداری از ظرفیت نقاط مرزی اجرا گردد.
- می بایست همزمان با اعطای اعتبارات به بنگاه های زودبازده و و کوچک اعمال نظارت دقیق در خصوص هزینه کرد این اعتبارات نیز صورت گیرد تا ضمن جلوگیری از هدر رفت منابع ملی و سوء استفاده از این اعتبارات، اشتغال زایی هدف گذاری شده محقق گردد.

- با توجه به اینکه ظرفیت اشتغال زایی در بخش کشاورزی در ۵ شهرستان شمالی استان وابسته به منابع آبی رودخانه هیرمند می باشد مذاکرات و رایزنی های سیاسی با کشور افغانستان برای دریافت حق آبه رودخانه هیرمند باید به طور جدی توسط مسئولان در سطح استان و کشور مورد پیگیری قرار گیرد.
- انعطاف پذیری و پاسخ گویی نظام آموزشی به نیازهای بازار کار
- تقویت سه جانبه گرایی در جهت ایجاد فضای تفاهم و گفتگو بین دولت، کارفرما و کارگر و اعمال نظارت سه جانبه به جای هرگونه دخالت در محیط کار.

بهبود فضای کسب و کار استان

خلاصه فصل

در سه سال متوالی از ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ استان سیستان و بلوچستان بدترین وضعیت محیط کسب و کار را در کشور داشته و در جایگاه ۳۱ بوده است اما در سال ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۱ مقدار شاخص کاهش یافته (که نشان دهنده بهبود شاخص است) و رتبه استان نیز ۲ پله بهبود یافته است.

شاخص فضای کسب و کار به تفکیک مولفه های پیمایشی برای استان نشان می دهد از مجموع ۲۸ مولفه، مقدار شاخص برای تعداد ۱۰ مولفه در استان بالای عدد ۷ بوده است. این مسئله گویای این است که این ۱۰ مورد شامل: بی ثباتی سیاست ها، قوانین و مقررات و رویه های اجرایی ناظر بر کسب و کار، غیرقابل پیشبینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات، دشواری تأمین مالی از بانکها، ضعف زیرساخت های حمل و نقل (جاده ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)، وجود انحصار، امتیاز یا هرنوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار، عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران، دخالت غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت ها در بازار، کمبود تقاضا در بازار، کمبود فناوری های نوین و تجهیزات مورد نیاز، و فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه های اجرایی از مهمترین موانع کسب و کار در استان شناخته شده اند.

مقدمه

محیط کسب و کار به مجموعه عواملی گفته می شود که بر عملکرد یا اداره بنگاه های اقتصادی مؤثر هستند اما تقریباً خارج از کنترل مدیران بنگاه ها قرار دارند؛ عواملی نظیر قوانین و مقررات، میزان بارندگی، فرهنگ کاری در یک منطقه و ... که در کشورها و مناطق جغرافیایی گوناگون، در هر رشته کاری و نیز در طول زمان متفاوت هستند.

بهبود محیط کسب و کار یکی از مهمترین راهبردهای توسعه اقتصادی هر کشور به شمار می رود و علاوه بر آن هرچه محیط کسب و کار یک کشور شرایط بهتری داشته باشد، بهره برداری از فرصت های کارآفرینی بیشتر و هر چه بهره برداری از فرصت های کارآفرینی در جامعه ای بیشتر باشد، عملکرد اقتصاد آن کشور و خلق ارزش و ثروت در آن جامعه نیز بیشتر می شود. با این حال بهبود محیط کسب و کار، نیازمند برنامه ریزی و سیاست گذاری مطلوب است، که دستیابی به این مهم نیازمند وجود فرایندی مستمر برای پایش و سنجش وضعیت محیط کسب و کار هر کشور است.^۱

شناخت عوامل مؤثر بر اداره و عملکرد بنگاه ها و فعالیت های اقتصادی برای سیاستگذاران و تصمیم گیران اقتصادی از اهمیت بسزایی برخوردار است؛ زیرا شناسایی و ارزیابی مولفه های محیط کسب و کار که متشکل از جنبه های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و محیط حقوقی و قانونگذاری است، سیاست گذاری اقتصادی را دقیق تر و هدفمندتر خواهد کرد. در این فصل نظر به اهمیت فضای کسب و کار بر تولید و به تبع آن توسعه اقتصادی به بررسی سیاست های مربوط به بهبود محیط کسب و کار و جهت گیری های استان و وضعیت تحولات فضای کسب و کار کشور و روند تغییرات شاخص در استان پرداخته خواهد شد و در نهایت جمع بندی و توصیه های سیاستی ارائه می شود.

۱-۱۸. سیاست های مربوط به بهبود محیط کسب و کار و جهت گیری های استان

مطابق بند الف ماده ۲۲ قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی ایران، دولت مکلف است با اقدام قانونی در جهت اصلاح قوانین و مقررات و رویه ها، محیط کسب و کار را به گونه ای امن، سالم، سهل و شفاف سازد تا در پایان سال چهارم اجرای قانون برنامه، رتبه ایران در دو شاخص رقابت پذیری بین المللی و شاخص های بین المللی

^۱ - گزارش پایش محیط کسب و کار ایران زمستان ۱۳۹۸

حقوق مالکیت در میان کشورهای منطقه سند چشم انداز به رتبه سوم ارتقاء یابد و هر سال بیست درصد از این هدف محقق شود. در شاخص کسب و کار نیز هر سال ده رتبه ارتقاء یافته و به کمتر از هفتاد در پایان اجرای قانون برسد. همچنین قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار مشتمل بر ۲۹ ماده به تشریح سیاست های کلی و وظایف دستگاه ها در قبال بهبود محیط کسب و کار پرداخته است.

از جمله مواد این قانون که در حال حاضر اجرایی شده و در سطح ملی و استانی در حال انجام است می توان به ماده ۴ و تبصره آن اشاره نمود. در این ماده اتاق ها موظف به تدوین و اعلام شاخص های ملی محیط کسب و کار در ایران به تفکیک استانی، بخش ها و فعالیت های اقتصادی شده اند. آمار و ارقام آورده شده در این فصل نیز از گزارش اتاق ایران اخذ شده است.

همچنین در تبصره این ماده ۴ آمده است که "وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است با همکاری دستگاههای اجرائی و نهادهای بین المللی، جایگاه ایران در رتبه بندی های جهانی کسب و کار را بهبود بخشد و وضعیت اقتصادی مناسب کشور را به سرمایه گذاران خارجی معرفی کند." لذا در راستای فراهم نمودن زمینه اجرای تکلیف ماده ۴ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار مبنی بر ارتقای جایگاه ایران در رتبه بندی کسب و کار و غلبه بر مشکلاتی همچون مخدوش بودن نظام مجوزدهی کشور و حتی مشخص نبودن تعداد مجوزهای موجود به تفکیک مراجع صادرکننده، استان ها و نوع کسبوکار، عدم اتصال مراجع صادرکننده مجوز (به جز اصناف)، عدم شفافیت شرایط، مدارک، استعلام ها، زمان و هزینه صدور مجوزهای کسبوکار، عدم تفکیک مجوزها به ثبت محور و تأییدمحور، عدم امکان رصد و ارزیابی دقیق عملکرد مراجع صدور مجوزها، وجود استعلام های پیچیده، متعدد و ناشفاف بین دستگاه ها در فرایند صدور مجوزها، وجود قوانین، مقررات و رویه های متعدد و مخل کسبوکار، سیاست های اقتصادی خلق الساعه دولت و غیرقابل پیش بینی شدن و عدم ثبات محیط کسبوکار برای فعالان اقتصادی، فقدان رویکرد و رویه مشخص برای رسیدگی به مشکلات تولیدکنندگان و سرمایه گذاران، دفتر پایش و بهبود محیط کسب و کار در زیر مجموعه معاونت امور اقتصادی وزارت اقتصاد ایجاد شد و درگاه ملی مجوزهای کشور به عنوان درگاه اصلی صدور تمامی مجوزهای کسب و کار در کشور معرفی شد. بر اساس ماده ۷ قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و اصلاحات بعدی، «هیأت مقررات زدایی و بهبود محیط کسب و کار»، به ریاست وزیر امور اقتصادی و دارایی موظف است شرایط، مراحل و هزینه های صدور مجوزهای کسب و کار را شفاف و سهل کند تا هر شهروند بتواند از طریق این درگاه به راحتی از شرایط و مراحل دریافت مجوز کسب و کار مورد نظرش مطلع شود و در صورت درخواست، از درگاه تخصصی، مجوز مورد نظرش را به سهولت و در کوتاه ترین زمان ممکن، دریافت کند. دبیرخانه «هیأت مقررات زدایی و بهبود محیط کسب و کار» در مرکز ملی مطالعات، پایش و بهبود محیط کسب و کار وزارت امور اقتصادی و دارایی مستقر است و راهبری و مدیریت "درگاه ملی مجوزهای کسب و کار کشور" را به عهده دارد. در استان ها نیز جهت گیری های مرتبط با فضای کسب و کار مطابق و هم راستا با جهت گیری های کشور دنبال می شود. مواردی همچون شناسایی بخشنامه ها، رویه ها و مقررات مخل کسب و کار در استان و همچنین راهبری درگاه ملی مجوزها در سطح استان ها نیز انجام می گردد.

۲-۱۸. بررسی وضعیت تحولات فضای کسب و کار

عوامل مختلفی باعث اثرات در محیط کسب و کار کشور و استان می شود که برخی از این عوامل که عموماً به صورت منفی ایفای نقش می کنند به شرح ذیل است:

گسترش نهادهای موازی مرتبط با کسب و کار و سرمایه گذاری: یکی از مشکلاتی که در حوزه کسب و کار وجود دارد ایجاد نهادهای حاکمیتی موازی برای پیگیری مسائل کسب و کار و سرمایه گذاری است. به طوری که بسیاری از

سازمان های دولتی گاهاً بدون توجه به چارچوب های قانونی و ظرفیت های موجود و یا با شکل دهی مبانی قانونی جدید، اقدام به ایجاد کارگروه ها و مراکز جدید پیگیری مشکلات کسب و کار می نمایند. این مسئله از این جنبه به عنوان چالش محسوب می شود که موجب سردرگمی کسب و کارها در شناخت متولی اصلی کسب و کار و نیز شکل گیری اقدامات موازی و پراکنده به جای اقدامات عمیق و منسجم می شود. البته این مانع مختص سال ۱۴۰۱ نبوده و به عنوان یک چالش مستمر دامن گیر فضای کسب و کار کشور و استان است.

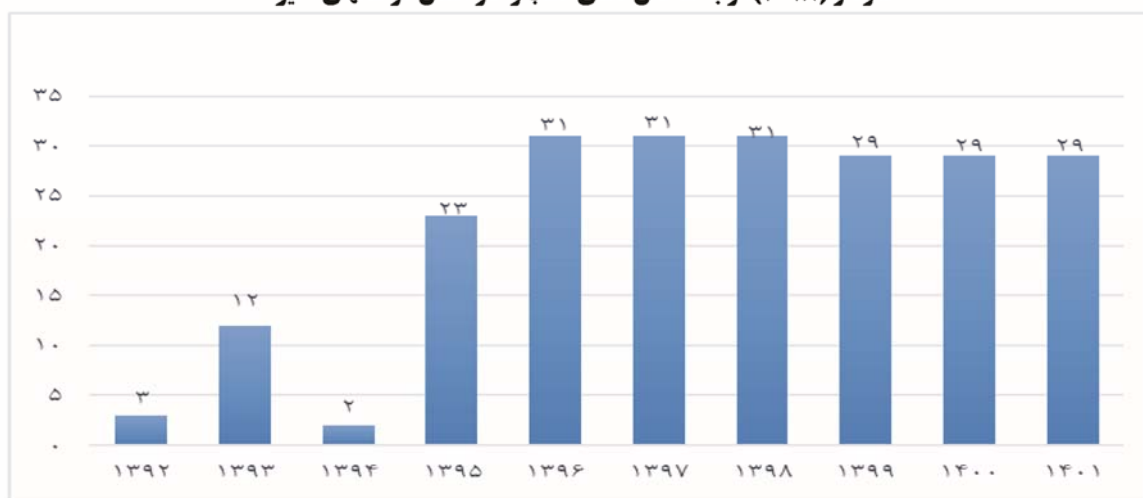
بی ثباتی در شاخص های کلان اقتصادی: از جمله تحولات منفی می توان به جهش شدید نرخ ارز و تورم بالا اشاره کرد. افزایش نرخ ارز با افزایش قیمت مواد اولیه وارداتی موجب افزایش هزینه های تولید و به تبع آن چالش در تامین سرمایه در گردش کسب و کارها شده است. تورم نیز با تأثیری مشابه موجب افزایش هزینه بنگاه ها و همچنین ایجاد فضای نااطمینانی در اقتصاد شده است که تأثیر آن کاهش اقبال به سرمایه گذاری و شروع کسب و کار خواهد بود.

بی ثباتی سیاست ها، قوانین و مقررات و رویه های اجرایی ناظر بر کسب و کار: به تبع تشدید بی ثباتی ها در فضای اقتصاد کلان کشور، مسئله بی ثباتی در قوانین و مقررات و رویه ها نیز تشدید گردیده است. به عنوان مثال کاهش ارزش پول ملی و افزایش استقبال کسب و کارها به صادرات و در نتیجه مشکل کمبود برخی محصولات در داخل، موجب افزایش بخشنامه های خلق الساعه که بسیاری از آنها نیز بدون پشتوانه های مطالعاتی لازم هستند، شده است.

از طرفی برخی اقدامات مثبت در جهت بهبود محیط کسب و کار در سالهای اخیر صورت گرفته که برخی موارد به قرار زیر است:

- تشکیل مرکز ملی پایش محیط کسب و کار در سال ۱۳۹۶ و احصاء مقررات و رویه های مخل کسب و کار توسط این مرکز و ارسال به هیات "مقررات زدایی و تسهیل مجوزهای کسب و کار" با هدف رفع موانع مخل
- راه اندازی درگاه ملی مجوزهای کسب و کار کشور با هدف شفافیت و جلوگیری از بروز امضاهای طلایی در کشور با این وجود به نظر می رسد فضای کسب و کار استان سیستان و بلوچستان شرایط نامساعدی را تجربه می کند به طوری که در سال های اخیر استان همواره در رتبه های آخر در مقایسه با استان های دیگر قرار داشته و به عبارتی تحولات منفی اثر شدیدی بر استان داشته است.

نمودار (۱۸-۱): رتبه شاخص فضای کسب و کار استان در سالهای اخیر

منبع: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی

۱۸-۳. بررسی و تحلیل وضعیت زیرشاخص های بهبود محیط کسب و کار

مطابق با ماده ۴ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار، اتاق ها موظف هستند به منظور اطلاع سیاست گذاران از وضعیت محیط کسب و کار در کشور، شاخص های ملی محیط کسب و کار در ایران را تدوین و به طور سالانه و فصلی حسب مورد به تفکیک استان ها، بخش ها و فعالیت های اقتصادی، سنجش و اعلام نمایند.

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گزارش های محیط کسب و کار را با رویکرد تلفیق داده های پیمایشی با داده های آماری بر اساس نظریه عمومی کارآفرینی شین^۱ ارائه می نماید. در این گزارش ها داده های پیمایشی حاصل از ادراک سنجی از وضعیت مولفه های محیط کسب و کار کشور در فصول مختلف، از ۲۰۰۲ فعال اقتصادی زیر مجموعه ۳ اتاق و با استفاده از روش تکمیل پرسشنامه الکترونیکی (CAWI^۲) و همچنین آمارگیری تلفنی با کمک رایانه (CATI^۳) صورت گرفته است و داده های آماری نیز از منابع آماری رسمی کشور تهیه و مورد استفاده قرار گرفته اند (اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی).

شاخص ملی محیط کسب و کار از طریق انجام محاسبات بر روی ۷۰ نماگر که شامل ۲۸ مؤلفه پیمایشی و ۴۲ مؤلفه آماری^۴ که از عوامل مختلف و قابل احصای مؤثر بر اداره واحدهای تولیدی در ایران معرفی شده است، حاصل می شود. در جدول (۱۸-۱) مقدار شاخص محیط کسب و کار بر اساس وضعیت مولفه ها آورده شده است. در این جا مقدار شاخص در سال ۱۴۰۱ با مقدار شاخص در سال قبل مقایسه شده و رتبه هر استان در هر دو سال مشخص شده است. در سال ۱۴۰۱ استان کرمانشاه با عدد شاخص ۵.۹۹ بهترین رتبه را در بین سایر استان ها دارد و به عبارتی بهترین محیط کسب و کار مربوط به این استان است. پس از آن نیز استان های خراسان شمالی و خوزستان با مقدار شاخص ۵.۹۸ و ۵.۵۹ در جایگاه دوم و سوم قرار دارند.

در آن سوی طیف استان های خراسان رضوی، لرستان و سیستان و چهارمحال و بختیاری به ترتیب بدترین وضعیت کسب و کار را داشته اند.

استان سیستان و بلوچستان در سه سال متوالی از ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ بدترین وضعیت محیط کسب و کار را در کشور داشته و در جایگاه ۳۱ بوده است اما در سال ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ مقدار شاخص نسبت به سالهای ماقبل آن اندکی کاهش یافته و نهایتاً در سال ۱۴۰۱ در جایگاه ۲۳ ام قرار گرفته است و این مطلب نشان دهنده بهبود شاخص است.

در ستون آخر درصد تغییرات مقدار شاخص در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ آورده شده که تغییرات مثبت نشان از افزایش مقدار شاخص و بدتر شدن وضعیت کسب و کار استان نسبت به دوره قبل و **تغییرات منفی نشان از کاهش مقدار شاخص و بهبود وضعیت کسب و کار است.** همانگونه که مشاهده می شود بیشتر استان ها با افزایش عدد شاخص کسب و کار مواجه شده اند که حاکی بدتر شدن وضعیت کسب و کار در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل است.

^۱ - Schein

^۲ - Computer Assisted Web Interviewing

^۳ - Computer Assisted Telephone Interviewing

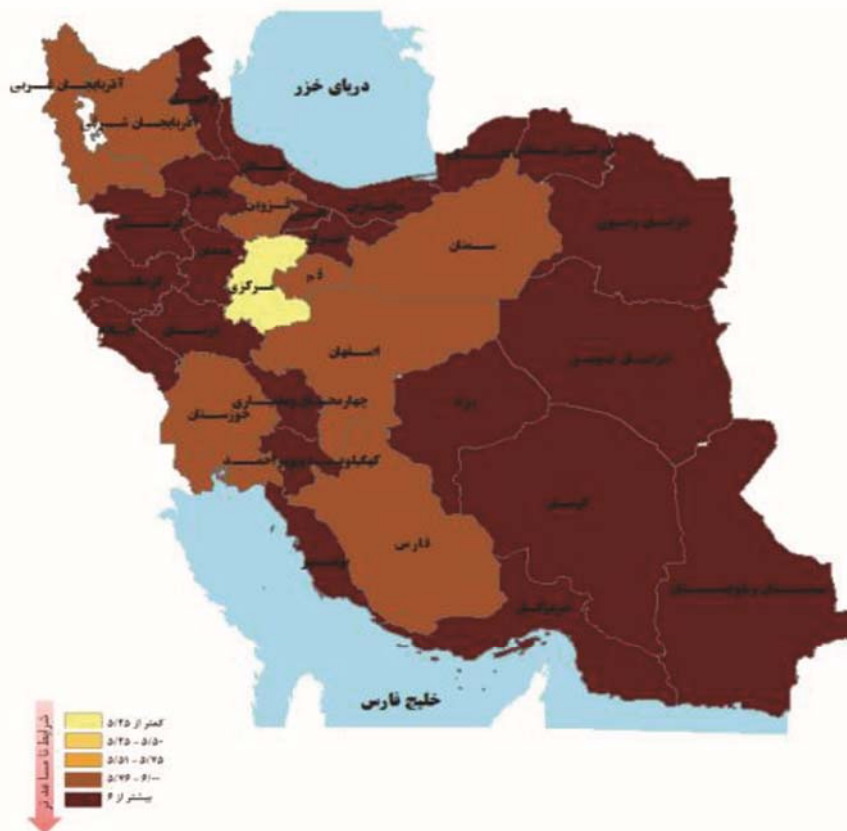
^۴ - مؤلفه های پیمایشی و آماری در گزارش پایش ملی محیط کسب و کار اتاق بازرگانی، صنایع و معادن و کشاورزی به تفکیک آورده شده است.

جدول (۱۸-۱): شاخص استانی محیط کسب و کار

استان	۱۴۰۰	رتبه در سال ۱۴۰۰	۱۴۰۱	رتبه در سال ۱۴۰۱	درصد تغییرات
آذربایجان شرقی	۶۶.۵	۸	۵.۷۹	۱۲	۲.۲۵
آذربایجان غربی	۴.۵	۳	۵.۶	۱۶	۳.۵۷
اردبیل	۰.۹۶	۲۳	۶.۲۸	۲۱	۳.۰۳
اصفهان	۷۷.۵	۱۲	۵.۸۲	۱۰	۰.۸۶
البرز	۹۴.۵	۱۷	۶.۲۳	۲۴	۴.۶۵
ایلام	۷۳.۵	۱۰	۵.۹	۶	۲.۸۸
بوشهر	۰.۳۶	۲۲	۶.۳۹	۱۸	۵.۶۳
تهران	۲۴.۶	۲۸	۶.۱۲	۲۷	-۱.۹۶
چهارمحال و بختیاری	۱۶.۶	۲۴	۶.۱	۲۹	-۰.۹۸
خراسان جنوبی	۸۹.۵	۱۶	۵.۷۹	۱۲	-۱.۷۳
خراسان رضوی	۶۱.۵	۶	۶.۰۴	۳۱	۷.۱۲
خراسان شمالی	۹۴.۵	۱۷	۵.۹۸	۲	۰.۶۷
خوزستان	۰.۱۶	۲۱	۵.۵۹	۳	-۷.۵۱
زنجان	۵۶.۵	۴	۵.۸۴	۹	۴.۷۹
سمنان	۳۲.۵	۲	۵.۷۴	۱۳	۷.۳۲
سیستان و بلوچستان	۲۹.۶	۲۹	۶.۲۵	۲۳	-۰.۶۴
فارس	۶.۵	۵	۵.۷۲	۱۵	۲.۱۱
قزوین	۸۸.۵	۱۵	۵.۷۳	۱۴	-۲.۶۲
قم	۱۶.۶	۲۴	۶.۲۱	۲۶	۰.۸۱
کردستان	۳۲.۶	۳۰	۶.۳۸	۱۹	۰.۰۹۴
کرمان	۳۶.۶	۳۱	۶.۳۳	۲۰	-۰.۴۷
کرمانشاه	۱۷.۶	۲۶	۵.۹۹	۱	-۳.۰۱
کهگیلویه و بویر احمد	۸۶.۵	۱۴	۵.۸۵	۹	-۰.۱۷
گلستان	۱۹.۶	۲۷	۶.۲۵	۲۳	۰.۹۶
گیلان	۷.۵	۹	۶.۱۱	۲۸	۶.۷۱
لرستان	۹۴.۵	۱۷	۶.۰۷	۳۰	۲.۱۴
مازندران	۷۶.۵	۱۱	۵.۹۲	۵	۲.۷۰
مرکزی	۱۵.۵	۱	۵.۴۵	۱۷	۵.۵۰
هرمزگان	۹۴.۵	۱۷	۶.۲۲	۲۵	۴.۵۰
همدان	۸۵.۵	۱۳	۵.۹۴	۴	۱.۵۲
یزد	۶۵.۵	۷	۵.۸۵	۸	۳.۴۲

منبع: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی

شکل (۱۸-۱): نقشه موضوعی شاخص استانی محیط کسب و کار (سال ۱۴۰۱)

منبع: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی

در جدول (۱۸-۲): شاخص فضای کسب و کار به تفکیک مولفه های پیمایشی برای استان آورده شده است. در اینجا به صورت قراردادی عدد بیش از ۷ را خیلی زیاد در نظر میگیریم. چنانچه مشاهده می شود از مجموع ۲۸ مولفه، مقدار شاخص برای تعداد ۳ مولفه در استان بالای عدد ۷ بوده است. این مسئله گویای این است که این ۳ مورد از مهمترین موانع کسب و کار در استان شناخته شده اند:

- غیرقابل پیشبینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات
 - دشواری تأمین مالی از بانکها
 - وجود انحصار، امتیاز یا هرنوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار
- در سوی دیگر تعداد ۴ مولفه زیر پایین ترین مقدار شاخص را به خود اختصاص داده اند و به عبارتی از دید فعالان اقتصادی مشارکت کننده در این گزارش، چالش کمتری در سال ۱۴۰۱ نسبت به سایر مولفه ها در محیط کسب و کار استان ایجاد نموده اند:

- نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول
- محدودیت دسترسی به آب
- محدودیت دسترسی به حامل های انرژی (برق، گاز، گازوئیل و...)
- برداشت های سلیقه ای از قوانین و مقررات توسط مأموران محیط زیست، شهرداری، گمرک، بهداشت و ...

جدول (۱۸-۲): شاخص ملی فضای کسب و کار به تفکیک مولفه های پیمایشی (زمستان ۱۴۰۱)

ردیف	مولفه ها	سیستان و بلوچستان	کل کشور	اختلاف از متوسط کشور
۱	نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول	۳.۷۹	۳.۹۵	-۰.۱۶
۲	برداشت های سلیقه ای از قوانین و مقررات توسط مأموران محیط زیست، شهرداری، گمرک، بهداشت و ...	۵.۱۸	۶.۲۲	-۱.۰۴
۳	بی تعهدی طرف های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده هایشان	۵.۸۹	۵.۵۱	۰.۳۸
۴	بی ثباتی سیاست ها، قوانین و مقررات و رویه های اجرایی ناظر بر کسب و کار	۶.۳۱	۷.۴۵	-۱.۱۴
۵	غیرقابل پیشبینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات	۸.۵۵	۸.۶۵	-۰.۱
۶	رویه های سختگیرانه اداره های کار و بیمه تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی	۵.۷۳	۶.۳۳	-۰.۶
۷	تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی	۵.۳۶	۵.۱۳	۰.۲۳
۸	تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار	۶.۸۸	۶.۴۸	۰.۴
۹	وجود رقابت غیرمنصفانه شرکت ها و مؤسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار	۶.۷۳	۶.۳۲	۰.۴۱
۱۰	رویه های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات	۶.۸۱	۶.۶۹	۰.۱۲
۱۱	دشواری تأمین مالی از بانکها	۷.۸۱	۷.۶۳	۰.۱۸
۱۲	فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی	۶.۰۰	۶.۱۱	-۰.۱۱
۱۳	ضعف زیرساختهای حمل و نقل (جاده ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)	۶.۱۹	۵.۵۷	۰.۶۲
۱۴	ضعف دادگاهها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران	۶.۴۹	۶.۵۵	-۰.۰۶
۱۵	وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبای بازار	۷.۴۲	۶.۴۷	۰.۹۵
۱۶	ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار	۶.۰۴	۵.۴۵	۰.۵۹
۱۷	عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران	۶.۷۴	۶.۲۲	۰.۵۲
۱۸	فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار	۵.۸۳	۵.۷۶	۰.۰۷
۱۹	دخالت غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت ها در بازار	۶.۸۲	۶.۷۶	۰.۰۶
۲۰	کارگریزی عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه	۶.۳۳	۶.۱۹	۰.۱۴
۲۱	کمبود تقاضا در بازار	۵.۸۳	۵.۴۵	۰.۳۸
۲۲	کمبود فناوری های نوین و تجهیزات مورد نیاز	۶.۳۳	۵.۹۶	۰.۳۷
۲۳	کمبود نیروی کار ماهر	۵.۸۷	۵.۷۸	۰.۰۹
۲۴	محدودیت های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت	۶.۳۸	۶.۰۸	۰.۳
۲۵	محدودیت دسترسی به آب	۴.۷۳	۳.۸۲	۰.۹۱
۲۶	محدودیت دسترسی به حامل های انرژی (برق، گاز، گازوئیل و...)	۵.۰۷	۴.۲۲	۰.۸۵
۲۷	فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه های اجرایی	۶.۶۶	۶.۷۵	-۰.۰۹
۲۸	موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه های اجرایی	۵.۶۱	۶.۶۱	-۱

منبع: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی

۱۸-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

در این فصل محیط کسب و کار استان با استفاده از داده های گزارش پایش محیط کسب و کار اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی بررسی شده است. در گزارش اتاق، شاخص ملی محیط کسب و کار از طریق انجام محاسبات بر روی ۷۰ نماگر که شامل ۲۸ مؤلفه پیمایشی و ۴۲ مؤلفه آماری که از عوامل مختلف و قابل احصای مؤثر بر اداره واحدهای تولیدی در ایران معرفی شده است، حاصل می شود.

استان سیستان و بلوچستان در سه سال متوالی از ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ بدترین وضعیت محیط کسب و کار را در کشور داشته و در جایگاه ۳۱ بوده است اما در سال ۱۴۰۱ مقدار شاخص نسبت به سالهای ماقبل آن کاهش یافته (که نشان دهنده بهبود شاخص است) و رتبه استان نیز ۷ پله بهبود یافته است.

شاخص فضای کسب و کار به تفکیک مولفه های پیمایشی برای استان نشان داد از مجموع ۲۸ مولفه، مقدار شاخص برای تعداد ۳ مولفه در استان بالای عدد ۷ بوده است. این مسئله گویای این است که این ۳ مورد از مهمترین موانع کسب و کار در استان شناخته شده اند:

- غیرقابل پیشبینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات
- دشواری تأمین مالی از بانکها
- وجود انحصار، امتیاز یا هرنوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار

توصیه های سیاستی:

- استفاده مؤثر از ظرفیت فرهنگ سازی علمای دینی در معایب پدیده قاچاق در استان که به شدت بر کسب و کارهای محلی ایجاد مشکل نموده است.
- بهبود کنترل بر موسسات مالی و اعتباری برای مجاب نمودن آنها به پرداخت تسهیلات تکلیفی و افزایش نسبت تسهیلات به سپرده
- بهبود کارکردهای درگاه ملی مجوزهای کسب و کار کشور جهت جلوگیری از بروز پدیده امضاهای طلایی، مراجعات حضوری و سو استفاده از موقعیت دولتی

۱۹

فصل نوزدهم

درآمد و هزینه خانوار
و توزیع درآمد

خلاصه فصل

در این فصل به بررسی اطلاعات مربوط به درآمد و هزینه خانوار پرداخته می‌شود. مطابق اطلاعات و آمار مرکز آمار ایران، ضریب جینی در سال ۱۴۰۰ در مناطق شهری کشور ۰.۳۷ و در مناطق روستایی کشور ۰.۳۶ بوده که این ضریب در استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۰ در نقاط شهری ۰.۴۹ و در نقاط روستایی ۰.۳۴ بوده است؛ مقایسه ضریب جینی کشور با استان نشان می‌دهد توزیع نابرابری در مناطق شهری استان سیستان و بلوچستان نسبت به کشور بیشتر بوده اما در نقاط روستایی نسبت به کشوری اندکی کمتر بوده است.

بررسی متوسط هزینه کل سالانه یک خانوار شهری نشان می‌دهد استان تهران با ۹۵ میلیون و ۷۰۲ هزار تومان بیشترین و استان خراسان شمالی با ۳۵ میلیون و ۱۹۴ هزار تومان کمترین هزینه را در سال ۱۳۹۹ داشته‌اند.

همچنین استان تهران با ۱۰۹ میلیون و ۸۱۲ هزار تومان بیشترین و استان سیستان و بلوچستان با ۴۷ میلیون و ۸۸۳ هزار تومان، کمترین متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری را در سال ۱۳۹۹ به خود اختصاص داده است.

بررسی متوسط هزینه کل سالانه یک خانوار روستایی نیز نشان می‌دهد استان البرز با ۵۶ میلیون و ۶۴۲ هزار تومان بیشترین و استان سیستان و بلوچستان با ۱۸ میلیون و هزار تومان کمترین هزینه را در سال ۱۳۹۹ داشته است.

همچنین استان البرز با ۶۷ میلیون و ۶۹۰ هزار تومان بیشترین و استان سیستان و بلوچستان با ۱۸ میلیون و ۱۰۹ هزار تومان کمترین متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی را در سال ۱۳۹۹ به خود اختصاص داده است.

مقدمه

بهبود توزیع درآمد و افزایش رفاه خانوار از جمله مباحث مهم ایجاد عدالت اقتصادی و اجتماعی است که بر عدالت در زمینه توزیع درآمد و مصرف بین خانوارها می‌پردازد. یکی از اساسی‌ترین مطالعات آماری که به منظور نیل به اهداف مختلف اقتصادی و اجتماعی صورت می‌گیرد، بررسی وضعیت رفتار اقتصادی خانوارها و برآورد هزینه و درآمد آن‌ها باهدف ایجاد تعادل در تراز بودجه خانوارهای شهری و روستایی، می‌باشد که از طریق بررسی هزینه‌های خانوارها (اعم از خوراکی و غیرخوراکی) میزان و چگونگی الگوی مصرف خانوارها را نشان می‌دهد. از طرف دیگر وضعیت مصرف خانوارها و نوع کالاها و خدماتی که استفاده می‌کنند، نمود کاملی از وضعیت درآمدی و اقتصادی خانوارهاست و می‌توان در بررسی نتیجه مکانیزم توزیع و باز توزیع درآمد در جامعه و مطالعات فقرشناسی مورد استفاده قرار داد.

۱-۱۹. سیاست‌های اقتصادی در زمینه درآمد- هزینه خانوار، توزیع درآمد و جهت‌گیری‌های استان

موضوع تحولات توزیع درآمد در مسیر رشد اقتصادی، همواره مورد علاقه دانشمندان علوم اقتصادی و اجتماعی و نیز سیاستمداران بوده است. لازمه رشد اقتصادی، انباشت سرمایه است که از طریق تجمع پس‌انداز خانوارها حاصل می‌گردد. رشد اقتصادی و توزیع درآمد با جهت‌گیری علی دو طرفه، حرکتی هم‌جهت دارند. رشد اقتصادی باعث بهبود توزیع درآمدها می‌گردد، ضمن آنکه بیکاری و تورم، وضعیت توزیع درآمدها را نامطلوب‌تر می‌گرداند. از سوی دیگر، بدتر شدن توزیع درآمد، کندی رشد اقتصادی را به دنبال خواهد داشت. حلقه واسط بین توزیع درآمد و رشد اقتصادی، مخارج دولت است. نامطلوب شدن توزیع درآمد، افزایش مخارج دولت را در پی دارد و ارزش مخارج دولت، موجب کاهش رشد اقتصادی می‌گردد. اگر توزیع درآمد به درستی اجرا شود و از افراد ثروتمند (که میل نهایی به مصرف پایین‌تری دارند) مالیات گرفته شود و به افراد کم‌درآمد (که میل نهایی به مصرف بالاتری دارند) پرداخت شود، هم به توزیع درآمد و عدالت اجتماعی کمک می‌شود و هم باعث رشد می‌شود.

در سال ۱۴۰۰ به دلیل ادامه تحریم‌های بین‌المللی از سال‌های قبل، نوسانات نرخ ارز، تورم بالا، افت شدید درآمدهای نفتی، افزایش فشار حداکثری جهانی، سیاست‌های ضد تورمی دولت کارساز نبوده است بطوریکه افزایش قیمت‌ها و تورم بیشتر از درآمد موجب کاهش استفاده خانوارها از کالاها و خدمات موردنیاز گردیده و گاه‌ها خانوارها با مشکلاتی برای تأمین مایحتاج زندگی خود مواجه نموده است. در این خصوص دولت با اصلاحات اقتصادی با رویکرد رشد اقتصادی پایدار، کاهش تورم، مهار بیکاری و افزایش کارایی سیاست‌های حمایتی سعی در بهبود رفاه اقتصادی خانوارها داشته است. از عمده سیاست‌های اعمال شده دولت در این زمینه حمایت‌های نقدی و غیر نقدی و همچنین از سال ۱۳۹۹ امکان آزادسازی سهام عدالت برای دارندگان سهام عدالت فراهم گردیده است. با فراهم شدن امکان آزادسازی سهام عدالت دو روش مستقیم و غیرمستقیم پیش روی سهامداران قرار گرفت. در روش مستقیم سهامداران پس از آزادسازی سهام عدالت در سامانه samanese.ir خود، امکان نقل و انتقال و انجام معامله بر روی این سهام را در بورس پیدا نمودند. در راستای خصوصی‌سازی شرکت‌های دولتی و کمک به اقشار کم‌درآمد جامعه در زمان دولت نهم طرح واگذاری سهام عدالت اجرایی شد. تا سال ۱۳۹۸ امکان آزادسازی یا خریدوفروش این سهام عدالت وجود نداشت اما از سال ۱۳۹۹ با موافقت رهبری این امکان برای سهامداران فراهم گردید. همچنین با توجه به افزایش قیمت‌ها، دولت سیزدهم برای جبران رفاه ازدست‌رفته خانوار و کمک به معیشت آن‌ها اقدام به افزایش یارانه کرده است. از ابتدای سال ۱۴۰۱ این امر در قالب حذف ارز ۴۲۰۰ و افزایش یارانه به ۳۰۰ تا ۴۰۰ هزار تومان انجام شد تا شکل دیگری از نظام رفاهی با توزیع عادلانه یارانه نقدی شکل گیرد. بر این اساس سه دهک اول جامعه هر نفر ۴۰۰ هزار تومان دریافت می‌کند و این رقم برای دهک‌های چهارم تا نهم به ازای هر نفر ۳۰۰ هزار تومان است. این یارانه از طریق حذف ارز ۴۲۰۰ و تجمیع یارانه معیشتی بنزینی و یارانه ۴۵ هزارتومانی ایجاد شده است. طرح کالابرگ الکترونیکی نیز به کمک یارانه آمده است تا در کنار تأمین امنیت مالی اقشار ضعیف تا متوسط جامعه به تأمین امنیت غذایی آن‌ها نیز کمک کند در این طرح دولت مصمم است تورمی را که به ۱۱ قلم کالای معیشتی اضافه شده است را جبران نماید. اولین کالابرگ الکترونیک در پایان سال ۱۴۰۱ برای دهک اول تا سوم استان هرمزگان سپس مرکزی، گیلان و قزوین در نظر گرفته شد. در طرح کالابرگ الکترونیکی، سرپرست خانوار امکان خرید کالاهای اساسی با استفاده از کارت یارانه خود به قیمت مصوب دولت را دارد. طرح کالابرگ الکترونیکی مشمول ۱۱ گروه کالایی (شیر، پنیر، ماست، روغن، برنج، مرغ، تخم‌مرغ، ماکارونی، قند و شکر، گوشت گوساله) می‌شود. با اجرای طرح کالابرگ الکترونیکی، یارانه نقدی کسی قطع نمی‌شود. افراد می‌توانند تا یک ماه زودتر از موعد مقرر واریز یارانه‌ها از کالابرگ خود استفاده کنند. با خرید کالاهایی که جزو اقلام معیشتی ضروری است می‌توان هزینه آن را از طریق کالابرگ الکترونیکی پرداخت کرد. در صورتی که افراد مایل به استفاده از این کالابرگ الکترونیکی‌ها نباشند هیچ مانعی سر راه دریافت یارانه نقدی وجود ندارد و آن‌ها می‌توانند صرفاً یارانه نقدی خود را دریافت کنند. همچنین در این طرح در صورتی که مردم ۵۰ درصد یارانه ۴۰۰ هزارتومانی خود را برای خرید ۱۱ کالای اساسی در این طرح اختصاص دهند، ماهانه به ازای هر نفر ۱۲۰ هزار تومان یارانه تشویقی به حساب آن‌ها واریز خواهد شد. مهم‌ترین اهداف اجرای این طرح، کاهش و مهار تورم در برخی کالاهای اساسی و همچنین ارائه طرح تشویقی به افراد مشمول و افزایش میزان یارانه آن‌ها بوده است. هدف دیگر این طرح، افزایش میزان دریافتی خانواده‌ها از محل یارانه است که می‌توانند آن را صرف خرید مواد مغذی مورد نیاز برای سلامت خانواده مانند مواد پروتئینی، ویتامین‌ها و ریزمغذی‌ها کنند. به‌طور خلاصه، طرح کالابرگ الکترونیک، دو هدف عمده را دنبال می‌کند؛ نخست، افزایش قدرت خرید مردم و تهیه اقلام اساسی تغذیه‌ای و دوم، ثبات قیمت‌ها برای یک سال ثابت و حفظ شدن ارزش یارانه‌ها.

در سطح استان نیز جهت گیری های همسو با این سیاست ها انجام شده است که مهم ترین آن ها آغاز و تداوم پرداخت یارانه ۳۰۰ تا ۴۰۰ هزار تومانی، فراهم شدن شرایط استفاده از کالابرگ الکترونیکی و تداوم پرداخت سود سهام عدالت در سال ۱۴۰۱ به مردم استان بوده است.

۱۹-۲. بررسی وضعیت تحولات مرتبط با درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد

وجود تورم بالا و بی ثباتی نرخ ارز که موجب افزایش شاخص قیمت واردات می شود باعث افزایش هزینه خانوارها می گردد. با افزایش شدید قیمت ها به خصوص در بخش مسکن، ضمن برهم زدن تعادل درآمد هزینه خانوار باعث گردید خانوارها در کشور و به طبع در استان مقدار مصرف خود را تا حد زیادی کاهش دهند تا به رغم تورم، هزینه های شان کاهش یابد. همچنین درآمد واقعی افراد به دلیل تورم بالا کاهش می یابد و این تأثیر منفی بر دهک های پایین درآمدی بیشتر و ملموس تر است. از طرف دیگر، با ثابت ماندن میزان یارانه ها برای دهک های پایین که جبران افزایش هزینه ها را نمی نماید، افزایش فاصله طبقاتی قابل پیش بینی می باشد.

روند توزیع درآمد استان از طریق شاخص ضریب جینی طی دوره ۱۳۹۳ تا ۱۴۰۱ نشان می دهد میزان نابرابری اقتصادی هم در مناطق شهری و هم در مناطق روستایی افزایش یافته است.

۱۹-۳. بررسی وضعیت شاخص های توزیع درآمد بین مناطق شهری و روستایی

در این بخش به بررسی وضعیت شاخص های توزیع درآمد بین مناطق شهری و روستایی در قالب موارد زیر پرداخته می شود.

✓ ضریب جینی مناطق شهری

✓ ضریب جینی مناطق روستایی

یکی از شاخص های نابرابری که به طور وسیعی در ادبیات تجربی به کار رفته است ضریب جینی است. این شاخص مبتنی بر منحنی لورنز است که یک منحنی تجمعی است و توزیع یک متغیر خاص (مانند درآمد) را با توزیع یکنواختی که برابری را ارائه می دهد مقایسه می کند. برای ساختن ضریب جینی، درصد تجمعی خانوارها (از فقیر تا ثروتمند) روی محور افقی و درصد تجمعی مخارج (یا درآمد) روی محور عمودی ترسیم می شود. ضریب جینی عددی است بین صفر و یک (یا صفر و صد درصد)، که در آن صفر به معنای توزیع کاملاً برابر درآمد یا ثروت و یک به معنای نابرابری مطلق در توزیع است. با مشاهده جدول (۱۹-۱) ملاحظه می گردد ضریب جینی در دوره زمانی ۱۴۰۱-۱۳۹۳ در مناطق شهری و روستایی و به تبع آن در کل کشور نوساناتی داشته است. در مناطق شهری بالاترین نرخ ضریب جینی مربوط به سال ۱۴۰۰ به مقدار ۰.۴۹ و کمترین مربوط به سال های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۳ به مقدار ۰.۳۶ بوده است. در مناطق روستایی نیز بالاترین نرخ ضریب جینی مربوط به سال ۱۳۹۹ به مقدار ۰.۳۵ و کمترین مقدار مربوط به سال های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۳ به مقدار ۰.۲۹ می باشد. بررسی داده های موجود نشان می دهد که در هر دو منطقه شهری و روستایی استان سیستان و بلوچستان، مقدار ضریب جینی در طی سالیان مورد بررسی افزایشی بوده اما این ضریب از سال ۱۴۰۰ به سال ۱۴۰۱ هم در مناطق روستایی و هم در مناطق شهری نسبت به سال قبل کاهش یافته است.

جدول (۱۹-۱): بررسی شاخص ضریب جینی در دو منطقه شهری و روستایی استان

شاخص ضریب جینی		
شهری	روستایی	سال
۰.۳۶	۰.۲۹	۱۳۹۳
۰.۳۶	۰.۲۹	۱۳۹۴
۰.۴۰	۰.۳۰	۱۳۹۵
۰.۴۰	۰.۳۱	۱۳۹۶
۰.۴۶	۰.۳۳	۱۳۹۷
۰.۴۵	۰.۳۳	۱۳۹۸
۰.۴۶	۰.۳۵	۱۳۹۹
۰.۴۹	۰.۳۴	۱۴۰۰
۰.۴۶	۰.۳۰	۱۴۰۱

منبع: مرکز آمار ایران

۱۹-۴. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد بین خانوارها

در این بخش توزیع درآمد در خانوارهای شهری و روستایی در قالب عناوین زیر بررسی می‌شود.

۱۹-۴-۱. توزیع درآمد در خانوارهای شهری

- ✓ سهم نسبی دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای شهری (سهم نسبی دهک‌های هزینه‌ای از مجموع سبد هزینه خانوارها)
- ✓ سهم بیست درصد فقیرترین (دهک اول) خانوارها شهری از کل هزینه سبد خانوارهای شهری
- ✓ نسبت هزینه‌های ده درصد ثروتمندترین (دهک دهم) به ده درصد فقیرترین (دهک اول) خانوارهای شهری
- ✓ نسبت هزینه‌های بیست درصد ثروتمندترین به بیست درصد فقیرترین خانوارهای شهری

۱۹-۴-۲. توزیع درآمد در خانوارهای روستایی

- ✓ سهم نسبی دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای شهری (سهم نسبی دهک‌های هزینه‌ای از مجموع سبد هزینه خانوارها)
- ✓ سهم بیست درصد فقیرترین (دهک اول) خانوارها شهری از کل هزینه سبد خانوارهای شهری
- ✓ نسبت هزینه‌های ده درصد ثروتمندترین (دهک دهم) به ده درصد فقیرترین (دهک اول) خانوارهای شهری
- ✓ نسبت هزینه‌های بیست درصد ثروتمندترین به بیست درصد فقیرترین خانوارهای شهری

ابزارهای متعارف بررسی توزیع امکانات معیشتی بین گروه‌های مختلف درآمدی بررسی سهم این گروه‌ها از هزینه‌ها است. از جدول (۱۹-۲) می‌توان دریافت که در سال ۱۳۹۹ به کم‌بهره‌ترین ده درصد نمونه آماری در مناطق شهری حدود ۲.۶۲ درصد از کل هزینه‌ها تعلق گرفته در صورتی که این رقم برای بالاترین ده درصد بیش از ۲۷.۹۸ درصد است. مقیاس دیگری که می‌تواند برای مقایسه گروه‌های هزینه و یا درآمد به کار رود، نسبت دهک دهم به دهک اول است. در جدول (۱۹-۲) مقادیر محاسبه‌شده برای نسبت مذکور در سال ۱۳۹۹ برای خانوارها شهری و روستایی گزارش شده است. به‌طور متوسط، هزینه یک خانوار شهری در بالاترین دهک درآمدی حدود ۱۰.۷ برابر پایین‌ترین دهک است. این نسبت برای جامعه روستایی نیز حدود ۱۳.۴ است. به‌این‌ترتیب ملاحظه می‌شود نابرابری در جامعه روستایی استان بیشتر از جامعه شهری است. شاخص دیگری جهت مقایسه وضعیت توزیع درآمد مورد بررسی قرار می‌گیرد، نسبت

سهام بیست درصد بالای درآمدی به بیست درصد پایین درآمدی است. همان طور که در جدول (۱۹-۲) مشاهده می‌شود این نسبت در استان برای جامعه شهری ۶۴۴ و جامعه روستایی ۷۳۳ است.

جدول (۱۹-۲): جدول سهم دهک‌ها از کل هزینه‌های خانوارهای شهری و روستایی استان در سال ۱۳۹۹

شرح	هزینه شهری	هزینه روستایی
سهم دهک اول	۲۰۹	۲۰۹
سهم دهک دوم	۴۱۷	۳۸۷
سهم دهک سوم	۵۲۱	۵۱۱
سهم دهک چهارم	۶۱۹	۶۲۶
سهم دهک پنجم	۷۲۸	۷۴۵
سهم دهک ششم	۸۵۴	۸۷۷
سهم دهک هفتم	۱۰۰۹	۱۰۳۳
سهم دهک هشتم	۱۲۱۴	۱۲۴۵
سهم دهک نهم	۱۵۷۸	۱۵۷۰
سهم دهک دهم	۲۷۹۸	۲۷۹۷
سهم بیست درصد فقیرترین جمعیت	۶۷۹	۵۹۶
سهم ده درصد ثروتمندترین به ده درصد فقیرترین	۱۱۰۶	۱۳۳۴
سهم بیست درصد ثروتمندترین به بیست درصد فقیرترین	۶۴۴	۷۳۳
نسبت هزینه‌های ده درصد ثروتمندترین به ده درصد فقیرترین	۱۰۶۸	۱۳۴۰
نسبت هزینه‌های بیست درصد ثروتمندترین به بیست درصد فقیرترین	۶۴۵	۷۳۳

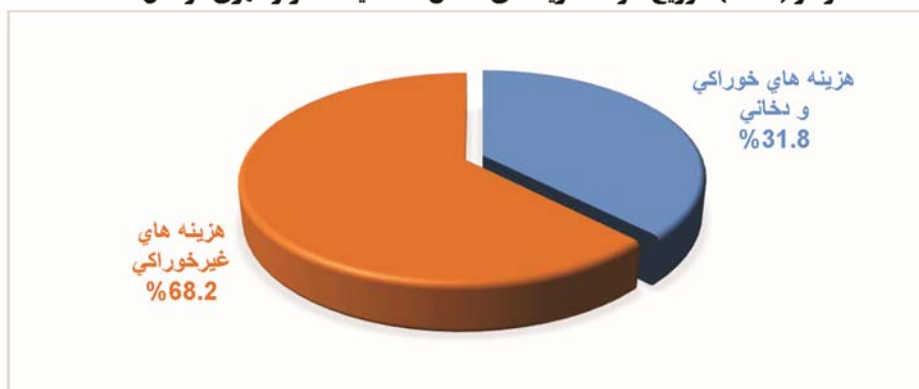
منبع: مرکز آمار ایران (آخرین آمار موجود)

۱۹-۵. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد

✓ متوسط هزینه‌های ناخالص یک خانوار به تفکیک گروه‌های هزینه‌ای (به تفکیک خانوار شهری و روستایی)

متوسط هزینه‌های خوراکی و غیرخوراکی سالانه یک خانوار شهری استان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۹ در جدول شماره (۱۹-۳) نشان داده شده است. با توجه به اسمی بودن مقادیر، ذکر این نکته ضروری است علت افزایش هزینه‌ها در هر بخش می‌تواند، یا به دلیل افزایش مقدار مصرف آن کالا یا خدمت، یا به دلیل افزایش قیمت آن کالا یا خدمت و یا ترکیبی از دو وضع گفته شده رخ داده باشد. همین وضعیت در زمینه کاهش هزینه‌ها نیز صادق است. با بررسی جدول (۱۹-۳) که ارقام متوسط هزینه‌های سالانه یک خانوار شهری استان می‌باشد، مشاهده می‌گردد در سال ۱۴۰۰ متوسط هزینه‌های خالص سالانه یک خانوار شهری با رشد ۶۱۵ درصدی نسبت به سال قبل معادل ۷۳۰۰۰۳ هزار ریال می‌باشد که شامل ۴۹۷۹۴۰ هزار ریال (۶۸۲ درصد) هزینه‌های غیرخوراکی و ۲۳۲۰۶۳ هزار ریال (۳۱۸ درصد) هزینه‌های خوراکی و دخانی است.

نمودار (۱۹-۱): توزیع متوسط هزینه‌های خالص سالانه یک خانوار شهری در سال ۱۴۰۰

منبع: مرکز آمار ایران

✓ سهم گروه‌های مختلف هزینه‌ای در هزینه ناخالص یک خانوار (به تفکیک خانوار شهری و روستایی)

با توجه به جدول (۱۹-۳) سهم بالاتر بخش مسکن (۲۵ درصد) در سبد هزینه‌های غیرخوراکی خانوار شهری استان نسبت به سایر اقلام و رشد ۷۱.۳ درصدی آن در سال ۱۴۰۰ به دلیل افزایش قابل توجه اجاره‌بها در دوره رکود خرید و فروش در بازار مسکن موجب می‌گردد درصد بالایی از درآمد یک خانوار صرف بازپرداخت وام یا اجاره‌بها مسکن می‌شود با این حساب مبلغ ناچیزی برای سایر اقلام خرید سبد هزینه خانوار باقی می‌ماند که بخش عمده آن صرف هزینه‌های خوراکی می‌گردد.

یکی از نکات مهم در جدول (۱۹-۳) پایین بودن سهم تفریحات، سرگرمی و خدمات فرهنگی به میزان ۳.۵ درصد نسبت به کل هزینه‌های غیرخوراکی خانوارهاست که این بخش به دو قسمت تفریحات و سرگرمی و تحصیل و آموزش تقسیم‌بندی می‌گردد که سهم تفریحات و سرگرمی بسیار پایین تر است. به‌طور کلی بیشترین افزایش هزینه در سال ۱۴۰۰ در مقایسه با سال ۱۳۹۹ مربوط به هزینه نوشابه‌ها، غذای آماده و دخانیات و حبوبات با ۱۲۹.۳ درصد، خشکبار و حبوبات با ۵۸.۲ درصد، شیر، فرآورده‌های آن و تخم پرندگان با ۵۶.۵ درصد و ادویه‌ها، چاشنی‌ها و سایر ترکیبات خوراکی با ۴۴.۸ درصد ... بوده است. پرهزینه‌ترین اقلام در سبد مصرفی خانوار شهری در این سال مربوط به مسکن با ۲۵ درصد، حمل و نقل و ارتباطات ۱۰.۵ درصد، آرد، رشته، نان و فرآورده‌های آن ۲۱.۳ درصد، میوه‌ها و سبزی‌ها ۱۶.۶ درصد، بهداشت و درمان ۱۵.۴ درصد، کالاها و خدمات متفرقه خانوار ۱۰.۱ درصد، بهداشت و درمان ۹.۳ درصد و ... بوده است.

جدول (۱۹-۳): متوسط کل هزینه‌های خالص سالانه یک خانوار شهری استان برحسب انواع هزینه‌ها (هزار ریال)

شرح/سال	۱۳۹۹		۱۴۰۰		درصد تغییرات
	مبلغ	سهم	مبلغ	سهم	
کل هزینه‌ها	۴۵۱۸۹۱	۱۰۰	۷۳۰۰۰۳	۱۰۰	۶۱.۵
هزینه‌های خوراکی و دخانی	۱۶۹۴۹۱	۳۷.۵	۲۳۲۰۶۳	۳۱.۸	۳۶.۹
آرد، رشته، نان و فرآورده‌های آن	۳۶۱۸۵	۲۱.۳	۴۳۳۰۶	۵.۹	۱۹.۷
گوشت	۴۸۰۷۶	۲۸.۴	۵۹۲۱۹	۸.۱	۲۳.۲
شیر، فرآورده‌های آن و تخم پرندگان	۱۴۰۴۲	۸.۳	۲۱۹۷۵	۳	۵۶.۵
روغن و چربی‌ها	۸۷۷۳	۵.۲	۱۱۶۵۴	۱.۶	۳۲.۸
میوه‌ها و سبزی‌ها	۲۸۰۸۸	۱۶.۶	۴۰۹۹۶	۵.۶	۴۶
خشکبار و حبوبات	۷۸۱۰	۴.۶	۱۲۳۵۹	۱.۷	۵۸.۲

۴۲.۹	۲.۹	۲۱۰.۳۷	۸.۷	۱۴۷۱۷	قند و شکر، شیرینی‌ها، چای و قهوه و کاکائو
۴۴.۸	۱.۳	۹۴۸۷	۳.۹	۶۵۵۳	ادویه‌ها، چاشنی‌ها و سایر ترکیبات خوراکی
۱۲۹.۳	۱.۶	۱۲۰.۳۰	۳.۱	۵۲۴۷	نوشابه‌ها، غذای آماده و دخانیات
۷۶.۳	۶۸.۲	۴۹۷۹۴۰	۶۲.۴	۲۸۲۴۰۰	هزینه‌های غیرخوراکی
۱۱۳.۹	۵.۴	۳۹۲۰۶	۶.۵	۱۸۳۲۸	پوشاک و کفش
۷۱.۳	۲۵	۱۸۲۴۸۸	۳۷.۷	۱۰۶۵۳۵	مسکن
۶۳.۰	۴.۵	۳۳۲۰۷	۷.۲	۲۰۳۷۸	لوازم انانه و ملزومات و خدمات خانوار
۵۵.۶	۹.۳	۶۷۵۴۷	۱۵.۴	۴۳۴۰۸	بهداشت و درمان
۱۳۲.۵	۱۰.۵	۷۶۴۰۶	۱۱.۶	۳۲۸۶۷	حمل و نقل و ارتباطات
۲۵۴.۹	۳.۵	۲۵۴۴۰	۲.۵	۷۱۶۸	تفریحات و سرگرمی‌ها و خدمات فرهنگی
۷۱.۹	۱۰.۱	۷۳۶۴۶	۱۵.۲	۴۲۸۴۴	کالاها و خدمات متفرقه خانوار
-	۴۶.۶		۶۰		نسبت هزینه‌های خوراکی و دخانی به غیرخوراکی

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۰

✓ متوسط درآمد ناخالص سالانه یک خانوار به تفکیک گروه‌های درآمدی (به تفکیک خانوار شهری و روستایی)

متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری در سال ۱۴۰۰ در استان معادل ۱۱۷۴۳۷۸ هزار ریال بوده که نسبت به خانوار شهری در کشور خیلی کمتر است، می‌توان نتیجه گرفت خانوار شهری استان نسبت به خانوار کشوری به طور متوسط درآمد کمتری کسب نموده است. از کل متوسط درآمد سالانه خانوار شهری استان ۶۶.۲ درصد از محل درآمد حقوق‌بگیران، ۵.۲ درصد از محل درآمد مشاغل آزاد و ۲۸.۵ درصد از محل درآمدهای متفرقه تأمین گردیده است. بنابراین مهم‌ترین منبع تأمین درآمد خانوار شهری استان درآمدهای حقوق‌بگیران است. همچنین متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل رشدی معادل ۱۴۵.۳ درصدی داشته است. سهم درآمد حقوق‌بگیری از ۴۵.۷ به ۶۶.۲ در سال ۱۴۰۰ افزایش، سهم درآمد از محل مشاغل آزاد از ۵.۴ درصد به ۵.۲ درصد کاهش و سهم درآمدهای متفرقه از ۴۸.۹ درصد به ۲۸.۵ درصد افزایش یافته است.

جدول (۱۹-۴): متوسط درآمد سرانه یک خانوار شهری استان برحسب انواع منابع تأمین درآمد (هزار ریال)

تغییرات	۱۴۰۰		۱۳۹۹		شرح / سال
	سهم	مبلغ	سهم	مبلغ	
۱۴۵.۳	۱۰۰	۱۱۷۴۳۷۸	۱۰۰	۴۷۸۸۳۱	درآمد کل
۲۵۵.۱	۶۶.۲	۷۷۷۶۹۹	۴۵.۷	۲۱۹۰۲۳	درآمد از محل حقوق‌بگیری
۱۳۹.۴	۵.۲	۶۱۵۹۲	۵.۴	۲۵۷۲۵	درآمد از محل مشاغل آزاد
۴۳.۲	۲۸.۵	۳۳۵۰۸۷	۴۸.۹	۲۳۴۰۸۲	درآمدهای متفرقه

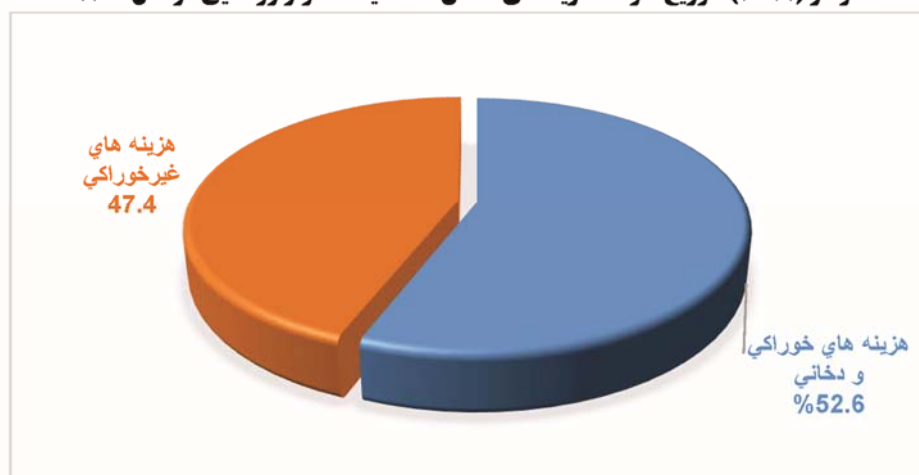
منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۰

طبق جدول (۱۹-۵) در سال ۱۴۰۰ متوسط هزینه سالانه یک خانوار روستایی در استان ۲۵۳۵۸۱ هزار ریال بوده که نسبت به سال گذشته ۴۰.۶ درصد افزایش داشته است. از کل هزینه‌های سالانه یک خانوار روستایی مبلغ ۱۲۰۲۲۶ هزار ریال (۴۷.۴ درصد) مربوط به هزینه‌های غیرخوراکی و ۱۳۳۳۵۵ هزار ریال (۵۲.۶ درصد) هزینه‌های خوراکی و دخانی بوده است.

با مشاهده اقلام عمده هزینه‌های خوراکی و غیرخوراکی یک خانوار روستایی در استان در جدول (۱۹-۵) مشخص می‌شود که سهم هزینه‌های مربوط به گروه آرد، نان و فرآورده‌های آن در سبد هزینه‌های خوراکی و دخانی خانوار

روستایی برابر با گوشت است. بیشترین افزایش هزینه در سال ۱۴۰۰ در مقایسه با سال ۱۳۹۹ به ترتیب مربوط به شیر، فرآورده‌های آن و تخم پرندگان با ۵۵.۶ درصد، خشکبار و حبوبات ۵۳.۵ درصد، روغن و چربی‌ها با ۴۳.۷ درصد، مسکن با ۹۲.۳ درصد، و کالاهای و خدمات متفرقه خانوار با ۴۲.۲ درصد بوده است.

نمودار (۱۹-۲): توزیع متوسط هزینه‌های خالص سالانه یک خانوار روستایی در سال ۱۴۰۰

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۰

✓ سهم گروه‌های مختلف درآمدی در درآمد ناخالص یک خانوار (به تفکیک خانوار شهری و روستایی)

پرهزینه‌ترین اقلام در سبد مصرفی خانوار روستایی در این سال مربوط به مسکن با ۲۰.۵ درصد، آرد، رشته، نان و فرآورده‌های آن ۱۱.۷ درصد، گوشت ۱۱.۷ درصد، میوه‌ها و سبزی‌ها ۸.۵ درصد، حمل‌ونقل و ارتباطات ۶.۵ درصد، کالاهای و خدمات متفرقه خانوار ۵.۸ درصد بوده است.

جدول (۱۹-۵): متوسط کل هزینه‌های سالانه یک خانوار روستایی استان برحسب انواع هزینه‌ها (هزار ریال)

شرح/سال	۱۳۹۹		۱۴۰۰		درصد تغییرات
	مبلغ	سهم	مبلغ	سهم	
کل هزینه‌ها	۱۸۰۳۹۵	۱۰۰.۰	۲۵۳۵۸۱	۱۰۰.۰	۴۰.۶
هزینه‌های خوراکی و دختانی	۱۰۰۸۸۹	۵۵.۹	۱۳۳۳۵۵	۵۲.۶	۳۲.۲
آرد، رشته، نان و فرآورده‌های آن	۲۴۵۶۴	۲۴.۳	۲۹۵۹۷	۱۱.۷	۲۰.۵
گوشت	۲۳۸۶۹	۲۳.۷	۲۹۵۷۸	۱۱.۷	۲۳.۹
شیر، فرآورده‌های آن و تخم پرندگان	۶۴۸۸	۶.۴	۱۰۰۹۳	.۴	۵۵.۶
روغن و چربی‌ها	۶۹۳۸	۶.۹	۹۹۷۳	۳.۹	۴۳.۷
میوه‌ها و سبزی‌ها	۱۶۲۳۴	۱۶.۱	۲۱۵۲۱	۸.۵	۳۲.۶
خشکبار و حبوبات	۵۷۰۳	۵.۷	۸۷۵۵	۳.۵	۵۳.۵
قند و شکر، شیرینی‌ها، چای و قهوه و کاکائو	۱۰۳۰۳	۱۰.۲	۱۴۴۹۸	۵.۷	۴۰.۷
ادویه‌ها، چاشنی‌ها و سایر ترکیبات خوراکی	۴۴۶۴	۴.۴	۶۳۰۷	۲.۵	۴۱.۳
نوشابه‌ها، غذای آماده و دختانیات	۲۳۲۶	۲.۳	۳۰۳۴	۱.۲	۳۰.۴
هزینه‌های غیرخوراکی	۷۹۵۰۶	۴۴.۱	۱۲۰۲۲۶	۴۷.۴	۵۱.۲
پوشاک و کفش	۶۷۸۶	۸.۵	۹۴۸۸	۳.۷	۳۹.۸
مسکن	۲۷۰۰۷	۳۴.۰	۵۱۹۲۶	۲۰.۵	۹۲.۳
لوازم اثاثه و ملزومات و خدمات خانوار	۹۵۴۴	۱۲.۰	۱۳۲۳۳	۵.۲	۳۸.۷
بهداشت و درمان	۹۶۶۷	۱۲.۲	۱۲۷۳۴	.۵	۳۱.۷

گزارش اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۱

۱۵.۴	۶.۵	۱۶۶۰۹	۱۸.۱	۱۴۳۹۲	حمل و نقل و ارتباطات
-۱۳.۷	-۰.۶	۱۵۱۲	۲.۲	۱۷۵۲	تفریحات و سرگرمی ها و خدمات فرهنگی
۴۲.۲	۵.۸	۱۴۷۲۴	۱۳	۱۰۳۵۸	کالاهای و خدمات متفرقه خانوار
-	۱۱۰.۹۲		۱۲۶.۸۹		نسبت هزینه های خوراکی و دکانی به غیر خوراکی

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۰

متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی استان در سال ۱۳۹۹ معادل ۱۸۱۰۹۱ هزار ریال بوده که نسبت به سال گذشته نزدیک به ۴۱.۴ درصد افزایش یافته است. درآمد از محل درآمدهای متفرقه مهم ترین منبع درآمدی خانوارهای روستایی بوده که ۴۶.۶ درصد از کل درآمدها به خود اختصاص داده و نسبت به سال قبل ۴۷.۵ درصد افزایش یافته است. درآمد از محل حقوق بگیری ۴۳.۸ درصد و درآمد از محل مشاغل آزاد ۹.۵ درصد از کل درآمدهای خانوار روستای استان را تشکیل داده است.

جدول (۱۹-۶): متوسط درآمد سرانه یک خانوار روستایی استان برحسب انواع منابع تأمین درآمد (هزار ریال)

شرح / سال	۱۳۹۹		۱۴۰۰		تغییرات
	مبلغ	سهم	مبلغ	سهم	
درآمد کل	۱۸۱۰۹۱	۱۰۰	۲۵۷۹۳۸	۱۰۰	۴۱.۴
درآمد از محل حقوق بگیری	۷۹۲۶۶	۴۳.۸	۱۱۸۳۸۸	۴۳.۸	۳۷.۸
درآمد از محل مشاغل آزاد	۱۷۳۶۱	۹.۵	۱۸۵۳۳	۹.۵	۳۰.۷
درآمدهای متفرقه	۸۴۴۶۴	۴۶.۶	۱۲۱۰۱۷	۴۶.۶	۴۷.۵

منبع: سالنامه آماری سال ۱۳۹۹

✓ مازاد یا کسری بودجه خانوار (به تفکیک شهری و روستایی)

با توجه به جدول (۱۹-۷) در سال ۱۳۹۹ درآمد کل خانوار شهری ۴۷۸۸۳۱ هزار ریال و هزینه کل خانوار شهری ۴۵۱۸۹۱ هزار ریال گزارش شده که مازاد بودجه ۲۶۹۴۰ هزار ریالی را نشان می دهد. اما خانوارهای روستایی در سال ۱۳۹۹ مازاد بودجه ای برابر با ۶۹۵ هزار ریال داشته اند. در سال ۱۳۹۸ خانوار شهری و روستایی نیز به ترتیب کسری بودجه به میزان ۲۱۹۷۳ هزار ریال و ۱۸۳۲۶ هزار ریال تجربه نموده اند. این مؤید آن است که در وضعیت خانوارهای شهری و روستایی در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل بهتر شده است.

جدول (۱۹-۷): مازاد یا کسری بودجه خانوار به تفکیک خانوار شهری و روستایی (هزار ریال)

شرح / سال	سال ۱۳۹۹		سال ۱۴۰۰		خانوار روستایی
	خانوار شهری	خانوار روستایی	خانوار شهری	خانوار روستایی	
درآمد کل	۴۷۸۸۳۱	۱۸۱۰۹۱	۱۱۷۴۳۷۸	۲۵۷۹۳۸	
هزینه کل	۴۵۱۸۹۱	۱۸۰۳۹۵	۷۳۰۰۰۳	۲۵۳۵۸۱	
مازاد/کسری	۲۶۹۴۰	۶۹۵	۴۴۴۳۷۵	۴۳۵۷	

منبع: سالنامه آماری سال ۱۳۹۹

۱۹-۶. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی در خصوص درآمد- هزینه خانوار و توزیع درآمد

در این فصل به بررسی اجمالی شاخص های ضریب جینی از سال ۱۴۰۰-۱۳۹۳ پرداخته شده است که طبق بررسی آمارهای موجود نشان می دهد، ضریب جینی در دوره زمانی ذکر شده در مناطق شهری و روستایی و به تبع آن در کل کشور نوساناتی داشته است در مناطق شهری بالاترین نرخ ضریب جینی مربوط به سال ۱۴۰۰ به مقدار ۰.۴۹ و کمترین

مربوط به سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۳ به مقدار ۰.۳۶ بوده است. در مناطق روستایی نیز بالاترین نرخ ضریب جینی مربوط به سال ۱۳۹۹ به مقدار ۰.۳۵ و کمترین مقدار مربوط به سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۳ به مقدار ۰.۲۹ می‌باشد. بررسی داده‌های موجود نشان می‌دهد که در هر دو منطقه شهری و روستایی استان سیستان و بلوچستان، مقدار ضریب جینی در طی سالیان مورد بررسی افزایشی بوده است؛ این ضریب از سال ۱۳۹۸ به سال ۱۳۹۹ در منطقه روستایی مقدار آن افزایش داشته است اما با مقدار اندکی کاهش در سال ۱۴۰۰ و سپس در سال ۱۴۰۱ به مقدار ۰.۳۰ رسیده است. شاخص ضریب جینی در منطقه شهری نیز از سال ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۰ افزایش داشته ولی در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ کاهش یافته است. همچنین در سال ۱۳۹۹ خانوارهای شهری در استان سالانه به‌طور متوسط ۴۵۱۸۹۱ هزار ریال و خانوار روستایی ۱۸۰۳۹۵ هزار ریال برای خرید و بهره‌مندی از کالا و خدمات هزینه کرده‌اند. این مبلغ برای خانوارهای شهری رشد مثبت ۲۴ درصدی و برای خانوارهای روستایی ۲۳ درصد رشد نسبت به سال ۱۳۹۸ را نشان می‌دهد. درآمد کل سالانه خانوار شهری ۴۷۸۸۳۱ هزار ریال و درآمد کل خانوار روستایی ۱۸۱۰۹۱ هزار ریال می‌باشد که این مقدار نسبت به سال ۱۳۹۸ در خانوارهای شهری ۳۹ درصد و در خانوارهای روستایی ۴۱.۴ درصد افزایش داشته است؛ و این بدان معناست که در سال ۱۳۹۹ نسبت افزایش هزینه هر خانوار شهری و روستایی به درآمد هر خانوار کمتر بوده که با مازاد بودجه خانوار مواجه بوده است.

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده می‌توان راهکارهای زیر را پیشنهاد نمود:

- توجه به توسعه زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی در مناطق کمتر برخوردار مانند استان سیستان و بلوچستان جهت ایجاد زمینه‌های اشتغال مولد و کسب درآمد.
- حمایت از زنان سرپرست خانوار از طریق پوشش نظام تأمین اجتماعی.
- مدیریت صحیح و استفاده از منابع آبی موجود و همچنین مهار آب‌های سطحی در راستای بهبود وضعیت تولید و خدمات‌رسانی به کشاورزان استان.
- افزایش یارانه سه دهک پایین درآمدی با حذف یارانه سه دهک بالای جامعه
- بهبود توزیع درآمد اقشار کم‌درآمد با تقویت پوشش نهادهای حمایتی همانند کمیته امداد و سازمان بهزیستی.
- درگیر کردن روستاییان در بهبود بخشیدن به اوضاع اقتصادی با کمک‌ها و تسهیل‌گری‌ها.
- متوسط هزینه خانوار به‌جای درآمد مبنای تعیین مشمولان پرداخت یارانه نقدی قرار گیرد.
- توجه به توسعه زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی در مناطق کمتر برخوردار مانند استان سیستان و بلوچستان جهت ایجاد زمینه‌های اشتغال مولد و کسب درآمد.
- آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با هدف توانمندسازی ساکنین مناطق محروم به‌نحوی که آن‌ها را قادر سازد وارد بازار کار شوند.
- با توجه به موقعیت استراتژیک استان و گسترش پول‌شویی در آن که موجبات توزیع نامناسب درآمد را ایجاد کرده است، از طریق مقابله با این پدیده می‌توان شکاف طبقاتی را کاهش داد و به توزیع برابر درآمد دست یافت.
- از آنجایی که مالیات به عنوان ابزاری مناسب جهت توزیع عادلانه درآمد قلمداد می‌شود، دولت می‌تواند در این راستا با اعمال معافیت‌ها و تخفیفات ویژه و قوانین مالیاتی شفاف، به این مهم که همانا افزایش درآمد سرانه و توزیع برابر درآمد است دست یابد.
- ساماندهی منابع قرض‌الحسنه نظام بانکی در چارچوب یک نظام تأمین مالی خرد برای کاهش فقر و بهبود معیشت اقشار کم‌درآمد.

- فرهنگ‌سازی بخش گردشگری به‌عنوان یک صنعت در سبد هزینه خانوار تا موجب رونق اقتصادی کشور و منطقه گردد.
- تلاش در جهت کنترل و مهار تورم و در راستای افزایش قدرت خرید واقعی مردم
- ایجاد و توسعه مشاغل جدید کشاورزی از قبیل بسته‌بندی خرما، پرورش ماهی و زنبورعسل
- اتخاذ سیاست‌های حمایتی مانند گسترش آموزش، بهداشت عمومی و تأمین اجتماعی جهت توانمندسازی دهک‌های پایین درآمدی.
- پرداخت یارانه مستقیم و غیرمستقیم به مصرف اقلام ضروری موردنیاز خانوارها به‌ویژه خانوارهای کم‌درآمد.
- تسهیل در دسترسی به امکانات اساسی مانند آب، برق، گاز، بهداشت و درمان و آموزش
- حمایت از کسب‌وکارهای کوچک و متوسط
- اصلاح سیستم مالیاتی به منظور کاهش بار مالیاتی بر روی خانوارهای کم‌درآمد و افزایش بار مالیاتی بر روی خانوارهای دارای درآمد بالا
- حمایت از فرهنگ کار آفرینی و تشویق جوانان به شروع کسب‌وکار
- تحقق توزیع عادلانه ثروت در جامعه با توجه به نیازهای شهری و روستایی
- ارائه بسته‌های آموزشی برای توسعه مهارت‌های شغلی و کارآفرینی به منظور افزایش درآمد خانوارها
- ترویج فرهنگ صرفه‌جویی و کاهش هدر رفت غذا، انرژی و منابع طبیعی
- ارائه بسته‌های کمک مالی به خانوارهای کم‌درآمد و محروم
- توسعه اقتصادی و ارتقای سطح تولید می‌تواند بهبود معیشت خانوار را تضمین کند برای این منظور باید به توسعه بخش‌های مختلف اقتصادی، افزایش صادرات، تسهیلات و تشویق برای سرمایه‌گذاری و به دنبال آن اشتغال‌زایی توجه شود.

منابع:

- اداره کل راه و شهرسازی سیستان و بلوچستان
- اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران، معاونت بررسی‌های اقتصادی
- بانک مرکزی ایران، نتایج بررسی فعالیت‌های ساختمانی بخش خصوصی در مناطق شهری
- پایگاه اطلاع‌رسانی دولت، ۱۴۰۲
- شرکت توزیع نیروی برق سیستان و بلوچستان
- شرکت ملی گاز ایران، ۱۴۰۱
- کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان
- گزارش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران- شاخص گذار انرژی در سال ۲۰۲۱
- گزارش شرکت گاز استان سیستان و بلوچستان
- گزارش تعرفه گاز شرکت ملی گاز ایران، ۱۴۰۱
- گزارش سال ۱۴۰۰ شرکت توانیر
- گزارش سال ۱۴۰۱ شرکت توانیر
- گزارش تعرفه برق وزارت نیرو، ۱۴۰۰
- مرکز آمار ایران/جدول حساب‌های ملی
- مرکز آمار ایران/اطلاعات پروانه‌های ساختمانی صادرشده توسط شهرداری‌های کشور - سال ۱۴۰۱
- مرکز آمار ایران/اطلاعات قیمت و اجاره مسکن در نقاط شهری کشور
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۴۰۲
- مرکز آمار ایران، سالنامه آماری استان سیستان و بلوچستان
- مرکز آمار ایران، سالنامه آماری کل کشور
- وزارت نیرو، ترازنامه انرژی
- وبگاه بانک جهانی
- اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان سیستان و بلوچستان
 - اداره کل گمرکات استان سیستان و بلوچستان
 - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بانک اطلاعات سری زمانی اقتصادی
 - بررسی مسائل روز اقتصادی، معاونت اقتصادی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران مهرماه ۱۳۹۹
 - بورس منطقه ای استان سیستان و بلوچستان
 - پایگاه خبری وزارت راه و شهرسازی <http://news.mrud.ir>
 - حسنی صدرآبادی محمدحسین، مشفق سارا. "بررسی رابطه علی عوامل تاثیرگذار در تقاضای مسکن شهری استان تهران." (۲۰۱۱): فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی سال یازدهم بهار ۱۳۹۰ شماره (۱)
 - خزانه معین استان، واحد درآمد و واحد اعتبارات
 - زنگی آبادی و آهنگری، بررسی اشتغال بخش‌های اقتصادی با استفاده از مدل تغییر سهم و ضریب مکانی (LQ) (مورد: مراکز شهرستان‌های استان آذربایجان غربی)، نشریه جغرافیا و مطالعات محیطی، تابستان ۹۱، صفحه ۲۲-۷.
 - سازمان جهاد کشاورزی استان سیستان و بلوچستان
 - سازمان صنعت، معدن و تجارت استان سیستان و بلوچستان
 - سالنامه آماری سازمان راهداری و حمل و نقل جاده ای

- سالنامه آماری سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری
- سایت سازمان صنعت، معدن و تجارت استان <http://sb.mimt.gov.ir>
- سلطانی نژاد، ناصر پور، فلاح و ناروئی (۱۳۹۶) کتاب "سیاستهای حمایتی بخش کشاورزی با تمرکز بر رویکردهای مبتنی بر بازار"
- سلمانی بی شک، برقی اسکویی و سودا لک. "تاثیر شوک های سیاست پولی و مالی بر بازار سهام ایران" فصلنامه تحقیقات مدل سازی اقتصادی شماره ۲۲ زمستان ۹۴
- قاسمی، ع.، و تکلیف، ع.، و محمدی، ت.، و محمدیان، ف. (۱۳۹۶). تحلیل راهبردهای انرژی ایران در افق ۱۴۲۰ در چارچوب سناریوهای جهانی انرژی. اقتصاد انرژی ایران (اقتصاد محیط زیست و انرژی)، ۶(۲۴)، ۸۹-۱۲۱.
- دهکردی مبینی، ع.، حوری جعفری ح. (۱۳۹۶). بررسی تحلیلی سیاست ها و برنامه های اصلاح الگوی مصرف و تاثیر اجرای آن ها بر شدت انرژی در ایران. سیاست نامه علم و فناوری، دوره ۷، ش ۳، ۴۵-۶۰
- شریفی، ن. (۱۳۹۰). جایگاه حمل و نقل و تاثیر آن بر دیگر بخش های اقتصاد کشور: یک تحلیل داده - ستانده. پژوهش های رشد و توسعه اقتصادی، ۲(۵)، ۲۰۷-۲۳۷
- شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کشور. (۱۳۹۷). مرکز آمار ایران.
- علیرضا شهرکی، "بررسی و رتبه بندی موانع توسعه صنعت و ارائه راهکارهای توسعه آن در استان سیستان و بلوچستان" نشریه علمی - پژوهشی بهبود مدیریت سال هفتم شماره ۴ زمستان ۱۳۹۲ ص ۸۲-۶۷
- فصلنامه آموزشی و ترویجی کشاورزی سیستان و بلوچستان -مددکار ترویجی- بهار ۱۳۹۸-شماره ۱۸۲
- قانون برنامه پنجم و ششم توسعه اقتصادی-اجتماعی ایران
- مرکز آمار ایران، سالنامه آماری استان سیستان و بلوچستان
- مرکز آمار ایران، نتایج بررسی هزینه و درآمد خانوار شهری و روستایی
- مرکز آمار ایران، نتایج طرح آمارگیری نیروی کار، ۱۴۰۰
- مرکز آمار ایران، نتایج طرح آمارگیری نیروی کار، ۱۴۰۰
- مطالعات استانی طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار (تکاپو)-استان سیستان و بلوچستان، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال-زمستان ۱۳۹۹
- مومنی- دشتبانی و بانوئی. "اهمیت بخش کشاورزی در حفظ تعادل اقتصادی - اجتماعی" فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی- سال ششم شماره ۴ زمستان ۱۳۹۶ ص ۴۶-۱۷
- احمدوند، محمد رحیم، دیلمی نژاد. بررسی فرآیند جهانی شدن بخش صنعت و معدن در ایران. فصلنامه پژوهشها و سیاستهای اقتصادی. ۲۰۰۶ Oct ۱۰؛ ۱۴(۳۹): ۵-۲۶.
- نشریه الکترونیک سازمان صنعت، معدن و تجارت استان، شماره (۱) ویژه معدن
- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال، مطالعات استانی طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار (تکاپو) مربوط به استان سیستان و بلوچستان، زمستان ۱۳۹۹
- وزارت جهاد کشاورزی، آمارنامه کشاورزی، جلد اول، محصولات زراعی، ۱۳۹۸-۱۳۹۹
- وزارت جهاد کشاورزی، آمارنامه کشاورزی، جلد سوم، محصولات باغی، ۱۳۹۹-۱۴۰۰
- وزارت نیرو، ترازنامه انرژی
- پایگاه خبری وزارت راه و شهرسازی <http://news.mrud.ir>

- حسنی صدرآبادی محمدحسین، مشفق سارا. "بررسی رابطه علی عوامل تأثیرگذار در تقاضای مسکن شهری استان تهران." (۲۰۱۱): فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی سال یازدهم بهار ۱۳۹۰ شماره (۱)
- مرکز آمار ایران، نتایج بررسی هزینه و درآمد خانوار شهری و روستایی
- Ayres, R. U., Turton, H., & Casten, T. (۲۰۰۷). Energy efficiency, sustainability and economic growth. *Energy*, 32(۵), ۶۳۴-۶۴۸.
- Ebohon, O. J. (۱۹۹۶). Energy, economic growth and causality in developing countries: a case study of Tanzania and Nigeria. *Energy policy*, 24(۵), ۴۴۷-۴۵۳.
- Iyke, B. N., & Ho, S. Y. (۲۰۱۹). Inflation, inflation uncertainty, and growth: Evidence from Ghana. *Contemporary Economics*, 13(۲), ۱۲۳-۱۳۵.
- Kamoun, M. (۲۰۱۹). The Effects of Inflation on Sustainable Growth: The Case of OECD Countries. *Journal of Economics, Management and Trade*, ۱-۹.
- Li, C., & Tanna, S. (۲۰۱۹). The impact of foreign direct investment on productivity: New evidence for developing countries. *Economic Modelling*, 80, ۴۵۳-۴۶۶.
- Lotfalipour, M. R., Falahi, M. A., & Ashena, M. (۲۰۱۰). Economic growth, CO₂ emissions, and fossil fuels consumption in Iran. *Energy*, 35(۱۲), ۵۱۱۵-۵۱۲۰.
- Ogege, S. (۲۰۱۹). Analysis of the Impact of Inflation, Interest Rate and Exchange Rate on Economic Development. *International Journal of Commerce and Finance*, 5(۱), ۱۲۱.
- Rath, B. N., Akram, V., Bal, D. P., & Mahalik, M. K. (۲۰۱۹). Do fossil fuel and renewable energy consumption affect total factor productivity growth? Evidence from cross-country data with policy insights. *Energy policy*, 127, ۱۸۶-۱۹۹.
- Tugcu, C. T., & Tiwari, A. K. (۲۰۱۶). Does renewable and/or non-renewable energy consumption matter for total factor productivity (TFP) growth? Evidence from the BRICS. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 65, ۶۱۰-۶۱۶.
- Withagen, C. (۱۹۹۴). Pollution and exhaustibility of fossil fuels. *Resource and Energy Economics*, 16(۳), ۲۳۵-۲۴۲.
- World development indicator. (۲۰۲۰). World bank
- Xiaolua, W., Ganga, F., & Pengb, L. (۲۰۰۹). Transformation of Growth Pattern and Growth Sustainability in China [J]. *Economic Research Journal*, 1, ۴-۱۶.
- Tugcu, C. T., & Tiwari, A. K. (۲۰۱۶). Does renewable and/or non-renewable energy consumption matter for total factor productivity (TFP) growth? Evidence from the BRICS. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 65, ۶۱۰-۶۱۶.
- Withagen, C. (۱۹۹۴). Pollution and exhaustibility of fossil fuels. *Resource and Energy Economics*, 16(۳), ۲۳۵-۲۴۲.
- world economic forum.
- Xiaolua, W., Ganga, F., & Pengb, L. (۲۰۰۹). Transformation of Growth Pattern and Growth Sustainability in China [J]. *Economic Research Journal*, 1, ۴-۱۶.
- Ayres, R. U., Turton, H., & Casten, T. (۲۰۰۷). Energy efficiency, sustainability and economic growth. *Energy*, 32(۵), ۶۳۴-۶۴۸.
- Lotfalipour, M. R., Falahi, M. A., & Ashena, M. (۲۰۱۰). Economic growth, CO₂ emissions, and fossil fuels consumption in Iran. *Energy*, 35(۱۲), ۵۱۱۵-۵۱۲۰.